

8671

Tanjore Saraswati Mahal Series No. 23

DWIPADA BHAGAVATAMU

(DASAMA SKANDHA)

By

MADIKI SINGANARYA

Critically Edited

By

Sri Vasishtha A. MAHADEVA SASTRY

Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore

Published By:

Sri S. GOPALAN, B.A., B.L.,

Honorary Secretary for the Administrative Committee,
T. M. S. S. M. Library, Tanjore

Price]

1950

[Rs. 3 0 0

ద్విపదభాగవతము.

మడికి సింగనార్య విరచిత

ద్విపదకావ్యము.

పరిష్కర్త

శ్రీ వాసిష్ఠ ల. మహాదేవశాస్త్రి

పండితుడు, సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము తంజావూరు.

తంజావూరు సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయ నిర్వాహక సంఘము తరపున

గౌరవ కార్యదర్శి

శ్రీ సి. గోపాలన్, B.A., B.L., గారిచే

ప్రచురింపబడినది.

Printed at
THE NATIONAL ART PRESS
91, Mount Road, Madras-18

PREFACE

This publication contains the earliest Telugu version available of SRI BHAGAVATA 10th Skanda, dealing with Sri KRISHNA'S life in MADHURA and in DWARAKA. The author Madiki Singa-naraya lived in the early part of the fifteenth century. He was therefore an elder contemporary of POTHANNA the celebrated author of ANDHRA BHAGAVATAMU.

The present work which is in Dvipada is anterior to POTHANNA'S work. The merits of the Author's poetry can be gathered from the fact that his verses are cited as models in standard works on Grammar and Rhetoric. The author has also written three other works in Telugu namely :—

1. VASISHTA RAMAYANA
The well known philosophical work,
2. PADMA PURANA
and
3. SAKALA NITI SAMMATAMU
a work in politics,

The present work has three Kandas in it:—(1) Madura Kanda (2) Kalyana Kanda and (3) Jagadhabiraksha Kanda. The Kandas dealing with the Balaleela in the beginning and the Bhaktanugraha in the end are missing.

The portion that is now published is complete so far as it goes and has been selected for its value as a high class Dvipada Kavya of the early classical age in Telugu literature. For a fuller account of the Author and the diverse merits of the work the reader is referred to the Telugu introduction of the learned Editor who has spared no pains in editing this work.

Our thanks are due to him for his valuable services.

Our grateful thanks are due to the Government of Madras for the liberal grants which have enabled us to publish this and other valuable manuscripts of this Library.

Saraswathi Mahal, }
Tanjore. }
15—1—1951. }

S. Gopalan,
Honorary Secretary
T.M.S.S.M. Library Committee

శ్రీ

(మణిమహర్షయేనమః)

ఉ పో ధ్వా త ము.

—: గ్రంథకర్త - మడికి సింగనార్యుడు :—

శ్రీపతియొక్క యెనిమిదియవ యవతారమగు శ్రీకృష్ణ భగవావానుని చరిత్రగలది భాగవతమందు దశమస్కంధము. భాగవతమహాగ్రంథమును దెనుగు భాషలో విలసిల్లజేసిన మహా కవి బమ్మెరపోతరాజు. ఈ బమ్మెరపోతనార్యుడు హూణశకము 1400 మొదలు 1470ల ప్రాంతమందుండినట్లు, ఆంధ్ర కవుల చరిత్రలో శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు చర్చించి యున్నారు. వాసిష్ఠరామాయణ, పద్మపురాణ, భాగవతదశమ స్కంధముల కర్తయగు మడికి సింగనార్యుడు హూణశకము 1430వ ప్రాంతము వఱకునైనను జీవించి యుండవలయునని వారు నిర్ధరించిరి. పోతనార్యుని భోగినీడండకము తన 25వ వత్సరమున అనగా 1425వ సంవత్సరమున విరచించినట్లు తెలియుచున్నది. మడికి సింగనార్యుడు పద్మపురాణమును దెనిగించి ముగించిన వత్సరము దాని కృత్యంత పద్యమువలన స్పష్టమగుచున్నది.

మంగళమహాశ్రీ :—

“ ఆకరయుగానల మృగాంశకవత్సరములై పరఁగుశార్వరిని
 బుణ్య
 ప్రాకటిత మార్గశిర పంచమిని బొల్పు నడుపాలనుతవాసరము
 నందున్
 శ్రీకరముగా మడికి సింగన తెనుంగున రచించె దగఁ బద్మ
 పురాణం
 కాకమల మిత్ర శిశిరాంశువుగఁ గండసచివాగ్రణికిన్ మంగళ
 మహాశ్రీ.”

(కర-2 యుగ-4 అనల-3 మృగాంశ-1 అంకానాం
 వామతోగతిః. కాబట్టి శాలివాహన శకము 1342. మాణిశకము
 1420 శార్వరి సంవత్సరమున మార్గశీర్ష శుద్ధ పంచమీ బుధ
 వారమునాఁడు పద్మపురాణము ముగింపఁ బడెను.)

దీనిని బట్టి పర్యాయించి చూచిన మడికి సింగనార్యుఁడు
 ప్రాధావస్థయందున్న సమయమందు పోతనార్యుని భోగిందండకము
 వుట్టినదని నిర్ణయించుటకు వీలున్నది. అప్పటి కింకను పోతనార్యుఁడు
 భాగవతమును దెనిఁగించుటకుఁ బూను కొని యుండలేదు.

“వాసిష్ఠ రామాయణము పద్మపురాణమునకుఁ దరువాత
 రచియింపఁ బడిన దగుటచే నది 1420కిఁ దరువాతఁ జేయఁబడినది.
 ఈ రెండు కావ్యములకు నడుమ సింగన్న భాగవత దశమ
 స్కంధమునుఁ గూడఁ దెనిఁగించి కండనామాత్యునకే యంకిత
 మొనరించెను. సింగన కృత భాగవత దశమ స్కంధము నాకు
 లభింప లేదు. అటుతరువాత నీకవి సకలనీతిసమ్మతమును నీతి
 గ్రంథమును సమకూర్చెనని రామకృష్ణ కవిగారు చెప్పుచున్నారు

వీనినన్నిటిని విచారించి చూడఁగా మడికి సింగన్న 1480వ సంవత్సరము నఱకై నను జీవించి యుండును. [ఆంధ్ర॥ కవు॥ చరి॥ ప్ర॥ భా॥ 878 పుట]

మడికి సింగనార్యుడు 1420కిఁ బూర్వమే భాగవత దశమ స్కంధమును రచించినట్లు తెలియుచున్నది. కాబట్టి పోత నామాత్యుని భాగవతమునకు ముందుగా రచింపఁ బడినది మడికి సింగనార్యుని భాగవత దశమస్కంధ మనుటలో సందేహముండదు.

సింగన్న నియోగి బ్రాహ్మణుడు భారద్వాజ గోత్రుడు. అయ్యల మంత్రివరునకును సింగాంబికకును జన్మించినవాడు. సింగన్నకృతమగు వాసిష్ఠ రామాయణములోని యీక్రింది పద్యములను గమనింపుడు.

సీ॥ “ అతఁడు తిక్కనసోమయాజుల పుత్రుడై
కొమరారు గుంటూరి కొమ్మ విభుని
పుత్రి చిట్టాంబిక బుధలోక కల్పక
వల్లి వివాహమై వైభవమున
భూసారమగు కోటభూమిఁ గృష్ణానది
దక్షిణ తటమున ధన్యలీల
నలరు రావెల యను సగ్రహారము తన
కేక భోగంబుగా నేలుచుండి

యందుఁ గోవెల గట్టి గోవిందు నెన్న
గోపినాథుఁ బరిష్ఠయుఁ గోరి చేసి
యథల విభవములందును నతిశయిల్లె
మనుజమందారుఁ డల్లాడ మంత్రివిభుడు.

క॥ “అయ్యువతీరమణులకును
 నయ్యల మంత్రీంద్రుఁ డుదితుఁడై ధారుణిలో
 నెయ్యెడ నర్థార్థులు మా
 యయ్య యని పొగడఁగ నగడ సాదార్యమునన్ .

సీ॥ ఆత్రేయ గోత్రపవిత్ర పేరయమంత్రి
 పుత్రి సింగాంబికఁ బుణ్యసాధ్వీ
 వెలయ వివాహమై వేఁగి దేశంబులో
 నేపారు రాజమహేంద్ర పురికి
 నధిపతి తొయ్యేటి యనపోత భూపాలు
 మంత్రియై రాజ్యసంపదఁ బొడలి
 యొప్పారు గౌతమి యుత్తర తటమున
 మహానీయమగు పెద్ద మడికి యందు
 స్థిరతరారానుతతులు సుత్రేతములును
 బెక్కులార్చించి సితకీర్తి బెంపు మిగిలి
 యఖిలజగదన్నదాతనా నవనిఁ బరఁగె
 మధురగుణధుర్యఁ డయ్యలమంత్రివరుఁడు.

చ॥ ఒనరఁగఁ దడ్వధూవరులహోబలదేవునిఁ గొల్చి తడ్వరం
 బున నొగి సింగనార్యుని నమోఘ గుణధ్యు ననంతుని
 జననుతు న్నబ్బయాంకు బుధసన్నతి పాత్రుని నారయాహ్య
 యున్
 గని నరసింహనామములు గారవ మారఁగఁ బెట్టిరండఱున్ .

కి॥ వారలలో నగ్రజుడను
 వారిజజళనయనచరణవారిజసేవా

సారమతి సతులవాక్య

శ్రీరచనాచతురమతిని సింగనాచార్యుఁడన్.

పై పద్యముల వలన నీకవి తిక్కనసోమయాజుల మనుమరాలి మనుమఁడనియు, గోదావరి మండలములోని పెద్దమడికి నివాసుఁడనియు, స్పష్టమగుచున్నది. ఈ విధముగాఁ దర్కించి చూచినప్పుడు మడికి సింగనార్యుఁడు 15వ శతాబ్దపు కవియని నిర్ణయించుటలో సంశయమునకుఁ దావు లేదు.

ప్రస్తుత పరిష్కరణమైన భాగవత దశమస్కంధము మడికి సింగనార్యుని కృతమా కాదా యనునది చర్చింప వలసియున్నది. అనేక ప్రబల నికర్యనములపై నేను ద్విపద బద్ధమైన యీ భాగవత దశమ స్కంధము మడికి సింగనార్య కృతమను నిశ్చితాభిప్రాయమునకు వచ్చితిని. కాంక్షాంతద్విపదలను గమనింపుడు.

ద్విపద. “ అని యిట్లు నయనిర్ణరామాత్యుపేర
ధన ధాన్య మణిమయ దానాధ్యుపేర
భూభరణక్షమ భుజసారుపేర
నాభశ మంత్రి కందామాత్యుపేరఁ
గోరి భరద్వాజ గోత్ర సంజాతుఁ
జారుధ మతి య్యలార్యనందనుఁడు
శృంగార రసకళా శ్రీతివచోధనుఁడు
సింగయామాత్యుఁడు చెలువగ్గలింప
సలలితరసభావ శబ్దగుంధనల
మహనీయుమగు దశమస్కంధ సరణి
విహితలీలలనొప్ప విష్ణుచరిత్ర)

ప్రాకటంబగు మధురాకాండమనిన
నాకల్ప మాకల్పమగు భంగిజెప్పె.”

భరద్వాజగోత్రసంజాతుఁడును, ఆరూఢమతి యయ్యలార్య
నందనుఁడును నగు సింగయామాత్యుఁడు ఔబళమంత్రి కందా
మాత్యున కంకితముగా సీభాగవతదశమస్కంధమును రచించినట్లు
స్పష్టము: మడికి సింగనామాత్యుఁడు రచించిన వాసిష్ఠరామా
యణము యొక్క ప్రారంభమున నొక వచన భాగమును
దిలకింపుడు.

“ అని సకలజన సమ్మతంబుగా నుపక్రమించి భాగవత దశమ
స్కంధంబును దెనుంగున రచియించి యిచ్చి, అప్పణ్య
పురాణంబులకుఁ గృతిపతిగా నేవుణ్యునిఁ బ్రార్థింతునోయని
విచారించి, గజగంధవారణగంధ గోవాళ చలమర్చి
గండగండరాయ గజశేఖరదొంతి మన్యవిభాళాది నానా
బిరుదవిఖ్యాతులఁ బ్రసిద్ధుండగు రామగిరి పట్టణాధీశ్వరుం
డైన కుమారముప్ప భూపాలు మాన్యమంత్రి పడదురంధ
రుండగు సమ్మహారాజు దిగంతవ్యావృత కీర్తిలతాలవాలుం
డును, ధర్మచారితుండును, సీతీచాతుర్య విశేషగుణగణా
లంకారుండును, అనవరతదాన శీలుండును, అఖిల దిక్పరీత
విశాలుండును, వారణ వంశాబ్ధిసుధాకర కాశ్యప గోత్ర
పవిత్ర అబ్బసాచార్య తనూభవ కండనామాత్యుండు నాకు
సతిన్నేహ బాంధవుండును నభీష్ట ఫలప్రదుండును నపూర్వ
వచనరచనానుబంధబంధురకావ్య రసాభిజ్ఞుండును, అర్థి
జన పారిజాతంబును గావున నమ్మంత్రి యుగంధరుం గృతి
పతింగావించి, పెండియు కవిత్వత్వ రచనా కౌతుకంబున

జత్తుంబు జొత్తిల్ల నొక్కకృతిఁ జెప్పంబూనితి.....”

రాసుగిరి పట్టణాధీశ్వరుడగు తుమార ముప్పభూపాలుని మాన్య మంత్రియైన శండామాత్యునకుఁ గవి భాగవత దశమస్కంధమును దెనిగించి యంకితమొనర్చినట్లు ఈ వచన భాగమునుండి స్పష్ట మగుచున్నది. ప్రస్తుత పరిష్కరణము యొక్క కాండాంత పద్యము లందు కననగు కృతికర్త కృతిభర్తల నామగోత్రాది వివరములు ను, వాసిష్ఠరామాయణ పద్యపురాణములయొక్క కృతికర్త కృతిభర్తల నామగోత్రాది వివరములును నచ్చొత్తినట్లు సరిపోయి యున్నందున భాగవతదశమస్కంధము (ప్రతస్తుపరిష్కరణము) మడికి సింగనార్య కృతమనుటలో సందేహముండదు. తెనుఁగు జాతీయతను బోషించు వైలిని బట్టి చూచినప్పుడును భాగవత దశమస్కంధము, వాసిష్ఠ రామాయణము, పద్యపురాణము ఈ మూఁడును నేకకవికృతములను సత్యము నుద్ఘాటించుచున్నవి.

వాసిష్ఠరామాయణ పద్యపురాణములను బద్ధకావ్యములుగా రచించిన మడికి సింగన్న భాగవత దశమస్కంధమును మాత్రమేల ద్విపదకావ్యముగా విరచించెను! శ్రీకృష్ణభగవానుని లీలలను వీనుల విందుగాఁ బండిత పామరులందఱును, ఆబాలగోపాలము పాడుకొని యానందించుటకు వీలగునట్లు సరళమైన జాతీయగీతమగు ద్విపదలలో నిమగ్ని రచించుచుట మంచిది యుచితజ్ఞుడగు కవి తలంచి యట్లానరించెనని తలంచెదను. అదియునుగాక క్రీ.శ.1240వ ప్రాంతమున రచింపఁ బడిన రంగనాథరామాయణముయొక్క సకల జనాదరణమును విచారించి కవి తాను చూడ నట్టి కావ్యమును రచింప నుత్సహించి భాగవత దశమస్కంధమును ద్విపదబద్ధము గావించెనేమో!

—: కృతిభర్త - కందామాత్యుడు :—

మడికి సింగనార్యుడు భాగవతకళమస్కంధమును, పద్మ
పురాణమును దెనిగించి ఔబళ కందామాత్యునకుఁ గృతిగా నిచ్చి
యున్నాడు. పద్మపురాణమందుఁ గృతిపతిని వర్ణించు పద్యము
లీక్రింది విధముగానున్నవి.

సీ॥ స్వామి భక్తుడు కార్యచతురుడు బహుకళా

వేది నీతిజ్ఞుడు విప్రహితుడు

సరస సల్లావుడు సప్తాంగరక్షణ

క్షముడు భావజ్ఞుడు సర్వమలభుఁ

డరి మంత్రభేదన పరుడు ధర్మాత్ముడు

మందరాకారుండు మజనవినతుఁ

డురుడయా పరుడు నిత్యోత్సవా సక్తుండు

సద్గుణాధారుండు సౌమ్యమూర్తి

సతత గురుదేవతా వరిచారరతుడు

గుణసముద్భుండు కాశ్యప గోత్రజనితుఁ

డనఁగ నుతికెక్కి పెంపున నతిశయిల్లు

మడన సదృశుండు కండన మంత్రివరుడు.

సీ॥ ఈధర్మచారితు నేధాత్రిపతి యేలు

నాధాత్రిపతి యేలు నఖిల జగము

నీకామినీకాము నేకామినులు చూతు

రాకామినులు చూడ రన్యపురుషు

నీయర్కసుతతుల్యు నేయర్థి గొనియాడు

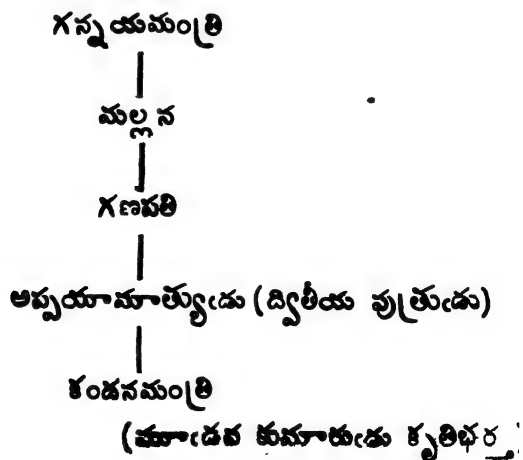
నాయర్థి యెరువేడ నాన నేయఁ

డీమంత్రి కులచందు నేమంత్రి పురణించు
 నామంత్రి విముఖాత్మఁడఖలమునకు
 ననఁ బ్రగల్భరూపఘనదాననయమార్గ
 ముల నుతింప నొప్పు ముజ్జగములఁ
 జ్ఞారహారహీరధవశాంసునమకీర్తి
 కలితుఁ డౌబళ కండవిభుఁడు.

కండన మంత్రికిఁ దాతుకుఁ దాతయైన గన్నయ మంత్రి కాకతీయ
 గణపతి. దేవుని కాలములో నుండినట్లు పద్మపురాణములోని యీ
 క్రింది పద్యము చెప్పుచున్నది.

చ॥ “పరువడిఁ గాకతీయ గణపక్షినినాయకు నొద్దమాన్యుడై
 ధరణిఁ బ్రకన్తుడై నెగడి. దానములెల్లను జేసి భక్తిపెం
 పిరపుగ గుఱు గట్టి గణపేశ్వర దేవుని గోపికాధిపున్
 దిరముగించున్న లక్ష్మీని బ్రతిష్ఠలు చేసెఁ బ్రభుత్వమేర్ప
 డన్.”

కృతిపతి కందామాత్మ్యుని వంశవృక్షము నిచ్చుచున్నాను.

శాకతీయ గణపతిరాజు క్రీ.శ.1200 మొదలు 1260 వఱకును రాజ్య పరిపాలన చేసెను. దీనినిఁ బట్టి శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు తరమునకు నలుబదేసి సంవత్సరముల చొప్పున నేర్పఱచి కండన మంత్రికాలమును 1420గా లెక్కపేసిరి. 1420వ సంవత్సరమునఁ బద్మపురాణమును గండనమంత్రి కృతినందుట దీనికి సరిపోయినది.

మడికి సింగనార్యుఁడు తాను మొదట రచించిన పద్మపురాణ భాగవతదశమ స్కంధములను నరాంకితము చేసెను. కాలక్రమ మున నతని చిత్తివృత్తి దైవపరాధీనమగుట బట్టి కాఁబోలును దన మూఁడన కృతియగు వాసిష్ఠరామాయణమును అహోబలస్వామి కంకితమొనర్చెను. తనకు ముందుండిన నన్నయాది యాదిమ కవీశ్వరుల యాచారము ననుసరించి కృత్యాదిని గీర్వాణభాషాబద్ధమగు శ్లోకమును వేసుకొనెను. వాసిష్ఠరామాయణము యొక్క ఆదిమ శ్లోకమును జూడుడు.

“శ్రీమద్వివ్యమునీంద్రచిత్తనిలయః సీతామనోనాయకం
వల్మీకోద్భవ వాక్పయోధిశశినం స్మేరాననం చిన్మయం
నిత్యం నీరదనీలకాయ మమలం నిర్వాణ సంధాయనం
శాంతం నిత్యమనామయం శివః శ్రీరామచంద్రంభజే.”

ఇవి గాక మడికి సింగనార్యుఁడు “నకలనీతిసమ్మత” మను నీతిశాస్త్రమును రచించెను. నకలనీతిసమ్మతమును శ్రీమా నవల్లి రామకృష్ణకవిగారు ప్రచురించినట్లు తెలియుచున్నది. దీనిలోనికొన్ని పద్యములను కీర్తిశేఖరులైన శ్రీవేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు, ఈగ్రంథాలయపు తరపున మద్రాసు ప్రభుత్వసహాయముచేఁ ప్రచురింపఁ బడిన “ఆంధ్రకామంద్యకము” యొక్క వీతికలో నుదహరించి యున్నారు.

ఈ విధముగా సంస్కృతాంధ్రములందసాధారణ పాండిత్యము కలవాడును, సీతి వేదాంతశాస్త్రములందభిరుచి కలవాడును, మహాకవియునగు మడికి సింగనార్యుని ప్రభావంతమైన అమృతవాహినియగు లేఖని పండిత పామర రంజకమగు ద్విపదలచే భక్తజనమందారమగు భాగవత దశమస్కంధమును రచించి, ఆంధ్ర సారస్వతమునకు మహత్తరమగు సేవ యొనరించినది !

—: పరిష్కరణ —కథాభాగము :—

తంజావూరు సరస్వతీమఠ లైబ్రరీ నెం 150 తాళపత్రప్రతి, ఈ పరిష్కరణకు మాతృకయై యున్నది. ఇట్టి ప్రతిగాని, ఇతోధికప్రతిగాని వేతె యెచ్చటను లేనందున నేను గావించిన సంస్కరణము పూర్తిగా నీతాళపత్ర ప్రతిపైననే యాధారపడి యున్నది. దీనియందు 180 తాళపత్రములున్నవి వ్రాత సుమారుగా నున్నను, తప్పులు విశేషములుగా దొర్లియున్నవి. అక్రూరుడు శ్రీకృష్ణభగవానుని స్తుతించు ఘట్టమునుండి యారంభమగుచున్నది. మొదటి నాలుగు పత్రములు కీట దష్టములు: ఆక్షరముల యాకారము బొత్తిగా నశించియున్నది.

కవి భాగవత దశమస్కంధము యొక్క పూర్వోత్తర భాగములను కాండ సంజ్ఞలతో విభజించుకొని యున్నాడు. దశమ స్కంధపూర్వభాగము కంసుడు తన చెల్లెలు దేవకిని వసుదేవునితోఁ గలిపి రథారూడులఁజేసి మంగళతూర్యనినాదవై భవములతో భర్తృగృహమునకుఁ దానే స్వారథియై రథమును నడుపుటతో నారంభించుచున్నది. తరువాతి కథయగు నాకాశవాణి కథనము, శ్రీకృష్ణావతార ఘట్టము, నందగోవుని యింట శ్రీకృష్ణుని

కాల్యము, పూతనాదిరాక్షసమథనము మొదలగు వాని నన్నిటిని నొక కాండముతో కవి రచించి యుండునని నాయూహ. ఆ కాండము దురదృష్టవశముచే ఖలమైపోయి యుండునని తలంచెదను. ప్రస్తుత పరిష్కరణ ప్రతి రెండవకాండమగు మధురాకాండముతో ప్రారంభమగుచున్నది. ఇది జరాసంధుని రెండవమారు దండయాత్ర కథతో నంతమొందుచున్నది. ఈ కాండము యొక్క మొదటిభాగము కొంతలుప్తమై పోయినది.

కల్యాణ జగదభిరక్షకాండములలో సుత్తరభాగ కథలు చెప్పఁబడినవి. శ్రీకృష్ణుని వివాహములు, ఈ 'కాండలయందు వర్ణింపఁబడినవి. జగదభిరక్షకాండము శిశుపాల వధతో నిలిచిపోయినది. ఇంక సుత్తర భాగకథలగు సాల్యమథనము, దంతవక్త్రసంహారము, కుచేలోపాఖ్యానము, సుభద్రా పరిణయము మొదలగునవి వివరించుచు మఱియొక కాండమును గూడ కవి రచించియే యున్నాడని నాడృఢాభిప్రాయము. దుర్భాగ్యవశముచే నదియు మనకులభింపలేదు. "అని సకలజన సమ్మతంబుగా నుపక్రమించి భాగవత డశమ స్కంధంబును దెనుగున రచించి యిచ్చి.....అని వాసిష్ఠ రామాయణములో వ్రాసి యుద్ధాటించిన మడికి సింగనార్యుడు కొంతభాగమునే వ్రాసినాడని చెప్పట యుక్తమగునా !

కొన్నిచోట్ల గ్రంథాంతరమందు ద్విపదలలో నేకపాదములున్నవి. ఇవి గ్రంథపాఠములేమో యని మొదట నేను శంకించితిని. కాని పరిశీలించి చూచినప్పుడు అన్వయము చెడకుండ కథాభాగము నడుచుచున్నందున నా యేకపాద ద్విపదలనట్లే పూర్తి ద్విపదల క్రిందనే లెక్కించి వేసితిని. ఇట్టి లుప్తపాదములు కల శ్లోక భాగములు పూర్వగ్రంథములలోఁ జెప్పులుండుట సహజము.

విజ్ఞాననిధియగు మహాకవి సింగనార్యుని విరచితమైన దీనిని పరిష్కరించుటలో నాయల్పయమగు బుద్ధిని సాధ్యమైనంతవఱకు నరికట్టి మిక్కిలి శ్రద్ధగానే యపయోగించితిని. యుక్తికందు బాటులో నున్నట్టి కొన్నిలుప్తభాగములను బూరించి కుండలీ కరణముగావించి పాఠకులకుఁ జూపి యున్నాను. వ్రాయసకాని ప్రమాదముచే నేర్పడిన గణభంగములను సవరించితిని. ఈ సవరణ కవిహృదయమునకు భంగముండదని విమర్శన జ్ఞానముతోనే చేయుఁ బడినదని మనవి చేసుకొనుచున్నాను. అన్వయము సరిగాకాని కొన్ని ద్విపదభాగములను సరిదిద్దిన పూర్తిగా క్రొత్తరూపము సిద్ధించునని తోచిన చోట్ల యథా మాతృకముగానే విడిచి వేసితిని.

బురదలో మాణిక్యమువలె, గుణగ్రాహకుల దృష్టికి మఱుగుపడి, ఈ ద్విపదకావ్యము సరస్వతీమహల్ లైబ్రరీ ఆల మారలోఁ బడియుండినది. దాని యునికిని, శ్రేష్ఠతను నాకెఱుక పఱచినవారు మన్నిత్రులును, బహుగ్రంథ దృష్టలును, విద్యా నిధులును నగు బ్రహ్మశ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు M. A. (Head of the Telugu Department Madras University) వారికి నా మనఃపూర్వకమైన కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించు కొనుచున్నాఁ డను.

—: రచన :—

శ్రీమద్భాగవతములో రసవంతమైనభాగము దశమస్కం ధము. దీనిని సంగ్రహించి నెనుఁగు చేయుటలో మడికి సింగ నార్యుడు కవితాశక్తితో పాటు విషయములను బెంచియో, క్లుప్తపఱచియో ఘట్టములను బ్రతిపాదించుటలోఁ దన విమర్శనా జ్ఞానమును జూపి యున్నాడు.

తెనుగు సారస్వతరథ మొక్కొక్కతాబ్దము. నం
దొక్కొక్క పోకడను గల్గి సాగినది. నన్నయాదుల కాలము
ప్రాయముగా సంస్కృతములోని పురాణేతి హాసములను దెనుగు
భాషలో ప్రచారమునకుఁ దీసుకొని వచ్చునదిగానుండెను. పెద్దనా
దుల కాలమందు దెనుగు సారస్వతముయొక్క పోకడ మారినది.
ఒక చిన్న కథా వస్తువును దీసుకొని పెంచి వన్నెలు చిన్నెలు
దిద్ది స్వతంత్రముగాఁ బ్రబంధ రచన యాకాలమందు సాగినది.
తరువాతికాలపు కవులు రెండువిధములైన పోకడలను ననుసరించుట
లోనే నిమగ్నులై యుండిరి. ప్రతిభావంతులగు మహాకవులందఱును
భాషాంతరీకరణము నందును, శృంగారాది వర్ణనలయందును
నిమగ్నులై తమ యమూల్యమైన భాషాజ్ఞానమును గవితాశక్తిని
చెక్కడపు ప్రతులతో నగిషీకూర్చిన చక్కని పెట్టెలలో నిమడ్చి
బంధించిరేకాని స్వేచ్ఛగా నడుచుటకవకా శమిచ్చినవారు కారైరి!
వారు తమతమ నాయకానాయికల వర్ణనలయందు చాతుర్యమును
జూపుటలోఁ గన్పటచిన కవితా శక్తిని ఆయాకాలములందుం
డిన దేశీయ జీవన ప్రతిపాదకములగు విషయములందుఁ గన్పటచి
యుండినచో నాంధ్రభాషాయోష సర్వాంగ సుందరియై యుండును
గదా! ఈ విషయములో నన్నయాదుల భాషాయుగమే కొంత
మెఱుంగని నాస్వాభిప్రాయము. ఏలనన భారతభాషాంతరీకరణము
తెనుగు జాతీయ కవిత్వమును బోషించుటయే గాక మానవ జీవిత
మున కావశ్యకములగు యనేక యుపాఖ్యానములతోఁ జదువుచున్న
కొలఁది చదువ వలయునని యాశక్తిని గల్గించునదిగానున్నది.

మడికి సింగనార్యుడు నన్నయాదులయొక్క పోకడ ప్రధాన
ముగాఁ గల్గినక విగ్రహముడు. ఇతఁడు నన్నయ తిక్కనలఁదక్క
నవరిని స్తుతి యొనరించినవాడు కాఁడు.

గీ॥ వ్యాసవాల్మీకశుకకాళిదాసబాణ
హర్షణాదుల నాధ్యుల నాత్మనిలిపి
సకలభాషారసజ్ఞుల సముల నన్న
పార్య తిక్కన కవీంద్రుల సభినుతింతు.

(వాసిష్ఠ రామాయణము)

తెనుగు జాతీయ కవిత్వమును బాగుగాఁ జూపించి, దీర్ఘములగు సంస్కృత సమాసములను దొర్లించి విసువుఁ బుట్టించక భాగవత డశమస్కంధ రచన యింపుఁ గల్గించునదై యున్నదన్నచో సత్య దూరము కాదు. కవి స్వాభిమానము కలవాడు. తన శక్తిని బాగుగాఁ గుర్తెఱిగిన వాడు.

క॥ ఆపరమేశ్వర మకుట
వ్యాపిత గంగాపరవాహ కవితా స
ల్లాపుడగు మడికి సింగనఁ
జేపట్టక కీర్తిగలదె శ్రీమంతునకున్.

(పద్మపురాణము)

కవి గొప్ప భక్తుడు. వేదాంత శాస్త్రమందభిరుచి కలవాడు. కాబట్టి సాక్షాత్ లక్ష్మీదేవి యవతారమగు రుక్మిణిని వర్ణించు సందర్భమునందు స్తోత్రసాహిత్య ఫక్కిని పాదాదికేశాంత వర్ణన చేసి యున్నాడు

ద్వి॥ “ఉచ్చిత పండ్లతో నుల్లసంబాడు
నచ్చపలాక్షికి నంగుష్ఠచయము ;
పదనఖద్యుతుల నుపచరించు నెలవుఁ
గదియ మా క్తికములుఁ గట్టి నట్లుండు ;

తనరు గచ్చప నిధిద్యయ మింతి పాద
 వనజాతముల మీఁద వ్రాలెనో యనఁగ;
 గమనజాడ్యము శుభాకరమును నగుచుఁ
 గమనీయలీల మీఁగాల్గొప్ప సతికి;
 పగడంపుఁ దీగల పంక్తులో యనఁగ
 మగువకు నొప్పారు మడిమల తీరు;

(ద్వి॥ భా॥ పుట 72)

విష్ణు శక్తియగు రుక్మిణీదేవి వర్ణనము శ్రీకృష్ణుని వద్దకు దూతగా వెళ్ళిన బ్రాహ్మణుని నోట నుండి వచ్చునప్పుడుచిత్రజ్ఞుడగు కవి చూపిన మర్యాదను, బ్రాహ్మణుడు రుక్మిణీదేవి యొక్క యభిప్రాయమును రసికాగ్రేశరుడగు శ్రీకృష్ణుని యెదుట ప్రతిపాదించిన నేర్పును గమనింపుడు.

ద్వి॥ “అనఘాత్మ! భీష్మకుండను విడర్చేశు
 తనయ రుక్మిణీయను ధవళాయతాక్షి
 తనుమధ్య యుత్సుల్ల తామరసాక్షి
 గరుడ కిన్నర యక్షగంధర్వగుతులు
 దొరయలేరా యింతిలో నీదుఃఖోల్ప;
 దేవర సౌభాగ్య దివ్యవర్తనలు
 వావిరి జనులెల్ల వర్ణింపుచుండ
 విని పుష్పధన్వుని విషమబాణములు
 యనవొందఁ దనువున నట నాటుటయును
 జిత్తంబులో నీదు చెలువైన మూర్తి
 చిత్తరు వొత్తిన తెలువంబుఁ దోఁపఁ
 జింతించు వెఱుగందు చేష్టలు మఱచు

సంతకంతకు నిన్ను సఖిమతి సేయు
 విరహాగ్ని శిఖఁ గ్రాగు వెలవెల నగుచు
 మరులెత్తి నట్లు పల్కురు చిన్నఁబోవు
 నీభంగి నున్న యీ యిభరాజ గమనఁ
 బ్రాభవంబునఁ జైద్యపతి పెండ్లియాడ
 నెల్లుండి చనుదెంచు తెఱిగి యాయింతి
 యెల్ల విధంబుల నిది నీకుఁ జెప్పి
 వుత్తేర వచ్చితిఁ బూడరీకాక్ష !
 చిత్తంబులో నొండు చింతింప నేల
 ఆభామ నిజభార్యయై యుండునట్టి
 సౌభాగ్య మెవరికి సమకూరు ! నీవు
 నారుక్మిణిబృంగి నాగులు సేయు
 కారుణ్యమార్తివి కనులాక్ష ! నిన్నుఁ
 గదిసి నీదరహాస కాముదిఁ గోల
 ముదిత నేత్ర చక్రారములు చేరఁగోరు
 నలవడి నీప్రియాణాంబువులోనఁ
 గలకంతి చాతకి కడువేడ్క సేయు
 నీపెట్టులై నను నేచిన వేడ్క
 నావెలందుక నేలుటది నీకు నొప్పు ;
 నిను నమ్మియుండిన నెలఁతుక నొకఁడు
 కొనిపోవగాఁ జూడఁగూడునే నీకు !”

మొదట శ్రీరక్మిణి యొక్క నామ వంశాదిఃమును జెప్పి యా
 దవాన్వయవంశమణియగు శ్రీకృష్ణుని వరించుటకుఁ దగిన
 యోగ్యతను నిరూపించెను. తరువాత దక్షిణనాయకుడైన శ్రీ
 కృష్ణుని చిత్తము నాకర్షించుటకై యుపజనాకర్షకములైన తను

మధ్యత్వము, యత్సుల్లతామరసాక్షులు, దేవకన్యలతో గూడ
నీడుఁ బోల్పగారాని లావణ్యము మృదువుగాను క్లుప్తముగాను నాటు
నట్లు వాక్రచ్చెను. పిమ్మట సమస్త గుణగణములతో విరాజిల్లు
శ్రీకృష్ణునియందు ఆమెకున్న మోహపాశమును వివరించెను.
శ్రీకృష్ణుని విరోధి యామెను బెండ్లాడ నిశ్చయమైనందున దన
రాకకు ముఖ్యకారణమని నొక్కి చెప్పెను. కొనకు “ఆభామ
నిజభార్యయై యుండునట్టి సాభాగ్య మెవరికి సమకూరు”? అని
ప్రశ్నించి శ్రీకృష్ణుని యుత్సాహమును రేకెత్తించెను. చూచితిరా
కవి చాతుర్యము! చాతుర్యముతోపాటు కవితాధార మిట్ట
పల్లములులేని నడకతో సొంపుగా సాగెడు తీరును గమనింపుడు!

అదే సందర్భమందుఁ బోతనార్యుని వర్ణన యిండుక
గమనింపుడు.

సీ॥ “పల్లవనైభవాస్పదములగు పదములు
కనకరంభాతిరస్కారు లూరు
లరుణప్రభా మనోహరములు గరములు
కంబు సౌందర్యమంగళము గళము
మహిమ భావాభావ మధ్యంబు మధ్యంబు
చతురుత్సవదాయి చన్నదోయి
పరిహసితార్ధేందు పటలంబు నిటలంబు
జితమత్త మధుకర శ్రేణి వేణి

భావజాశుగముల ప్రావులు చూపులు
గుసుమకరుని వింటి కొమలు బొమలు
చిత్తతోషణములు చెలువ భాషణములు
జలజనయనముఖము చంద్రసఖము.”

వెలలేని యీవద్యరత్నము నెంతకొనియాడినను దనివి తీరనిది. కాని స్థానము చెడి శోభింప లేకున్నది. దూత్యముఁ జేయఁబోయిన బ్రాహ్మణుఁడొక్క వర్ణించుట సందర్భోచితము కాఁజాలదు. ఈ సందర్భమునందు సింగనార్యుని రచనయే స్వాభావికమై యింపును గూర్చునదిగా నున్నది

సాధవర్ణన, ఋతువర్ణన, యుద్ధవర్ణన మొదలగునవి కవి చాలచోట్ల చేసియున్నాఁడు. ప్రబంధముల వినుగు వుట్టిచు ఘట్టములిట్టి వర్ణనాడఁబరములే యగును. అయినను జతురుడగు నీకవి పాఠకులకా భాగములందు వినోదమునే కలిగించి చరితార్థుఁ డయ్యెను. మచ్చునకు కొన్ని యెత్తి చూపించుచున్నాను.

పురస్త్రీలు శ్రీకృష్ణబలరాములను జూచి వారిలో వారు మాట్లాడు కొనటను దిలకింపుడు.

“ఈతఁడే, ఎలనాగ! ఇసుమంత నాఁడు
పూతన (పాలదావి) పొరిఁగొన్నవాఁడ,
“సకియరో! ఈతఁడే శకటమై వచ్చు
ప్రకట దానవుఁ దుగ్ధిపడఁ దన్నినాఁడు.
ముద్దియ! ఈతఁడే మొగి తోలుఁ ద్రోచి
(ముద్దియలు) దీపిన మహానీయ యశుఁడు పట్టిచెట్లు పట్టె
అక్కరో! ఈతఁడే యఘదైత్యుఁ జరి
కొక్కెర రక్కసుఁ గూల్చిన వాఁడు.
గోవర్ధనముఁ గేల గొడుగుగాఁబట్టి
(గోవులదే)ర్చిన గోవిందుఁ డితఁడే.
కొమ్మ! ఈతఁడే పిల్లగ్రోవూది వ్రేతఁ
గొమ్మల గడువెట్టిఁ గొలిపిన వాఁడు.”

కవి శ్రీకృష్ణుడు బలరామునితోఁ గలసి కంసుని కొలువు కూటములో ప్రవేశించు సందర్భమున, శ్రీకృష్ణుని స్వరూపమును గుణగణములతోఁగూఁపాకకుల కంటిముండట నెంత మనోహరముగాఁ జెరించుచున్నాడో చూడుడు !

“కరిమదరక్త పంకములచే మేన
దోర గడు ఘర్మ బిందువులును సరయ
హరిమేను చిత్రివనాంబుడ మనఁగ
నరుదారఁ జూపట్టె నందండ చూడ ;
గజదంతములుఁదాను కామపాలుండు
భుజశిఖరంబులఁ బాలువొండఁ దాల్చి
దారుణతర దండధరయుగ్మమనఁగ
గౌరత మల్లరంగము సొచ్చి నిలువఁ
గోరి మల్లులకెల్ల కులిశమై, ప్రజకు
ధారుణి నాథుడై, తల్లిదండ్రులకుఁ
బసి బాలుడై యొప్పు, పంకజాక్షులకు
నసమాస్త్రుడై, వల్లభాళికి నెల్లఁ
బరమాత్మడై, యతిప్రతతికి నెల్లఁ
బరతత్త్వమూర్తియై, బంధు సంతతికి
దైవమై, రాహిణీతనయుఁడు దాను
నావిష్ణుడరుదెంచె నందఱుఁజూడ.”

శ్రీకృష్ణుని రూపును వర్ణించు కొన్ని ద్విపదలు చిత్రకారుల కుంచెకు రసాయనమై ప్రోత్సాహమును గల్గించునదిగా నుండుట జూడుడు !

“నల్లని మేనున్నతమైన యురము
 దెల్లదమ్ముల మించు తెలి గన్నగవయు
 నెరిజడ చొల్లెము నిటల రేఖయును
 జరునవ్వు మోమును జేత వేణువును
 పాయక జగిమించు పసిడి చేలయును
 దలఁబురిపెనవు కడంబ మంజరియు
 ధళధళ వెలిగెడు దంతధీధితియుఁ
 గలరూపు మోమున గట్టినట్లుండు.”

ఈ విధముగా వివిధమైన మనోహరవర్ణనలతోను, ఇంపును గూర్పు
 స్వభావోక్తులతోను, చక్కని తెనుఁగు నడకతోను, నాతిదీర్ఘ
 ములగు మధురమైన సహాసములతోను శ్రీకృష్ణుని చరిత్ర ద్విపద
 బద్ధముఁ గావించి మహాకవియగు మడికి సింగనార్యుఁడు భాగవత
 దశమ స్కంధమును మాట్లాడు చలన చిత్రముభంగి పాఠకుల దృష్టి
 పథమునకుఁ బ్రదర్శించి ధన్యుడయ్యెను !

—: కొన్ని వ్యాకరణాంశములు :—

1. సంధి :—“ పరిమార్చినతఁడు ” “ రుక్మిణిబృంగి ” ఇత్యాది
 సంధిరూపములక్కడక్కడ కన్పడుచున్నవి. ఇట్టిసంధులు
 భాషలోవిరళములు. మహాకవుల సమృతములే. “ తామర
 సనేత్రలిండ్లు ” “ మా భక్తులొద్ద ” “ ఇతరులిండ్లు ”
 ఇట్టి ప్రయాగముల నేకములున్నవి.
2. “ హరుషనిర్భర చిత్తుడై పలికె నతఁడు ” ఇచ్చట “హర్ష”
 అనుపదమును విడదీసి “ హరుష ” అని ప్రాసకొఱకు
 ప్రయోగింపఁ బడియున్నది.

అప్పకవివంటి లాక్షణికుడు మడికి సింగనార్య కృతమగు వాసిష్ఠరామాయణములోని రెండు పద్యములను “అప్పకవీయ” ములో నుడహరించి యున్నాడు.

—: ముగింపు :—

సరస్వతీమహల్ లైబ్రరీలోని తెనుగు వ్రాతప్రతుల సంఖ్య నుమారు 816 ఉన్నవి. ఇవి తంజావూరాంధ్ర నాయక రాజుల కాలమునుండి వచ్చుచున్నవి. నాయకుల పరిపాలన హుణిశకము 1585—1675 వఱకు సాగినది. తరువాత మహారాష్ట్ర రాజులు తంజావూరును బరిపాలించిరి. నాయక రాజులలో “రఘునాథ నాయకుడు”, అతని కుమారుడు “విజయరాఘవ నాయకుడు” ఈ యిద్దఱును తంజావూరాంధ్ర సాహిత్యమునకు జీవగట్టలై యుండిరి. స్వయముగా గూడ అనేక గ్రంథములను విరచించిన ప్రజ్ఞానిధులు వారు. మహారాష్ట్ర రాజులలో గూడ తెనుగు సాహిత్యము కొనసాగినదే కాని మొరడు పోలేదు. మహారాష్ట్ర రాజులైన ఏకోజి, శాహ మహారాజులు స్వయముగా తెనుగు ప్రబంధములను వ్రాసిన మేధావులు. లైబ్రరీలోని తెనుగు గ్రంథములను ఈక్రింది విధముగా విభజింపవచ్చును.

- (1) పద్యకావ్యములు
- (2) ద్విపదకావ్యములు
- (3) శతకములు
- (4) దండకములు
- (5) గానములు
- (6) నాటకములు (యక్షగానములు)

- (7) వచన కావ్యములు
 (8) శాస్త్రసాహిత్యము
 (9) వివిధగ్రంథములు.

మద్రాసు ప్రభుత్వమువారు స్వతంత్రమును బొందిన హిందూదేశ పురోభివృద్ధికి విజ్ఞానము ప్రధానాంశముగా గమనించి పైలైబ్రరీ లోని తెనుగు శాఖకు సంబంధించిన పుస్తకములను గొన్నింటిని బ్రచించి, ఆంధ్రసాహిత్యమునకు మహాదుపకారమును జేయుటకు పూనుకొని యున్నారు. ఈ విషయమందు మద్రాసు ప్రభుత్వము వారు చూపిన శ్రద్ధకు ఆంధ్రజాతికి మనఃపూర్వకమైన ధన్యవాదములు సమర్పించుకొనుటలో వెనుకంజ వేయదు. ఈ చిన్న సేవను జేయు సందర్భమును నాకిచ్చి భాగవతదశమ స్కంధము యొక్క పరిష్కరణ భారమును నాకొసంగిన సరస్వతీమహల్ లైబ్రరీ కారవశార్యదర్శి శ్రీయుతులు యన్. గోపాలన్ బి.ఏ., బి.ఎల్., గారికి నాకృతజ్ఞతాభివందనములను సమర్పించుకొనుచున్నాను.

మా సరస్వతీమహల్ లైబ్రరీ విమర్శనశాఖా నిర్వాహకులును, బహుగ్రంథ ద్రిప్టలును, సర్వతోముఖ పాండిత్యమును గల శ్రీయుతులు కే. వాసుదేవ శాస్త్రిగారు నాకన్నివిధములుగా ప్రోత్సహము నొసంగి నాయుద్యమము కొనసాగుటకు సహాయ మొనరించిరి. వారికి నా మనఃపూర్వకమైన కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుకొనుచున్నాను.

నాకన్ని విధములను జేదోడు వాదోడుగానుండి సహాయ మొనర్చిన మన్మిత్రులు శ్రీయుతులు విఠలదేవుని సుందరశర్మగారికి నాకృతజ్ఞతాభివందనములను నివేదించు కొనుచున్నాను. తాళపత్ర

ప్రతి గ్రంథమును శ్రమను బాటించక శ్రద్ధగా వ్రాసి యిచ్చిన లైబ్రరీ తెనుగు లేఖకుడు చిరంజీవి యా. విశ్వనాథునకు నా యాశీర్వాదపూర్వకమైన ధన్యవాదములు. ఈ చిన్న పోత్తమును సకాలమందు తగువిధముగా ముద్రణ చేసిన “అముదనిలయం” ముద్రణాలయపువారికి నా ధన్యవాదములను సమర్పించుకొనుచున్నాను.

ఈ యుపోద్ఘాతారంభము మా కులమునకు పరమగురువులగు శ్రీరమణ మహర్షులవారికి నమస్కృతులతో ప్రారంభించినది. నాజనకులును, గురువును దైవమునగు శ్రీ వాసిష్ఠ కావ్య కంఠ గణపతి మునులవారిని స్మరించుటతోపాటు శ్రీకృష్ణభగవానుని పై వారు సెలవిచ్చిన శ్లోకముతో నీ యుపోద్ఘాతమును ముగించుచున్నాను.

శ్లో॥ భూమిభార వారణాయ యోయదుష్వభూ ద్విభు
ర్విస్మయం శిశోశ్చ యస్య చేష్టితాని తేనిరే
శర్మవః స పూరుషో రథాంగమాయుధం దధ
త్కర్మయోగదేశికః కరోతు పార్థసారథిః.

సరస్వతీమహల్ లైబ్రరీ }
తంజావూరు. 7-12-50.

వాసిష్ఠ, ఆ. మహాదేవశాస్త్రి.

ఉపోద్ఘాతానుబంధము.

క్రీ. శ 1948 వ వత్సరమునందు జరిగిన భాగవత ముద్రా
మునకు విద్యారత్న శ్రీ పిడదవోలు వెంకటరావుగారు M. A.
(Senior Lecturer and the Head of the Telugu Department
Madras University.) వ్రాసిన పీఠికలో “భాగవతానుబాదములు”
అను శీర్షికలో నుదాహరింపబడిన ద్విపదభాగవతముల పట్టి
నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాను. చిత్రింపుడు.

1. సంప్రదించు స్కంధములు (సంపూర్ణము) తరిగొండ వెం
మాంబ (అముద్ర)
2. మొదటి నాలుగు స్కంధములు - తేకుమళ్ళ రంగశాయి
(అము)
3. దశమ స్కంధము (ప్రస్తుతపరిష్కరణము) - నుడికి సింగన
4. ,, రత్నాకరము గోపాలకృష్ణకవి (అము)
5. దుక్కిణీకల్యాణము - చెన్నయ (అము)

పరిష్కర్త

ద్వి. భా.

విషయ సూచిక.

—: మధురాకాండము :—

పుట.

అక్రూరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతియించుట	1
శ్రీహరి అక్రూరుని కంసునికడకుఁ బంపుట	2
శ్రీకృష్ణుఁడును బలరాముఁడును మధురాపురి కేతెంచుట ...	2
పురస్త్రీలు శ్రీకృష్ణ బలరాములఁజూచి వర్ణించుట ...	3
శ్రీకృష్ణుఁడు రజకుని రూపుమాపుట ...	4
శ్రీకృష్ణుఁడు అన్నపచరించిన పట్టాశాలిననుగ్రహించుట ...	5
శ్రీకృష్ణుఁడు సుదాముఁడను వ్రష్పలావికుని యనుగ్రహించుట	6
శ్రీకృష్ణుఁడు కుబ్జకు మంచిరూపమునిచ్చి యనుగ్రహించుట	7
శ్రీకృష్ణుఁడు కంసుని మహాధనువును విఱుచుట ...	8
కంసుఁడు శ్రీకృష్ణునిచేఁ దన ధనుర్భాగమును విని విచారించుట ...	9
శ్రీకృష్ణుఁడు కంసుని పంపున నేతెంచిన రక్కసుల రూపదరించుట ...	9
కంసుఁడు దుర్నిమిత్తములను జూచి బెగడుట ...	10
కంసుఁడు కొలువుకూటమందు శ్రీకృష్ణబలరాముల రాకను ఎదుఱు చూచుట ...	11
కొలువునకు ముష్టికఞ్చాణూరు లేతెంచుట ...	12
శ్రీకృష్ణునిపై మావటీఁడు మడగజమును బురికొల్పుట ...	12

శ్రీకృష్ణుడు మదగజచూను సంహరించుట	...	18
శ్రీకృష్ణుడు కొల్వకూటమును బ్రవేశించుట	...	15
కంసుడు చాణూర ముప్పికులను శ్రీకృష్ణునిపైఁ బోరఁబంపుట	...	16
ముప్పికచాణూరులు బలరామకృష్ణుల నధిక్షేపించుట	...	17
శ్రీకృష్ణుడు హేళనగా జాణూరునకు బదులు చెప్పట	...	18
శ్రీకృష్ణుడు చాణూరునితో మల్లయుద్ధముఁ జేయుట	...	18
బలరాముడు ముప్పికునితో మల్లయుద్ధముఁ జేయుట	...	19
శ్రీకృష్ణబలరాములఁగాంచి పౌరులు శోకించుట	...	20
శ్రీకృష్ణుడు చాణూరుని జంపుట	...	20
బలరాముడు ముప్పికుని జంపుట	...	21
కంసుడు ముప్పికచాణూరులు మడియుటఁజూచి తన సేనా పతులతోఁ బలుకుట	...	22
శ్రీకృష్ణుడు కోపించి కంసునిపై లంఘించి యీడ్చి చంపుట	...	22
కంసుని మరణముఁ గని దేవతలు హర్షించుట	...	23
కంసుని స్త్రీలు తనుపతి మరణముకు విలపించుట	...	23
శ్రీకృష్ణుడు కారాగృహమునుండి దేవకీవసుదేవులను విడిపించుట	...	24
శ్రీకృష్ణుడు తల్లిదండ్రులఁజూచి చింతించుట	...	25
శ్రీకృష్ణుడు ఉగ్రసేనుని రాజ్యభారమును వహింపఁజెప్పట	...	26
శ్రీకృష్ణుడు నందనికడకు వచ్చుట	...	27
శ్రీకృష్ణుడు తనగురువగు గర్భునివద్ద విద్యల నభ్యసించుట	...	28
శ్రీకృష్ణుడు గర్భుని గురుదక్షిణఁ గోరుమనుట	...	28
ప్రభాసతీర్థమందు మునిగి చనిపోయిన కుమారుని తెచ్చి పెట్టమని శ్రీకృష్ణుని గర్భుడు కోరుట	...	29

శ్రీకృష్ణుని సముద్రుడు పూజించి వచ్చినపనిఁ దెలియఁ జెప్పమనుట	29
శ్రీకృష్ణుడు యమలోకమునకు వెళ్ళి గురువుత్రుని యనువులను దెచ్చుట	30
శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుని మందకుఁ బుచ్చుట	31
నందుడు ఉద్ధవుని పూజించి శ్రీకృష్ణుని వృత్తాంతము నడుగుట	32
ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణుని గుఱించి యశోదానందులకుఁజెప్పట	33
ఉద్ధవుడు వ్రేతలఁ గన్గొనుట	34
విరహార్తలగు గోపభామినులు ఉద్ధవునిఁజూచి పలుకుట	35
గోపికల విరహము	35
ఉద్ధవుడు గోపికల మారాచ్ఛట	36
గోపికలు శ్రీకృష్ణుని రూపును జేష్టలును వర్ణించుట	37
ఉద్ధవుడు గోపికల మాటలను విని వారిపుణ్యమున్నకై మెచ్చుకొనుట	39
ఉద్ధవుడు మధురా నగరికి మరలుట	39
శ్రీకృష్ణుడు కుబ్జ యభీష్టమును నెరవేర్చుట	40
శ్రీకృష్ణుడు అక్రూరుని మందిరమునకు జనుట	40
అక్రూరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతియించుట	40
శ్రీకృష్ణుడు అక్రూరుని పాండవుల సేవము నరయుటకై హస్తినాపురికిఁ బుత్తెంచుట	41
అక్రూరుడు హస్తినాపురిఁ బ్రవేశించుట	43
అక్రూరుడు విదురునియింట విడియుట	43
అక్రూరుడు కుంతీదేవిని గాంచి కుశలప్రశ్న గావించుట	44

అక్రూరునితోఁ గుంతి తన కష్టములను జెప్పట	...	45
అక్రూరుడు కుంభజాదుల యిండ్లకుఁ జనుట	...	46
అక్రూరుడు ధృతరాష్ట్రునకు హితోక్తులనుడువుట	...	46
కంసునిభార్యలు మగధేశుని వద్ద మొఱుఱుడుట	...	47
మగధేశుడు యాడవులపై దండెత్తుట	...	48
యాడవమాగధుల యుద్ధము	...	48
శ్రీకృష్ణబలరాముల యుద్ధవర్ణన	...	51
తనసైన్యముయొక్క పాటును జూచి జరాసంధుఁడు విజృంభించుట	...	52
కట్టవడిన జరాసంధుని శ్రీకృష్ణుఁడు దయచే విడిలి వుచ్చుట	...	53
నారదుని ప్రోత్సాహముచే కాలయవనుఁడు సైన్యముతో జరాసంధునకు సహాయుడై వచ్చుట	...	54
జరాసంధ కాలయవనుల దాడినిజూచి శ్రీకృష్ణుఁడు క్రొత్త పట్టణమును నిర్మించుట	...	55
శ్రీకృష్ణుఁడొంటరిగా కాలయవనుని కడకుఁ జనుట	...	56
శ్రీకృష్ణుఁడు వెంటఁ దఱుముచున్న కాలయవనుఁడు చూచుచుండగా నొక కొండగుహను బ్రవేశించుట	...	56
శ్రీకృష్ణుఁడను భ్రాంతిచే కాలయవనుఁడు ముచికుందుని లేపుట	...	57
ముచికుందుని వృత్తాంతము	...	57
ముచికుందుఁడు శ్రీకృష్ణునిఁ గాంచుట	...	58
శ్రీకృష్ణుఁడు ముచికుందునకుఁ దన వృత్తాంతము నెఱుంగఁ జెప్పట	...	59
శ్రీకృష్ణుఁడు ముచికుందునకు వరము ప్రసాదించుట	...	60

వుట.

మరల జరాసంధుఁడు శ్రీకృష్ణునిపై దండెత్తుట	61
హర్షాచలముపై నెక్కిన బలరామకృష్ణులను జూచి జరాసంధుఁడు కొండకు నిప్పంటించుట	61
బలరామకృష్ణులు నిప్పలోమాడిరని తలంచి జరాసం ధుఁడు మఱిపోవుట	62

—: కల్యాణకాండము :—

విదర్భరాజు తనకుమార్తె రుక్మిణిని శిశుపాలునకిచ్చుటకుఁ దీర్ఘానించుట	64
రుక్మిణీదేవి తనపురోహితుని శ్రీకృష్ణుని వద్దకు పంపుట	64
పురోహితుఁడు శ్రీకృష్ణుని వద్దకు వెళ్లి రుక్మిణి ప్రేమను రూపును వర్ణించుట	66
శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిణినిఁగాపాడి వరించుట కొప్పుకొనుట	68
శ్రీకృష్ణుఁడు కుండినపురికిఁ బయనమగుట	68
పాండ్రకదంతవక్త్రాదులు కుండినపురి కేఁతెంచుట	69
రుక్మిణి శిశుపాలాదులు వచ్చుట విని హరిరాక కై పరితపించుట		70
రుక్మిణి శౌరియాలయమునకు వెడలుట	71
రుక్మిణి కృష్ణుని బలినిగాఁజేయుమని శౌరిని బ్రార్థించుట	75
చండికాగారము వడలి వచ్చుచు కృష్ణునిఁగానక రుక్మిణి కలఁగుట	76
శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిణిని దనరథముపై నెక్కించుకొని చనుట	77
పాండ్రకాదులు శ్రీకృష్ణునిఁ దాఁకుట	77
బలరాముఁడు యుద్ధము చేయుట	78

శిశుపాలుఁడు శ్రోధముతో హరిపైఁగవయుట	...	81
రుక్మిక్ష్మణుని తూలనాడుచుఁ గవియుట	...	82
శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిని ధ్వజస్థంభమునికుఁగట్టి తలగొరుగుట	...	83
రుక్మిణి తనయన్నను విడిచివుచ్చుమని శ్రీకృష్ణునిఁ బ్రార్థించుట	...	84
బలరాముఁడు రుక్మిని విడిపించుట	...	84
శ్రీరక్మిణీదేవి వివాహము	...	85
ప్రద్యుమ్నుని జననము	...	87
పురిటింటిలోనుండి ప్రద్యుమ్నుని పంబరుడపహరించుట	...	88
సముద్రములో వేయఁబడిన బాలకుని మత్స్యమొకటి ప్రసంగుట	...	88
మాయావతి ప్రద్యుమ్నుకుమారుని మక్కువతోఁ బెంచుట	...	89
మాయావతి ఆరూఢయౌవనుడగు ప్రద్యుమ్నుని గాంచి మోహించుట	...	89
శంబరప్రద్యుమ్నుల యుద్ధము	...	90
ప్రద్యుమ్నుఁడు సతితోఁగూడ ద్యౌరవతికి వచ్చుట	...	91
సత్రాజిత్తుని స్వత్తాంతము	...	93
శ్రీకృష్ణుఁడు సత్రాజిత్తుని న్యమంతకమణిఁ గాంచిండుట	...	94
సత్రాజిత్తు ప్రసేసనకు మణినిచ్చుటయు, వాఁడు వేటకు బోవుటయు	...	94
సత్రాజిత్తు శ్రీకృష్ణుఁడు ఖణి నపహరించెనని సందేహించుట	...	95
శ్రీకృష్ణుడపవాదమును సహింపక మణిని వెలుకుటకై యడవికిఁబోవుట	...	96
శ్రీకృష్ణ జాంబవంతుల సమావేశము	...	96
శ్రీకృష్ణజాంబవంతుల యుద్ధము	...	96

శ్రీకృష్ణుడు జాంబవతీకన్యను బరిగ్రహించుట	...	98
చిలద్వారమందుండిన పౌరులు పురమునుజేరి శ్రీకృష్ణుడు		
మడిసెనని చెప్పట	...	98
సత్రాజిత్తు సత్యభామను శ్రీకృష్ణునకు భార్యగా నర్పించుట	...	100
శ్రీకృష్ణబలభద్రులు కరిపురంబునకు వెడలుట	...	100
శతధన్వుడు సత్రాజిత్తుని వధించి మణిని హరించుట	...	101
శ్రీకృష్ణుడు శతధన్వుని జంపుట	...	101
బలరాముడు మిథిలానగరమునకు వెళ్లుట ; అచ్చట		
దుర్యోధనుండతని వద్ద గదాయుధ మభ్యసించుట	...	102
అక్రూరుని వృత్తాంతము	...	103
అక్రూరుని శ్రీకృష్ణుడు పిలిపించి బుద్ధులు చెప్పి మఱల		
వానికే మణిని ప్రసాదించుట	...	104
శ్రీకృష్ణుడు ఇంద్రప్రస్థపురమునకు వెడలుట	...	105
శ్రీకృష్ణుడు పాండవుల ఔషధవార్తల నరయుట	...	106
శ్రీకృష్ణుడును కార్ణుడును వేటకై వెడలుట	...	106
కాళిందీపరిణయము	...	108
మిత్రవిందాపరిణయము	...	109
సత్యాపరిణయము	...	110
శ్రీకృష్ణుడు భద్రలక్షణులను వివాహమాడుట	...	112
నరకాసురుని వృత్తాంతము	...	112
దేవేంద్రాదులచేఁ బ్రార్థింపఁబడి శ్రీకృష్ణుడు నరకనిపై		
దండెత్తుట	...	113
మురాసుర సంహారము	...	114
మురాసురుని పుత్రులు తామ్రాదుల యుద్ధము	...	115

నరకాసురుని యుద్ధము	116
భూదేవి తనకుమారుడు నరకుని చావునకై దుఃఖించుట	117
భూదేవి శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించుట	117
పసియాటువే : గోపికలను శ్రీకృష్ణుడు పెండ్లియాడుట	118
శ్రీకృష్ణుని యమరావతీ ప్రవేశము	119
పారిజాతాపహరణము	120
ఇంద్రుడు శ్రీకృష్ణునితో యుద్ధముఁ జేయుట	121
శ్రీకృష్ణుని లీలావిహారములు	122
రుక్మిణీదేవి సాధవర్ణ నము	122
శ్రీకృష్ణునికి రుక్మిణి రాజోపచారములు గావించుట	123
శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణి చిత్తిమును శోధించుట	124
మూర్ఛపోయిన రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణుడోదార్చుట	125
ప్రద్యుమ్నాది కుమార జననవృత్తాంతము	126
అనిరుద్ధుని వివాహము కలహము	128
బలరాముడు రుక్మిణి జూదపుపలక నెత్తికొట్టి చంపుట	130
బాణాసుర వృత్తాంతము	130
బాణాసురుడు శ్రీశంకరునికిఁ దనయుద్ధకాంక్షఁ దెలిపి ప్రార్థించుట	131
బాణాసురపుత్రి ఉషాకన్య స్వప్నములో ననిరుద్ధునిఁగూడుట	133
ఉషాకన్య విరహము	133
చిత్రరేఖ ఉషాకన్యను మారార్చుట	135
ఉషాకన్య చిత్రరేఖతోఁ దనస్వప్న వృత్తాంతముఁ జెప్పుట	136
చిత్రరేఖ చిత్రపటము వ్రాసి ఉషాకన్యకకుఁ జూపుట	136
చిత్రరేఖ తనమాయచే ననిరుద్ధుని యపహరించుట	138

అనిరుద్ధుడు ఉమాకన్యతోఁ గ్రీడించుట 139
అంతఃపురవాసులు బాణాసురునకు ననిరుద్ధుని గుఱించి తెలియపర్చుట 140
అనిరుద్ధుని నాగపాశములచే బాణాసురుఁడు బంధించుట ...	141
నారదుని చేననిరుద్ధుని యునికిఁదెలిసి శ్రీకృష్ణుఁడు పై న్యముతో శోణితపురిని చుట్టుముట్టుట	141
దొమ్మియ్యుద్ధము	143
ప్రద్యుమ్నగుహల ద్వంద్వయుద్ధము	145
హలిపుష్పదత్తుల ద్వంద్వయుద్ధము	145
బాణపుత్రుఁడు సాంబునిపైఁ గవియుట	146
శ్రీకృష్ణ బాణాసురల ద్వంద్వయుద్ధము	147
పినాకి శ్రీకృష్ణునితోఁ బోరాడుట	148
శీతజ్వరపీడితయై తాపజ్వరము శ్రీకృష్ణుని శరణు వేడుట....	150
అంబిక శ్రీకృష్ణుని బ్రార్థించుట	151
బాణుని రెండవ యుద్ధము	152
ఉమాకల్యాణము	154

— . జగదభిరక్షణాండము :—

నృగుని శాపవృత్తాంతము 157
వసంతఋతు వర్ణనము	161
బలరాముఁడు వ్రేపల్లెకు నరుదెంచుట	164
బలరాముఁడు వ్రేతలతో నెమునాతీరమందు గ్రీడించుట	165
బలరాముఁడు యమునను నాగలిచే నెత్తుట	167
యమున బలరాముని బ్రార్థించుట	167
పాండ్రక బాసుదేవుని వృత్తాంతము	168

పాండ్రుడు దూతను శ్రీకృష్ణుని వద్దకుఁబనుచుట	169
పాండ్రుడు హరిని దాఁకుట....	170
పాండ్రుని మరణమును గాంచి కాశిరాజు శ్రీకృష్ణునిపైఁ గవిసి మడియుట	171
కాశిరాజకుమారుఁడు రుద్రుని వరమును బొంది కృత్తిని బుట్టించుట	172
అగ్నిలోనుండి పుట్టిన కృత్తి శ్రీకృష్ణునిపై వెడలుట	173
శ్రీకృష్ణుఁడు సుదర్శనమును గృత్తిపై పనుచుట	174
ద్వివిదుఁడను వానరుఁడు తన చెలికాఁడగు నరకుని జంపి నందులకుఁ బగఁబూని చెలరేఁగుట	176
బలరామ ద్వివిదుల ద్వంద్వయుద్ధము	...	177
సాంబుఁడు దుర్యోధనుని కుమార్తె లక్షణ నపహరించుట	179
కురువీరులందఱుఁ గూడి సాంబుని విరధునిగాఁ జేసి పట్టు కొనుట	180
బలరాముఁడు యాదవుల కోపమును జల్లార్చి స్వయముగా హస్తినాపురికి వెడలుట	...	181
హేళన జేయు సుయోధనునిపై నాగ్రహముచే నీరి హస్తినాపురిని నాగ ^శ కొమ్ముచే లేవనెత్తుట	182
కురుపతి బలరాముని శ్రాద్ధించుట	184
నారదుఁడు శ్రీకృష్ణుని లీలలను జూడ నేఁజించుట	186
శ్రీకృష్ణ లీలలు	188
సాయంకాల వర్ణనము	191
శ్రీకృష్ణుఁడు మేల్కొని ప్రాతఃకాల కృత్యములఁ దీర్చుకొనుట	192
రాజులచేఁ బంపఁబడిన దూత శ్రీకృష్ణుని యొడుట మొరవెట్టుట	195

పుట.

నారదుని యాగమునము	195
నారదుని మాటలను విని శ్రీకృష్ణుడు దుద్ధవాచాచ్యుని యభిప్రాయము నడుగుట	197
శ్రీకృష్ణుని ఇంద్రప్రస్థ ప్రయాణము	198
ధర్మజులు శ్రీకృష్ణుని సమ్మానించుట	199
ధర్మరాజు రాజసూయయాగ విషయమై శ్రీకృష్ణుని యెదుట ప్రస్తావించుట	200
శ్రీకృష్ణుడు రాజసూయయాగమును నాచరింపవలసి నదిగా ధర్మపుత్రుని ప్రోత్సహించుట	201
పాండవులు దిగ్విజయ యాత్రకై వెడలుట	202
శ్రీకృష్ణుడు జరాసంధుని మాయించెదనని చెప్పుట	202
శ్రీకృష్ణుడు భీమార్జునులతో బ్రాహ్మణ వేషములను ధరించి గిరివ్రజము వ్రవేళించుట	203
శ్రీకృష్ణుడు జరాసంధుని యుద్ధక్షేత్ర వేడుట	203
భీమజరాసంధుల మల్ల యుద్ధము	205
జరాసంధవధ	206
శ్రీకృష్ణుడు జరాసంధుని కమారుడు సహదేవుని రాజ్యమునందునిచి, కారాగృహవాసులగు రాజులను విడిచిపుచ్చుట	207
శ్రీకృష్ణుడు భీమార్జునులతో నింద్రప్రస్థ పురికి మఱలి వచ్చుట	290
శ్రీకృష్ణుని ప్రోత్సాహముచే ధర్మరాజు రాజసూయ మునకు గడంగుట	210
యుధిష్ఠిరుడు శ్రీకృష్ణున కగ్రపూజ నొనంగుట	211
శిశుపాలుడు శ్రీకృష్ణుని నిందించుట	212
శిశుపాలవధ	213

శ్రీరస్తు

ద్విపదభాగవతము.

(దశమస్కంధము)

మధురకాండము.

—: అకూరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతియించుట :—

..... లబ్ధిచయము
లన్నగంబులు, గుహ్యమ ప్రజాపతియ
నగు, విశ్వరూపాత్మ! అధ్యాత్మరహిత!
నిగమార్థగోచర! నినుగొల్తుఁగృష్ణ!
విద్యా (ధరస్తుత్య) విశ్వలోకేశ!
ప్రద్యుమ్న! యనిరుద్ధ! బలవాసుదేవ!
సంకర్షణాభీమ సర్వసర్వాత్మ!
పంకజోదర! శుభప్రద! హృషీకేశ!
¹ జలధిలోపల నున్న జలచరములును
² (చెలఁగ) నవని సర్వజీవులు నినుడు
సరసిజాననరుద్రమఱ్ఱుఖిభోగి
వరులును, నీలీల వర్ణింపలేరు.
ఏనొక్కమనుజుండ హీనమానుసుడ

¹ జలధిలోపల జలచరము. ²నిలో సర్వజీవులునుడు.

.....మూర్తిఁ బొగడంగ గలనె? ”

(అనియిట్లు) కొనియాడు నక్రూరుఁజూచి,

తనరారశౌరి యంతర్ధానమయ్యె.

ఆతతసున్నాతుడైన యక్రూరు

(నీతరిముర)హరి యాక్షించిపలికె.

*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*

—: శ్రీహరి అహూరుని కంసునికడకుఁ బంపుట :—

“ కావున నీవు నక్కంసుతోఁ జెప్ప,
 వేవేగ మేము నీవెంటనే వత్తు
 మనవుండు నక్రూరుఁ డరదంబునెక్కి
 నచ్చటి వార్తఁజెప్పె.
 తనయింటికేగినంతట రామకృష్ణు
 లనుపమంబగు వేష్క ననుఁగులుఁదారు,

10

—: శ్రీకృష్ణుఁడును, బలరాముఁడును మధురాపురికేతెంచుట :—

తొడివూసి కట్టి సంతోషంబుతోడ,

..... దెంచికనిరంత్రమౌల ;

పసిడిగోవురములుఁ బసిడికోటలును
 బసిడి మాడవులను బసిడిమేడలును
 హేమకుంభంబుల నెంతయునొప్పి
 హేమ (మయముగ) సొంపెనలారి యుండఁ
 గని వానిమహిమకుఁ గడుసోద్యమంది
 తనరార తత్పరద్వారంబు సొచ్చి
 రమణీయ (శోభవుర) ముననే తెంచుఁ
 గమలాయతాక్షులఁగని చాలవేడ్కఁ
 జారకామినులెల్ల భావకోల్లాస
 పారవశ్యంబునఁ బర తెంచి పేర్చి

—: పురస్త్రీలు శ్రీకృష్ణ బలరాములఁజూచి వర్ణించుట :—

సౌధాగ్రములయందు నదనంబు(లందు)
 (వీధు)లయందును వెజవొప్ప నిలిచి
 కరపల్ల వంబులఁ గరమొప్పఁజూపి
 సారిది వారండఱుఁ జావులు వఱపి ;

20

“ ఈతఁడే, యెలనాగ ! ఇనుమంతనాఁడు
 పూతన (పాల్ద్రావి) పొరిఁగొన్నవాఁడు,
 నకియరో ! ఈతఁడే శకటమైవచ్చు
 ప్రకట దానవుఁ ద్రుళ్లిపడఁదన్నినాఁడు.
 ముద్ధియ ! ఈతఁడే మొగిలోలుఁద్రోచి
 (మద్దియలు)డిపిన మహాసీయ యశుఁడు.
 అక్కరో ! ఈతఁడే యథుడై య్యుఁడేరి
 కొక్కెరరక్కనుఁ గూల్చినవాఁడు.
 గోవర్ధనముఁగేల గొడుగుగాఁబట్టి

(గోవులఁ దే)ర్చిన గోవిందుఁగిలఁడె.
 గొమ్మ! ఈతఁడె పిల్లగోపూది వేతఁ
 గొమ్మలఁ గడువెట్టిగొలిపినవాడు,
 కాళీయపడగలుగ్రతఁద్రొక్కి వాని
 కాళి.....న వుఁబ్బడితఁడె.

* * * * *
 * * * * *
 * * * * *

(పడవిని దండ్రీచేబలమినిగొన్న)
 యెదిరి? కంసుని యేవుమాయించి
 యీతఁడె రాజున నిలయెల్లఁబ్రతుకు ;
 * * * * *
 నెలఁత యీతఁడు తోహితీదేవికొడుకు
 బలుఁడను రక్కసుఁ బరిమార్చినతఁడు ;”

80

* * * * *

మలసి యిద్దఱి విక్రమంబులఁజూడ
 నారామ కృష్ణులు నాపట్టణంబు,
 భూరిసౌఖ్యముల నుబ్బుచుఁబోయి

—: శ్రీకృష్ణుఁడు రజకుని యాపుమాపుట :—

(రాచ)చీరలఁ దెచ్చు రజకుని శౌరి
 చూచి యల్ల న నవ్వుచుఁజేరి పలికె.
 “ మడివాల ! మూకైన మామఁగుఁబుట్టములు

కడువేగఁదెమ్మన్న” కనలి (వాఁడనియె).
 “ అద్దిరా! లెస్సవో యగునగు మీకు
 దిద్దంగవచ్చు కే తివిరి మీగుణము
 నిను విచారించవు, నినుఁజూచు కొనవు
 చనునె యీరాచ (వసనము)లడుగ
 నడవులలో మందలాఁగి రానేల!
 సొరలుపెట్టెడు పుట్టుభోగులు మీరు
 పరిఘమ్ములును గోరుపడము గొంగళ్లు
 (కరకంచు)కోకలు కట్టుడు మీరు.
 (ఈరాచ)కోకలు యిమ్మన్న నెట్లు,
 నోరాడె! నొంచితి, నొవ్వకుండనిన,
 శౌరి కోపించి యాచాకలిఁబట్టి

* * * * *

40

విడికిటఁబొడిచినఁ బెల్లుగానేలఁ
 బడి తన్నుకొని వాఁడు ప్రాణముల్ విడిచె;
 వడి వాఁడుఁగూలిన వానితోవచ్చు
 మడివాళ్లు జెగ్గలి మడుఁగు(లువీడి)
 కనుఁగొని పారినఁగన్నిచ్చ వచ్చు
 తనుపారు చీరలు ధరయించి శౌరి
 బలరామునకును గోపాలసంతతికి
 వలయు వస్త్రములిచ్చి వారును దాను

—: శ్రీకృష్ణుఁడు తన్నుపచరించిన పట్టుకాలిననుగ్రహించుట —

జ(నుచున్నచో) బట్టుకాలి యొక్కరుఁడు
 తననేర్పుమొఱసి వస్త్రము నేసి వేడ్క

మనుజేంద్రునకు నిచ్చి మన్నన వడయఁ
 గొనిపోవుచు మ్రోల గోవిందుఁగాంచి
 (యనుపమ) భక్తితో నడుగుల కెఱిగి
 తనచేతి చీర ముండటబెట్టి నిలిచి ;
 “ యవధరింపుము కృష్ణ ! అంభోజనయన !
 తవిలి పుణ్యుడనైతి ధన్యుడనైతి
 (నాపద్య) బాదుల కందగరాని
 నీపాదము (లభించె) నిఖిలలోకేశ !
 మునిలోకనుతపాద ! ముర నైరికృష్ణ !
 (కొనుము యీపుట్టంబు గోవింద ! యనివఁ)
 గనిశౌరి కరుణ (సకలకామ్యములును)
 తనలోకమును నిచ్చి నన్యునిజేసె

50

—: శ్రీకృష్ణుడు సుదాముడను పుష్పలావికుని
 యనుగ్రహించుట :—

అరుగుదేర సుదాముడను పుష్పలాపుఁ
 డరిగి యెదుర్కొనె నత్యంతభక్తి
 బలరామ కృష్ణుల పాదాబ్జములఁ
 జెలువారఁ బూజించి చెంగల్వడండ
 లిరువురకునునిచ్చి యింపుసాంపార
 విరు(లమాలి)కలిచ్చి వెనవేయుగతులఁ
 గీర్తింపఁగని హృషీకేశుండుశౌరి
 యార్తరక్షణశీలి యతనిమన్నించి
 వరమువేడుతుటన్న వాడు “ మీపాద
 సరసి జంబులుఁగొల్చు సద్భక్తి నాకు

దయసేయుమనుచు నాతనిదన్నుసేసి
నయమైన తత్ప్రసూనములగ్ధిదాల్చి
మనమున చూర్చించి మరలిపోవంగఁ

— శ్రీకృష్ణుడు కుబ్జును మంచిరూపమునిచ్చి
యనుగ్రహించుట :—

గనియెగృష్ణుడు రహిగంధపుభిష్ట
వలచేతఁబూని త్రివక్రయై నడచు
జలరుహఁతుడు కుబ్జ చపలాక్షి (నారసి)
(కని)చల్లననగుచు కలకంఠి యెందుఁ
(జనియెడు)గంధకృజనమెవ్వరికిని
గోఁపో(వుచున్నావు కొమరొప్ప నీవి!)
(అనవుడు) హరిఁజూచి యాకుబ్జ పలికె.

| ౮²

| ౨౦ 60

“వనపాక్షయేను.....త్రివక్ర
యనుదాన రాజు నన్నగ్ధి మన్నించు
గండంబు వాసించి కలపంబుఁగూర్చి
యండంబుగా మేన నలఁదఁగానేర్తు
నిదె, దేవరకు యోగ్యమిగంధ, మలఁది
పథివేలుభూములు పాలింపు”మనుచు
త్రిమొక్కి గంధపుభిష్ట మండల నిడిన
నక్కజంబుగ శౌరి హలియునుఁదాను
చండనంబలఁది యాచపలాక్షిమేని
చండంబుఁజూచి యాచతురుడు దాని
కాలుకాలున మెట్టి కందువకీలఁ
గీలించినంత మైక్కిటుకును మాని

| ది

(౧౨)

మొలఁతుక శ్రోవ్యాడి మెఱుంగోయకఁగఁ
గలికి కన్నులసోయగము నివ్వెటిల్ల
మురిపంబు చిరువపు మోమున మెఱయ,
హరిఁజేరి గరసోక్తి నల్లనే పలికె.

“నాకాలుఁద్రొక్కితి నన్ను మన్నించి
నాకోర్కిఁదీర్చుట నెయ్యంబు నీకు
నాయింటికే తెమ్ము నలివొక్క!” అనుఁడు,
అయింతిఁగనఁగొని “యటఁబోయి మఱి,
చనుదెంచెడముగాన చనియెడ” మనుచు
వనిత వీడ్కొలిపి, యావను దేవసుతుఁడు
చని వణిక్పథమున గళల (బేహార్లు)
అనుపమదివ్య గంధాంబరాభరణ
ములు కానుకలు చేసి మ్రొక్కిదీవింప;
చెలువల మనములఁజిత్తజానలము

70

—: శ్రీకృష్ణుఁడు కంసుని మహాధనువును విగ్రహుట :— | అ

మురిగొని చూడఁగ మొగళ్ళల కడకు
నరుదెంచుచో మందరాంతంబునందుఁ
బాలుచు మహాభోగిగఁగ మో యనఁగఁ
జలనన మొండనియట్టి చాపమోయనఁగఁ
బ్రకటారిజలరాసిపటు శ్రేతువనఁగఁ
గకుటివారణ కర కాండమో యనఁగఁ
నారూఢ గంధపుష్పార్చితంబగుచు
| రు మేఘాశైలాకృతి మెఱయు కార్ముకముఁ
గని, దాని చాపశర్మకలు తారింప

దనుజారి యమృహాధను వెక్కిరిదోచి
 వడిగుణధ్వని నేసి వారక నివిసి
 పిడికిలి వదలిన ఫెళ ఫెళధ్వనులు
 దిక్కులు వ్రయ్యంగ దిగిభంబులగల
 చుక్కలు డుల్లంగ సురలోకమదర
 ధారుణి వణక పాతాళంబువగుల
 వారాసి పిండలివండు గలగల
 పిడుగులు పదివేలు పెట్టి యొక్కెడను
 పడియనోయన విల్లు బ్రల్లన విటిగ
 అట మహాధ్వని విని యాపారులెల్ల
 బటుగతి దొలగ భూపతి బెట్టుకలగి

—: కంసుడు శ్రీకృష్ణునిచేడన ధనుర్భంగమును విని
 పిచారించుట :—

తన శలంకలను దానవాధివుల
 గనుగొని పలికె నుత్కట కోపమెసల,
 కోపించి “ఎనుచేవుగొడుకులు నేడు
 నా పట్టణము జొచ్చి నావిల్లువిటిచి
 చలముచేకొని ధనుశ్శాల నున్నారు.
 బలసి మీరందఱు బలశక్తి మెఱసి
 వారలసిద్ధుల వధియింపు డొండె
 కారాగృహన నుక్కరబెట్టుడొండె”.

—: శ్రీకృష్ణుడు కంసుని పంపున నేతెంచిన రక్కసుల
 రూపదరించుట :—

అని పుచ్చుటయు దైత్యులసమసాహసులు,

చనుదెంచి వాఁతో సమరంబు నేయ
 నారామకృష్ణులు నవ్వరవరులఁ
 దోరంబుగల వింటితునుకల నడచి
 (మెఱసి) కంసునియింటి భ్రత్యుని బలునిఁ
 బరిమాచ్చి యందఱిఁ బఱపి యాలోన
 గమ్మన నాయుధాగరంబు వెడలి
 యిమ్ములఁ బురలక్ష్మీ నెలమిఁ జూచుచును
 నొప్పార నందాదులున్న యయ్యెడకుఁ
 దప్పకఁ జనిరంతఁ దపసుండుఁ గ్రుంకె.

90

—: కంసుడు దుష్టిమూలను జూచి బెగడుట :—

తనరార! కోకోచిహ్నులు దీర్చి
 యనుపమసుఖలీల నారాత్రియందు
 సంతసంతయువిని యాభోజనృపతి
 చింతించి బెగ్గలి చేష్టలు నడలి
 దారుణంబైన వేదనఁబొంది కంది
 కూరుకుఁగానకఁ గొండలంబంది
 యద్దంపు నీడలో నాతతంబునను
 నిద్దంబుగాఁ దననీడఁ జూడఁగను
 తలలు రెండై యుంటు.....
 గలవెత నగ్గులు గానంగ బడుట
 ఖరలులాయోష్ఠాదికములును గనుట
 యరుదార తలనూ నెలంటుకొంచుంటు
 విసమలుఁదినుచుంటు ప్రీతిదాననవు
 కుసుమధామంబులఁ గొనధరించుటయు

100

ధూళిలో రొంపిలోఁ ద్రొక్కినయపుడు
 కాలుమోవక పాదఖండమై యుంటఁ
 చెవులు మూసినయెడ సింధుఘోషంబుఁ
 బ్రవిమలంబుగ వినఁబడకుండుటయును
 నివియాదిగాఁ బెక్కులీక్షించి తనకు
 యవసానకాల మానని యాత్మనెఱిగి
 పురపురఁ బొక్కుచుబాగిలి లోగఁది | (
 మరణభయంబున మడిచిపెనంత;
 నెట్టకేలకు నేగ నినుడు పూర్వాద్రి
 దట్టఁజై పొడ తెంచె దమ్ములింపలర.

—: కంసుడు కొలుపుకూటమందు శ్రీకృష్ణబలరాముల రాకను
 ఎదుఱుచూచుట :—

అంతఁ గంసుడు పూర్వాహ్నికక్రియలు
 సంతసంబునఁ దీర్చి సకల భూపతులుఁ
 గొలిచియుండఁగఁ బెద్దకొలుపుండి వేడ్క
 బలరామకృష్ణుల బవరంబుఁ జూడఁ
 దలఁచి పెంపెనలారు తమకంబులందు
 వలయువారును దాను వసియించెనంత;
 మఱియును బహువిధమంచియలందు
 వరులు సద్విజరాజుపై శృంగారదులను
 ప్రవిమలంబుగనుండి, రంగమధ్యమున
 వివిధపుష్పసుగంధవిధులు వాసించి
 పరగనవ్వేళ గోపాలురుఁదాను
 నరుడెంచి నందుండు నాభోజపతికిఁ

బొడఁజూపి తమతెచ్చు భూరివస్తువులు
 కడఁకతో నిచ్చినఁ గరము మన్నించి
 తనచేరువనె యొక్క తమకంబుమీఁద
 నునిచివారునుదాను నొగిఁజూచుచుండె,
 కరియూధమే తెంచుగతిమల్లవర్గ
 మరుదెంచ వఁదిబృందారవంజెగుఁగఁ

—: కొలువ నకు ముష్టికఁచాఁగారులే తెంచుట :—

జనుడంచి ముష్టికఁచాఁగారుముఖ్యు
 లెనయ రంగస్థలంజెల్లదారగుచు
 భుజమప్పల్లించు బారి విజృంభించి
 గజభజించుచునుండగా సంతలోన;

గజభజించు
 ప్రశంస

—: శ్రీకృష్ణునిపై మాచరింప మడగజమును బురికొల్పుట .—

వికసితపుష్కరవిభవంబుజెంది
 యకుటిలదీర్ఘశృంగారాధి నొప్పి
 మానుగావంశాధ్యమహిమఁ జెన్నొంది
 దాన నిర్జరలీలఁడనుపారఁ జేర్చి
 పొడవు తక్కువగాని భూధరేంద్రంబు
 వడువునఁ జెలువారు వరశక్తిచేత
 నష్టదిగ్గజముల నాపంగనోవు
 నష్టమదాపూర్ణమై పేర్చుకొని
 కువలయపీఠంబు కోయాశాల
 నవిరళంబుగ నిల్చి యశాశుకమున

నెదరుచూచుచునుండె నెంతయు వేడ్క.
 యదుకులోత్తనులు హలియును హరియు
 రమణీయజలజాకరమునఁ గ్రీఁప | 10
 గమనోగ్రగతివచ్చు గజయుగ్మమృగగఁ
 గరియూధముల మీఁద కలుపించివచ్చు
 హరికిశోరద్వయమనఁ బెంపు మిగిలి
 పౌరులుఁడముఁ జూచి బహుభంగిబొగడ
 నారూఢరంగము నటు డాసిశౌరి
 యరుదారఁ దెరువున కిడ్డంబు వేర్పు
 కరిఁజూచి మావంతుఁగనియు నిట్లనియె.
 “ ఈకరిఁ దొలగించి యిటఁద్రోవఁ జూపు
 మాకంసుకడకు మాకరుగఁగావలయుఁ
 బోవనీక్షండినఁ బొరిపుత్తు” ననిన;
 మావంతుఁడంగనర్మరుషంబుతోడఁ
 గరిపతి హరిమీఁదఁ గదియింప నదియుఁ
 దిరిగి మహోదండతీవ్రతుండంబుఁ
 బ్రహ్మరింపుచును గృష్ణుఁబటుశక్తి నొడియ
 ననమనత్వము కృష్ణుఁడటఁ దప్పఁగ్రుంకి

10 10

180

—: శ్రీకృష్ణుఁడు మదగజమును సంహరించుట .—

చరణవధ్యములకుఁ జనిబాహులైత్తి
 యరుముష్టి బొడిచిన యురమూరదాఁకి
 హుంకారరవమున నోడించి మొరగ
 నంకుశంబున నూడిహస్తిపుంజార్యఁ, | 10
 బురికొని కరటి యాపుండరీకాక్షుఁ

గరకాండమై యొక్కట మేనుజుట్టి
 తివిచినఁ దనమేనుఁ దివియక శౌరి
 యవిరల భోగిగావృత్తబగుచు | 0
 దిరిగెడి మండరాద్రియుఁబోలెఁ దిరిగి
 కరమొప్ప శక్తజుష్కర మొప్పఁబట్టి
 వెనకకుఁ ద్రోచిన వివశమై యొరగి
 ఘనరాక్షసున లేచి కఠినదంతముల
 హరిమేను బాడవంగ నతఁడుమైదప్పె.
 కరముగ్రమగు ముష్టిఘాతలఁ జనుప
 మావంతుఁడలిగి తోమరములు మూఁట
 నావిశ్వవిభువైవ నతఁడు తోపించి
 కడఁగి హస్తీపతుని కడకాలుఁబట్టి
 పుడమిపైఁబడ నీడ్చి పొరిఁద్రొక్కిచంపె.
 మావంతుఁడీల్లిన చు త్తేభమదరి
 గోవిందుపై నాఁకఁ గొనకఁబెల్లరకఁ
 బడతాడనంబులఁ బరుషఘాతముఁ
 బ్రదులంబులును బోని పిడికిళ్ళఁ బొడువ
 ముక్కనవాతను మొగికర్ణములను
 నక్కజంబుగ నెత్తురందందనాలుక
 పవిఁవాఁకి కూలిన పర్వతంబనఁగఁ
 బవనుచేఁజు మహావృక్షమో యనఁగ
 గజము నిశ్చేష్టమై గజభములుడిగి
 గజగజ పశుఁకి యక్కజముగాఁదెల్లె,
 కడువడిమెడఁ ద్రొక్కి (గజదంతములను)
 బెదిరింపు లావునఁ జెఱిక మురారి
 దాననకుంభనిర్దళనంబు నేసి

మేను వ్రేయఁగ వేగి మిడమిడ మిడికి
గైరికనిర్భరకలితాద్రి వోలె
భూరిర క్తంబులఁ బొలిచెనగ్గజము.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు కొల్వకూటమును బ్రవేశించుట :—

కరిమదర క్తపంశకములచే మేనఁ
దొరగెడు ఘర్మబిందువులును నరయ
హరిమేను చిత్రవనాంబుడ మనఁగ,
నరుదారఁ జూపట్టె నందండ్ఁజూడ;
గజదంతములుఁదాను కామపాలుండు
భుజశిఖరంబులఁ బాలుపొందఁదాన్చి
దారుణతరదండధరయుగ్మమనఁగ
కారత మల్లరంగము నొచ్చినిలువఁ
గోరిమల్లులకెల్ల కులిశమై, ప్రజకు
ధారుణి నాథుడై, లిల్లిదండ్రులకుఁ
బసిబాలుడై యొప్పు, పంకబాతులకు
నసమాస్త్రుడై, వల్లవావళికెల్లఁ
బరమాస్త్రుడై, యతిప్రతితికి నెల్లఁ
బరతత్వమూర్తియై, బంధునంతరికి
దైవమై, రోహిణీతనయుఁడుఁదాను
నావిష్ణుడరుడెంచె నందఱుఁజూడ,
అతులితగంధపుష్పామోదితులును
సతతసౌఖ్యాధ్యులఁ జారుభూషణుల
శ్రీరక్తియుతుల, నాశ్రితకల్పతరులఁ
బ్రతిభటవనదానపావకసమల

౬౧

150

ఘనదీర్ఘబాహుల, కఠినవిక్రముల
 వనజాతనేత్రుల, వసుదేవసుతుల.
 నారామకృష్ణుల, నతులవిక్రముల,
 నారూఢ సవయశాపనాంగులఁజూచి
 భోరున జనులెల్లఁ బొగడఁగఁగంను
 డారవ మాఱించి యటఁజూచునంత;
 కువలయవీధిఁబుఁగూల్చి తన్నర్థి
 కువలయంబంతయుఁ గొనియాడవచ్చు
 హరి కమలాలుర నందందఁగొంచి
 తిరుగుడువడి గుండె దిగులొంది తాల్చి

160

—: కంసును చాణూరముష్టికులను శ్రీకృష్ణునిపైఁ
 బోరఁబంపుట :—

డింది చాణూరముష్టికులరప్పించి
 దండడిఁ బెడవులు దడవుచుఁబలికె,
 “ మనమందఁగఁగ మనవిల్లు విడిచి
 మనపట్టపేఱుగ మడియించి వీరు
 మనమీఁద వచ్చిరి మహితవిక్రములు.
 తనరార మల్లయుద్ధము నేర్పు మెఱసి
 పోర మీరరువురుఁ బొలియించి వేగ
 నారాజ్యమును నన్ను నాబంధుజనుల
 రక్షించి నాదుసామ్రాజ్యమెంతయును
 నక్షయంబుగ నేలుమ”ని పల్కుటయును;
 తివిరి యుక్కున శాత తీర్చినయట్ల
 ప్రవిమలంబగు మహాప్రతిభావనఁగ

నవయశంబులుగల యద్రులో యనంగ
 'వవి'వేయ నాపెడు బలుదిట్టలనంగ
 ముష్టికచాణూరముఖ్యులు నృపతి
 యిష్టంబుగని రంగమెల్లదారగుచు
 గినుకమై బలరామకృష్ణుల జేర
 జనిమహాధ్వని మల్లచఱచి యిట్లనిరి.

170

—: ముష్టికచాణూరులు బలరామకృష్ణుల నధిక్షేపించుట :—

“ వసుదేవసుతులార ! వసుధలో మిమ్ము
 లసమానసత్వాధ్యులండెల్ల వారు
 పెక్కండ్రదనుజులపీచంబులణచి
 యక్కజంబుగ మెఱసినయట్టి సాహసులు ;
 భోజభూవిభుడు మీహరు నీక్షించి
 రాజిల్ల మమ్మిట రప్పించినాడు ;
 మండోపల గొల్లమగనాండ్ర దిరిగి
 సందింపుచును నాడ సామరాగముల
 బిల్లగ్రోలూడుచు బెరయుటగాడు
 మల్లయుద్ధములకు మమ్ము దగ్గరుట ;
 యేను చాణూరుండ యితడు ముష్టికుడు
 పూని నీవును కేను బోరుడమెలమి
 ముష్టికుతోడ రాముడు మల్లయుద్ధ
 మిష్టలీలల నొప్పడిదిసాటి” యనుడు.
 అల్లస నవ్వచు సంబుజోడరుడు

—: శ్రీకృష్ణుడు హేళనగాఁ జాణూరనకు బదులు చెప్పట :—

“ పల్లవులము పిన్నపాపలు మేము
తగిన జెట్లును మీరు ధరణీసునొద్ద
జగతిపైఁ బోరుల సడిగన్నవారు
మితోడ రణవీధి మెఱసి నేయంగ
నాతరంబులవారమగుదుమే మేము!
చెఁసి భూపతి వేడ్కఁజెడకుండ కొంత
పెనఁగెద”మని పల్కి ప్రీతి మ్రొవెంచి

180

—: శ్రీకృష్ణుడు చాణూరునితో మల్లయుద్ధముఁ జేయుట :—

వడిమల్లచఱచి భూవలయంబు పగుల
బెడిదంబుగా నార్చి పిడికిళ్లు చాచి
(వానిమ్రె)కదియు ముష్టాముష్టి గవియుఁ
జాణూరుఁడను మల్లచఱచి యిల్లారసి
యిరువురు భుజమప్పఱించు చప్పుళ్లు
శరనిధి కలఁగ నాశాచక్రమగిలె
నంతకుఁ దెసఁజేరి యవనిపరాగ,
మింతింతఁగొన మేన నిరవారఁజల్లి
కొనిపడఘాతల కూర్మంబు వగులఁ
దనరు మహాభద్రదంతుల రీతిఁ
జేరికి నొడిసినఁ జేయొక నివిసి
ఘాతనేయంగ దగ్గఱి మేనుదొలఁగి
పొడిచిన నది వెలివుచ్చిమ్రైవంచి
యొడిసి తొడలఁదట్టి యార్చి పెల్లురికి

లాగఁబుఁ గొచను మేలనడలఁగఁకుంకి
 బాగుఁడప్పకఁ దలప్రహతుల నొంచి
 నడుముఁ బీడింప(వ్విన్ననుదున)మలఁగి
 విడిపించుకొని ముప్పి విసరమై పొడిచి
 పట్టుచు విడుచుచుఁ బరుషఘాతముల
 డట్టింది కూర్పరోద్ధతుల నొప్పించి
 కరవశంబుఁగొనకాభీరుశోక
 డరకాండములు లోనుగానీక తొలఁగి
 శీగ్రకంబానరింప శిరమాన్చి పెట్టు
 గాసిల్లి కేలడొక్కరమున నొత్తి
 రంకెలువైచు గోరాజుల భంగి
 యుంకించి బింకంబు సరిగాఁగఁజెనఁగి
 ముంగళి బలసింగములభంగిఁబొంగి
 నింగిమోవఱగనార్చి నిఘగుడిపైకుటికి
 మెడయుగాల్లును బట్టి మీఁదికి నెత్తి
 పుడమి మోవఱగ్రవేయ భోరున నెగసి
 యుడపకరాఁగేల నిరియ బిగించి
 వడినుగ్రమగు ముప్పి వక్షంబుఁబొడువఁ
 డడబడ ముప్పిఘాతల మోములవసి
 దొడిదొడి పన్నెత్తురులు వట్టుగాఁగ
 హరియు చాఁబారుఁడు నటమల్లయుద్ధ
 పరుషతఁదుల్గులై బవరంబు నేయ ;

190

200

—: బలరాముఁడు ముప్పికునితో మల్లయుద్ధముఁ జేయుట :—

నీరితోఁ దొడరి ముప్పికుఁడుగ్రవృత్తిఁ
 జోరఁ జూపరకు సభ్యులు చూచి పొగడ ;

హరిరాములకు జయంబయ్యెడుననుచు
సురలు దీవించిరి, శోకించి పౌరు

—: శ్రీకృష్ణబలరాములగొంచి పోరులు శోకించుట :—

“లక్కటా! ఈకంఠుడతి పాపకర్మ
డక్కడి యీబాలురెక్కడి వీర
లెక్కడననిఁ జూడ కెట్లుగావించె
నక్కటా! వారించరైరి యెవ్వరును.
ఈసుకుమారుల నిటునేయడనకు
దోసంబుఁ దిట్టును దూరును గాదె ?
పరుషత రివులతో బవరంబు నేయ
హరిమేను ఘర్మకణించితంబగుచు
¹వివశితాంభోజంబువిధమొందెఁజూడు
డీవాసు దేవులకీ బారిగడవు
దైవమాయని” మొక్కి తరుణులు వగువ;
దేవకియును వసుదేవుడుఁ బ్రీతి
గోవిందబలులఁ గన్నఁగొని వంతనొంది

—: శ్రీకృష్ణుడు చాణూరుని జంపుట :—

రప్పడు దనుజారి యానుహజట్టి
దప్పకఁ జూచి యుద్ధత శక్తి మెఱసి
పిడికిటఁ బొడిచినఁ బెంపేది వాడు
పడియొడ్డ నిల్చి యాపంకజోడరుని
వక్షంబు శిరమున వడిదాఁకుటయును ;

210

¹ ఈ పద్యసాద మొక్కటియే కన్నడుచున్నది.

ఈక్షించి హరివాని వెనుకకుఁ ద్రోచి
 కడిరెట్టవట్టి పెలుకుఱఁ ద్రిప్పి నేలఁ
 బడవైచి తన్ని గొబ్బన మీఁదికుటికి
 మెడఁద్రొక్కి యినుమునమ్రొట మోదినట్లు
 తడబడ ముప్పైఘాతల మేను నొంప;
 వెగఁదొంది (ప)ట్టమ్ము విఱిగి గుండియలు
 పగిలి చాణూరుండు ప్రాణముల్ విడిచె.

—: బలరాముండు ముప్పైకుని జంపుట :—

అప్పుడు ముప్పైకుండమరులీక్షింపఁ
 జెప్ప బెట్టులుగాఁగ ఫీఠోడఁదొడరి
 పులులచందమున సుబ్బుచుఁ బొంగిపొంగి
 బలులులాయంబులపగిది దాటుచును
 పాయుచు జాయుచు బాహర్వాళముల
 వ్రేయుచు నొగిఁబెక్కు విధములఁ బోర;
 ద్రిప్పించి చూపర దిగులొండ నిలిచి
 ముప్పైకుండడరి రాముని బెట్టుఁ బొడువ
 ఫాలంబు వగిలి తప్పక నెత్తురొలుక
 నేలపైఁబడిలేచి నీలాంబరుండు
 పిడుగు వ్రేసిన భంగిఁబిడికిటఁబొడువఁ
 బడితన్నకొని జెట్టిప్రాణముల్ విడిచె;
 గతుఁడైన ముప్పైకుఁగని వానితమ్ముఁ
 దతిబలాఘ్యుండు కూటాడను వాడు నీరిఁ
 జోకుఁజోకని దాఁకి పొరిముప్పైఁబొడువ
 యాకూటుఁ దెకటార్చి యార్చె మిన్నద్రువఁ
 గోసలప్రభృతులొక్కట యేడుగురను

వాసుదేవుడు వారివధియించె నంతఁ
గనుఁగొని మల్లవర్గముఘాత వారుటయును
యనిమిషావలిఁ జూచి యచ్చెరువందె.

—: కంసుఁడు మూషికచాణూరులు మడియుటఁజూచితన
సేనాపతులతోఁ బలుకుట :—

భోజభూపతి వారు పొలియుటఁజూచి
రాజసంబెడలి బోరన సశ్రులొలుక
వడివాద్యముల మ్రోత వారింఁచితనదు
పడవాళ్ళచిలిచి నిర్భయవృత్తిఁబలికె.

“ ఈ పాపకర్మల నిరుపురసీళ్ల
ప్రభాపించి, వసుదేవుఁడునుమాడి, నంద
గోవునియిల్లు ముట్టుకొని చెఱఁబెట్టి
గోపాలకులఁబట్టికొని, యుగ్రసేను
దండించు”డని భోజధరణీశుఁడాడు
దండిమాటలకల్గి దానవాంతకుఁడు

280

—: శ్రీకృష్ణుడు కోపించి కంసునిపై లంఘించి యూడ్చి చంపుట :-

గిరిశృంగమునకు లంఘించు సింహంబు
కరణి దగ్గన దనుకలిమిఁబడి కెగయ,
కనిభోజపతి కేలఖడ్గమంకించి
కొని యాజకెదుఱంగఁ గోశనవృష్టవెలయు
మరగంబు పక్షింద్రుఁడొడియు చందమున
కరవాలుఁగేలునుగ్రతశక్తిఁబట్టి
కొనవెంట్రుకలు వట్టి గొరగొరసీడ్చి
వసుమతిఁబడఁద్రోచి వడి మీదికుటికి

| ట

పిడికిళ్ళనొప్పింపఁ భిరికిప్రాణములు
యొడలికిఁబెడఁజాయ నొప్పార కంసు
ఘనకశేబరము రంగము వాయనీడ్చి
యనుపమధ్వనిఁజేర్చి యార్చి మురారి
యతనితమ్ములు సునాభక్రోధనాథు
లతిసత్త్వలెనమండ్రమలపాణి చంపె;
నప్పుడు పౌరులయూర్పులు నింగి
నుప్పొంగి బహుపాశకోక్తులఁజెలంగె.

—: కంసుని మరణముఁగని దేవతలు హర్షించుట :-

భవకమలాననక్రముఖదేవతలు
ప్రవిమలంబుగఁ బ్రబుజించిరెలమి
దివిబీటకొనిప్రమోసె దేవధందుభులు
దివిజకామినులు సర్పించిరింపార ;
పౌరిఁబారి మందారపుష్పవర్షములు
సురకోటి దేవకీసుతుమీఁదఁగురిసి
రంతట, కంసుండు హతుడౌట యెఱిఁగి
యంతఃపురాంగనలడలుదీపింప
నడుగులు తడబడ నాత్మలు కలఁగ
నుడివడి పోగుంది స్సృక్కి బల్వడిని,
నురములశిరముల నొరిమ్రోడుకొనుచు
పరిపరివిధముల పలవించి మిగుల
నార్తనాదంబుల నంకండఁబొగిలి

240

—: కంసునిస్త్రీలు తమపతి మరణమునకు విలపించుట : —

భర్తపై వ్రాలుచు బహుభంగి నొగిలి
హా! యని యేడ్చుచు హా నాథ! యనుచు

పోయితే! మము బాసి భోజవంశాధ్య!
 కటకటా! శోకానగ్రాలంగ మమ్ము
 నిటజూడవించుక యేలగైకొనవు!
 ఇనుడు నీమీడట యెండరానోడు;
 ననిలుండు నీమీడ నటవీవ వెఱచు;
 ననలుండు తీవ్రార్చులడరింపనోడు;
 ననిమిషాదులు మీకు నడకుదురెవుడు;
 నీయాజ్ఞ నీలావు నీరాజనంబు
 నీయొప్పు నీనేర్పు నీమంచితనము
 ప్రేయవారలచేత వేల్చిడినడగి
 మాయమైపోయితే మనుజుడేవేంద్ర!"
 అని బహుభంగుల నార్తులైపాగుల
 వనితలనూరార్చి వాసుదేవుండు

250

-: శ్రీకృష్ణుండు కారాగృహమునుండి దేవకీవసుదేవులను విడిపించుట:-

కారాగృహంబునఁ గడునొచ్చియున్న
 వీరుని వసుదేవు, వెలది దేనకిని,
 గనివారికాలి సంకీర్తయలూడ్పించి
 విసయంబుతో మ్రొక్క వెఱిగందివారు
 గోవిందహాలులఁ గన్గొని తమపాలి
 దైవంబులని, యాత్మదలఁచిరిగాని
 తనయభావంబుగాఁదలఁచకయున్నఁ
 తనమాయ హరి మోహతమముఁగారిం
 చన్నులఁ బాలును సమ్మదాశ్రువులు
 కన్నులఁ దొరల నక్కంతాలలామ

సుతులఁగాఁగిటఁజేర్చి శోకంబుఁదక్కి
 యతులితంబగుప్రేమ నందఁడఁజూడ
 వసుదేవుఁడును బుత్రవరుల నీక్షించి
 యసమానమగుప్రేమ నక్కనఁజేర్చి
 పుణ్యాత్మ! మీయట్టి పుత్రులఁగాంచి
 పుణ్యక్షేత్రులఁగంటి పుణ్యుడనైతి;
 నింతగాలము మిమ్ము నీక్షింపలేక
 సంతాపమందుచు శత్రులచేతఁ
 బడని బాధలఁబడి పశువుచుండితిమి;
 కడపట! నినుఁజూడఁగంటిమి నేడు;
 జన్మజన్మాంతర సంచితౌఘములు
 చిన్మయ! నినుఁ దలఁచిన మాత్రమేఁగు.
 మహనీయ! నీవు కుమారుడనైతి
 విహపరంబుల మాకు నేమిటఁగొఱత?
 అనియున్న గురుల నత్యాదరలీలఁ
 గనుఁగొని శౌరి యుత్కటబాష్పుడగుచు

260

12

—: శ్రీకృష్ణుడు తల్లిదండ్రులఁ జూచి చింతించుట :—

“ మానిమిత్తముల దుర్మనుజులచేతఁ
 బూని బహుక్లేశములు మీకుఁగలిగె;
 జనియించినపుడే యిచ్చటనున్న వెఱచి
 యనఘ! నందుని యింటికనిచిన, వారు
 బాల్యంబు మొదలుగా భక్తిఁబోషింపఁ
 గొల్పవత్తనలమెలఁగి కాంచితిఁగాని
 యప్పటప్పటికి మమ్మరసి మీరర్థిఁ
 జెప్పిన పంసేయ సిద్ధించదయ్యె;

తనయుడు జగ్గియించి తల్లి దండ్రులకు
ననుపమంబగుభక్తి నరయకుండినను
దనయందె! ఆతడు తల్లి యవ్వనము
గొనకొని తెగజూచు గొడ్డలిగాక !”

270

-:శ్రీకృష్ణుడు ఉగ్రసేనుని రాజ్యభారమును వహింపజెప్పట:-

అనిభక్తి నూరార్చి యయ్యుగ్రసేను
గనుగొని కౌగిటగదియించి, శౌరి
“ సీరాజ్యమంతయు నిర్దయవృత్తి
గ్రూరుడై తానెకైకొని యంతఃబాక
యాకలఁబెట్టి మిమ్మలఁచినయతఁడు
కాకున్న పనియట్లగాక పోరాడు
హీనమానసులై న యూదుర్జాతులకు
గానఁజింతింపకఁ గంపాదిసుతల
కగ్ని సంస్కారదుల్భంజేయింపు
ప్రాజ్ఞులవివ్రులఁ జనిచి వేవెగ
రాజ్యభారముఁ దాల్చిరమణ మాకెల్ల
పూజ్యుడవై లీల భూమిపాలింపు”,
మొనుటయు హరిజూచి యయ్యుగ్రసేను
“ డనఁగు! నన్నిమ్మాటలాడంగఁదగునె!
హీనుడనతివృద్ధ సీరాజ్యభరము
పూననాకర్హంబె! వుండరీకాక్ష!
వసుదేవుఁబట్టంబు వలనొప్పగట్టి
యసమానగతిని రాజ్యము నీవెతీర్పు;
కన్నులు చల్లఁగాఁగలకాలమెల్ల

280

నిన్నుఁజూచుచుఁ బ్రీతి నెగడద కృష్ణ!”

అనుచుఁబల్కిన శౌరి యారాజుఁజూచి

వినయంబు నీతియు వెలయు నిట్లనియె.

“ యాదవులకు రాజ్యమహ్న కృత్యములు

గాదు యయాతి వాక్యముఁద్రోయరాదు;

కావున సామ్రాజ్య కమనీయలక్ష్మీ

నీవెపాలించిమన్నించు, బాంధవుల

రప్పించి వారికి రాజ్యంబులిచ్చి

తప్పక మమ్మెల్ల దయ నేలుకొనుము.

నిఖిలభూపతులును నింపునేయంగ

సుఖలీలనుండు; కంసుని వంతమాను”.

మనిపల్కి యాతిని సవనీభరంబుఁ

గొనకొనుమని నీయకొలిపి మురారి

—: శీకృష్ణుఁడు నందుని కడకు వచ్చుట :-

బలుఁడుఁదానును నందుపాలికే తెంచి

కలిసి యాతనిఁ జిక్క కౌఁగిటఁ జేర్చి

భోజాధిపతియింటఁ బోలుచు వస్తువులు

రాజ్యయోగ్యములైన రవణంబులిచ్చి

యాతని మన్నించి నెయ్యము తియ్యదశము

నతిగారవంబున నమరనిట్లనియె.

290

“ నీవు నీసతియును నమ్మిఁబోషించి

ప్రోవఁగఁ బ్రతికిన ప్రోధలమేము

తల్లియుఁదండ్రీయు ధనములియ్యమును

నెల్ల బంధువులును నిటమాకునీవ ;

మండలోపలికి నెమ్మది నేఁగి మీర

లండఱిసేమంబులడిగితిమనుడు;
 రేనాటుదినముల యీలోన నచటి
 కే నేగుడంచెద నీవంతమాను".
 మనివారి నూరార్చి యనుప నందుండుఁ
 జనియె గోపాలకనమితియుదాను.
 అంతట నిశ్చంక నారాత్రి సౌఖ్య
 సంతోషలీలలు సలిపిరింపొండ.
 మరునాడు శౌరి కుమారులజూచి

—: శ్రీకృష్ణుడు తనగురువగు గర్భునివద్ద విద్యలభ్యసించుట :-

తెరగొప్ప సద్గురుద్విజుల రప్పించి
 కాలోపనయనసంస్కారాదివిధులుఁ
 గాలోచితక్రియగతులుఁ తెప్పింప
 యదుకులాగతగురుడగు గర్భువలనఁ
 జదువొప్ప వేదశాస్త్రములభ్యసించి
 యెఱుక సాధింపుడంచను విప్రునింట
 యటవదినాల్గువిద్యలు నభ్యసించి

3(0

—: శ్రీకృష్ణుడు గర్భుని గురుదక్షిణఁ గోరుచునుట :—

గురువులఁజూచించి కొలిచి మన్నించి
 “గురులార! యేసికు గురుదక్షిణార్థ
 మిరవార మదినున్న యీప్తితార్థములఁ
 దరమిడికొనివత్తు దయ వేడు” మనిన
 నతఁడు భార్యయుఁదాను నటవిచారించి
 హితబలాధ్యుని గృష్ణు నెఱిగి యిట్లనియె.

—: ప్రభాసతీర్థమందు మునిగి చనిపోయిన కుమారుని

తెచ్చి పెట్టమని శ్రీకృష్ణుని గర్హ్యుడు కోరుట :—

“ తనర వ్రతాసతీర్థములోనదొల్లి
మునిగిపోయినపుత్రు మొగిదెచ్చియిమ్ము
‘డిదిదుష్కరపుకార్యమిటు నేయు’డనిన
యగుగాకయనిప్రీతి నాలియునుదాను
నగణితాయుధపూర్ణమగురథంబెక్కి

—: శ్రీకృష్ణుని సముద్రుడు పూజించి వచ్చినపనిఁ దెలియఁ
జెప్పుమనుట :—

చనుదేర; నెదురేగి జలరాశి మ్రొక్కి
యనుపమదివ్యరత్నాశిఁబూజించి

“ తామరసాక్ష! మావ! కవంద్య!
ఏమి విచ్చేసితిరెఱిగింపు” మనుడు;

“ తొడరి మాగురుపుపుత్రుని మ్రొంగినాడ
పుడుకకడెచ్చి మాకొప్పించు” మనిన;

“ నాకేమిపని యిది! నాలోననుండి

భీకరాకారుండు పృథుకంపురూపుఁ

810

డగురాక్షసుఁడుమ్రొంగె” ననిచెప్ప శౌరి

యగణితశక్తిని యంశధినుఱికి

వేదచోరునిదొల్లి విడళించుభంగి

నాదుష్టదనుజుని యడగించి వాని

కడుపునున్న శంఖము పుచ్చుకొనుచు
తడయక వెడలి రథంబెక్కికడలి

1“డిది మాకుభిష్టమిది దుష్కరపుకార్యమిటునేయుండనిన” అని వాతము, డినిని రెండు పాదములుగా విభజించి ఓలులేనందున ప్రైవిధముగా సరిదిద్ది యొక పాదముమాత్రమివ్వబడినది.

—: శ్రీకృష్ణుడు యమలోకమునకు వెళ్ళి గురువుత్రుని
యనువులను దెచ్చుట :—

కాలుని పురము నగర వచ్చిశౌరి
కాలమేఘధ్వనిగతి శంఖరవము
సేసిన, యముడుగాసిల్లి యే వేంచి
యాశౌరి బాడగాంచి యర్థిపూజించి

“ యేమి వేంచేసితిరిందిరాధీశ !
నామీద కృప జేసి నాకెఱింగింపు”
మనవుడు “గురువుత్రు నక్కటా! ఏల
గొనివచ్చినాడవు! కోరి నాకొనఁగు”
మనవుడు సమవర్తి యావిప్రతనయుఁ
గొనివచ్చి వెనలోకగురునకు నిచ్చె.
ఏపార జమునింటికేగిన సుతుని
కోపించి లావునఁగొనివచ్చి శౌరి
గురులముండఁజెట్టి గోవిందుఁజూచి
హరువనిర్భరచిత్తుడై పలికెనతఁడు

820

“ భూరిసత్వాధ్యులు పుణ్యమానసులు
కారణపురుషులుగారె! ఎవ్వరికిఁ
జమునిల్లుఁజొచ్చినఁజత్తువుఁదెచ్చు
మితనత్వాధ్యులీయవనిలోగలరె!
నాకోర్కి దీర్చితి నాపుత్రునిచ్చి
యాకల్పసుఖలీల యపుగాక మీకు”
అనియర్థి దీవించి యవ్వప్రవరుడు
తనర వీక్షిల్ప నిద్దఱు రఘుబెక్కి
యమరపట్టణతుల్యమైపోల్చు మధుర
కమరలోకార్చితులరుడెంచిరెలమి.

10 మ

తల్లిదండ్రులకును దగునుగ్రసేను
వల్లభునకు మ్రొక్కి వారిజోదరుడు
మతిసురాచార్యుడై మాన్యుడైపోల్పు
నతని నుద్ధవుడనుయాదవుఁ జూచి

—: శ్రీకృష్ణుడు ఉద్ధవుని మందకుఁబుచ్చుట :—

తనరార మన్నించి తగఁగొనిలించి
కొని బుజ్జగించి మ్రొక్కుచు సిరివలికె.

“ ఏపార ప్రేమలైకేఁగి యానంద
గోపయశోదలఁగొమరారఁగాంచి
మక్కువ వాసినేమములెల్ల నడిగి
మ్రొక్కితినను, నేము మొగిలమ్ముఁజూడ
వచ్చెదమను, వేగ వసుదేవు దొంటి
యిచ్చటిచుట్టాలు యేమును గలసి
యన్నారమను, మమ్మునుగ్రసేనుండు
మన్నించునని చెప్పు, మందలోఁగల్గు
గొపాలకుల నల్లఁగోరి వేర్వేర
నేపార నక్కుననిడినంటి ననుము;
ననుఁబాసి మదన బాణములలో దారి
ఘనమైన విరహగ్నిఁ గ్రాఁగుచునున్న
వల్లవసతుల నెవ్వగలెల్లఁదీర్చ
నట్లుటిలోననే నేతెంతుననుము
పొమ్మన్న” నయ్యదు పుంగవుఁడెలమి
క్రమ్మర రథ మెక్కి కడలి మాపటికిఁ
గర మొప్ప రవికన్యకాతీరభూమి
బారి గిన్న రేకునిపురి గ్రేణిసేసి

380

నా. ప.

1 బ

సకలసంపదలకు సదనమైపాలుచు
 నకలంకగతి మందఃరిగె నుద్ధవుడు
 | ప్రే తనరాక నెఱిగింపఁ దగ నందుఁడెదురు

—: నందుఁడు ఉద్ధవుని పూజించి శ్రీకృష్ణనివృత్తాంత
 మడుగుట :—

చనుదెంచి యతనికి సాష్టాంగపూజగి
 కొనిపోయి పెక్కుభంగులఁ బూజసేసి
 యనుపమప్రీతిమై సప్తస్యధనుని
 యలవడ మజ్జనయాహారవిధుల.
 నలయకఁ దీర్పించి యతిసిగిట్లనియె.
 “ దేవకియును వసుదేవుడు సుఖులె!
 కోవిడగ్రామణి కొడుకులుఁదాను
 సురచిరప్రీతిమై సుఖమున్నవాఁడ!
 హరిమమ్ముడలఁచునే యప్పటప్పటికి!
 సురలోకవైరిఁ గఁసుని నేలఁగూల్చి
 ధరణిరాజ్యము వానితండ్రికి నొసఁగి
 యన్నయుడమ్ముడు నతులితప్రేమ
 నున్నారె సౌఖ్యలె, యుద్ధవాచార్య!
 బలరక్తసులభారిఁబడి చావనీక
 చెలఁగు మహాదావలిఖిఁగ్రాఁగనీక
 యహివిషానలవహ్ని యడగంగనీక
 మహనీయమగువాన మడియంగనీక
 యప్పటప్పటికి మమ్మరసి గఁడములు
 దప్పించి రక్షించె దానవారాతి.

కడపటఁ జనుఁజూడఁ గానక యేముఁ
బొడవడఁ బొక్కకఁబోలు రాఁజాయె;
నతనివిక్రమరీల లాత్మలయందు
సతతంబు దలఁచి నిశ్చలవృత్తులగుచు
ప్రేపల్లె విహరించు వెలఁదులుపతులు
నాపూర్ణధన్యులు యగుదురే స్రాద్ధ
మాయింటఁబెరిగిన మందెమేలమున
నాయన్నదమ్ముల నాత్మజలనుచుఁ
దలఁతుము దేవతాతనువులు గాక
యిలనిట్టి విక్రమంబెవరికి గలదు?"

350

-: ఉద్ధవుడు శ్రీకృష్ణుని గుఱించి యశోదానందులకుఁజెప్పట :-

అనిపల్కి నందుండు నయ్యశోకయును
మనమున హర్షించి మ్రాన్పడి మేను
గరుపార హర్షాశ్రుకణములు దొరుగఁ
బొరిఁబొరిఁ జిత్రయావులుభంగి నున్న
యాదంపతులఁ జూచి యనియె నుద్ధవుడు.

“ వేదాంతవిద్యుఁడైన విష్ణునియందుఁ
బూని మీచిత్తబ్రములుఁ బెట్టినారు
కాన యెందును బుణ్యకర్మలు మీరు.
కృష్ణ! జనార్దన! కేశవ! శౌరి !
విష్ణు! నారాయణ! వేదాంతవేద్య!
అని తలంచిన వారికథుములు వొలియుఁ
బెనుపార వారలఁ బెంచి పోషింప
మీభాగ్యమహిమకు మీరి వేరె కలదె!

శోభనాధ్యులమిమ్ముఁ జూడంగఁగలిగె;
 నొరికిని మీమీఁది యర్చిలి ఘనము
 సారిది మిమ్మందఱిఁ జూడంగ వచ్చు
 జననంబు మరణంబు శత్రులు హితులు
 తనువులింద్రియములు తల్లిదండ్రులును
 నతనికెవ్వరు లేరు యతఁడె యందఱిఁ
 బతి, జగత్పతి, రామపతి, సర్వసముఁడు,
 నిర్గుణుడయ్యును నిఖిలంబుఁద్రావ
 స్వర్గాదులకు వచ్చు సర్వాత్మఁడతఁడు;
 అతఁడు సర్వాత్మలయందె కావుండు
 నతనివ్యతిరిక్తమదిలేదు దలఁప".
 అనియిట్లు బోధించి నవ్వభావరియుఁ
 జనియె నంతట గోపసతులొప్పు పెరుగు

860

-: ఉద్ధవుఁడు వ్రేతలఁ గన్గొనుట :-

ద్రచ్చుచు ఘమఘమధ్వనులతోఁగృష్ణు
 సచ్చరిత్రముఁ బాడు సామగానములు
 ఘోషింప నంతనర్కుఁడుదోప వినయ
 భాషుఁడగు నేడుప్రవరుఁడు వెడలి
 యరడంబు వెన నెక్కి యమునకు నరిగి
 తరమిడి కాలోచిత బులుఁ దీర్చి
 చనుదెంచి వల్లనగుతుల నీక్షించి
 యనునయోక్తుల వారినందఱుఁ బిలిచి
 తప్పకకృష్ణుఁడు తమతోడ మాన్పు
 చెప్పినమాటలు నేర్పుగాఁజెప్ప

870

విని గోపరమణులు వెఱుగండి యతనిఁ
గనుఁగొని పలికిరుద్దత బాష్పులగుచు.

.. విరహార్తలగు గోపభామినులు ఉద్ధవునిజూచి పలుకుట :-

“ హరి నిన్నుఁబుత్తేర నరుదెంచి యత
వరయశోదకును నవ్వార్తలుఁజెప్పి
యూరక పావేల! ఒగిమమ్ముఁజూచి
చేరి స్వామిహితంబుఁ జెప్పెదుగాక !
ఇట నింక నెనరువారెవ్వరు గలరు!
కటకటా! మమ్మీల కమలాక్షుండడుగు!
అడిగెడివాఁడైన నరుదేడె యిట్లు
విడుచునే మమ్ము నీవిరహాగ్ని నడుమ!”
అని పల్కి కృష్ణుని యంగంబుసోబగుఁ
దనుభూరులీలలు, తనువుచిత్తమునఁ
గ్రొత్తైన విరహాగ్ని గురునులు వార
నత్తలోదరులు సిగ్గరి యాడిపాడి
యొకయింతి కుసుమగుచ్ఛోద్ధూతమధువుఁ
బ్రకటితంబుగఁగ్రోలి పాడుచునున్న
మధుపంబుఁ జూపి నెమ్మది మాటువెట్టి
మధురగర్వోక్తి నున్నాదియై పలికె.

380

—: గోపికల విరహము :-

“ చంచరీకమ! నీవు చంచలాత్ముడవు
వంచకుండవు వుష్పవతులఁ గీలింతు
నిలిచినకాలున నిలువజేపొద్దు

మలినాంగుడవు దానమహిమకాసీంతు
 వెచ్చోటికై నను నేగుదుగాని
 మచ్చిక కలునా! మరియెల్ల; నీవు
 పక్షపాతివి నీవు బహుచుంబకుడవు
 వీక్షింప నివి నైజవిద్యలు నీకు!
 ఏలయ్య! మధుకర! ఈవుష్పరసము
 గ్రోలెడు వేడుక గులకాంత మీఁడ
 నెయ్యంబు వడలెడు నినుఁబాసియంత
 దయ్యదే నొవ్వదే దర్పకుఁడేత?"
 అని పెక్కుభంగుల నన్యూపదేశ
 మునఁ బల్కుచున్న యప్పొలఁతులఁ జూచి
 యల్లన నుద్ధవుండాక్లిష్టు మాట
 లెల్లను బల్కుట యెఱిగి యిట్లనియె.

—: ఉద్ధవుడు గోపికల నూరార్చుట :—

“ దానతపోధ్యానధర్మవర్తనల
 కై నను గలుగదీహరిభక్తి పెంపు
 తనయులఁబతులను దల్లిదండ్రులను
 యనుగులఁజాట్టలనందఱి విడిచి
 హరియందు మర్మము నైతిరిగాన
 నిరవార మీభాగ్య మేమని చెప్ప!
 హరి వేడ్క మీతోడ ననుమన్నపలుకు
 పెరవేది చెప్పద వినుడు యింతయును
 సర్వేంద్రియంబులు సమతః జోషించు
 నిర్వికల్పజ్ఞానః ధియైన నన్ను

విరహాగ్ని నెపమున వెలుపల మఱచి
 పరమయోగధ్యానపరులచండమున
 పరమానురక్తి హృత్పద్మంబులందు
 చిరలీల నిలిచి భజింపుటఁజేసి
 మీతలంపులయందు మెలఁగుదుఁగాని
 మీతో వియోగమేమియు లేదు మాకు
 నిచ్చట పనిఁజూడ నెఱిగి మీకడకు
 వచ్చెదననియె నవ్వసుదేవతనయుఁ”
 డనిచెప్ప, సుధవాచార్యునిఁ జూచి
 మనసిజోన్మాదులై మగువలిట్లనిరి.

—: గోపికలు శ్రీకృష్ణుని రూపును జేష్టలును వర్ణించుట :—

“నల్లని మేనున్నతమైన యురముఁ
 బెల్లదమ్ముల మించు తెలిగన్నగవయు
 | ట్రీ నెక్కడ చొల్లెము నిటలరేఖయును
 | ట్టు జగ్గనవ్వుమోమును జేత వేలుపును
 నాయతబాహులు సధరంపుకెంపు
 పాయక జగిమించు పసిడి చేలయును
 1డలఁబురిపెనవు కడంబమంజరియు
 ధళధళ వెలుఁగెడు దంతదీధితియుఁ
 గలయాపు మోమున గట్టినట్లుండ
 తలఁచకుండిన నుండు తలఁచిన నుండు
 “కలలందు మాతోడఁ గవయుచు నుండు
 నెన్నడు వచ్చునో యిందిరావిభుఁడు

400

కన్నులాకలి తీర్చగలుగునో?'' అనుచుఁ
 జరుగులు ప్రేమనుద్ధవుఁ జూచి "మమ్ము
 నెరవుగాఁ జూడక నిందు రమ్మనుచు
 నిక్కడఁ గృష్ణుఁడు, ఇందఱుఁ జూడ
 గొక్కెరరక్కసుఁ గూల్చిన చోటు;
 గిరికొని యున్నది కేళిమైఁజూడ
 హరిచేత'గతజన్మఁడఘదైత్యు డొక్క;
 యావులఁ గృపను మమ్మందఱిఁ గాచి
 గోవిందుఁడై త్తిన గోవర్ధనాద్రి;
 సఖులుఁ దానును శౌరి చల్లులు గుడిచి
 నుఖిల నుండిఁ సురహన్న నీడ;
 నీసైకతస్థలి నిందిరావిభుఁడు
 రాసకేళిఁ జెంచు రమణులుఁ దాను;
 జల్లని యీరూపచాయ మురాఁ
 పిల్లగ్రొలూదు గోపికలాత్మమెచ్చ;
 నాపొన్నక్రిందఁబో హరి వేడ్కలెల్ల
 గోపికలలుక గ్రక్కున మ్రెక్కి తీర్చె;
 బలభద్రుఁడును దాను బసుల మేవుచును
 యలమి చిమ్మనబంతు లిచ్చట నాడు;
 పాలుచు నీగురివింద పొదరిండ్లలోన
 జలజలోచనఁ గ్రీథ సలిపి మాధవుఁడు
 అమ్మాని నీడ నాకిటిఁ గొగిలించి
 తమ్మఁబ్రసాదించె తామరసాక్షుఁ"
 డని పెక్కుభంగుల హరి విచారములు

410

—: ఉద్ధవుడు గోపికల మాటలను విని వారి పుణ్యమునకై

మెచ్చుకొనుట :—

తనరారజెప్ప నుద్ధవుడు చిత్తమున;
 “వీరు దన్యాత్ములు వీరు పావనులు
 వీరికి శౌరికి వేరు లేదెందు
 వీరలఁ గనుఁగొంట విష్ణునిఁగంట
 వీరికై హరివచ్చి వ్రేవలై బెరిగె
 నిన్ని చ. దంబుల నిమండవారి
 మన్నించి కృష్ణుడు మమత వాపించి
 నామిఁడఁ గృపఁగల్గి నన్ను మన్నించి
 యీమహాకార్యార్థ మిటు వచ్చె శౌరి
 యిది జన్మఫలసార మిదిదోషమార
 మిదిగదా సాధ్యగ్య మిదిగదా యోగ్య,
 మని సంతసిల్లుచు, నతివలుఁదాను
 జనుడెంచి ప్రేమ మజ్జనభోజనములు
 గలిపి, గోపికలు నిచ్చులు మానసములఁ
 గలిసి చెప్పక విష్ణుకథలెల్ల వినుచు;
 నందయశోదలున్నతిఁ గారవింప
 మంకవారెల్ల సమ్మతి విందులిడఁగ
 నొకకొన్ని నెలలుండి యుద్ధవుడంత;

420

—: ఉద్ధవుడు మధురానగరికి మరలుట :—

యకలంకగతి వారలనుపంగఁ గదలి
 మధురకుఁ జనుడెంచి మాధవుగాంచి

మధురోక్తి నచ్చటి మాటలు చెప్ప ;
 నందంద నడుగుచు నప్పటప్పటికి
 మండలోగలుగు సేమములెల్ల వినుచు
 ననుపమయోగవిద్యాలీల శౌరి
 తనుఁబొండఁగోరిన తరుణి నెంతయును

—: శ్రీకృష్ణుడు కుబ్జయభీష్టమును నరవేర్చుట :—

గరిగామియగు గంధగౌరకి యింటి
 కరుదేర నది శౌరియడుగుల కెఱఁగి
 మజ్జనభోజన మహితసౌఖ్యముల
 నజ్జగన్నాథున కతిథక్తిఁడనుపఁ
 బువ్వలసజ్జపై వుండరీకాక్షుఁ
 డవ్వేళఁ గృప నంగజాహవకేళి
 దాని యభీష్టంబు దయనిచ్చిశౌరి

430

—: శ్రీకృష్ణుడు అక్రూరుని మందిరమునకుఁ జనుట :—

మానుగా సక్రూరుమందిరంబునకుఁ
 జనుదేర నెదురుగాఁ జనియు నొండారుకు
 వినతుడై చనుదెంచి వేతెఱంగులను
 గంధమాల్వ్యాంబరఘనభూషణముల

—: అక్రూరుడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతియించుట :—

బంధురార్చనలిచ్చి ప్రణతుడై నిలిచి
 “ మాన్యుడనైతిని మత్కులంబెల్ల

ధన్యమై వెలుగొండె తామరసాక్ష !
 కులముద్దరించితి కులశైలధైర్య !
 నీవె భూతంబుల నెరయఁబుట్టించి
 ప్రావనడపఁగనోవు పురుషుండ వీవ
 'సకలంబుఁ గనుఁగొను సాక్షివి నీవ
 వసుదేవునకును దేవకికుద్భవించి
 వసుధభారము మాన్చి వైరుల నడఁచి
 యక్షయ ! నీచేత నసురసైన్యంబు
 లక్షోహిణిశతంబణఁ పోగలదు ;
 దేవాబంధంబులుఁ దెలియంగ లేక
 మోహంధుఁడైన నామోహపాశములుఁ
 దెగఁగోసి నాకోర్కి తెఱపానతిమ్ము
 సగుణవిర్గుణరూప ! సత్యసల్లాప !"
 అని వేడుకొనియెడు నక్రూరుఁ జూచి

440

—: శ్రీకృష్ణుఁడు అక్రూరుని పాండవులసేమము నరయుటకై
 హస్తినాపురికిఁ బుత్రైంచుట :—

“ అనఁడు ! పితృకృత్యుండ వాల్మీకిబంధుఁడవు
 సరసవాక్ప్రాధిశి సౌమ్యచిత్తుఁడవు
 పరమావృత్తుఁడవు మాకు బంధులలోన
 నీయట్టి చెలికాఁడు నీయట్టి సుకృతి
 నీయట్టి సుజ్ఞాననిధి యెందుగలఁడు !
 మాతండ్రియట్లుట మమ్ము శిక్షించి

యీ తెఱంగని చెప్పు దేశార్యమైన ;”
ననిపల్కి కమలాక్షుడక్రూరుఁ జూచి
తనరార జాంధసత్వముఁదోపఁ బలికె.

“ అనకదుందుభియనుజ ! ధర్మాత్మ !
మేనత్తిఁగూతు నర్జిలి తల్లికంటె
పెనిమిటి గడచన్న బిడ్డలుఁదాను
మనప్ప లేక యుస్మలికతోఁగొంతి
క్రూరాత్ముడగు జావ కుదురునేయున్న
యారాజ పుత్రులు యగమపాహసులు
తిమ్మనిపాలుఁ దత్తనయులకిచ్చి
నెమ్మదినుండగ నేరఁజాన్పఱతి
వానికి వీరికి వసుధక్షేత్రజోర
నీరసంబున మీఁద నెట్లుగాఁగలదొ ?
కరిపురికేఁగి యక్కడ పాండుసుతుల
నరసి యిచ్చటి నేమమంతయుఁ దెప్పి
¹గర్వితుడగు కంఠుఁ గడపి తజ్జనకు
నుర్వి యేలింపుచున్నారమనుము
ధృతరాష్ట్రచందఁబుఁ దెలిసి |
మతులెల్లఁదెలిసి క్రమ్మర వేగరమ్ము
సొమ్మందఱకుఁగట్నములు భూషణములు
“మ్మంచు ” దెప్పించి యిచ్చి యాలోన
నుద్ధవుండును దాను నొగియింటి కరిగి
బద్ధానురాగుడై పద్మాక్షుడుండె.

450

¹ దర్పితుండగు కంఠుడ్రుంచి తజ్జనకు.

—: అక్రూరుడు హస్తినాపురిఁ బ్రవేశించుట :—

అరుదార సక్రూరుడట రేపఁగదలి
యరదంబు వెస నెక్కి హస్తినాపురికి
నరిగి యాధృతరాష్ట్ర సలమొగసాల
నరదంబు డిగిపోవ నటయింద్రులీల
కొలువిచ్చి యున్న యాకురురాజుఁ గాంచి
యలసతఁజని యల్ల నడుగులకెఱఁగ
గద్దెయపై నుండి కౌగిటఁజేర్చె;
గద్దెయఁ దనగద్దెఁ గదియఁబెట్టించి
యర్హాపూజలఁడన్న సక్రూరుడంత
హరియిచ్చు కట్నంబు లారాజుకిచ్చి
సేమఁబులఁగి తత్సేమంబుఁజెప్పి
ప్రేమకాలోచితప్రియములుఁ బలుక
విడియంగఁ బంపించి విదురుని యింట

460

—: అక్రూరుడు విదురునియింట విడియుట —

విడియు మట్లనిచెప్పి వీడుకొల్పుటయు ;
నతని మందిరమున కరుగంగ విమరుఁ
డతులితగంధపుష్పార్చన లిచ్చి
పాలుపార మజ్జనభోజనవిధులు
సలిపి ద్రక్షు మృదుశయ్యల నుండి
హరి జనించిన మొదఁగ, వచ్చి మధుర
దొరసి యేలుచునుండఁ దుదియైనలీల
అక్రూరుచే విని హర్షాశ్రులొలుకఁ
జక్రాయుధునిఁ దల్చి సాష్టాంగ మొఱగి

పులుకలుమైఁగ్రమ్మఁ బుండరీకాక్ష !
 జలకాయ ! గోవింద ! కౌరి ! శ్రీకృష్ణ !
 అని భక్తిఁగీర్తించి యతినిఁ దోడ్కొనుచుఁ
 జనుదెంచి పాండుని సతి యింటికడకు

470

—: అక్రూరుఁడు కుంతీదేవినిగాంచి కుశలప్రశ్నఁ గావించుట :—

నరుదేరఁ గొంతియు నక్రూరుఁ జూచి
 కరచకితాస్యయై కన్నీరు దొరుగ
 నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచు నెడయైన వగలఁ
 బలుమారు పలవింపఁ పడఁతి నూరార్చి
 ధర్మనందనవృకోదరపార్థకవః
 నర్మిలి కౌగిట నంతండఁజేర్చి
 యందఱ మణిభూషణాలిఁ బూజించి
 కాండనీనూనుఁడఁ కమలాక్షి కనియె.

“అమ్మ మీ సేనల్లుడమరేంద్రవంద్యుఁ
 డమ్ముకుందుఁడు మీమ్ము నరయఁ బుత్తెంచె.
 పాండుమహీపతి పరలోకమరుగ
 నిండిన వగలతో నీవుఁ బుత్రులను
 యిచ్చటి కరుదెంచి రెఱిగి రమ్మనిన
 పచ్చితి, నచ్చట వసుదేవుఁడొంటి
 మనవారలెల్ల నెమ్మది నున్నవారు
 ఘనపాపకర్మని గంసునిఁ ద్రుంచి
 ధరణిరాజ్యము వాని తండ్రికి నిచ్చి
 హరియెల్ల శత్రుల నణచుచున్నాడు ;
 తగిన మీఁకట్టిదుర్దశ వొందుఁబెఱిగి

480

వగచుచునుండు నావనుదేవనుతుడు;
 తనవుత్రులట్ల తాడలచి నీనుతుల
 యనుగొప్ప బ్రోచునా యాంబికేయుండు ?
 దుర్యోధనాదివుత్రులు వీరితోడఁ
 గ్రౌర్యంబు లెడఁబాసి కలసియుండుదురే !
 పండిత సామంత బంధులు మిమ్ముఁ
 బాండుఁ గొల్చినయట్ల భజియింతురమ్మ !”

....: అక్రూరునితోఁగుండి తనకష్టములను జెప్పట :—

అనిపల్కుటయుఁ గొంతి యక్రూరుఁ జూచి
 యనుకంపతోడ నిట్లని యల్లఁబలికె

“ ఆరాజు సముద్రాను యతని నందనులు

క్రూరులు ప్రజ వీరిఁగొలువంగనీరు.

అదిగాక బిడ్డల నందఱిఁద్రోచి

మదిఁబూని బంధించి మడుగులోపలను

గరళంబు పెట్టించి ఘనశర్పవితతి

పరువడి గరపింపఁ బ్రాణగండములుఁ

డలచిన వీరును తప్పుగాఁగొనరు

వలదని నుతులను వారింపఁడతఁడు

దైవంబుకతన నింతలు బారులడఁగె

గోవిందుతోడ మాకుశలంబుఁ జెప్ప

వుట్టిన యిల్లునుఁ బొరిఁజూచ్చినిల్లు

నిట్టిదె మాభాగ్య మేమంచు వగవ

దేవకి కడువున దేవేంద్రవంద్యుఁ

జావిష్ణుఁడుడయించునని పెద్దలాడఁ

బలుకులు విందు భాగ్యంబు కతనఁ
దలచిన తేవులు డలకూర్చె దైవ
మ''ని చెప్పటయు విని యక్రూరుడంత
వినయంబుచేగొని విదురుడుఁ దాను

—: అక్రూరుడు కుంభజాదులయిండ్లకుఁ జనుట :—

దుర్యోధనాదిపుత్రుల కుంభజాది
యార్యుల కన్లుదులగు యోధవరుల
నాపగా¹ దాయాదులగు బంధుజనుల
నేపారఁగని వారియిండ్లకు నరిగి
కుతుకంబుతో నందు కొన్నాళ్లు నిలిచి
దృతరాష్ట్రకడకేగి తెంపును దగవు
హింపును ధర్మంబు నేర్పడఁ బలికె

—: అక్రూరుడు దృతరాష్ట్రానికి హితోక్తులనుడుపుట :—

“ ధరణీశ! నీవును ధర్మచిత్తుడవు
భరతవంశాధ్య! నీ ప్రతియవ్వరెందు!
పాండుభూపతి నీకుఁ బరమభక్తుండు
దండివీరుడు నిన్ను ధరణి యేలించె
నాతని పుత్రులకతిబలాధ్యులకుఁ
బైత్తుకంబగు రాజ్యభారంబుఁ బంచి
యిచ్చిన నీకుఁ బెంపెక్కు లోకములఁ
బొచ్చంబుగల్గఁ బోవుదువధోగతికి

500

¹తనయాదులగు. ²ఈపద్యమునకుపాద మొక్కటే కన్పట్టుచున్నది. ³బొంపంబు గలిగిన బోవధోగతికి.

నీవుత్రమిత్రులు నీశరీరంబు

నీవురి యారాజ్య మంతయు మిథ్య

మేఁగి నను గడ మిమ్మొందుఁ గాని

కాలంబుచేతఁగ్రాగని వారు లేరు

హరి పాండువుత్రులకాత్యభాంధవుడు

హరిసంతసించుట యదిలెస్స మనకు

చిత్త మేభంగియో చెప్పి¹ నంత

నుత్తరంబీజాచి యొక్కనఁ బలికె

“ నీవాడినన్నియు నిజమంటి, తెల్లెగుఁ

గావెత్తు నటదైవగతి యెట్టిదగునా !

¹ అమృతతుల్యములు నీవాడు వాక్యములు

కమలనాభునకు నీక్రమ మెఱిగింపు ”

మనిపల్కి, హంకుపాయనమిచ్చి యతనిఁ

డనరారఁ బూజించి దయవీడుకొల్ప

నరిగిపాండవులతో నంతయుఁజెప్పి

యరయ సౌఖ్యమునొంది యక్రూరుఁడంత.

510

.. కంసుని భార్య మగధేనునివద్ద మొఱియిడుట :—

అస్తియు..... నను కంసుభార్య

లస్తికుండను మగధాక్షిశు సుతలు

హరిచేతఁ దమభర్త యడఁగిన దుఃఖ

పరవశలై తండ్రిపాలికేతెంచి

యడుగులపైఁబడి యడలూనఁ జెప్పఁ

గడురోషభిషణాగ్రహవృత్తిఁబలికె
 “ ఏమీమిరా ! కృష్ణుఁడే యింత సేసె !
 భూమినయాదవంబుగ సేయవలయు ”

—: మగ ధేనుఁడు యాదవులపై దండెత్తుట .—

ననిపల్కి, యందంద ననిభేరి వ్రేయ
 ఘనభాంకృతుల నబ్ధిగలఁగ సైనికుల
 నీక్షించి మొనలేర్చి యిరువదినాల్గు
 యత్తోహిణులఁగూడి యటవచ్చి మధుర
 వెడలె మైముచ్చుట విడిసిన ప్రజను
 వాడకుండ శ్రీకృష్ణుఁడుగ్రసేనాదు
 లగువారుఁ దానుఁ గార్యాలోచనంబుఁ
 దగఁ జేయ వేగ నందఱుఁజూచుచుండ

—: యాదవమాగధుల యుద్ధము .—

దివ్యరథంబులు దివ్వాయుధములు
 నవ్యోహగతివచ్చి హరిమ్రోల నిలిచె
 సప్పడు కమలాక్షుఁడన్న నీక్షించి
 లిప్పకచూడు యాదవకోటి నెల్ల
 మడియఁ గాలంబన మనమీఁడ నాజి
 నడచి వచ్చిరి వీరి నడఁకుక నుండ
 నొండుపాయంబున నుడుగునే వీఁడు !
 దండిమీరిన యాయుధంబులుఁ బూను ”
 మనవుఁడు ముసలము శౌలమునుఁ బుచ్చు

కొని దివ్యరథముపైఁ గొమరారె నీరి,
 హరి శంఖచక్రగదాదిశార్ఙ్గముల
 ధరియించి కరమొప్పఁ జనరథంబెక్కి
 మేరుశిఖరముల మెఱుఁగులతోడ
 సారమై బహువిధచ్ఛాయలఁ గలిగి
¹ధారాధరము బంగిఁ దనరారెఁ జూడ;
 నాలోన నృప్తిభోజాంధకాధిపులు
 నేలఁబట్టవియించి నిష్ఠురోక్తులను
 గరిఘటాబృంహితఘననేమిరావ
 తురగఘోషితరావతూర్యముల్ మ్రోయఁ
 బురికొని వెడలి యార్పులు నింగి ముట్టఁ
 బరవసంబునఁ దాఁకెఁ బరగ సైన్యములు ;
 నేలయీనిన భంగి నిగిడి“యేమేము
 చాలుదుమనివచ్చు” సైనికోత్తముల
 యరుపాదహతులను నోర్వక దివికి
 నరిగెనొ యన ధూళి యర్కునిఁ గప్పె ;
 నప్పుడు గోవిందుడఖిలసైనికులు
 నుప్పొంగ నిజశంఖమొత్తై, నొత్తుటయుఁ
 బెత్తర దిగ్గజములు, భీతిలైదిశలు,
 కదలె కులాద్రులు, కలఁగె వారిధులు
 వంగె మేరువు ధరావలయంబు దిరిగె,
 క్రుంగెఁ గచ్చపరాజు, ఘూర్ణిలై నభము,
 కెరలి నేనలు పెల్లగిలి పారఁజూచె
 శరపరంపరలు భీషణముగా నిగిడి

530

¹ఓశాసానము కన్నడుచున్నది.

కరములు దునిసి యంగంబులు నాటి
 శిరములు వెనఁద్రుంచి శిడములు నటికి
 బరులు వ్రక్కలు వాపి పడములు విటిచి
 కత్తళంబులు చించి కంఠంబు లెడపి
 నెత్తురు వెడలించి నెనళ్లు గలఁచి
 కండలుఁ దెగఁజెండి గాత్రంబు లడఁచి
 గుండలుఁ గూల్చి ప్రేగులు వెల్వరించి
 బొమ్మిడకల్ రాల్చి బొడగలుఁగూల్చి
 యెమ్ములు నలిగేసి యెఱుఱులు చదిపి
 పారి వీరి వారినిఁ జోలించరాక
 బెరసె వీనుగ్తులై పృథ్వియంతయును ;
 హలికుండు నటికిన యడచిచండమునఁ
 గలసి కాల్వారు చాపకట్టుగాఁ బడిరి
 ముంపఱ బయలైన మొనసి రావుతులు
 యండఱు నొక్క సాహసకేళి సలిపి
 తురగంబు రవుతును దునుకలై పడఁగఁ
 దరవలికత్తి నుద్ధతి మొత్తువారు
 లవుఁజేత్రేశిన మేను లవుఁజేయై తిరిగి
 తివిరి ఖడ్గంబులఁ దెగవ్రేయు వారు
 యంతళంబుల మేను లందంద పొడువ
 నెత్తురు వజ్రలై నటిఁ గూలువారు
 మునిగాళ్లు తెగి వాహములు మ్రొగ్గ సరకు
 గొనక మార్తురమ్మని కొనునాశ్వికులును
 యమ్ములు తగనాట యావల వెడలి
 బొమ్మలక్రియఁ గూలి పొలయు గుట్టములు

తుండంబు కొమ్మును దునియ రొజుచును
 గొండలవలె వ్రాలు కుంజరంబులును
 నొగలూడి యిరునులు నులిసి చక్రములు
 పగిలి రథంబులు ప్రాణంబులెడలి
 రథకులు మడిసి సారథుల్యైగూలి
 రథములు వికలమై రణభూమి నిండె.
 కీలాలనదులలోఁ గీలాలకేళి
 నోలలాడుచునుండు నోలిభూతములుఁ
 గంకగృధ్రాదుల కలకలంబులును
 బింకఁబుతోనాడు భేతాళములును
 గొడుగులచిప్పలు గుబురులై పడిన
 పడగలు తుమురై న బహుశస్త్రములును
 నాడెడు నట్టలు హతవీరవరుల
 నాడకుఁగొనిపోవు నమర కామినిలు
 సింధంగి రణభూమి యెసఁగి చూడ్కులకు
 బీభత్సరవములు బెరసి యాలోన
 సరథులబున జరాసంధుఁడు తరుమ
 భరమంది యాదవబలమోహటింది
¹ విరిసినసేనఁ గవిసి యార్చుచును

550

—: శ్రీకృష్ణబలరాముల యుద్ధవర్ణన .—

తరమి యుద్ధతలీలఁ దాలాంకుడంత
 నరదంబు వరపించి యట్టహాసమున
 శరలాఘవమున భీషణవృత్తిఁగూరియ

మ్రొగై నేనుగలు మడిసెగాల్బలము
 మ్రొగై రథములశ్వములుఁ గీటడఁగె.
 అక్షిణబలకాలియగు నీరిచేత
 నత్తోహిణులు పడి యవనిపైఁగూలె.
 గరుడకేతనకాంతి గగనంబుఁ గప్ప
 యరదంబు రప్పింప హరి యాజికెఱఁగి
 పటుశౌర్యనిర్మల బాణజాలముల
 విటతాటమై కూలె వీరసంఘంబు
 హరివజ్రహతిఁ గూలె నటవారణములు
 తరిమి కృష్ణుని చక్రధారలచేతఁ
 బరివరలై మ్రొగై బహుళతాంగములు
 దనుజారి నందకదారుణహతుల
 తునకలై ధరవ్రాలె తురగసంఘములు
 నడవులనేర్చు దావాగ్ని చందమునఁ
 గడువడి శౌరి సంగరకేళి నల్ప
 నతనితోఁబడ్చాడుగత్తోహిణిలును
 హతమయ్యె వెన బ్రహారాధమాత్రమున

560

— తనసైన్యముయొక్క పాటును జూచి జరాసంధుఁడు

విజృంభించుట :—

సంతట మగధ్దేశుఁడాత్మసైన్యంబు
 సంతకుకడ కేఁగుటంతయుఁ జూచి
 ఘనరోషలయకాలకాలునిభంగి
 తనర ధనుర్గుణోద్ధతి సింహనాద

570

నేమి నిర్భోషంబు నెరపంగ రథము
కామపాలుని తేరు గదియించి వలికె.

“పిన్నవాడవు మున్ను భీమసంగ్రామ
మెన్నఁడైనను జూచి యెఱుంగుజే(సివు) !
పటుశత్రువనదావపావకుండనగ
నిట జరాసంధుని నెఱుంగ వే తొల్లి !
తలఁ గోసి వేసెదఁ దరలక నిలువు
కలఁచి నాయల్లునిఁ గ్రక్కింతుననుచు ;”
యమ్ములు వఱగించ యందండ్ల నీరి
యెమ్ములుఁ గీలింప నెంతయు నలిగి
యేమిటికీరజ్జలిటు ప్రేలెడనుచు
నామహాబలకాలి యరదంబు దిగ్గి
వానకుఁ దలవంచి వచ్చు గోరాజు
పూనికె వాని యమ్ములు లెక్కఁగొనక
ముసలంబుఁగొని హయంబులఁ జావ మోది
యెసఁగి సూతుని తల నిల డొల్లప్రేసి
కదిసి జరాసంధు కాయంబు మోముఁ
జదియంగ నడిచి నిశ్చలితుగాఁ జేసి
పెడగేలుఁ గట్టి యాభీమవిక్రముఁడు
పెళపెళ నార్చినఁ జేర్చి సై న్యములు
పటహాశంఖారావపటుసింహనాడ
చటుల ఘోషముల దిక్సంధులు వగిలె.

580

—:కట్టువడిన జరాసంధుని శ్రీకృష్ణుడు దయచే విడలి వుచ్చుట:—

కడువేగ హరివచ్చి కరుణమై నరని

విడిపించి యనిపిన వెలవెల సగుచు
 నసిహేతి హతశేషులగు వారుఁ దాను
 మసలకఁ జనియె నమ్మగధభూవిభుఁడు
 జయముఁ జేకొని రామజలజాక్షులంత
 జయజయధ్వనులును సౌమగానములు
 వందిమాగధభాగవతసంఘనినద
 మందంద మ్రోయఁగ నమృతేంద్రు లీల బ)
 పురము సొత్తైంచి యిమ్ముల రాజ్యభోగ
 వరసౌఖ్యలీలల వ్రాలుచు నుండె
 నాలో జరాసంధుఁడఖిల బాంధవుల
 నాలోచనము నేసి యప్పడెంతయును
 నలువొంద నిరువదినాలుగఁతోహి
 ణులుఁ గూర్చి మధురమున్నుగ వచ్చి ముట్టి
 వదలకఁ దొంటికై వడి నొచ్చి పోయి
 పదు నెనిమిదిమార్లు బవరంబు నేసి
 హరితో జరాసంధుఁ (జావహ కేళిఁ)
 బరిభవంబంతుట పరికించి చూచి

590

—: నారదుని ప్రోత్సాహముచే కాలయవనుఁడు సైన్యముతో

జరాసంధునకు సహాయుడై వచ్చుట :—

యారూఢుఁడగు కాలయవనునితోడ
 నారనుఁడెఱిగింప నలివాఁడు కదలి
 ఘోరసత్కుల మూఁడుకోట్లను నేర్చి
 శౌరిపై దండెత్తి చనుదెంచె నంత ;

125

—: జరాసంధకాలయవనుల దాడినిఁ జూచి శ్రీకృష్ణుడు

క్రోత్తపట్టణమును నిర్మించుట :—

హరి రాముఁడును దాను నటు విచారించి

“ పరఁగ యాదవులకాపద వచ్చెఁ జూడు

డిండవచ్చె బలవంతుఁడీ కాలయవనుఁ

డదె జరాసంధుఁడు నటవంక వచ్చె

నేదికార్యము! మఁకీప్రోలనుండ

రాదు ; నాశమునొందుఁ బ్రజయిందు నున్న

ననిపల్కి ; గోవిందుఁడబ్బిఁ బ్రార్థించి

చనుదెంచి దేవతాశైలంబుపాఠఁ

గరమొప్ప విశ్వకర్మ రావించి

పురము నిర్మింపఁ బంపుటయు నతండు

బహువప్రగోపురభర్మహర్మ్యముల

బహురత్నకనకవిభ్రమచిత్రితముల

తతి చెలంగగను ద్వాదశయోజనములఁ

జతురశ్రమంబుగా సౌభాగ్యలీల

వలను మీరఁగ ద్వారవతి యనుపేరఁ

గలిగింప నప్పరిఁ గని సంతసిల్లి

తనరారఁ బారిజాతము సుధర్మమును

యనిమిషేంద్రుఁడు శౌరివీధిఁ బుత్రైంచె

ధనదునిఁ డలఁచిన దన మహాద్రవ్య

మెనిమిది కోశంబులిచ్చి పుత్రైంచె.

అధిక యోగారూఢుఁడగు ముకుందుండు

మధురలోపల¹ దన్ను మఱచి నిద్రించు

600

జనుల నెత్తుక రాత్రి చని ద్వారవతినిఁ
దనరు మందిరములఁ దగుభంగి నునిచి
మరలి సీరయుఁదాను మధుర కేతెంచి

—: శ్రీకృష్ణుఁడొంటరిగా కాలయవనునికడకుఁ జనుట :—

హరి నిరాయుధలీల నట కాలయవను
కడకు నిర్భయత నొక్కరుఁడు నేతేరఁ
గడుసోద్యమంబి యక్కమలాక్షు నెఱిగి
యడరి దిగ్గనలేచి యటఁ కాలయవనుఁ
డడనయ్యె నదె పట్టుడని వెంటఁదగుల
హరి వానిఁ గడవట నందంద పరువ
వెర వేది వాఁడును వెనుకొని పలికె
“వీరధర్మము మాని వెలివారు నగఁగ
నీరీతిఁ బారుట యిది బంటుతనమె!
పగవాఁడు నీవెంటఁ బడ సిగ్గుమాలి
తెగిపారఁ బ్రాణంబు తీవటె కృష్ణ!
పోవకు పోయినఁ బొరిగొందు ననిన”

610

—: శ్రీకృష్ణుఁడు వెంటఁ దలుముచున్న కాలయవనుఁడు
మాచుచుండగా నొక కొండగుహను బ్రవేశించుట :—

నావిష్ణుఁడడరి మఁగఁదిగహ్వరముఁ
జొచ్చిన వాఁడును జొచ్చి తోడ్పొన
నచ్చోట సుఖసుప్తుఁడగు పుణ్యుఁగాంచి
హరి యదృశ్యుడై న యట నిద్రనొందు
నరుఁగాంచి యతఁడు నున్నతప్రీతిఁ బలికె

—: శ్రీకృష్ణుడను భ్రాంతిచే కాలయవనుడు ముచుకుందుని
లేవుట :—

“ ఓరి ! గోపాలక ! ఓర్వక వెఱచి
దూరించి వెడఁగుసందులుఁ జొచ్చి యచట
నిద్రపోయినఁ బోదునె ? నిన్ను దీర్ఘ
నిద్రఁ బుచ్చెదనంచు నిగుడి తాఁకటయుఁ
బెద్దకాలుము నిద్రఁ బేర్చిన వుణ్యుఁ
డద్దురాత్ముడు చావ నట మేలుకాంచి
యీక్షింపఁ గాలాగ్నియెరఁ గాలయవనుఁ
జాక్షిణంబున భస్మమై పోయె ననుడు

—: ముచుకుందుని వృత్తాంతము :—

“ ఎవ్వఁడావుదమఁడంచేల నొక్కరుడు
నవ్వధి నిద్రితుడై యుండఁ గోరె ?
అతని చూపులఁ గాలయవనుడు కాల
గతమేమి ? ఆయనకథఁ జెప్పవలయు ”
ననుడు నాశుకయోగి యారాచంద్రుఁ
గనుఁగొని విస్మయకలితుడై పలికె.
కురువిభుఁడిత్వాకుకులవార్ధిచంద్రుఁ
బరహితచంద్రుడుఁ ప్రథనసాహసుడు
మాంధాతసుతుడు నిర్మలమతి సత్య
సంధాస్యఁడఖిలరాజన్యశేఖరుడు
ముచుకుందుడను వాడు మునుదేవతార్థ
మచలితస్థితిఁ బోరి యసురులనోర్చె.
అతనిని మెచ్చి యింద్రాదిదేవతలు

యతులితంబగు వరమడ్లవే యనిన
నారాజ పెక్కండ్రు యసురులతోడఁ
బోరాడి తనియకవో నిద్రఁ బోవ

“వరమిందు నన్ను నెవ్వఁడు మేలుకొలుపుఁ
బొరివాఁడు భస్మమై పోయెడు” ననుచు
దివిజుల వీడ్కొని ధృతి నొక్కశైల
వివరంబు సొచ్చి యవ్విధి నిద్రవొంద
హరిమాయఁ బడెఁ గాలయవనుడీరీతి.

—: ముచికుందుఁడు శ్రీకృష్ణునిఁ గాంచుట :—

ధరణీశవద్యుడంతట లేచి వచ్చి
జలజాతు దేహతేజస్సుర్చి బిలము
వెలుగొంది చీకటి వితయుటఁ జూచె.
అయతాంబునేత్రు నతిదీర్ఘ బాహు
తోయదసీలాంగు తుహినాంశువదను
గనకపీతాంబరుఁ గొస్తుభాద్యాసి
వనమాలితోరస్కు వారిజనాభు
మకరకుండలదివ్యమకుటకేయూరు
వికసితాలంకారు విష్ణునిఁ గాంచి
వెఱుగంది యందంద వెఱచి గోవిందు
నెఱుగక ముచికుందుఁడిట్లని పలికె.

630

“హరివహ్నిశశిభానులందొక్కదివ్య
పురుషుడవో? కాక భువిట్టి తేజ
మెవ్వరికున్నదిందేల విచ్చేసి
తెవ్వరు నీరామ మెఱిగింపు మనిన.

—: శ్రీకృష్ణుడు ముచికుండునకుఁ దన వృత్తాంతము
నెఱుంగఁ జెప్పట :—

“ పసుదేవతనయుండ, వాసుదేవుండను

నగుమహానానుఁ గంను నవలీలఁ జంపి

మగులక రాక్షసు మథనంబు నేసి

మధురాపురంబు నెమ్మది నేలుచుండ

నధికగుత్వుఁడు కాలయవనుడే పోంచి

నలిమీరి మాపట్టణము నిరోధింప

నెలయించి యాతని నిటు తోడితేర

నీకోపశిఖచే నీరయ్యె నాతఁ

జకతంబీ గుహ నేల యున్నాడ?

640

వాదిరాజులకంటె నధికుండనైతి

మేదినిశ్వర ! నిన్ను మెచ్చెతి వరము

పోడిగా నిచ్చెదఁ బో నేదియైన

వేడుము.” వన్న వినతుండై పలికె.

“ దివ్యతేజోమయ ! దేవేంద్రవంశ్య !

అవ్యయాత్మజ ! కృష్ణ ! అంభోజనయన !

భక్తపరాధీన ! భక్తలోకేశ !

భక్తవ్రజత్రాణ ! పరమకల్యాణ !

రాజ్యంబు నేసి యారాజులలోన

పూజ్యాడవై మది పుత్రులఁ గంటి

ధనదాన్యవస్తుసంతతియందు నాకు

మనమురోయుట నేసి మదికోర్కెలుడిగె

నేకర్కములు మాని యీగుహాంతమున

నేకచిత్తుండనై యిట నిద్రవోవ

నామీదఁ గృపఁగల్గి నన్ను మన్నింప
 నీవిందు విచ్చేసి తేఁ గృతార్థుడను ;
 బ్రహ్మయోగీంద్రులు భావింపలేని
 బ్రహ్మమైతోఁచు నీపదపంకజములుఁ
 గనుఁగొంటి నీదు లోకముఁ బ్రసాదింపు
 వనజాక్ష ! ఏనాండు వరమొల్ల ” ననుఁడు

650

—: శ్రీకృష్ణుఁడు ముచికుండునకు వరము ప్రసాదించుట :—

“ రాజువై యుండియు రాజధర్మములు
 యోజఁ దప్పక యుండియును మృగహింస
 మాని చిత్తమునఁ జిన్మయుడఁగు నన్నుఁ
 బూని నిల్పితిగానఁ బాలిసెఁ బాపములు
 భావిజన్మమున విప్రత్వంబుఁ బాల్చి
 నేవకోత్తమ ! నన్నుఁ జెందెద” వనుచు
 ముచికుండు బోధింప మొగి నమ్మహీశుఁ
 డచలితంబగుభక్తి నందండ మ్రొక్కి
 హరికిఁబ్రదక్షిణమై వచ్చి నృపతి
 గురుతరంబగు శైలకుహరంబు వెడలి
 యతిసూక్ష్మతర దేహులగు మనుష్యులను
 నతిసూక్ష్మతరువుల నందండ చూచి
 కలియుగంబున వెల్లెగా నోపు ననుచుఁ
 డలఁచుచు గంధమాదనముల కరిగె
 బడరికావనభూమిఁ బద్మాక్షు నాత్మ
 వడలక ఘనతపోవరనిష్ఠునండె.
 హరి కాలయవనుని యడఁచి యన్ముగ్ధుర

కరిగి తత్సేనల నవనిపైఁగూర్చి
వాని ఘోటకమణి వారణావళుల
మానై న హోటకమణి కడంబముల
ద్వారావతికిఁబుచ్చి తానుసీరియును
నారూఢజయకాములై యుండిరంత.

— మరల జరాసంధుఁడు శ్రీకృష్ణునిపై దండెత్తుట :—

నట జరాసంధుఁడు సత్యుగ్రలీల
భటకోటిరథకరిప్రకరంబుఁ గూర్చి
యీక్షింప నదిగాక యిరువదినాల్గు
యత్తోహీనులు దాను నట దండువచ్చి
మధురపై విడిసిన మదిఁజింత వొడమి
మధువైరి హరియు సమృగధీశుకడకు
నల్లనఁ గాల్చుడ నరుచేర వీర
లెల్లను జూచి వీరెవ్వరో యనఁగఁ
జని జరాసంధుఁడచ్చటఁగోవుడగుచు
వెనువెంట నడువంగ వెఱచిన భంగి
బరువంగ మగధాధిపతి సేనతోడ
సరిమురిఁ దరుమంగ నతిదూర మరిగి

—: హర్షాచలముపై నెక్కిన బలరామకృష్ణులను జూచి
జరాసంధుఁడు కొండకు నిప్పంటించుట :—

హరియు రాముఁడుఁ దాను హర్షాచలంబుఁ
దరమిడి నెక్క నుద్ధత జరాసంధుఁ
జాకొండ దిరిగిరా ననలంబు వెట్టి

చేకొని కాల్పుగా నీటియు హరియు
వారు గానక యుండి వడిదిగ నుటికి
ద్వార : పురికి నిద్దలు నేగిరంత.

670

—: బలరామకృష్ణులు నిష్పలోమాడిరని తలంచి
జరాసంధుడు మఱిపోవుట :—

నాలో జరాసంధుడా గోపవరుల
గాలి చచ్చిన వారిగా నిశ్చయించి
యగణితంబు నేనలన్నియుఁ గొలువ
మగధదేశమునకు నుగుడ నేతెంచె,
అక్కడ గోవిందుఁ డఖిలకాంధవులఁ
నక్కడ తనుఁగొల్వ ద్వారకాపురిని
గానకదుందుభి యనుమతి నుగ్ర
సేనుడు తనపంపు సేయ సామ్రాజ్య
కలంబునకుఁ దానె కర్తయై పేర్చి
బలభద్రుఁడూడి నిర్భయవృత్తినుండె.
మధురలోపల శత్రుమథనంబు సేసి
మధువైరి విహరించు మహానీయకథలఁ
దాత్పర్యమున విన్న ధన్యచిత్తులకు
సత్పుత్రలాభంబు శత్రుజయంబుఁ
గమనీయదర్శార్థ కామమోక్షములు
సమకూరి హరిభక్తిసౌఖ్యంబు నొందు
నని చెప్పటయు వీని ననఘునిచేత
విని కృతార్థుడనైతి వివిధసంపదల
హరి యెట్లు విహరించె నట మీఁది కథలఁ

680

బరిపాటితోడ నేర్పడఁ జెప్పమనిన
 నమ్మహీశ్వరునకు నభిమన్యుసుతుకు
 నమ్మహాయోగి యిట్లుని చెప్పఁదొడఁగె.
 అనియిట్లు నయనిర్జరామాత్యు పేర
 ధనధాన్యమణిమయదానాధ్యు పేర
 భూభరణక్షమభుజసారు పేర
 ఔభళమంత్రి కందామాత్యు పేరఁ
 గోరి భారద్వాజగోత్రసంజాతుఁ
 డారూఢమతి నయ్యులార్యఁడనుఁడు
 శృంగారరసకళాశ్రీతవచోధనుఁడు
 సింగ మఃమాత్యుఁడు చెలువగ్గలింప
 సులలితరసభావశబ్దగుంభనల
 వలనొప్ప శ్రీభాగవతపురాణమున
 మహనీయుమగు డశమస్కంధసరణి
 విహితలీలల నొప్ప విష్ణుచరిత్రఁ
 బ్రాకటంబగు మధురాకాండ మనిన
 నాకల్పమాకల్పమగు భంగిఁ జెప్పె.

688

మధుర కాండము సమాప్తము.

శ్రీరస్తు.

శుభమస్తు.

ద్విపదభాగవతము.

కల్యాణకాండము.

— విదర్భరాజు తనకుమార్తె రుక్మిణిని శిశుపాలునకిచ్చుటకుఁ
దీర్ఘానించుట :—

ఆరూఢయావన నాయుంతి జనకుఁ
జేరాజు తనయన కిత్తు నేననుచుఁ
జింతించి చైద్యుండు శిశుపాలుడర్హుఁ
జింతికి నని విశ్వయించి పెండ్లికిని
సకలదిక్పాలుర సకలభూపతుల
సకలమహీశ్వరసమితి రప్పించి
ధీయుక్తిమై నాటు దినములలోన
నాయతంబగు లగ్నమరుదెంచుటయును
నంత నారుక్మిణి యంతయు నెఱిగి

—: రుక్మిణిదేవి తనవుగోహితుని శ్రీకృష్ణుని వద్దకు పంపుట :—

చింతించి “నేనింక శిశుపాలు నెట్లు
వరియింతు ! త్రైలోక్యవరుడు నావిభుడు

హరి నాకుఁ బ్రాణేశుఁడై యున్నవాఁడు
నేనేమి నేయఁడు నిటమీఁద నింక !
నానోములన్నియు నన్నుఁ బ్రెక్కినియె
నెవ్వరు గలరింక నాశారి గడప !
ఎవ్వఁడోవుడు నాకు నీవార్తఁ జెప్ప.¹
అని పల్కి చింతించి యవ్వరారోహ
తన పురోహితపుత్రు ధర్మచరిత్రుఁ
బిలిపించి యెంతయుఁ బ్రీతి నెఱ్ఱెఱుము
కలఁగఁగఁబలికె గద్గదకంఠియగుచు ;

10

“ అనఘాత్మ ! మనవారు లవనీతి నేసి
ననుచైద్యపతికి నున్నతిఁ బెండ్లిసేయఁ
డలఁచుచున్నారు నాతలఁపు జీవనము
జలజాతుఁడనుచు నిశ్చలవృత్తినుండు
సీమాటఁ న్నియు నెఱిఁగింపరాదు
నామీఁదఁ గృపఁగల్గి నన్ను మన్నించి
యరసి తోపుట్టినయట్లుగాఁ జూతు
మెరపు నేయకఁ జిత్త మెఱిఁగి వర్తింతు
వటుగాన నాకై న యక్కరఁ దీర్ప
నిట నీవె కాక యింకెవ్వరు బంధు
లాయనంబునఁ జని యాద్యారవతికిఁ
బోయి కృష్ణునిఁగాంచి పొసగంగఁ జెప్పి
మరుఁడెత్తుకోల నామానంబు గొనును
పరువెత్తి రాకున్నఁ బరిణయలగ్న
మెడలేదు ! తానింక నేతేరకున్న

విడుతుఁ బ్రాణంబులు వేరొందులేదు.”!

అనిన నావిప్రుఁడు సతివచోధనుఁడు

—: పునోహితుఁడు శ్రీకృష్ణుని వద్దకు వెళ్లి రుక్మిణి
ప్రేమను రూపును వర్ణించుట :—

జనియె సత్వరమున శౌరిసన్నిధికి.

అరుదార ద్వారపాలావళిచేత

హరివిని యెదుఱేఁగి యా విప్రవరునిఁ

దోడ్కొనిపోయి సంతృప్తుఁ గావించి

వేడ్క ప్రియంబును వెలయ నిట్లనియె.

20

“ఎవ్వరు బుత్తెంచి రెందుంఁ వచ్చి

తెవ్వరు సీనామ మెఱిఁగింపు” మనిన

“అనఘాత్మ! భీష్మకుండను విడర్భేశు

తనయ రుక్మిణియను ధవళాయతాక్షి

¹తనుమధ్య యుత్సుల్ల తామరసాక్షి

గరుడకిన్నెరయక్షగంధర్వసతులు

దొరయలేరాయింతితో నీడుబోల్చు ;

దేవర సౌభాగ్యదివ్యవర్తనలు

వావిరి జనులెల్ల వర్ణింపుచుండ

విని పుష్పధన్వుని విషమ బాణములు

యనువొండఁ దనువున నటనాటుటయును

జత్తంబులో నీదు చెలువైనమూర్తి

చిత్తరువొత్తిన చెలువంబుఁదోఁపఁ

జింతించు వెఱుగందు చేష్టలు మఱచు

నంతకంతకు నిన్ను నభిమతి నేయు
 విరహాగ్నిశిఖ్రాగ్రగు వెలువెలనగుచు
 మరులెత్తినట్లు పల్కరు చిన్నబోవు
 నీభంగినున్న యాయభరాజగమనఁ
 బ్రాభవంబునఁ జైద్యపతి పెండ్లియాడ
 నెల్లుండి చనుదెంచుటెఱిగి యాయంతి
 యెల్లవిధంబుల నిది నీకుఁ జెప్పఁ
 బుత్తేర వచ్చితిఁ బుండరీకాక్ష !
 చిత్తంబు నొందు చింతింప నేల ?
 ఆభామ నిజభార్యయై యుండునట్టి
 సౌభాగ్యమెవరికి నమకూరు ? నీవు
 నారుక్మిణీభృంగి నాగులుఁ నేయు
 కారుణ్యమూర్తివి కమలాక్ష ! నిన్నుఁ
 గదసి నీడరహాసకౌముదిఁ గ్రోల
 ముదితనేత్రచకోరములు చేరఁగోరు
 నలవడి నీప్రయాణంబువులోన
 కలకంఠిచాతకి కడువేడ్క నేయు
 నీవెటులై నను నేచినవేడ్క
 నావెలందుక నేలుటది నీకు నొప్పు ;
 నినునమ్మియుండిన నెలఁతుకనొకడు
 కొనిపోవఁగాఁ జూడఁగూడునే నీకు ?
 పురవరాంగణములఁ బొరి దుర్గఁగొలువ
 నరుచేర నాకన్య నాసురలీల
 వరియించి చైత్యభూవరుసైన్యములను

80

40

సరగున సమయించి జలజాతీఁ గొనినఁ
 గీర్తియు లాభంబు గెలుపు పౌరుషము
 నార్తరక్షణమును నగు నీకు కృష్ణ !
 ఈకార్యమెడయైన నిందిరారమణ !
 ఆకామినీమణి యనువులు విడుచు
 నిన్నిమాటలుఁ జెప్ప నెడలేదు వేగ
 నున్నతి పరిణయంబొనరించుటొప్పు. ”
 అనియని చతురోక్తులల్లనఁ బలుక
 ననియె విప్రునితోడ నంబుజోడరుడు

—: శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణిని గాపాడి పరించుట కొప్పుకొనుట :—

“ వనజాక్షి రూపులావణ్యసంపదలు
 విని చిత్తమునఁ జూడ వేడుక వుట్టి
 వచ్చెదమనువేళ వరపుణ్య నీవు
 విచ్చేసితివి లెస్స విధమయ్యెఁ దలఁప
 నాకన్యకకు నాకు నలరుబంధుఁడవు
 గాక యెందును వేరు గలదయ్య మనకు !
 ఇదె వచ్చిశిశుపాలు నేగెల్చి నీనఁ
 జదిపి యండఱు మెచ్చఁ జపలాక్షిఁ దెత్తు ”
 అనుచు మజ్జనభోజనాదికృత్యములు
 తనరార సలిపి యాతనిఁ బూజనీసి

50

—: శ్రీకృష్ణుడు కుండినపురికిఁ బయనమగుట :—

పైన్యసుగ్రీవాదిచటులాశ్వపాంచ
 జన్యచక్రస్ఫూర్తి చదలెల్లఁగప్పు

గరుడకేతన కాంతి కరమొప్పుచున్న
యరదంబు నన్నాహమై మ్రోల నిలుప
దారకుడును విప్రతనయుడుఁ దాను
నారూఢశుభవేళ నరదంబునెక్కి
గగనంబునను దివాకరబింబమోయ
నఁగఁ జనియె విదర్భ నలినాథురథము ;
పోవుటయును నీరి బుద్ధిఁ జింతించి
“ యావిష్ణుఁడొంటిమై సరిగెఁ బెండ్లికిని
బలియురు మాగధప్రముఖభూపతులు
కలహంబు వుట్టు నేగదినెడ ననుచు
బలువొప్పుఁ జదురంగ బలసై న్యపతులుఁ
గొలువంగ హలివచ్చె కుండినపురికి.

∴ ప్రాండ్రకదంతవక్త్రాదులు కుండినపురికే తెంచుట :—

అంతట శిశుపాలుఁడతి వై భవమున
దంతితురంగసదృటపదావళియు
వలనొప్పు పటహాదివాద్యముల మొరయ
బలియుఁడై చనుదెంచెఁ బరిణయంబునకు
హరితో విరోధాత్ములగు సాల్వమగధ
ధరణిఁ బాండ్రకవరదంతవక్త్రులును
గొమరార శిశుపాలుఁడూడి యేతేర
నప్పుడు భీష్మకుండ ధికవై భవము
లోప్పారఁ బురమున నుత్సవంబొడవ
కలువదంబులు మేలుకట్లు తోరణము
లలవడ నేతెంచి యధికవై భవము

కలయఁ గుంతుమనీటఁ గలయాపులలికి
 మెలుపార కన్తూరి మేడలఁ బూసి
 మొనసిన కప్పరమున మ్రుగ్గు వెట్టి
 తనరారఁ గడలికాన్గంభంబు లెత్తి
 పురము సింగారించి పురుహూతులీలఁ
 దరులు గొలిచిరా తరులు దాను
 వంది నన్నుత గీతవాద్యముల మొరయఁ
 జెంద పేరంటాండు నేనలుఁ జల్ల
 గురుసంపదల నెదుర్కొని తోడితెచ్చి
 ధరణీశవరుల నండటి మనోహరము
 లగుచోట విడియించి యఖిలసౌఖ్యములఁ
 దగుభక్తి నొనరించి దక్షులఁ బిలిచి
 ఘడియారమిడఁగ మగళతూర్యనినడ
 మొడపక మ్రోయంగ నెఱిగి రుక్మిణీయు

[59]

70

—: రుక్మిణి శిశుపాలాదులు వచ్చుట విని హరిరాక్షకై
 పరితపించుట : —

కలగి మ్రాన్పడి నిల్చు, కళవళంబందుఁ
 బెలుకులులోఁ దాటు పెదపులుఁ దడపుఁ
 బలుక కూరకనుండుఁ బలుమాటలాడు
 నిలువనేరక వ్రాలు నిట్టూర్పువుచ్చు
 సంతయు హరిఁ శీర్ష్య సంతరంగమున
 సంతాపమొడవంగఁ జర్చించి చూచు ;
 “ నక్కట ! యెక్కడి కరిగనో ! విప్రుఁ
 జెక్కడఁబోయనో ! ఏలకోతడసె !

హరికి యిక్కడివార్త లంచెనో ! నడుమ
 దిరిగెనో ! శౌరిఁదో తెచ్చుచున్నాఁడో !
 ఈ కార్య మెఱిగింప నిందిరావిభుఁడు
 కైకొనకుండునో ! కడు వేడ్కతోడ
 వచ్చునో ! ఎవ్వరే వలదందురొక్కో !
 మచ్చికతో నన్ను మన్నించు నొక్కో !
 నెడమకన్నును జన్ను నెడమభుజంబు
 వడి నదరెడి హరివచ్చు నిశ్చయము.”
 అని యిచ్చ నూహింప సంబుజోదరుఁడు
 చనుదెంచి నీరితో సైన్యముతోడ
 నాపురోద్యానంబు నందొప్ప విడిసి
 భూపాలతనయకింపుగఁ దనరాకఁ
 జెప్పి పుత్రైంచినఁ జెన్నార విప్రుఁ
 డప్పొలంతుకఁ గాంచి హరివచ్చెననుడు
 పురుషార్థశ్రువులు గ్రమ్మ నందంద మేను
 గరుపార నవ్విప్రుఁ గని యిట్టులనియె.
 “ పురుషార్థపరుఁడవు పుణ్యచిత్తుఁడవు
 పరమాత్ముఁడవు నాకుఁ బ్రాణంబు నీవ !
 ప్రాణవల్ల భుజై నఁ బద్మాక్షుఁ డెచ్చి
 ప్రాణంబుఁ గాచితి పలుకులింకేల !”
 అనిపల్కి యతనికి నంద డ మ్రొక్కి
 కనకాంబరములిచ్చి ఘనతతో ననిచె.

80

—: రుక్మిణి గౌరియాలయమునకు నెడలుట :—

గారికి మ్రొక్కింపఁ గరము గంప్రీతి

నారాజబింతాస్య నటతోడి తేరఁ
 గలికి రాయంచల గతుల గీడ్వజుఁ
 జెలువలు నలుగడఁ జెన్నారి కొలువ
 పటహకాహళశంఖఫణవాదలాలయ
 పటుతరంబగు వీరభటకొటి కొలువ
 దేవతనగరికేతెమ్మన్న, శౌరి
 కావార్త యెఱిగింప నవ్విప్రుఁబంచె.
 ఆమెలఁత కాల్పడ నరుదెంచె నప్పు.
 డేమని వర్ణింతు ! ఇభవురాధీశ !
 అడుగడుగిడుచోట నవనియంతయును
 గడునొప్పు పద్మరాగశ్రీవహించు ;
 ఉచ్చితపండ్లతో నుల్లసంబాడు
 నచ్చపలాక్షీకి నంగుష్ఠచయము ;
 వదనఖద్యుతులనుపచరించు నెలవుఁ
 గదియ మౌక్తిక చూలుగట్టి నట్లుండు ;
 తనరు గచ్చపనిధిద్యయమింతిపాద
 వనజాతముల మీఁడ వ్రాలెనో యనఁగ ;
 గమనజాడ్యమ శుభాకరమును నగుచుఁ
 గమనీయలీల మీఁగాల్గొప్పు నతికి ;
 పగడంపుఁదీగెలపంక్తులలో యనఁగ
 మగువకు నొప్పారు మడిమెల తీరు ;
 తరిసేయు మదనువుత్తలికలుఁ జమకు
 నెరతనంబంచును నెరసులు వలుకుఁ
 గనక కాహళకాంతిఁ గడచి చూపరకుఁ
 గనుపట్టు కాంతజంఘలు దన్యమగుచు ;

కడలికాయుగళంబు కటిభార మొప్పు
 నడనవుఁగరికరయమళంబు పసిడి
 తొలచి నిలిపిన భంగిఁ దొలుకాడు రుచులఁ
 గలకంఠి కొప్పారుఁ గరభోరుయుగము ;
 వెడవిల్తుఁ గల్యాణ వేదికతోడఁ
 దడఁబడు కొంత నితంబభారంబుఁ
 గరిశిరస్పర్థియై కనకపుష్పెట్టె ;
 వరసై కతంబనా వలనొప్పు కిటియు ;
 కటినూత్రఘంటికా ఘనరత్న కాంతి
 పటిమతో నొప్పారు పసిడిదువ్వలువ ;
 కామునికై పుత్రకామేష్టి వెల్వ
 హోమగుండముభంగి నొప్పారునాభి ;
 చలదలపల్ల వసంకాశమగుచు
 యెలుచనై కనుపట్టు భామిని కడువు ;
 అలమిని ముష్టిలోనడఁగి చూపరకు
 కలదు లేదను వాడుఁ గలిగించు నడుము ;
 ఆపూర్ణకుచవిహారాద్రులకిడిన
 సోపానములభంగిఁ జూపట్టు వళులు ;
 హరిసీలనాళంబులందుద్భవించు
 గురుహేమసరసిజకోరకత్వయము
 కిరణి నూఁగారుపై ఘనకుచధ్వయము
 కరమొప్పుఁ జూడ నా కామిసీమణికి ;
 పసిడి మించుల మించు పణతి కక్షములు ;
 చిగునల్లి కలయోజ బెరయు చేదోయి ;
 కెందమ్మిరేకుల గెలిచి కంపాదపు

100

110

నందమై లేమకు నరచేతులమరు ;
 విద్రుమలతలతో నీడు దోఁగాడు
 విద్రుమద్యుతి చేతివ్రేళ్లు పెంపొదవు ;
 కలువరేకుల మించు గరనఖద్యుతులు ;
 పాలుచు శంఖముభంగి బొలఁతికంతంబు ;
 జలజంబు దెలివియు జంద్రకాంతి యును
 జలజాన్య నెమ్మొము సరిసేయరాదు ;
 చెలువారు పగడంపుజగురకొ ! బింబ
 ఫలమకొ ! యననొప్పు బామకెమ్మొవి ;
 వెలది వెన్నెలనీట వెలసిన కుంజ
 కళికలో యననొప్పు కాంతపల్వరును ;
 దరహాసచంద్రిక ధళధళ వెలుగు
 కరిడంతరు మించు గండపాలికలు ;
 పాలుపై న పసిడితిలపుష్పమోయనగ
 నలినాక్షి కొప్పారు నాసాపుటంబు ;
 చారు శ్రీవర్ణంబు సరినచ్చులొత్తి
 చేరినయట్లాప్పు జెవులు రుక్మిణికి ;
 కందర్పుడింపుగా గదల నిర్గమము
 ముండట విల్లునమ్ములు నిడెననగ
 దరలాక్షి నెమ్మొముతామరమీడ
 గరవంకబొమలతో గనుదోయి వాలుచు ;
 శశి యింతి నెమ్మొము సవతుగాలేక
 యసలార సగమైన యట్లాప్పు నొసలు ;
 వదనాంబుజాతంబు వాసనగ్రోల
 గదియు తేంటులభంగి గాన్పించుగురులు ;

తొయ్యలి మోముచందురు వెంటఁదగులు
 నయ్యహిభంగిఁ జెన్నగు నీలవేణి ;
భావజన్ముని నెత్త పలక చండమున
 నావామలోచనకసలారె వెన్ను ;
 కటకనూపురహారకంకణారత్న
 కటలరోచుల దిశాభంగంబుఁ గప్పుఁ
 గరిరాజగమనంబుగతి రాజతనయ
 యరుదెంచె గౌరినిజాలయంబునకు.
 ఈభంగి సౌభాగ్యమెసఁగ నేతెంచి

—: రుక్మిణి కృష్ణుని బతినినఁ జేయుమని గౌరిని బ్రార్థించుట :—

యాభామినీమణి యంబిక కెఱఁగి
 ఘనసారస్సుగమదగంధమాల్యములు
 కనకపుష్పంబుల ఘనధూపదీప
 నై వేద్యతాంబూలనవ్యోపచార
 భావార్చనలసేసి ప్రణతి చిత్తమొక్కి,
 “ అంబిక ! గౌరి ! లోకాంబ ! కల్యాణి !
 అంబుజాగునవంశ్య ! ఆత్మసంచారి !
 శంకరుమేనిగో సాక్షాతుఁగొన్న
 శంకరి ! పావకశశిభానునయన !
 ఈలగ్న మెడరుగానీక శ్రీవిభుని
 వాలాయమున నాకు వరునిఁగావింపు ”
 మని ప్రదక్షిణపూర్వమై భక్తివిప్ర
 వనితలకును బెక్కువాయనాల్చి
 కంకణార్కుణార్కుణత్కారంబు లెసఁగ

నంకించి వెనుబాడియాడి కీర్తించి
కన్నుల మెఱుగు లక్కజముగా నిగుడఁ
గ్రన్ననఁ జండికాగారంబు వెడలి

—: చండికాగారము నెడలి వచ్చుచు కృష్ణునిఁగానక

రుక్మిణి కలఁగుట :—

జలజాత్మురామికిఁ జంచలంబందుఁ.

దలపోయు, మార్గంబుఁ దప్పక చూచు

“ నావల శుభలగ్న మాసన్నమాయె

నావిష్ణుఁడేలతో యరుదేరతడసె !

ఆవిప్రవరునితో నాడినమాట

సేవిధంబున తప్పఁడేలతో ! ఇంక

నింతట హరిరాక యెడసేసేనేని

కంతుని పూనిక కడ కెరకున్నె !”

అనివిచారింపుచో నాసీరితోనఁ

జనుదెంచి విమలభీషణవృత్తిదోష

గరుడకేతనకాంతి గగనంబుగప్ప

నరదంబుపైఁగృష్ణుఁడడ్డంబు వచ్చి

కనియెఁగోమలి నీలకచఁ గంబుకంఠిఁ

దనుమధ్య నుత్ఫుల్ల తామరసాక్షి

నారూఢయవ్వన సమృతాంశుముఖని

హారకంకణమూపురాలంకృతాంగి

నాదిమలక్ష్మిఁ గన్యాశిరోమణిని

ద వైభర్మిగని యదువరుఁడుత్సహించె.

—: శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణిని దనరథముపై నెక్కించు.

కొని చనుట :—

ఆకన్యయును బ్రేమ సంబుజోదరుని

రాకాశశాంకవిరాజితవడను

మకరకుండలకర్ణమాణిక్యరుచిర

వికచగండస్థలు విభవేంద్రవంద్యుఁ

నారూఢయవ్వను సతులసౌభాగ్య

నారాయణుని హరిన్నశినాక్షిఁగొంచి

సిగ్గును భయమును జడిముడిపాటు

నగ్గలింపఁగ నిల్చె సంబుజనయన :

అలోనఁగృష్ణుడు నవ్వాలుగంటి

నాలింగనముసేసి యర్చిలి నత్తి

150

కొనిపోయి రథముపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టి

యనునయోక్తులఁ దేర్చి యంగంబు నిమిరి

దారకుఁ జూచి “ రథమువేగ పఱవు

ద్వారకాపురిక ” నిదై త్యాగి కదలె.

—: పాండవకాదులు శ్రీకృష్ణునిఁ దాడుట :—

అసమయంబున హరి భీష్మతనయ

నాసురంబునఁ గొంచు నరుగుట నెల్ల

వినిచై ద్యమాగధవిభులౌగ్రహమునఁ

జనిరంతఁ పాండవసాల్వవై కర్పు

“ లెక్కడికృష్ణుడు ? ఎక్కడిరాముఁ

దుక్కడంచెడమ ” ని యరువడిఁగవలి

చటులఘోటకకరిస్యంధనవీర
 భటపాదహతుల భూభాగంబు వగులఁ
 బేర్చినయలుకలఁ బృథులరావముల
 నార్జును దాటిరా యాదవోత్తములఁ
 గవిసియుఁగార్చిచ్చుగతిఁ బెచ్చుపెరిగి
 యవిరళంబుగ వెంటనంటఁ దాఱుటయు
 నాయడ బలభద్రుడను జన్మజూచి
 “ యియిగతియును నీవు యిందుండ నేల ?
 కొని వేగమరుగుమీకూటన మూఁక
 నణఁచి యేనునుఁగూడ నరుడెంత ” ననుచుఁ

160

—: బలరాముడు యుద్ధము చేయుట :—

గమలాక్షు ననిచి యక్కామపాలుండు
 సమరసన్నద్ధుడై చతురత నిలిచి
 యాదవనికరంబు యత్యుగ్రసింహ
 నాడంబుతోఁ దూర్యనాద బులొలియఁ
 దలకొని యొండొంటిఁదార్కొని మంట
 లొలుక కై దువల సముద్ధతిఁ జూపి
 యరదంబునరదంబు సశ్వమశ్వంబు
 కరిఁగరి కాల్వరుఁ గాల్వరుఁ దొడరి
 యారసంబునముట్టి యిరువాఁగుగిట్టి
 పోరాడ సురులకద్భుతముగా నిగుడి
 విలుకాండ్లు గవిసి దోర్వీర్యయంబు మెఱసి
 పలునారసములు నిర్భరముగా నేయ
 నలుపుర నేపుర నలినుచ్చిపారఁ

దలలొక్క పెట్టు భూతలముల రాల్చి
 రథములఁ జెక్కి సారథుని నుక్కడఁచి
 రథరథ్యనివహంబు రణభూమిఁగూల్చి
 కరులఁజెంఁగి వుష్కురములఁదునిమి
 హరుల విదారించి యాశ్వికోత్తములఁ
 బ్రాణంబు లెడలించి బాణాసనములఁ
 దూణీరములఁద్రుంచి దొరలగీటణఁచి,
 వారువీరనకెల్ల వారికాయములఁ
 దోరంపురుధిరంబుఁ దోగించిరంత ;
 దొంకెనపోటులు దూరఁగానాటి
 బింకంబులెడలక బెరయు వీరులును
 గోరి పెక్కండ్రను గుదులుగాఁగ్రుచ్చి
 పేరువారెడునట్టి బిరుదులువారు ;
 తలఁతెవ్వపడియు ముండఱఁదమ్ముఁబొడుచు
 బలియులనొప్పించి పడియెడువారు ;
 శిరములు వగిలినఁజిందెలఁగట్టి
 సరకుసేయకఁబోరుసల్పు లావరులు ;
 దొఱసిన వేటాడితునుకలుగాఁగ
 యతిముఱిఁదెగఁవేసి యార్చురాహుతులు ;
 సామజంబులనడుము సరిగ్రుచ్చిపారఁ
 దోమరంబులఁవేసి త్రుళ్లు మావుతులు ;
 లవణిసారింది పల్లమును గుట్టమును
 రవుతును జిదియ భోరన మ్రోచువారు ;
 తోలుచు నెత్తురుతొంపిలో మునిగి
 కాలార్పనేరని కరితురంగములు ;

170

180

దారగండులు వడి ధరణిపై వ్రాలు
 తేరులు వెననోళ్లు దెఱచు పీనుగలుఁ
 జదిసిన కండలు జదుపంబులై న
 మెదకు మిడమిడమని మిడుతు బొమ్మలును
 నవ్వెడి మోములు నలినంగకములు
 విఱిగినవిండ్లును విటతాటమైన
 వ్రుఱియలతోనొప్పు బొమిడికంబులును ;
 కరవాలకంకణకలితమై పడిన
 కరములుఁతుములై న కాండకుంతములు ;
 పఱియలై కూలిన పలకలు నాజిఁ
 దెఱచుగాఁ దెగిపడ్డ ధవళచామరలు ;
 నాజాడకుఁజింపులై దూరమెడలి
 చూడనక్కజమైన జోడుపక్కెరలు ;
 నెత్తురు నెఱచియు నెరి బొట్టతోలఁ
 గుత్తుకబంటిగాఁగ్రోలు భూతములుఁ ;
 గొడపంపుఁగంతాళి ఘోరనాశముల
 వెడయాట లాడెడు వేతాళములును ;
 వలనొప్పు భూతేశువక్షంబు వోలె
 లలితకపాలమాలాయు క్తమగుచు
 సమధికదానధ్య సరసంబెవోలె
 కమనీయమార్గణఘనఘోషమగుచుఁ
 గలగొన వై కాఖకాలంబె వోలె
 నలినొప్పు బాణాసనధ్వస్తమగుచు
 విహితమహారణ్యవిభవంబె వోలె
 బహుఖనాగసంప్రసితంబగుచు

సరభసనై దాఘసమయంబె నోలె
 సురుచిరవాహినీశోణితంబగుచు
 మహనీయవారాసిమధ్యంబె నోలె
 సహజబాడబహుషసారభ్యమగుచు
 నలమి బీభత్సభయానకకౌద్ర
 కలితమై యొప్పారి కలనొప్పెఞాడ ;
 దట్టించెనంత యాదవసేనదటచు
 నెట్టన నాచైద్యసృపుసేన విఱిగె.
 మగధసేనలుగూలె మనసైదర్శ
 జగతీశుసై న్యంబు సాల్వడు విఱిగె

—: శిశుపాలుడు శ్రోధముతో హర్షిపై గవయుట :—

అంత నాశిశుపాలుడండటఁ జూచి
 యెంతయు దర్పించి యెలుఁగెత్తిపలికె.

“ కడుఁగ్రొవ్వి గొల్లలుఁగానక నన్నుఁ
 దొడరి నేనున్నచోఁ దొయ్యలినెత్తి
 కొనిపోయిరిదక్షు కూల్చెడ నొండె
 చనియాజి వారిచేఁ జచ్చెడ నొండె
 యిట్టిజీవమునొంది యింటికిఁబోవ
 నెట్లొర్తు? నాశౌర్యమెన్నటికింక !”
 అనిపల్కిపేర్చి తానటు సేనదాఁకి
 వనసమూహము నేర్పు వహ్నిచందమున
 దరమిడి పురురథదంతియశ్వములఁ
 బారిమార్పఁ దక్కులంబులు పెల్లగిల్లె.
 బలము వీఁగుటఁ జూచి బలభద్రుఁడంత

200

హలమునలోగ్ర బాహుర్గఘండగుచు
 యరదంబు డిగివచ్చి యాసాల్వతేయు
 నరదంబు నుగ్గుగా నడిచిన నతఁడు
 గదపుచ్చుకొని నీరి గదియ నాలోన
 నదలించి మాగధుఁ డడ్డంబు దాకి
 శరపరంపర లేయ, జడిసి మాగధుని
 హరులను సారథి నవలీలఁ గూల్చె,
 తేరిపై నురికి యుద్వృత్తిఁ గౌతమున
 సీరంబుఁ దగిలించి చెచ్చెరఁ దిగిచి
 రోకట నడవఁగ రుధిరంబుఁ గ్రక్కి
 వీకరి నూగధవిభుఁడు మూర్ఛిలై ;
 నక్కజంబుగ వాని నరదంబు మీఁద
 నెక్కించుకొని సాల్వుడేగె నాలోన
 నతనితోడనే యఖలసైన్యములు
 నాతురఁబడి గుండెలవియంగ బటచె.

210

—: రుక్మి కృష్ణుని తూలనాడుచుఁ గవియుట :—

అంతకుమును విదర్భాదీశతనయుఁ
 డంతకసముఁడు క్రోధాత్ముడై రుక్మి
 తనసేనతోడ ముండఱ నేగి కృష్ణుఁ
 గనుగొని భీష్మణోగ్రస్ఫూర్తిఁ బలికె.

“ ఓరి ! గోపాధమ ! ఓడకనన్నుఁ
 జీరికిగొనక నాచెలియలిఁ బట్టి
 కొనిపోయెడికఁ నెందుఁ గొనిపోయెదీవు ?
 నిను నాశరంబుల నీరుఁ గావించు ; ”

నని గుణధ్వనిసేసి యాఱుబాణములుఁ
 దనువుఁ గీలింప దానవాంతకుఁడు
 నల్లన నవ్వుచు తనికేతనము
 విల్లునుద్రుంచిన వేరొక్క ధనువుఁ
 గొని బాణవర్షముఁ గురియఁగ శౌరి
 కినిసి తేజల సూతుఁ గీటణగించి
 దనువుఁ ద్రుంచుటయు, తాతఁడు వమ్మువోక
 ఘనమైన ఖేటకఖడ్గంబుఁ గొనుచు
 హరితేరిపైకి రయంబునఁ గదిసి
 కరవాలమున వ్రేయఁ గమలాక్షుఁడతని
 పలుకయుచులును బాణాష్టకమునఁ
 దృఢముఁ త్రమునఁద్రుంచి ధృతిమూర్ఖువుచ్చి

220

— : శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిణి ధ్వజస్తంభమునకుఁగట్టి
 తల గొరుఁగుట —

తనపాగఁగొని ధ్వజస్తంబుంబుతోడ
 మెలివట్టి మెడగట్టి మిడమిడఁ జూడ
 నలుకమై బేర్చి పెద్దమ్మన శిరముఁ
 బలుకున జాట్టును బాఱఁగ గొఱిగి
 యునిచిన భేదంబు నుమ్మలికంబుఁ
 బెనుపాటు గదుర నిర్విణ్ణుడై యున్న
 యన్నను గనుగొని యడలు దీపింపఁ
 గన్నుల నీరొల్కు గద్గద యగుచు
 మొగము వెల్వలజార ముడమున సిగ్గు
 వగయుఁ దోఁకుఁగ నిల్చి వైదర్భి పలికె.

—: రుక్మిణి తనయన్నను విడిచివుచ్చుమని
శ్రీకృష్ణునిఁ బ్రార్థించుట .—

“ అక్కటా ! ఈతఁడు నీయంతరంబెఱుంగ
కిక్కడ నీ చేత నిటుగట్టు వడియె
వెరగొప్ప నన్నుఁ దావిడిపింతు ననుచు
నరుడెంచినాఁడు నాయగ్రజుఁ డితఁడు
కలనిలోఁ బడువారిఁ గావక యిట్లు
పాలువసేతలు నేయఁ బోలునే యకట !
నన్ను మన్నంచి క్రష్ణుఁఁ బ్రాణమెత్తు
మిన్ని దప్పలుఁ గాచి యతనిఁ బోవిడువు ; ”
మనిపల్కు నంతలో నడరి నీరియును
జనుదెంచె వైదర్భి సైన్యంబు బఱచి.
హరిఁగూడకొని నీరి యరడింబు మీఁదఁ
దురపిల్లు రుక్మి నుదురుఁ జూచి పలికె.

230

—: బలరాముడు రుక్మిని విడిపించుట :—

“ తగువాడు వియ్యము ధరణీశసుతుఁడు
తగదిటునేయ నితని వేగ విడువు
మనిపల్కి బోధించి యతని విడిపించి
మనసుక్లేశము మాన్పి మరి రుక్మి ననిపి
యారామఁ దోడ్కొని యనుజుండు దాను
ద్వారవతికి నేఁగెఁ దాలకేతనుఁడు
పొరులెదుర్కొని పట్టణంబెల్లఁ
గోరిసింగారింప గురుమూహూర్తమున
రాముఁడు హరియుఁ బురప్రవేశంబుఁ

గామించి సేసిరి కడుగుంతసమున.
గురులచేతన ననుజ్ఞఁ గొని శుభలగ్న
మరయించి పెండ్లికి నఖిల వస్తువులు
సమకూర్చి బాంధవసమితి రప్పించి

—: శ్రీరుక్మిణీదేవి వివాహము :—

విమలమణి స్తంభవివిగళిల్పముల
వెరవుగాఁ బెండ్లికి వేది దీర్పించి
పరవుగా ముత్యాలపందిలిఁ బెట్టి
ఘంటామృదంగమంగళశూర్యరవము
లింటింట మ్రోయఁగ నెల్ల సీధులను
గనకతోరణములుఁ గలువడంబులును
గనకకుంభంబులుఁ గర మొప్ప నెత్తి
కస్తూరిచందనగంధసారాది
వస్తువిస్తరధూపవాసనలాలయ
నండలంబులును నందండ పంపించి
నందాదిగోపబాంధవుల రప్పించి
దేవతాతిథిగృహదేవతార్చనలు
గావించి రేవతీకాంతయుఁ దాను
తరమిడి యయ్యశోదయును రోహిణియు
హరిపరిణయంబున కాత్మల నలర
శతశోటికందర్పసన్నిభమూర్తి
యతులితశృంగార మంగీకరించె.
కంతుబాణంబునఁ గడిగినభంగి
కాంతమైనార్చి సింగారించి తెచ్చి

240

250

తనరారు గృహదేవతలయొద్ద నిలిపి
 యనుపమంబగులగ్న మానన్నమైన
 సాందీపనియమితః ద్విజోత్తములుఁ
 జెంది పుణ్యాహంబు నేయించి గంత.
 ఆకడుండుభి హలపాణియుగ్ర
 నేన నందాదులఁ జెలులుఁ జుట్టములు
 వలనొప్ప విప్రభూవరనై శ్యశూద్రు
 లెలదు మహోత్సవంబేపారుచుండఁ
 గొమరారు నప్పసిడికుడుక నక్షతలు
 నమరఁగఁ దలఁబాలు నఖిలవస్తువులుఁ
 బసిడిఁ బల్లెరముల బహుభంగిఁ బూనిఁ
 రసికత మీరి పేరంటాండు పాడ
 నాలోన రుక్మిణి సంబుజోదరునిఁ
 బ్రాలపొంగుల మీఁదఁ బరగంగ నుంచి
 తెరవట్టి సాభాగ్య దివ్యవస్తువులుఁ
 గరముల నునిచి మంగళరావమెలయ
 నాయెడ ఘడియ ర మరసిదై వజ్ర
 లాయతమాయతమని పీఠిఁ బలుక
 శుభలగ్నమరుదేర సుముహూర్తమనుచు
 నభినుతులొనరించె నమరసంఘంబు;
 పేరయెత్త ముఖచంద్రదీప్తులు వొలయ
 యిరువురు నొడొరులీక్షించి రంత ;
 హరిచూడ్కి సతిచెక్కుటద్దంబులందుఁ
 గరమొప్పు పత్రరేఖలభంగి నమరె ;
 వనితచూపులు హరివక్షంబు మీఁదఁ

260

జెనుపార నీలాలపేరులట్లుండె ;
 సుభూతహము మీఁద సురవల్ల నిగుడి,
 విరులు రాల్చినభంగి వెలదొప్ప నెక్కి
 పరువడిచేఁ దలఁజ్రాల్చొప్ప బోసె ;
 కరమర్థిహరి కరగ్రహణంబు నేయఁ
 గలితమా వందిమాగధరావములును
 జెలువారు సద్విజాళీర్వాదములును
 మంగళపాదకమహితవాక్యములుఁ
 నింగి ముట్టగను ఘూర్ణిల్లె నంబుధులు.
 అంతహోమాదికృత్యములెల్ల దీర్చి
 సంతోషచిత్తుడై శౌరి పెంపొందె.
 అనుపమ భక్త్యభోజ్యాన్నపానములఁ
 ద'పి యందఱికిని దగకట్ట నిచ్చి
 నందయశోదల నయవాక్యచస్తు
 సందోహములఁ బ్రీతి సలిపి వీడ్కొలిపె ;
 శోభనదినములు సొంపార దీర్చి
 యాభామినియుఁ దాను నంబుబోదరుడు
 కేళిహర్మ్యములందుఁ గృతకాద్రులందు
 శైలసానువులందు సరసులయందు
 వైదగ్ధితో రతివల్లభ కేళి
 నాదట సుఖలీలలందె మురారి.

270

—: ప్రహ్యముని జననము :—

అటనొక్క యేడాది కబల రుక్మిణికి
 బటుతరంబైన గర్భశ్రీవహింప

మగువకు ఘృతకళీమంతోత్సవంబు
 నెగడింపఁ దొమ్మిది నెలలు నిండుటయు ;
 హరఘాలనయనాన్ని నడఁగిన మరుఁడు
 హరికిని రుక్మిణీయందు ప్రద్యుమ్నుఁ
 డనుపేర హరి యవతారభేదమున
 జనియించెనో యన ! జన్మించె తనయుఁ
 డావుత్రుఁ గనుగొని యతిగారవమున
 నేవార సంతోషమెసఁగి వర్తిల్ల ;

—: పూటింటిలోనుండి ప్రద్యుమ్నుని శంబరుఁడపహరించుట :—

“ మువ్వంటుదినమయ్యో ! ముద్దులపట్టి
 నెవ్వఁడో కొనిపోయె నింటిలోనుండ ! ”
 అని మఁదలోదన మటునేయ శౌరి
 విని సంభ్రమించి యవ్విధమెల్ల మున్నె
 యెఱిఁగిన పాఁడయ్య నెఱుంగనియట్లు.
 వెఱు గంది నలుగడ వెదకంగఁ బనిచె.
 వదలకఁ డన పూర్వవైరంబుఁ దలఁచి
 యడయుఁడై శంబచుండును దైత్యవరుఁడు
 కొనిపోయి జలధి నక్కొమరుని వైచి
 చనియె, నాశిశువు మత్స్యముమ్రుంగె నంత.

280

—, సముద్రములో వేయఁబడిన బాలకుని
 మత్స్యమొకటి మ్రుంగుట :—

అనావికులు వల నమ్మాను దిగిచి
 కానుక యిచ్చినఁ గని శంబరుండు

యడబాల కొప్పింపుమని పంచె, వాడు
తడయక యమ్మిను దళనంబు నేయఁ
గడుపులోనున్న చక్కని కమారకునిఁ
గడువేడ్క నాడై త్యకాంతికొప్పించె ;

—:మాయావతి ప్రద్యుమ్నకుమారుని మక్కువతోఁ బెంచుట:—

సంతమాయావతి యాపుత్రుఁ గాంచి
సంతసంబునఁదేలి సౌమనస్యముఁ
నాపుత్రు శుభరేఖలంతరంగమున
నాపోకఁ గనుఁగొను నందండ పొక్కు
నక్కున నిడు మద్దులాడుఁ న్నిచ్చు
జిక్కకొఁగిటఁ జేర్చు చేష్టలు మఱచు
నీరీతిఁ బె చగా నెలమి కందర్పుఁ
జారూఢయవ్వనుడై చూడ నొప్పె ;
ఆలోలమదనుని యాకారసరసి
నాలోలనయన మాయావతి మునిగి

290

—: మాయావతి ఆరూఢయావనుడగు ప్రద్యుమ్నుని
గాంచి మోహించుట :—

రతిశాసనసీ గౌరవము వోనాడి
చతురత గతులను సరసభావమున
నాపడఁతి యొకనాఁడతిరహస్యమున
పైపడి పట్టిన భావజుండలిగి
“ కటకటా ! ఈపని గర్హణంబనక
నిటు నేయఁడగునమ్మ ! ఇందీవరాక్షి !
తల్లివి నీవు నీతనయుడ నేను

చెల్లునే పాపంబు సేయంగ నీకు ?
 ఎక్కడ విసజ్జాడమిట్టి దుర్నీతి
 నెక్కడగలిగె ! నీవెవ్వతన ” నుండు ;
 హరికిరుక్మిణికిని యవతరించుటయు
 నెఱిగి శంబరుడు తానిందుఁ దెచ్చుటయు
 జేరిన చండంబుఁ జెప్పె, వెండియును
 నారామ భావజు నల్లన పలికె.

“ రతిసేను నావుష్పరతుడవు నీవు
 ప్రతిలే | యాదిదంపతులము గాన
 వీండొక గతిగాదు వీని జ్జించి
 దండిమై మనము వోడము ద్యారవతికి.
 ఇతఁడు మాఁగూ విధంబెఱుంగు నీతనికిఁ
 బ్రతిలేని విధ్యలభ్యాసంబు సేయు ; ”
 మనుచు మాయావతి యచ్చ్యువిద్య
 మనసిజనకు నిచ్చె మంత్రయుక్తముగ
 ప్రద్యుమ్నుడంత నాపడఁతిచేఁ బెక్కు
 విద్యలునేర్చి యావెలఁదియుఁ దాను
 ద్రుతిఁబూని వర్తింపఁ దెలిసి శంబరుడు

800

—: శంబరప్రద్యుమ్నుల యుద్ధము :—

నతివేగమునను మహాగ్రహంబొదవ
 మడనుఁ దెటార్ప మఁ విచారించి
 గడఁగొని లయకాలకాలుడోఁ యనఁగఁ
 బటతెంచి వైచిన భావజుండలిగి
 యుటక యాతని వక్షమురుముష్టి బొడిచె;

వాడు మహాశక్తి వైచిన మరుడు
 పొడిగాగ నదిద్రుంచె బుడకచండమున.
 అప్పడయ్యసుర మహాబలంబాదవ
 నుప్పరంబెగసి పైనురగమై పడిన
 గరుడుడై యాపాము ఖండించెమరుడు ;
 తిరుగక దనుజుడు ిరుడై పేర్చి
 వనదమై పాపాణవరుషంబు గరియ
 ననిలుడై విరియించె, నద్రియై పడిన
 కులిశమై దునుమాడె, కొంకక వాడు
 కలుషించి కేల ఖడ్గము నెత్తుకొనుచు
 బలువిడి గవిసిన భావసంభవుడు
 తలఁ ద్రెవ్వనేసె నుద్ధతకోవుడుగుచు,
 దేవసంఘములార్చె దివి బుష్పవర్ష
 నూవిష్టుతనయుపై నందంద కురిసె.

810

—: ప్రద్యుమ్నుడు సతితోగూడ ద్వారవతికి వచ్చుట :—

అసుర సీగతిఁ దెగటార్చి, వానింటి
 వసురత్నభూషణావళులెల్ల గొనుచు
 సంతరితుంబున నాద్వారవతికిఁ
 గాంతాసమేతుడై కంతుడైతెంచె.
 అంతట బురజనులండఱు జూడ
 నతంఱి శౌరి గృహంబున నిలువ
 వైదర్భి కగ్గఱవచ్చి యీక్షించి
 యాదవాన్వయజాతు నాజానుబాహు
 నీలనీలాంగు నున్నిద్రాంబుజాక్షు

బాలభానుప్రభాప్రతిమానవస్తు
 హారకుండలకిరీటాకల్పకలిత
 నారాయణాత్మజ నారీసమేతుఁ
 గనుఁగొని కృష్ణగానోవు ననుచు
 ననుమానమునుఁబొంది యాకాంత పలికె.
 “సుందరాంగుండేరి సుతుఁడకో! ఈతఁ
 డెందుండి వచ్చెనో! ఎవ్వఁడో! ఇతని
 నేయమ కనియనో! ఈ కుమారకుని
 యేయి తినోచెనో! ఇతని కౌగిటికి!”
 అనిపల్కి తనకన్న యర్భకుఁ డలచి
 స్తనములుఁ జేప బాష్పములుబిి నేలఁ
 జింద “నేఁ గాంచిన శిశువు ప్రాణంబు
 లిందాక నుండిన నింతె కాకున్న!”
 హరియెడ నాతని యంగంబు సౌబగు
 మెరమెరఁదోప నర్మిలిపేర్మిమాన
 డన వసుదేవుఁడు హరియును బలుఁడు
 జనుదేర దేవకీసతులును దాను
 మారుని యాకార మహిమ వీక్షింప;
 నారదుండేతెంచి నలినాత్ముఁ గాంచి
 యెసఁగ బాలుని పురిటింటిలోనుండి
 యసుర యెత్తుకఁబోయినది యాదిగాఁగ
 చెప్పి నీపుత్రుఁడు చిత్తజుండీతఁ
 డిహ్వాలంతుక కోడలిది రతి దేవి
 యనిచెప్పి నారదుండరుగ నండలును
 మనముల సంతోషమగున్మలైరంత.

కడువేడ్క రుక్మిణి కదియంగ వచ్చి
కొడుకుఁ గోడలి నత్తుకొని కాఁగిలించి
వసు దేవ దేవకీవనజాక్షమాలుల

330

కసలార మ్రొక్కించి యింపులఁ బొడలె.
పురిటిఁ జెయిదప్పి పోయిన కొడుకు
మరలి యిన్నేడ్లకు మగువయఁ దాను
నేతెంచె హరిభాగ్య మెట్టిదో! అనఁగఁ
జాతుర్య సుఖలీల సలిపె మురారి.

—: సత్రాజిత్తుని వృత్తాంతము :—

అంత సత్రాజిత్తుడను రాజవృషభుఁ
డెంతయు భయమంది యిందిరా విభుని
కాస్యమంతకముతో నమృతాశుమండ
లాస్యక నిచ్చెదమఁ చెప్పటయును
వెఱఁగొంది యారాజు వెన్నునికేల
వెఱచి యమ్మణితోన వెలది నెట్లిచ్చె
నాకథఁ జెప్పవేయని నేడ శుకుండు
ప్రాకటంబుగఁ గురుప్రవరుతో ననియె.
అనఘ! సత్రాజిత్తుడను ధరాధీశుఁ
డినుగూర్చి తపమాచరింప నాతనికి
మెచ్చి వరంబిచ్చె మిహిరుండు వేడ
నిచ్చె స్యమంతాఖ్య నెనఁగు రత్నంబు
నామణి వక్షంబునంబొప్పఁ దాల్చి
తామరసావృణ్డితండకో! యనఁగ
ధరణి యేలుచునుండి ద్వారకాపురికి

340

సరుదెంచి యొకనాఁడు హరిఁజూచు వేడ్క
 సరసిజగుఁ డేల చనుదెంచె! ననుచుఁ
 బురము వారెల్ల నశ్శతమ ది చూడ
 శౌరిగేహమునకుఁ జనుచేర, కృష్ణుఁ
 డారాజు మన్నించి యర్థిఁ బూజించి
 యొక కొన్ని నెలలుండి యొక్కనాఁడతని

—: శ్రీకృష్ణుఁడు సత్రాజిత్తుని స్యమంతకమణిని యాచించుట :—

నకుటిలచిత్తుడై యబ్జాక్షుడనియె;
 “ఈ రన్న మిమ్ము నీకేవస్తువైనఁ
 గోర నీకిచ్చెదఁ గొనుమన్న” నృపతి
 “కనకంపుమాడలుఁ గడఁగి యచ్చలును
 నెనిమిది బారువులిచ్చు నీరత్న
 మెవ్వరిచే నున్న నీతిబాధలును,
 జివ్వయు దురితముల్ శిందపు నరుల
 నినడ త్రమీరత్న మీనోప” ననుచు
 ధనలోభమున బల్కెఁ దగువాఁడు దన్ను
 నడిగిన వస్తువు లడఁచి యీ నేర
 కడలిన దుఃఖార్తులగుటెందు నరుదె!

—: సత్రాజిత్తు ప్రసేనునకు మణినిచ్చుటయు, వాఁడు వేటకుఁ
 బోవుటయు: —

వనజాక్షునకు నీక వంచించి రత్న
 మనుజునికిచ్చిన నాప్రసేనుఁడు

350

నామణి ధరియించి యశ్వంబునెక్కి
కామించి యడవి కొక్కఁడు వేట వెడలి
మృగముల నొంప నమ్మేదినీవరుని
మృగరాజు చంపి యామిషశంక నతని
మెడనున్న రత్నమర్మిలిఁ గొంచు కొండ
పడలోని కరుగంగ భల్లూకవిభుఁడు
యాకెసరినిఁ ద్రుంచి యామణిఁ గొంచుఁ
బ్రాకటంబుగ మహాభవనంబు సొచ్చె.
అంత సత్రాజిత్తుఁ డనుజుఁడు రామి
కెంతయుఁ జింతించి యిచ్చలో వగచె.

—: సత్రాజిత్తు శ్రీకృష్ణుడు మణి నపహరించెనని
గుండెహించుట :—

“కటకటా! అడవి కొక్కరుఁడునుఁ బోయె
గుటిలత నెవ్వరు కూల్చిరోగాక!
తనకు నమ్మణి యీని తప్పన శౌరి
మనప్రసేనుఁ బట్టి మడియింపఁబోలు!
అతఁడేల లోబడు నన్యులచేత!
ఇతరులీసాహసుంజేల కావింతు?
అడిగిన యీ నేరకనుజన్ముఁ గోలు
పడితినక్కట!” అని పలవింపుచుండ
విని పౌరులెల్లను విష్ణుని డలఁచి
యనుమానపడుచుండ నామాటలెఱిగి
యపరిమితజ్ఞాని యగు శౌరి యట్టి
యపకీర్తి నెఱ్ఱంగి నడఁగింతు ననుచు

నడవికిఁ దను జౌరులందఱుఁ గొలువఁ

—: శ్రీకృష్ణుడపవాదమును సహింపక మణిని వెతుకుటకై
యడవికిఁ బోవుట :—

గడువేగ నరిగి సింగముచేతఁ బడిన
సాయముఁ బ్రసేనుని యచ్చో గాంచి
రయమున సి హనిర్గమనమార్గమునఁ
జని ఋతువిభుచేతఁ జచ్చినసింహ
మునుగాంచి పురజనంబుల కెల్లఁజూపి
యాగుహవాకిట నందఱు నునిచి
వేగ మే కృష్ణుఁడా వివరంబు సొచ్చి

—: శ్రీకృష్ణజాంబవంతుఁ సమావేశము .—

చనె; జాంబవంతుని సదనంబు నందుఁ
దనరారు సఖ నునుతల్పంబు మీఁడఁ
దనయ నందిసి దాది దానికి రత్న
మనునయంబునఁ జూపి యాడింప, కృష్ణుఁ
డరుదేరఁ బొడగాంచి యదరి యేడ్చుటయుఁ
బరుపత భల్లూకపతి యేగుదెంచి

—: శ్రీకృష్ణజాంబవంతుల యుద్ధము :—

యట్టహాసము సేసి హరిగిట్టి ముష్టి
ఘట్టనంబులఁ బాడఘాతల నొంపఁ
గడఁగి మాధవుఁడు నిర్హతంబు వోని
పిడికిటఁ బొడిచిన బెదరక జాంబ

వంతుడు మురై వశంబు బొడువ
 సంతకాకారుడై హరివాని దాకె.
 ఇరువురు నీరీతి నిరువదిదినము
 లురువడి పోరాడి యొగి కైటభారి
 భల్లూకపతిగుండె బగులంగఁ బొడువ
 నొల్ల నొల్లన వోయి యురుమూర్చు దెలిసి
 యేయగంబులయందు నీరీతి దొడరి
 యుక్తిర్వదిన్నాళ్లు బవరంబు నేయ
 నెవ్వరునకుఁ జెల్లు తలెంత నేనె
 నెవ్వరో! అని యుచ్చులోఁ దలచి
 యంబుజోదరు నట నాత్మలోఁ దెలిసి
 జాంబవంతుడు భక్తి సాష్టాంగ మెఱచి
 చేతులు మొగిడించి శిరసునఁ చాల్చి
 యాతతప్రీతి నిట్లని సన్నతించె.
 “ దేవ! జగన్నాథ! దేవేంద్రవంద్య!
 గోవింద! కష్ట! ముంద! సర్వేశ!
 నీవాదిమూర్తివి నిగమార్థవిదులు
 ఛావించి కనియెడి పరమాత్మవీవ!
 పారిపారి బ్రహ్మవై పుట్టింతు జగము!
 హరిమూర్తివై నీవె యనిశంబు బ్రోతు!
 హరుడవై యడగింతు వఖిలభూతములఁ
 బరమాత్మ! నీలీలఁ బ్రణుతింప వశమే!
 దశరథాస్మాడవై ధరణిఁ జాలించి
 దశకంఠ గలిచి సీతాదేవిఁ దెచ్చు
 శ్రీరాముడవు నిన్నుఁ జింతింప మఱచి

నైరంబు గొని పోరి వంచితు నైతి
 నాతప్పు సైరించి నన్ను మన్నించు
 నీ తత్వ మెఱుంగంగ నేర్తునే" యనిన
 "నాతోడ నిరువది యాళ్లు పోరాడి
 భూతేశునకు నైనఁ బోలునే యందుఁ
 జెడ్డవు నీవు నాపిడికిళ్లు చాకి

—: శ్రీకృష్ణుడు జాంబవతీకన్యను బరిగ్రహించుట :—

తద్దయు నొచ్చె నీ తనువంచు" బలక
 'నరసిజోడరుడు ఋక్షపునకిట్లనియె.
 "ధరణిపై నీశ్వమంతక నిమిత్తమునఁ
 బరపైన యపకీర్తి పాటిల్లె చూతు;
 నేవార నీరత్నమిచ్చి సంప్రీతి
 వేపంపు" మనుటయు విని భల్లుతోడు
 నామణి నర్పించి యాత్మసంజాత
 వామలోచన జాంబవతినిచ్చి హరికిఁ
 బ్రణమిల్లి "ఈకన్యఁ బత్నిగా నేలు
 ప్రణవాత్మ!" అనిపల్క పద్మాక్షుడతని
 మన్నించి కన్యకామణితోడ మణిఁ
 గ్రన్ననఁ గైకొని కదలి యే వెంచె.

390

—: బిలద్వారమందుండిన పౌరులు పురమును జేరి

శ్రీకృష్ణుడు మడిసెనని చెప్పుట :—

చెన్నార వెన్నుని నేవించి వచ్చి

మున్ను బిలద్వారమున నున్న పౌరు
 లాకంబలోచనుడొకడ నడగి
 రాకున్న బెగడి పురంబున కరిగి
 యావార్త నెఱిగింప నఖిలబాంధవులు
 దేవకియును వసుదేవుడు గలగి
 దేవతాగణముల ద్విజలోకతృప్తి
 గావించిరంత; నాకమలగోచనుడు
 ద్వారకాపురి సొచ్చి తగ నుగ్రసేను
 నారూఢగతి గాంచి యంక్షుఁ జూడఁ
 బ్రీతి సత్రాజిత్తుఁ బిలిచి ప్రసేనుఁ
 డాతల వని మృత్యుఁడైన చందంబు
 మరి జాంబవంతుఁడు మణి హరించుటయు
 నరయ నాతఁడు కయ్యమాడిన తెఱఁగు
 నచ్చుగా నెఱిగించి యతనికారత్న
 మిచ్చి మనోవృద్ధ నెడలె మురారి.
 శత్రుములగు వారికొక నిండ వొడమ
 నుత్తలపడి తీర్చుకొర్తురే నిలువ!
 అంత సత్రాజిత్తుఁడమ్మణి దాన
 వాంతకుచే గొని యంతరంగమున
 సిగ్గును దుఃఖంబు జడిముడిపాటు
 నగ్గలంబొడవ నిట్లని విచారించె.
 “అక్కటా! శ్రీనాథు నఖిలలోకేశు
 నెక్కటి నిందించి నృపకోటిలోనఁ
 బాపంబు సేసితిఁ బద్మాక్షుచిత్త
 మేపాటి నొచ్చెనో యేమిగాగలదో!

హరిమానసము రోషమడఁగెడు నట్టి
వెర వేదియో యని విన్న నాట నొంది

— సత్రాజిత్తు సత్యభామను శ్రీకృష్ణునకు భార్యగా
నర్పించుట :—

తనకూతు సత్య నుత్తమగుణాభరణఁ
డనరార గై నేసి తనవారుఁ దాను
మణితోడఁ గావినీమణి నొప్ప నిచ్చి
యణిమాదిగుణపూర్ణుడగు హరి కనియె.

“ పర మేశ! నాకూర్మిపట్టి యీకన్యఁ
బరిణయంబై రవిప్రభ నొప్పుమణియు
ధరియింపు” మన్న మాధవుడా నరేంద్రుఁ
గరుణించి నెమ్మొముఁ గనుఁగొని పలికె.

410

“ అరులు మిత్రులు నాకు నరయంగ లేరు
పరమాత్ముడవు మాకుఁ జావనచరిత!
ఈనాతి నిమ్ము నాకిమ్మహోరత్న
మేగొల్ల నేనీకు నిచ్చితి” ననుచు
నాతని కర్పించి యాసత్యభామఁ
బ్రీతిని బెండ్లాడె పీతాంబరుండఁ,
సత్యభామయుఁ దాను సంప్రీతితోడ
నత్యుదాత్త నుఖంబు లండ మురారి.

—: శ్రీకృష్ణు లభద్రులు కరిపురంబునకు వెడలుట .—

అలోనఁ బాండవులట లక్ష్మయింటఁ
గాలి చచ్చుట విని కాలక నుంట

దెలిసిన వాడయ్యుఁ దెలియని యట్లు
బలభద్రుఁడును దాను బయనమై కడలి
కరిపురంబున కేగి గాంగేయ వికర
కురుపుంగవులఁ గనుగొని పాండు సుతులఁ
డలఁచి దుఃఖించి శాంధవులును దాను
కలిసి వర్తింప; నక్కడ నొంటియైన

—: శతధన్వుఁడు సత్రాజిత్తుని వధించి మణిని హరించుట :—

యక్రూరకృతస్మలా కృష్ణతోడ
నక్రుడౌ శతధన్వు వడిఁ జూచి పలికి
“రడరుచు సత్రాజితను వాఁడు నీకుఁ
గడఁగుచు యీనున్న కన్యయు హరికి
నిచ్చె నాతని రత్న మేవెంటనైన
పుచ్చుకొమ్మ” నుటయుఁ బొరి నొక్కరాత్రి
తనయింట నున్న సత్రాజిత్తు నిద్ర
దనిసి యండఁగ మెడఁ డటిగి వధించె.
తరుణులండఱు నేడ్వఁ దనరి యామణిని
హరియించె శతధన్వుఁ డట యింతలేక
సత్యభామయుఁ దండ్రీ చావున కడలి
యత్యంతశోకాన నతని కాయంబుఁ
దైల పక్వముఁ జేసి తగుచోట నునిచి
యా లేమ కరిపురి కరుదెంచె నంత.

420

—: శ్రీకృష్ణుఁడు శతధన్వునిఁ జంపుట :—

అమాట విని కృష్ణుఁ డబల నూరార్చి

రాముడఁ దానును రథ మెక్కి కదలి
 తరలాక్షిఁ దోడ్కొని ద్వారకాపురికి
 నరుదేర శతధన్యుఁ జాన్యమంతకము
 సక్రూరునకు నిచ్చి యతిజవాశ్వంబు
 విక్రమంబున నెక్క, హలియును దాను
 పటురయంబున వానిపజ్జఁ దాఱుటయుఁ
 జటులత వాని యశ్వము జఁబెడలి
 భరమోర్వకను బడి ప్రాణముల్ విడిచె.
 తురగంబు కూలిన దోరంపు భీతి
 నాతఁడు కాల్పడ నరుగుటఁ జూచి
 యాతతరయమున నరదంబు ద్రోలి
 ఘనచక్రధారచేఁ గంతంబు నఱికి
 తనువెల్ల నఁసి రత్నముఁ గాన లేక
 “శతధన్యు మారకే చంపితి నకట!
 ఇతడు మహామణి నెందుంచినాఁడో?
 అరసికొండము గాక” యనిరథంబెక్కి
 యరుదేర హలపాణి హరికిట్టులనియె.

480

— : బలరాముడు మిథిలానగరమునకు వెళ్లుట ;
 అచ్చట దుర్యోధనుడతని పద్ద గదాయుధ మభ్యసించుట :—

“ఈ మిథిలాధీశుఁడితఁడు నాశుభుఁడు
 కామించి యారాజుఁ గాంచి వచ్చెనను
 నీవు పొమ్మని” పల్కి నీలాంబరుండుఁ
 వేవేగ విధిలకు విచ్చేయ నతఁడు
 యెదుఱేగి నీరికి సంతయు వేడ్కఁ

జదురొప్ప దేవోపచారసత్త్రియలు
 నతిభక్తిఁ బూజింప నతనిగేహమునఁ
 జతురత నొకకొన్ని సంవత్సరములు
 కలసి స్మరింప నక్కడ సుయోధనుఁడు
 హరితోడఁ బటుగదాభ్యాసంబు సేసె.

—: అక్రూరుని వృత్తాంతము :—

వనజాక్షుఁడును ద్వారవతికి నేతెంచి
 తనరారు మణి శతధన్వని వద్దఁ
 గొనక యుండుటఁ గాంతకుఁ జెప్పి
 పూని సత్రాజిత్తు భూమివర్యునకుఁ
 బరతాకికంబులు భక్తిజేయించె.
 అరయ నారత్నంబు యక్రూరుఁడైతి
 కొని గోయి వనభూమి కుశలియై యుండె.
 అనఘమానసుఁడైన యక్రూరుఁ డరుగ
 నాపట్టణంబున నఖిలమంశ్రులకు
 దూపిల్లె భయకష్టదుష్టరోగములు.
 అని చెప్పటయు విని యక్రూరుఁడెట్లు
 ఘనపుణ్యుడయ్యె నక్కడఁ జెప్పమనుడు ;
 మున్నశ్వపాలుఁడు మొగి ననావృష్టి
 ఖిన్నుడై కాశి కేగినఁ గాశిరాజు
 హరువరంబునఁ గనె యమృతశుభదనఁ
 దరలాక్షి కాందిని తన కూర్మిపుత్రి ;
 ఈకన్న చే నన్నియూతిబాధలును
 శోకరోగాదులు సోకక యడఁగు ;

ఆకన్యబ్రీతిమై యశ్వపాలునకుఁ
జేకొని వడిఁ బెండ్లి నేసి పంపుటయు
నానాతి వరియించి యఖిలదుఃఖములు
మాని సుఖించె నమృదుజవల్ల భుండు.
ఆయింతి సుతుఁడైన యక్రూరుఁ డలిగి
పోయినకతమునఁ బుట్టె నీపాప

450

—: అక్రూరుని శ్రీకృష్ణుఁడ విలిపి చి బుద్ధులు చెప్పి
మఱల వానికే మణిని ప్రసాదించుట :—

మనిచూచి శౌరి న నక్రూరుఁడ్రేమఁ
బనివడి చూతలఁ జంచి రప్పించి
యతనితో నొక్కనాడ తిరహస్యమున
శతదళ నేత్రుఁడు చతురుండు లికె.

“ అడరి సత్రాజిత్తు నడిచి మునిశిష్య
మురవడిఁ గొంపోవ నొగి నెంచు దళిత
శతధన్వ మారకె చుంపితి గాని
యతులితంబగు రత్నమణినిచేఁగాన
మక్కటా! శ్రీధనంబది పాడిగాదు
యిక్కువ జ్ఞాతులకిది యహితంబు
నీయింట నలని మానికముండు గాన
యీయధ్వరములు నీకిటు నేయఁగల్గె
నిది నాకుఁ బ్రియమన్న ” నిండావిభుని
పదపంకజములకుఁ బ్రణమిల్లి యతఁడు
“ గోవింద! కృష్ణ! ముకు ద! మురారి!
పావనగుణపూర్ణ! పద్మాయతాక్ష!

సర్వాత్మలందును జరియించు నిన్ను
సర్వేశ ! ఎఱుంగంగఁ జనునయ్యనాకు ”
అని పల్కి హరిచేతి కక్రూరుఁ డెలమి
తనరార నాస్యమంతక మిచ్చి మ్రొక్కె .
శౌరి సంతసమంది జ్ఞాతులు చూడఁ
గోరి యారత్న మక్రూరున కిచ్చె !

460

“ ఈకథవిన్న మీకీప్సి తార్థములు
ప్రాకటంబుగ నిచ్చు భవబాధలుడుగు
నపకీర్తులడగించు నఘములుఁ జెఱచుఁ
గపటంబులెడలు మంగళములు నిచ్చు ”
ననిచెప్పి మరియును నంబుజోదరుఁడు

—: శ్రీకృష్ణుఁడు ఇంద్రప్రస్థపురమునకు వెడలుట :—

తనరంగ నింద్రప్రస్థంబున కరిగె.
అఖిలలోకారాధ్యుఁడగు విశ్వగురుఁడు
సుఖతరంబుగఁ బాండుసుతుల నీక్షించి
సుదతి గొంతికి ధర్మసుతునకు మ్రొక్కి
కదియంగ భీమునిఁ గొంగిటఁ జేర్చి
నవ్వుచుఁ దనమ్రోల నమ్రులై యున్న
కవ్వడికవల నొక్కట నెత్తి ప్రేమ
నందఱి సేమంబులడుగంగ వార
లందఱుఁ బూజింప నానందమంది
గొంతియుఁ గృష్ణు నక్కునఁ జేర్చి దుఃఖ
మంతకంతకుఁ జేర్చి యార్తిమై నేడ్వఁ
గరపల్లవంబునఁ గన్నీరుఁ దుడిచి
నరుడండఁ దన మేనయత్త నూరార్చి

470

ధర్మనందను గేలు తనకేలఁ బట్టి
యచ్చలి నిగుడ నిట్లనియె నాశేరి.

—: శ్రీకృష్ణుడు పాండవుల క్షేమవార్తల నరయుట :

“అక్కటా ! దుర్మదులగు శత్రు నులు
పెక్కుపాటుఁ మిమ్ముఁ బెట్టంగ వినుచు
నొప్పగించిన యట్టులుంటిమి గాని
యప్పటప్పటికి మిమ్మరయంగ లేక
జ్ఞవంబుకతన నింతటి శాధలుడిగె
నేవిధంబునఁ బుణ్యలీలకములను ;”
అనవుడు ధర్మరాజు కృష్ణుఁ జూచి
వినయ శాంతవములు వెలయ నిట్లనియె.

“అనఘాత్మ ! నీ మర్మమరయకయున్న
మననేర్తు మే మేము మర్త్యులలోన ?
తల్లియుఁ దండ్రీయుఁ జ్ఞవంబు గురుఁడు
నెల్ల శాంధవులును : ల నీవె మాకు !
ఈకొద్దివాక్యేల నిహపరంబులకు
మాకెవ్వరున్నరు ? ఎదుకై టభారి !”
అనుచు మజ్జనభోజనాది సత్కార
వినయోపచారాది విధులఁ బూజింప
హరియుఁ శాంధవులును సన్యోన్యమైత్రి
నురురంబుగ నుండ నొకయేడు చేయె.

480

— శ్రీకృష్ణుడును శార్ధుడును వేటకై వెడలుట :—

అత్తరి నొకనాఁడు హరియుఁ శార్ధుడును

జిత్రాబ్జముల వేడ్కచిగురులు మోడమ
 వాయువేగమునైన వాజులఁ బూని
 యాయుధప-పూర్ణమగు రథంబెక్కి
 యగణితసారమేయావళిలోడ
 మృగయులాయుధశ్శి మెఱసి తోనడువఁ
 గాకోలభీకరకాకోదరంబుఁ
 గాకఝల్లికము భీకరరావకులము
 నపరిమితాభీలహ్యక్షకులము
 కుపితకోలాంగూలకలంబు
 కఠిండుఖండితఘనపిప్పలంబు
 వరతపఃపరికీర్ణపల్లవస్థలము
 ప్రకటితకుంజరవ్రాతకంటకము
 వికృతభల్లవ్యాఘ్రవృకసమూహంబు
 నగు మహారణ్యంబు నందంద చొచ్చి
 మృగయానురక్తులై మెలఁగి యాలోన
 వలలోగ్గి తెల్లొత్తి వరభటోత్తిములు
 బలిసి కొమ్ములనుండి పదిలమై నూఁద
 పరఁగఁ గిటివ్యాఘ్రభల్లసారంగ
 కరిసింహశరభఖడ్గకలులాయములు
 గండభేరుండాది ఘనమృగాదులును
 దండిమైఁ బరవర్షెఁ, దగిలి యెయుచును
 గుక్కలవిడుచుచుఁ గోరి పెన్వలలు
 నెక్కినఁ జుట్టియు నిబిజాస్త్రసమీపఁ
 బొలియించియును మృగంబులఁ గీటణంచి
 యలసికృష్ణార్జును లర్కకన్యకకుఁ

జనుడెంచి శీతలజలమాని తీర
మునఁ దరుచ్చాయ నిమ్మల విశ్రమింప :

—: కాళిందీపరిణయము :—

రక్తాబ్జపదతలరాజీవవదన
మాక్తికమణిదంత ఘనఁ ననయన
పులిననితంబ కంబుపమానకంత
యావత్తనాథ రథాంగవత్సజ
శైవాలరోమసంచయ బిసపాణి
యననొప్పు కాళిందియను వరాఁగోహ
చనుడెంచి కృష్ణుని సన్నిధి నిలువ ;
వనితసౌగంధ్యలావణ్యచాతుర్య
మమిషనేత్రుడై హరిచూచెనంత,
నరుడింతిఁ గనుఁగొని “ననీనాక్షి ! ఏటి
కరుడెంచితీ వెవ్వెని పల్కుటయును,
మురిపెంపు సిగ్గును మోమున బెరయఁ
దరలాక్షురోచులు దనర నిట్లనియె.

500

“కాలాత్మకడగు సూర్యకన్యక నేను
కాళిందియనుదానఁ గమలాక్షుఁ గూర్చి
తపమాచరింతు నీతటమున, వేట
నెపమున(నేతెందు) నీరజోదరుని
కామించి వచ్చిన కార్యమంచనిన ;
ఆమెను మన్నించి హరి తోడుకొనుచు
కరిపురి కేతెంచి కాళిందికన్యఁ
బరిణయంబై యొప్పె బద్మలోచనుఁడు.

అర్జును రథనూతుడై తోడువచ్చి
నిర్జరాధిపునాజ్ఞ నెడరి ఖాండివము
హుళవాహనునికి నాహుతిగా నొనర్చి
యతనిచే గాండివమునుపేరి ధనువుఁ
దఱుగని యమ్ములుఁ దరుచరధ్వజము
వఱలెడు రథమును వాజులుఁ దెచ్చి
నరునకు నిచ్చె ; నానరుచేత మయుఁడు
దరికొను కాండవదహనంబుఁ బాసి

50

బ్రదికి సభామంటపంబును గట్టి
గదయు శంఖమునిచ్చి కడుభక్తి నరిగె.
హరియును రథమెక్కియతివయుఁ దాను
దరమిడి చనుదెంచె ద్వారకాపురికి;
సాత్యకి నరుతోడ శస్త్రాస్త్రవిద్య
సత్యుదాత్తత ిచ్చి హరిఁ గొల్చివచ్చె;
హరియుఁ గాళిందియు నసమాస్త్రకేళి
సరససౌఖ్యక్రీడ సఃపిరింపొండ.

—: మిత్రవిగదాపరిణయము :—

వారక నాలో నవంతిభూపతులు
వీరులు విందానువిందులు ప్రేమఁ
దమ ముద్దుచెలియలి ధవళాయతాక్షి
విమలేందువదన సంప్రీడనిదాన
నారూఢలీల స్వయంవరోత్సవము
గారవంబునఁ జేయగాఁ గృష్ణుఁ డెఱిఁగి
చని భూపతులనెల్ల జడిసిపోఁద్రోలి

వనితఁ గోడ్కొని వచ్చె ద్వారకాపురికి

—: సత్యాపరిణయము :—

లగ్నిజిత్తుండను నారాజుతనయ

నగ్నిజిత్తాఖ్య నాయబ్జచనుడు

కడువేడ్కతోఁ బెండ్లిగానిచ్చఁ గోరి

కడఁకఁ గోసలపతికడ కేఁగె నతఁడు.

520

కొనకొని హరి నెదుర్కొని తోడుకొనుచుఁ

జని యిష్టపూజల గంప్రీతుఁ జేసి

“కారుణ్యగుణపూర్ణ ! కల్యాణశీల !

వారిశోధఁ ! లోకవంద్య ! శ్రీకృష్ణ !

నాయింటి కరుదెంచి నన్నుమన్నించి

తే, యుగంబులయందు నేఁ గృతార్థుండ

నేమివిచ్చేసితి రెరిగింపు” మనినఁ

దామరసాక్షుఁడతనికిట్లు జెప్పె.

“నీహాతు సత్య నున్నిద్రాంబుజాక్షి

మాకు నిమ్మ”నిన నమ్మనుజేంద్రుఁ డనియె.

“హరి ! నీవు మాయింటి యల్లుండవౌట

పరమకాతుకము మాబంధులకెల్ల

నీపట్టణంబున నేడు కాశ్వతము

‘పాదు’నురు వృషభేంద్రంబు లిట్లు

కాతశృంగోత్తంగ చటులసత్వమున

భూతలాధీశులఁ బొలియించుచుండు

వాని నేడింటిని వసుధపైఁ గూల్చు

వానికిఁ గాని యీవనిత నీననుచు

నొక వెట్టితనమున నున్నాడ గాక
 యకలంకి ! నీకంటె నధికులు గలరె ?
 ఈకొని యుంకువ యిద్ది యెంపొల్ల
 నీకసాధ్యంబేది ? నీరజోదరుడ !
 అనిలోన నాఁబోతు లన్నింటి నడచి
 పెనుపార : కన్యఁ బెండ్లిగమ్మ''నిన ;
 హరి యేడురూపుల నాఁబోతుఁ గమిసి
 పగువడి లేద్రాటఁ బట్టి బంధించి
 ధరఁ గూల్చి పేర్చిన దైత్యునిఁ జూచి
 పురజనులదృశ్యతంబును బొంది చూడ
 నాపార : నులంబుజోదరుని
 చూపుచెంగులవల సొరిదిఁ బూజింప
 నీకృష్ణుఁ డీట దానె యేతెంచి పొందు
 నీకన్యసాభాగ్య మెట్టిదో యనఁగ !
 సుభలగ్న నరుడేర నుండరీతిలక
 నభినవంబుగఁ బెండ్లియయ్యె మురారి.
 అతిసంక్రమంబున నాకోసలేంద్రుఁ
 డతిశయంబుగఁ గన్యకరణంబుగాఁగఁ
 బదివేలు గోవులఁ బదివేలు కరుల
 విదితంబుగా మూడువేల యింతులను
 జటులవాహముక వింశతినహస్రముల
 పటుశతాంగంబులు పదివేలనిచ్చి
 యనిచి పుత్రైరంగ నంబుజోదరుడు
 వనితఁ దోడ్పొని ద్వారవతికేఁగుదంచి
 సత్యయుఁ దానును సాభాగ్యలీల

530

540

సత్యదా త్తత సుఖంబందే మురారి

—: శ్రీకృష్ణుడు భద్రనులక్షణను వివాహమాడుట :—

వూని కేకయరాజపుత్రిని భద్ర
 మేనత్తకూతు సర్మిలి బెండ్లియయ్యె.
 మరి స్వయంవరమున మద్రేశతయ
 సరమి లక్షణ బెండ్లియయ్యె మురారి.
 వజ్రలు రుక్మిణి జాంబవతి సత్యభామ
 మెఱయు కాళిందియు మిత్రవిందయును
 సత్యయు భద్రలక్షణయును ననగ
 సత్యదా త్తత భామలయ్యెననుండు
 పట్టపుదేవులై భాసిల్లుచుండ
 నెట్టన నరకుని నిర్జించి శౌరి
 వెలతుల పదియాలు కేలను దెచ్చి
 యెలమి పెండ్లయ్యె నంచెల్లు సెప్పఁ యు;
 నరకుడెవ్వఁ ! వానినలినాఁకుడేల
 బరిమార్చె ! నక్కడి బడతులు వారు !
 ఈకథ నెఱుంగింపుమని వేడుటయును
 జేకొని శుకయోగి చెప్పంగఁ దాడఁగె.

550

—: వరకాసురుని వృత్తాంతము —

ధరణిసుతుడు నుద్ధత కాహుబలుడు
 సరకాహ్వయుండు దానవకులేశ్వరుడు
 వరశక్తిహామి దుర్వారసత్వమున
 ధరణిపైఁ గలరాజతతి నెల్ల నోర్చి

తనశాసనంబులఁ దగనిల్చి యంతఁ
దనివోక యతిఁ లోడగ్రుడ్డ నడచి
యనురాధిపతిఁగెల్చి యగ్ని నోడించి
శమనుని గెల్చి రాక్షసుఁ బారద్రోలి
వరుణగర్వము మాన్చి వాయువుఁ బఱపి
పారి కుబేరుని ద్రోలి భూతేశుఁ గ్లిట్టి
వనధీశుపాశంబు వజ్రవజ్రంబు
ధనదుని పెన్నిధుల్ తనసామ్యుగాఁగ
నదితికుండలములు హరియించి యెందు
నదురెవ్వరునులేక యేవు దీపించి
ప్రాజ్ఞోతిషంబుగాఁ బరఁగు (దుర్గాన)
దిగ్దేయశక్తి వర్తింపుచో నంత;

—: దేవేంద్రులచేఁబ్రార్థింపఁబడి శ్రీకృష్ణుడు
నరకునిపై దండెత్తుట :—

దేవేంద్రుఁడును సర్వదిక్పాలకులును
గోవిందుతో నర్థి గూడి చెప్పటయు
విని సత్యభామతో వివాగంబు నెక్కి
చనుదెంచి ప్రాజ్ఞోతిషము మీఁద శౌరి
గిరిదుర్గమంబు నగ్ని పరీతమగుచు
మురఁదంత్రబహుపాశములఁ జాటివచ్చి
పరులకభేద్యమైఁ బరగు నప్పురికి
నరుదెంచి పాంచజన్యధ్వాస మెసఁగ
నార్చిన నతిభీషణార్ములు నిగుడ
చేర్చి మిన్నందిన భేదింపరాక

540

హరి శార్దూలమెక్కిడి యయ్యగ్నిఁ బల్లార్చి
కులిశబాణంబునఁ గోటలుఁ గూల్చి
బలువిడి మురయంత్రపాశంబులడచి
నానవసేనలు దఱిమి పై నడవ
నానాస్త్రములఁ ద్రుంచె నలినాథుఁడంత;

—: మురాసురసంహారము :—

అంతయుఁ గని మురుఁడతిరొద్రమెనఁగ
నంతకాకారుడై యైదుమోములను
ఘనరోషవిస్ఫులింగములుప్పటిల్ల
సునిశిత కీర్త్యగళులంబుఁ గ్రాలఁ
గలుపించి జగములొక్కట మ్రుంగఁజూచు
ప్రళయకాలమునాటి ఫాలాక్షుఁడనఁగ
దట్టించి హుంకారధ్వని దిక్కులగల
నట్టహాసము నేసి హరిమీఁదఁ గనిసె.
జ్వాలాకరాశజిహ్వామగుశూలాన
వ్యాళాహిడమను నైచె తాఁగదసి
కడుఁ బేర్చి నిశితవార్ధాణములు మూఁడు
తొడిగి శూలంబుఁ దుత్తునియలు చేసె.
సురుశరాష్టకమున నురమాడ నేయఁ
దిరుగక ధైర్యుఁడు తీవ్రకోపమున
హరిపై మహాశక్తి నదరింప శౌరి
శరములు మూఁడు జర్పిరితంబునీయ
గడఁగొని లయకాలకాలుఁడు వోలె
చదియఁ బక్షిండు వక్షమువేయుటయును

హరి నందకంబైత్తి యమ్మరాసురుని
కరమును గడయును ఖండించివైచె,
యాడవోత్తముడు చక్రాభీలధార
నైదు శిరంబుల నవలీలఁ ననుమ
బలభేదిచేఁ గూలు పర్వతంబనఁగ
నలవరి మురదై త్కుడవనిపైఁగూలె.

—: మురాసురుని పుత్రులు తాత్రమాదుల యుద్ధము :—

ఆమురాసురపుత్రులైన తాత్రమాదు
లాసుకుందుని మీఁద నందండ కవిసి
కరవాలచూనలముద్గరభిండివాల
పరశుతోమరగదాపాశశక్తులను
బలములుఁ దారును వాణజాలముల
బలువిడి గురించు పక్షింద్రుమేను
హరిమేను నొ (ప్పింపహరియుఁగోపించి)
కరములఁ ద్రెవ్వి యంగంబులఁ దునిమి
బరులు వ్రక్కలు వాసి పథములు మురిసి
శిరములు.....వగిలి
యెమ్ములు చిద్రుపలై యెఱుచులు చదిసి
యమ్ములు పొడిపొడియై జోళ్లు విఱిచి
కరుల.....
.....రవరలై ధాత్రిదొరగ
యందండ మేనులు నన్నిచందములఁ
జిందువందె హతశేషులు వఱవ

—: సర కాసురుని యుద్ధము :—

.....చ్చి సరకుండు గ్రన్నూర్తిదనర
మకుటకు డలదీప్తి మలయుచు నిగుడ
నగణితకటకహారాది.....

...రుకేత: కాంతి దళదళ వెలుగ
చరచూద్రిపైఁ బొల్చు సప్తాశ్వుఁడనగ
యరదంబు.....

.....రాక్షసు మాడ్కి
హరిదాకి పెల్లెసె నమరులు డలక
శౌరియాతని యంపజడి మాన్పి రెండు
నా.....

590

.....డిసోలి గొబ్బున లేచి
యార్చి మహాశూలమంకించి వైవ
నెదువంశవల్లభుఁడాయ బాణముల
న.....లుగమ్ములు జొనిపె
గరుడుని రెక్కలు కసరంద నేయ
నురగారి పటునఖోద్ధూతఘట్టలఁ
(గదియుచు) నదియును ఖండించె ; శౌరి
త్రదశులు భీతిల్ల దిక్కులల్లాడ
ప్రళయభానుప్రభాపావకశిఖల

.....,

(దను) బాధివుని మేను దారించి శిరము
ఘనతీవ్రధారను ఖండించుటయును
మండితమణిదీప్తి మకు.....,

.....,

(కూ) రాత్నండగు నరకుడు గూలుటయును
బోరన మందారపుష్పవర్షములు
దివిజలు.....,
.....వినువీధి బాలిచె.

600

—: భూదేవి తనకుమారుడు నరకుని చావునకైదు:

ఖంచుట :—

తనయడు గూలిన ధారుణి దుఃఖ
వనరాశిలో ముని వనమాలి మోల
కటక తాటంకకంకణచారుహార
పటురన్నభూషణప్రభలు శోభిల్ల
వరుణాతపత్రంబు వాసవజనని
యురుతరకుండలయుగళంబు దెచ్చి
హరికి సమర్పించి.....,
పరమానురక్తిమై బ్రార్థింపఁ దొడఁగె

—: భూదేవి శ్రీకృష్ణుని బ్రార్థించుట :—

శ్రీనాథ! గోవింద! శ్రీవత్సచిహ్న!
భానువత్సంకాశ! భక్తలోకేశ!
కంబుచక్రగదాశిఖువశార్జహస్త!
అంబుజనాభ! పీతాంబరాధరణ!
విశ్వవిశ్వంభర! విశ్వైకజనక!
శాశ్వత! సర్వజ్ఞ! సర్వలోకేశ!
సీలామనోనాథ! నిఖిలాండనాథ!

ఉరురజోరూపుమై బుట్టింతు జగముఁ
 బరమ! సత్వస్థితిఁ జాలింతు వీవ
 తామసరూపుమై దండింతు వీవ
 సీమన జసియించు నిఖిలభూతములు
 నవని యప్పులునభమగ్ని వాయువులు
 రవిసుధాకరులార్యః జీవభవులు
 సకలేంద్రియంబులు సకలశక్తులును
 సకలము నీరూపు చేర్చింపఁ చూడ!
 పూజార్థ! శ్రీకృష్ణ! పురుషహితవంద్య!
 సీతత్వ మెఱుంగఁ నెంతదాన ?
 నరసిండు సీదయ నాకుద్యవించు
 వరపుత్రుడీతఁడు వరశక్తి పేర్చి
 దేవతాద్రోహియై తెగియె నీచేత
 పైవీక మెవంకఁ దప్పింపరాదు!
 కావున నితనికి గలిగె నీలోక
 మేవిధంబున భన్యఁడిది లెస్సయయ్యె!
 దురతాచ! వానిపుత్రుఁడు భగదత్తుఁ
 గరుణించి నీవ యిక్కడ ప్రతిష్ఠింపు''.
 మన మ్రొక్కి ధరణి జయాంక మై బఱుగు
 వనమాల మురనైరి వక్షంబునందు
 పూజించి వీడ్చొని భూదేవి చనియె.

610

—: పదియాఱువేల గొప్పికలను శ్రీకృష్ణుఁడు

పెండ్లియాడుట :—

రాజీవనేత్రుఁడు రమణీయమూర్తి

నరకునింటికి నేగి నరసిద్ధసాధ్య
 సురయక్షగంధర్వసుక్షతులఁ దెచ్చి
 యతఁడొకపరి పెండ్లియాడెడు వేడ్క
 జలనంబు సేసిన జలజాతముఖుల
 వెలదులఁ బదియాఱువేలమాఱువను
 జలజోదరుడు జూచి సంతసంబాదె.
 ఆకస్యకలనూపు లగ్నాక్షుమేన
 దాఁగొ చెంగల్వదండలై యొప్పె;
 జలజాక్షురూప మాజలజాతముఖులు
 తలలెత్తి యందంద తమకించి చూడ
 దినకరోదయబింబదీప్తహా కంజ
 వనము చందంబున వదనంబులొప్పె;
 పొలఁతుల సందలంబులఁ బెట్టి శౌరి
 పొలుపార ద్వారకాపురికిఁ బుత్రెంచె.
 వరుణుని ఛత్రంబు వరుణునికిచ్చె;
 సురదంతి హయమును సురపతికిచ్చె;
 ధనపతి నిధుల నాఁచినికిచ్చి వుచ్చె;
 వనజోదరుడు భక్తవత్సలుఁ డంత
 నగణితప్రీతిమై నభయంబు లిచ్చి
 భగదత్తు నప్పరి పట్టణుగట్టి

—: శ్రీకృష్ణుని యమరావతీప్రవేశము :—

ప్రమదంబుతో సత్యభామయుఁ దాను
 నమరావతికి వచ్చె నమరారివైరి.
 హరిణాచు వేడుక నా పట్టణంపు

తడఁగు లొందుదులకుఁ దమకంబు లొదవ
 పలకారిచూపు నీవాళ్లుగాఁ జేసి
 యాలోకగునుఁజూచి రిందంద వచ్చి;
 పొలఁతుల చూపు లప్పురసీధులందుఁ
 గలువతోరణములు గట్టినట్లాపై;
 భామల కన్నులపండువై సత్య
 భామయుఁ దానును బక్షిండు నెక్కి
 యేతేర నిండ్రుఁడు యెదురేగి శౌరిఁ
 దోతెంచి పూజలఁ దృప్తిగావించె;
 హరి కుండలంబులయ్యదితికి నిచ్చి
 పరమానురక్తి సంభావించి మ్రొక్కె;
 నాదేవమాతయు నంబుజోదరుని
 నాదట దీవించి యక్కునఁ బేర్చి
 పించియు నిండ్రుఁడు పరిచర్యలు సేయ
 నచలితసౌఖ్యాత్ముఁడై యుండె నంత.

—: పారిజాతాపహరణము :—

సత్యభామయుఁ బారిజాతంబుఁ జూచి
 నత్యుదాత్తతఁ బ్రీతి హరి వేడుటయును ;
 వేగంబె శౌరి యావృక్షంబుఁ బెరికి
 నాగారిపై నిడి నాతియుఁ దాను
 ద్వారకాపురికేగ వాసపుఁ డెఱిగి
 యైదవతారాధుఁడై దేవకోటి
 కొలువంగ వలచేతఁ గులిశంబుఁ దాల్చి
 బలువిడి గొర్పుచుఁ బద్మాక్షుఁ డాకె.

—: ఇంద్రుడు శ్రీకృష్ణునితో యద్ధముఁ జేయుట :—

అనలకృతాంతైః త్యాధీశవరుణ
యనిలకు బేరభూతాధీశవరులు
తిమవాహనమిల నుద్ధతి నెక్కి పేర్చి
కమలాక్షుఁ డాకరి కరముగ్రవృత్తి;
నార్పుల బొబ్బల నప్టిహాసముల
దర్పించి కివిసిరాదనుచారి మీఁద
వ్రేసియుఁ బొడిచియు వివిధ కాణముల
నేసియు నొప్పింప నిందితావిభుఁడు
పారిజాతముతోడఁ బక్షింపఁ తోడ
పారిజాననతోడ వరశక్తి దిరిగి
పటుశార్జ్జనిర్ముక్త కాణజాలముల
చటులతఁ జూపి నిర్జిత నేనఁ బటపి
యమరాధిపతి నొంచి యశలుఁజల్లార్చి
సమవర్తి గెలిచి రాక్షసుని నిర్జించి
వరుణబీరము మాన్పి వాయుఁ బటపి
నరవాహు గెలిచి పినాకి సృష్కించి
బృందారకశ్రేణిఁ బెరికి యందండ
యందటి గెలిచి తారేగె ద్వారకకు,
పారిజాతము సత్యభామ గేహమున
నారూఢగతి నిల్పి యతిసౌఖ్యమైన
శుద్ధముహూర్తమున భూసురులు దీవింప
నభినుతులొనరింప న జూడరుఁడు
పదియాఱు వందరు పంకజాననల
వడలని వేడ్క వివాహమై పేర్చి

యందటకును సింహు నారామములును
జేరిదిన దానదాసీజంబును
గంధమాల్యాంబరము భూషణములు
బంధురమైన సంపదలును నొసంగి

—: శ్రీకృష్ణుని లీలావిహారములు :—

హరి పెక్కురూప బుద్ధి సౌఖ్యశీల
పరిణమింపగఁ జేసి పడఁగల నెల్ల
నేయింటఁ జూచిన నిఁదిఁ గీర్త
జాయింటి రమణిని ననఁగి వర్తింప
పడఁతులు గృష్ణునితోఁ జూయని వేడ్క
నడరి వర్తింపును రహమును రేయి.
హరియోగవిద్యామహాత్మ్యకౌశలము
నరసిజాననందై నఁ జర్చింపఁగలఁడె!

660

—: రుక్మిణీ కవి సాధవర్ణనము :—

ఈభంగి నొకనాఁడు యిందఁ జూచి నెఁడు
సౌభాగ్యరుక్మిణీనదనబుద్ధి
జూపట్టు నై డూర్యసోపానములును
నేపార సీలాలనెనయు రుంగు
బసిడికంభంబులపట్టిపుసాల
లనమానబహుదీప్తి నహతు పుష్పములు
మరకతరుచి బోల్చు మదురుల నొప్పు
సిరిముఖ గచ్ఛసేన కుడ్యములును
గర మొప్పు నవచంద్రకాంతజాలములు

కరిదంతముల నవకంబైన తలుపు
 సగడంపు గడపలు పసిడిబోదెలును
 నిగిడిన వజ్రాల నెగడిన గడియ
 మేలైనకెంబట్టు మేల్కట్టు మెఱుఁగు
 నాఁవట్టంబును నడవసంబెళయుఁ
 గన్నారిగంధమంగళధూపములును
 శస్త్రమై తగు ముల్లనాలలు నొప్పె.

—: శ్రీకృష్ణునికి రుక్మిణి రాజ్యోపచారములు
 గావించుట :—

సంసారసౌఖ్యరసాయనంబైన
 హంసతూలికపాన్పునందున్నయట్టి
 శౌరికి రాజ్యోపచారకృత్యములు
 వారకఁ గావించి పైదీర్చి వేడ్క
 కర్పూరమిశ్రితక్రముకభాగముల
 నేర్పార వాసించి నింజారువేడ్క
 క కణస్వనములు గలయంగఁ గులికి
 యంకించి చేచాచి యుఱచేతికిచ్చి
 ధవళతాంబూలపత్రముఁ గొనగోర
 నవరించి మూర్ఛమిశ్రము నేసి మడిచి
 చిటపాట మేళంబునేసి యొప్పుచును
 జటిక వట్టినమాత్రఁ తిరికందించు;
 స్తనకుంఠలను మాధవు పాదతలముఁ
 దనకారనొత్తు మెత్తిని కేల లీలఁ
 గరకంకణంబులు ఘల్లుఘల్లునఁగఁ

గరమూలరుచులు దగధగ మెఱయ
గుడకుచములురాయఁ గురులు ఫాలమున
నొరయఁ నరావలులుయ్యాలలూఁగ
పయ్యెద వడిజారఁ బాలిండ్లు తఱుకు
లెయ్యడఁ దామెయై యిరువంకఁబొడమ
కన్నులమెఱుఁగు లక్ష్మజముగాఁ బొలయ
చిన్ని చెక్కులచెంగఁ జెమటలు వొడమ
దంతమరీచులందఱమిల్లు నవ్వు
వింతయై మోమున వెన్నెలఁగాయ
లీలఁ దాటంకపాళికి వెల్లఁకదియ
తాలవృంతంబు మెత్తనికేల బూస
యల్లల్లఁజూచుచు హరిచూపుగముల

680

—: శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిణిచిత్తమును శోధించుట :—

కెల్ల నింపొడవించు నింతి నెమ్మనముఁ
గనుఁగొను వేడుకఁ గలుపించినట్లు
ననజాతనేత్రుఁ డవ్వనిత కిట్లనియె.

“ రాజన్యని విడర్భరాజ కూతురవు!
భూజనులెల్లర పొగడొందునట్టి
లావణ్యభాగ్యవిలాసచాతుర్య
వీ ననుంధర నీకు నీడు లేదెందు!
పొగు మాగధచైద్యపాండాదిసృపులు
వరరూపభాగ్యలావణ్యగుంపన్ను
లారూఢసామ్రాజ్యలతులవిక్రములు
పారలు నినుఁగోరి వచ్చిన చోట

నందఱ నొల్లక యతిహీనకులుని
 మండలోఁ బెరిగిన మలినాంగు భీరు
 నాచారదూరుని నసృతవర్తనుని
 యేచూపుఁ జూచి నన్నేల కామింది
 తాదిగఁజేళ్ళరి వక్కటా! వుట్టు
 బీదను! ననునీవు పెండ్లిగఁ దగునా!
 మీయన్న రుక్మి మామిఁది క్రౌర్యంబుఁ
 బాయఁడు; మీ పెండ్లి పగవాఁడు నాకు;
 నీవును నామిఁద నెయ్యంబు లేవు
 కావున నీయింటి కడకు నీ వరిగి
 వలనొప్పఁ గన్నిచ్చ వచ్చినవారిఁ
 గలసి భోగి చుము కమలాస్య!" అనిన
 నామాట తనకు నమ్మి తాఁగటయును
 భామినీమణి డిల్లపడి మూర్ఛ మునిఁగె!
 నుడివడి చేనున్న సురటల్ల జాఱఁ
 దొడిగిన సొమ్ములు తొడుసూడి పడఁగఁ
 దన్ను దా నెఱుంగక ధరవ్రాలియున్న

690

—: మూర్ఛపోయిన రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణుఁడోదార్చుట :—

యన్నాతిఁగను గొని యంబుజోదరుఁడు
 సరథసంబున లేచి సతినల్ల నెత్తి
 కరముఁ గొంగిటఁ జేర్చి కన్నీరుఁ దుడిచి
 చెక్కిలి నొక్కెత్తి చికురముల్ దుఱిమి
 యక్కటికముతో నక్కంత కనియె.
 “నవ్వుటాలకు నన్న నామాట కిఁత

నివ్వెనపడి వ్రాల నీకేల యింతి?
 ఎలనాగ! నీచిత్త మెక్కడై కొఱకు
 పలికితిగాని నాప్రాణంబు నీవ!
 పరమసాధ్యవి నీవు భయభక్తులందు
 నెరసులేకున్కి నే (నాభాగ్యశాలి)
 శిష్యుల ననుజాయ కేప్రాప్తు నుండు
 నమ్మహాలక్ష్మీ నీవంభోజనయన!
 అని పు. శయ్యపై నల్లనఁ జేర్చి.
 యనునయంబున దేర్చి యబలకుఁ దార్చి
 సరసరశిక్రీడ సంతుష్టఁ జేసి
 పరమపావనమూర్తి పంకజోదరుఁడు
 కందర్పకో. సంకాశలావణ్యుఁ
 పిండిరా విభుఁడు లోకైకశరణ్యుఁ
 జారసి యందటి కన్నిరూపముల
 సౌతిక్రీడల సతతంబుఁ జేల్చె.

700

— ప్రద్యుమ్నాదికుమారజననవస్తాంతము :—

హరికి రుక్మిణికిని నగ్రనందనుఁడు
 పరమానురక్తుడై ప్రద్యుమ్నుఁ డట్టి
 వీరుఁడు మొదలుగా వినునమేష్టుఁడును
 జారువేష్టుండును జారుదేహుండు
 జారుత్పత్తుండును జారుచంద్రుండు
 జారుహస్తండును జారువీరుండు
 జారుధీమణి విచారుఁడు బదురు;

710

జాఁబవతీకాంత చతురతఁ గాంచె
 సాంబాది దళకంబు సత్పుత్రవరుల;
 భానుమంతాదులఁ బదురు కుమాళ్లు
 మానుగా సత్యభామకుఁ బుట్టిరెలమి;
 భానుచంద్రాదులు పదురు కుమాళ్లు
 శ్రీనిత్యయగు నాగ్నజితి కుద్భవిలిరి;
 మిత్రవిందకు ప్రభామిత్రులు సోతులు
 గత్రవంతాదులు గలిగిరి పదురు;
 కాళి నకామిని కనియెఁ బెంపొంది
 బోలశ్రుతాదులఁ బుత్రులఁ బదురు;
 భద్రకుఁ బుట్టిరి భద్రాచనుతులు
 భద్రమూర్తులు నాహా గులు పదురు;
 సత్యభాషిణి గాంచె గౌతమిఁ బదురు
 సాత్యకి మొట్టొన సత్పుత్ర వరుల;
 వెలదులు పదియాఱు వేలునూఱురును
 తలతలఁ బదియేసి తనయులఁ గనిరి.
 వినుతింపఁ బదియాఱు వేలును మాట
 యెనమండ్రుభార్యల కేపారుపుత్రు
 లాయెడ లక్షయు నలువదియొక్క
 పేయును నెనమండ్రు విష్ణున దసులు.
 కన్యలు నందఱు గల్యాణమతులు
 ధన్యమై కృష్ణు నంతానంబు నిగుడ
 వారలనుతపాత్రవర్గం గుఱి
 వారిజానుఁడైన వర్ణి పనేర
 డట రుక్మపుత్రిక యగు రుక్మవతికిఁ

బటతరంబగు వేడ్క ప్రద్యుమ్ను వలన
 ననిరుద్ధుడైదయించె నని చెప్పటయును
 మునినాథ ! ఈరుక్మి మురైరితోడ
 వైరంబు మానడు వరపుత్రి నెట్లు
 శౌరపుత్రునకిచ్చి సాజన్యుడయ్యె ?
 నీవెఱుంగనిదేమి ? నిఖిల కముల
 లేవెఱింగింపు లాలితపుణ్య యనుడు ;
 శుకుడు పరీక్షిత్తుఁజూచి యాయర్థి
 మకలంకగతి వినుమని చెప్పదొడఁగె.
 ఆకృష్ణుతో వైరమయ్యును రుక్మి
 నూని చెలియలితోడి నెయ్యమున

—; అనిరుద్ధుని వివాహము - కలహము .—

మేనల్లుడనుచు నర్మిలి కూతు నిచ్చె
 గని నెమ్మనములు గలయవెన్నుండు ;
 ఆరామన దను కనిరుద్ధునకును
 నారూఢి తన పాత్రియగు లోలనేత్రి
 లోచనయను కన్య రుక్మి యిచ్చుటయు;
 ఆచెలి పెండ్లికినై విడర్భకును
 యానకదుందుభిహలికృష్ణమతన
 పై నేయకృతవర్మసాంబాదులైన
 బంధులతో వచ్చి బహువైభవమున
 బంధురప్రీతి శోభన మొప్పు జేసె.
 కుడిచి కూర్చుండి పెక్కులు వినోదములు
 గడువేడ్క జూచుచో గాళిందివిభుడు

నారుక్కియును గూడ హలపాణితోడఁ
గోరిజూజము సమకొలిపి యాడించి
భాగంబు దానయై పణముగా నొడ్డి
వేగంబై మాడలు వేయేసి గెలిచి
కై లాటములు జేసి కల్లులు వెనచి
తాలాంకుఁ గెలిచిరండలుఁ దచ్చ సేసి,
ఓడియు బలభద్రుఁడుదుగక లక్ష
మాడలు పణమొడ్డి మరిగెల్పుటయును;
ఆవిధర్భుఁడుగెల్పె ననుచు నొండొరులు
చేవేసి నవ్వుచు నీరి నీక్షింపఁ
దాలాంకుఁ డడరి యుత్తాలరోషమునఁ
గాళిందిపతి మోముఁ గనుఁగొని పలికె

740

“ పాపాత్ములార! ఈపలక నాగెలుసా?
ఏపార వైదుర్భుఁ డిటు గెల్చినాఁడో?
ఉన్న రూపెఱుంగింపుచోక పక్షమేల?”
అన్న ప్రలంభారి కనియె నారుక్కి.

“ గోపాలకులు మీరు! గొల్ల జూడములు
నేపార నొందురు లెగ్గు లాడుటయుఁ
గాక! ఈరాచ యోగ్యంబైన యాట
మీకేల! వడిలేచి మిన్నక పొమ్ము!
మాడలోడితిమని మాటిచూటికిని
గాడఁ నాడిన నీకుఁ గలదయ్య గెలుపు?
కడపి యాడుటగాదు కాక యేమేని
నడుగరాదే మమ్ము నక్కఱయేని!”

—: బలరాముడు రుక్మిణి జూడవులక నెత్తి కొట్టి చంపుట :—

అనిపల్కి ప్రహసించి యార్జునైదర్భఁ
గని నీరి మిడుగులు కన్నులదొఱుఁగఁ
బటురోషమున నెత్తి పలక వేత్రిప్పి
నిటలంబువ్రేయఁ బెన్నెత్తురు దొఱఁగి
వెడవెడ మిడిగ్రుడ్లు వెడలి రోజుచును
పక్షిలన్నుకొని రుక్మి ప్రాణంబు విడిచె !
కాళింగుఁ జంపి యక్కడి ధూర్తసమితిఁ
ద్రోలిన నందఱుఁ దుప్పలఁ దూలి
పులిగన్నపసులను బోలి నైదర్భ
బలము భీతిల్ల సంధమ్రమేచఁ బఱచె ;
హరివచ్చి దేమిదేమని చూచుచుండ
నరదంబు వెనకెక్కి హలధరుడంత
లోచనతోననిరుద్ధ నెక్కించి
వేచని యాపురి వెలవెల నున్న
నారుక్మి మడియుట నెంతయు నెఱిగి
శౌరి నీరినిగూడి చనియె ద్వారకకు ;
అరసి దుఃఖాశ్రాంతయైన రుక్మిణిని
గరమర్థి గుందార్చె గమలలోచనుడు.

750

—: బాణాసురవృత్తాంతము :—

అలోన బలిదానవాధీశసుతుడు
వ్యాశేంద్రసదృశుడు వేచేతివాడు
నారూఢజయశాలి యరిశైలవజ్ర

భూరిప్రతాపుడద్భుత బలోన్నతుఁడు
బాణాసురుఁడు తపోబలముల వేర్చి
స్థాణుని మెప్పించి తనపురంబునకుఁ
దననివాసమున కాతని రక్షిసేసి
యనుపమజయకీర్తులంది పెంపొందె.

—: బాణాసురుఁడు శ్రీశంకరునికిఁ దనయుద్ధకాంక్షఁదెలిపి
ప్రార్థించుట :—

ఆతఁడు గర్వాంధుఁడై యొక్కనాఁడు
భూతేశుపాదాబ్జముల మీఁద వ్రాలి
వినతుఁడై చేతులు వేయును మొగిచి
యనుకంపఁ దోప నిట్లని విన్నవించె.
“ దేవ ! మహాదేవ ! దేవతారాధ్య !
భావజగుహార ! భక్తమందార !
నీవు ప్రసాదింప నిఖిలరాజ్యములు
నీవేయిచేతులు నివినాకుఁగలిగె !
అవనిలో నాకంటె సధికుఁడు లేమి
నివి వృధాకథలయ్యె నిభచర్మవనస !
తురగఖురోద్ధాతఘోరి పెల్లగయు
దురములోఁ దురగంబుఁ ద్రోలంగ లేదు ;
మండితదోర్ద ండమండలాగ్రమునఁ
జెండాడి పగతులఁ జిక్కింప లేదు ;
చటులకార్ముకము క్తకరపరంపరలఁ
బటుమాంస ముర్వికి బలిసేయ లేదు ;
వంతికోవండ ! గదాతాటనముల

దంతికుంభముల విదారింపలేదు ;
 వీరరక్తంబుల వేతాళసమితి
 నారూఢగతి నోలలాడింపలేదు ;
 యొఱపైన నృపలోకమురుశరీరముల
 మెఱసి ధాకినులకు మేఘగలేదు ;
 నీయాన ! రణకేళి నెరపంగలేదు !
 నేయిచేతులుమోవ విసమయ్యెనాకు
 కలన మీరెడుశక్తి కలిగియు లేని
 ఫలమయ్యె ముచ్చటబాపవే తండ్రి !”
 అని గబ్బుమైనాడ నసురమాటలకుఁ
 గినిసి యల్లననవ్వి గిరిజేశుఁడనియె.

770

“ నీవేమిసేయుదు నీపాల్చిదైవ
 మీవిధిఁ బ్రేరింప నిట్లంటిగాక !
 దురములోపల నిన్నుఁదొడరి నీవేయి
 కరముల వ్రేఁగు నొక్కట మాన్పనోవు
 అలఘువిక్రమశౌఁ యే శేరగలఁడు ;
 తలఁచిన నీకోర్కి తలకూడగలదు,
 తప్పక నీకేతుడండఁబు విటిగి
 యెప్పుడు ధరఁగూలు నెఱుఁగు మద్దినము
 ననుమోచునట్టి రణంబుగాగలదు,
 మనములో నెఱిగి యేమరక వర్తింపు”
 మని వీడుకొలిపిన హరునకు మ్రొక్కి
 చని సంగరోద్యోగచతురుడై యుండె.

—: బాణాసురపుత్రి ఉపాకన్య స్వప్నములో
ననిరుద్ధునిఁ గూడుట :—

ఆ బాణానందన యతిరూప హరిణ
శాపాక్షి కలకంఠి సమదేభగమన
కమలకోమలనేత్రి కరివైచ మధ్య
భ్రమరసన్నిభ వేణి పంకేరుహస్య
కంబుకంధర మాక్తి కాకుండడంత
బింబఫలాధర బిసలతాపాణి
యననొప్పి కందర్పునసిపుత్రివోలె
తనరు యుపాకన్య దానొక్కనాడు
పాలుపారు మేడపై పువ్వుపానువున
నలవడి నిద్రితయై యున్నచోట ;
కలలోన నొక్కచక్కని రాచకొడుకు
జలజాతనేత్రుడు సౌభాగ్యమూర్తి
తను జాయవచ్చి మెత్తిని కేలుకేల
ననువొప్పఁ గీలించి యంగంబు నిమిరి
యల్లనఁ గౌగిట నందందచేర్చి
యుల్లాసరసవార్ధి నోలలాడింప
నంతట మేల్కొంచి యబలచిత్తమున
సంతోషమును సిగ్గు జభుకను బొడమ ;

780

—: ఉపాకన్య విరహము :—

కలలోని సేత నిక్కముగాఁగ దలచి
కళవలపడు మేను గరుపార నిలుచు ;

దిక్కులుపరికింపుఁ దెసిలియారూప
 మొక్కడబొడగాన కెంతయు వగచి ;
 కొలఁది నై ప్రహ్లాదకులపయోరాసి
 కలఁవఁగాఁబుట్టిన కట్టడి నై తి ;
 ఏమని యెఱిగింతు నీమాటలొరుల
 కేమిగాఁగలదకో . ఇటమీఁద''ననుచుఁ
 గలఁగుఁ జేట్పాటున కడు చిన్నబోవు ;
 పలుక నేరక డిల్ల పడు ; మారుమాటఁ
 బారిపొరి నాలించుఁ బువ్వుపాన్పునను
 బారలు గ్రమ్మట నిద్రవోచూచు లేచు ;
 ఎలుఁగెత్తి యిందురావే యని పిలుచు ;
 తలుపులోనున్న యాతని రమ్యమూర్తిఁ
 దలపోయుఁ దలయూఁచుఁ దన్నుఁదా మఱచు ;
 వలరాజుచెలిమికి వంతలోఁగుందుఁ
 జెక్కునఁజెయిఁజేర్చి చింతించునంత
 నొక్కొన్నఁదగ వేడి నిట్లూర్పు వుచ్చు ;
 నొగలు ; హాసనుచుఁ గన్నుల నీరునించు ;
 మొగమెత్తకంగుటంబున నేలవ్రాయు ;
 పులకించు ; చమరించుఁ బొరిమూర్ఛబోవు ;
 అలుగు ; నాతని యొప్పు నంతంత పొగడు ;
 సొరి కాముఁడాడించు బొమ్మచండమునఁ
 బరవశయై పంచబాణాగ్నిశిఖల
 కగ్గమై యందంద యాటడిపొందు ;
 దిగ్దనలేచి భీతిల్లి శయ్యవ్రాలు ;
 గోరికలాతనిఁ గోరి రేకె తఁ

790

800

గూరుకుఁ గానక కొండలమందు.

ఈభంగి మదనాన్ని నెరియుచు నున్న

నాభామచెలియ కుంభాండునిపుత్రి

చిత్రరేఖనుపేరఁ జెన్నారు లేమ

మైత్రివాటించి యమ్మగువకిట్లనియె.

—: చిత్రరేఖ ఉపాశస్యను సూరార్పుట :—

“ ఇదియేమి నీచంద మెలదీగబోడి ?

మదిలోన నీకింత మరుగనేమిటికి?

ఏల చింతించెదవేల మూర్ఖిల్లి

యేలనారటఁ బొందెదిభరాజగమన ?

పురుషుండు నీతోడ భోగించినట్టి

మురిపంబుదోచె నీమోముదామెరను

బారిఁ బోతుటీగకుఁ బొలియంగ రాని

వరహార్యమునకు నెవ్వఁడు వచ్చెనబల ?

పడుచుకూతుర ! ఇట్టివని యెట్లువుట్టె ?

ఎడసేసి నాకేల యెఱింగింపవైతి ?

ఎవ్వనిగనుఁగొంటి వెవ్వనిబొంది

తెవ్వఁడు నేనె నేడిసాహసంబు?

వనిత ! నీమదిలోని వగపెల్లదీర్తు

నను వింతసేయక నాకెఱింగివు

మనిన నెచ్చెలిజూచి హరుపంబు సిగ్గు

ననుకంపయును దోష నయ్యం తిపలికె.

—: ఉపాకన్య చిత్రరేఖతోఁ దనస్వప్న
వృత్తాంతముఁ జెప్పట :—

“ ఈమేడపై నుండి యేనిద్రవోవ
యేమి చెప్పదు నీకు నిగురాకుబోడి !
నీలవర్ణమువాఁడు నిడు గేలువాఁడు
వాలారు చూపుల వలనొప్పవాఁడు
రతినాయకునకు నారసపుత్రుడొక్కొ !
ఇతఁడు నాసౌభాగ్య మేపారువాఁడు
కలలోననేతెంచి కౌగిటఁజేర్చి
చెలఁగి చిత్తిజుకేళిఁ జిక్కించె నన్ను !
ఇతనితోఁ గలసి పేరడిగి మాటాడు
తతి పాపి నాసిగ్గు దాపురంబయ్యె
నంత మేల్కొంటిని యతఁడంతఁ బోక
నంతరంగములోన నడఁగి యున్నాఁడు ;
కూడిపాయుట సమకొనెగాని వానిఁ
గూ! యుండెడు వేడ్క కొనసాగదయ్యె ;
నతనిఁ దోతేకున్న నంగజాత్రముల
ధృతిదూలి ప్రాణంబు తెగిపోవఁ గలదు
యేమిసేయుదు ” నని యిలవ్రాలి యున్న
యామెలంతనుగని యానాతి పలికె.

820

—: చిత్రరేఖ చిత్రపటము వ్రాసి ఉపాకన్యకకుఁ జూపుట :—

కటకటా! కలలోనగన్న రాకొమరు
నెటుపట్టి తేవచ్చునే ముద్దరాల !

వీరగుణులయందు నిజమంటి తలఁపు
 యే తెఱంగునఁజూచి యెఱుంగము వినము,
 నీకేల ముచ్చట? నీకేల బెగడ?
 నీకేల వెనుఁబడ నీరజవదన?
 మూఁడు లోకంబుల నూదితయే దొల్లి
 వాడిగా నెఱుంగని పురుషులులేరు;
 నాకొసలంబున నరవ రోత్తముల
 నీకుఁ జూపెదఁ జూడు నిఖిల కాన!
 వచ్చి పొందిన భూపవరుని సీమాలఁ
 దెచ్చి పట్టెద నింత ధృతిఁ జిక్కఁ బట్టు"
 మనిపల్కి నవ్వుచు నాచిత్రరేఖ
 పనుపడ నొక చిత్రపటము సంధించి
 నకలలోకంబుల నననాథసుతుల
 నకలంకమతి వ్రాసి యుబలతో ననియె.
 నీతలఁపుననున్న నృపకులొత్తంసుఁ
 డేతెఱంగో వ్రాసితిలుజూడు మనుచు;
 పాతాళవంశులఁ బన్న గాధివులఁ
 జాతుర్యగుణుల రాక్షసకుమారకుల
 నలకూబరాది యున్నతయక్షవరుల
 నల జయంతాదుల నను ధివుల
 గరుడభేచరసిద్ధగంధర్వవరుల
 వచుసతో వేర్వేర వనితకుఁ జూపి;
 భూలోకమున రాజపుత్రులఁ జూపి;
 ఆలోనఁ గురుపాండవాదులఁ జూపి;
 యాదవవీరుల నందఱుఁ జూపి;

అదినారాయణుడగు కృష్ణుఁ జూపి;
అనుమానపడి చూడ నంత స్రద్యమ్ముఁ
గని యీతఁ డాతఁడే కాబోలు ననుచు
మనములో శంకించి మరియనిరుద్దుఁ
డనుకాంతి రూపంబుఁ దప్పకఁ జూచి
తలఁపులోపలి కూర్చి పట్టుముట్టాడఁ
బులకించి తిలకించి పూఁబోడి పలికె.

“ కలలోనఁ గన్న చక్కని వాడె వీడు!
కలయల్ల నా నిక్కవనుయ్యె నేడు!
నీ కాశలంబును నీ దళిగుణము
నీ కూర్చి పెంపును నీ వచోరతియు
నాకంజసూతికి నుపయోగ పొగడ?
నాకెవ్వరిక దిక్కు నలినాయతాక్షి!”
అని పల్కి యంతంత యతశయంబైన
మనసిజాలము పైమలసి మట్టాడఁ
డన్న దా నెఱుంగ ధరవ్రాలియున్న
యన్నాతి బోధించి యల్లన నెత్తి
కన్నీరు దుడిచి యంగఁ బెల్ల నిమిరి
చెన్నార నెయ్యంబుఁ జిలుక నిట్లనియె.

840

—: చిత్రరేఖ తనమాయచే నరుద్ధుని యపహరించుట :—

“ పైదలి! నీదైన భాగ్యంబు కతన
యాదవోత్తిముఁడైన నారిపాత్రుడబ్బె!
ఆ సుందరాకారు నర్మిలఁ దెచ్చి
నీ సమ్మఖమువేసి నెమ్మివాటింతు.

వెటవా యు” మనిపల్కి వెలది బోధించి
 తెలువ మాయాగతి దివమున కెగసి
 రాజీవ నేత్రి సురక్షితంబగుచు
 రాజితంబైన ద్వారక కేగి యందు
 యువిదలతోఁగూడి యుద్యానభూమిఁ
 దవిలి రతిక్రీడఁ దనిసి నిదించు
 యనిరుద్ధుఁ గాంచి మాయలుఁ గొల్పి యెత్తు
 కొని వియద్గతి వచ్చి కోర్కులు బొదల

850

యతి : బాణతనూజ మంచముక్తేవఁ బంచ

—: అనిరుద్ధుఁడు ఉపాకన్యతోఁ గ్రీడించుట :—

బాణునందను నుంచి పశువుక చనియె. | ౪
 అనిరుద్ధుఁ డంత మాయానిద్రఁ దెలిసి
 కనువిచ్చి పరికించి కనకతల్పమునఁ
 దనకు బాసఁ లతఁ దలయాపు నేసి
 కనుమోడ్చి ముఖచంద్రఁ యెత్తులు వొలయ
 జక్కవ కవఁగప్పు జలజమో యనఁగ
 నొక్క కేలున నుర్రోజంబు లదిమి
 కలయఁ గంకణమణిగణమరీచికల
 మలయుచు దినద్యుతి మాయంగఁ జేయఁ
 దనబోటి మాటలఁ దాపంబుఁ దీరి
 మనమూరడిలి యాదమటచి నిదించు
 నయ్యుపాసతిఁ గాంచి యంతరంగమున
 నెయ్యింపురసముబ్బి నీటులు వొడమ
 నండండ కనుఁగొని యంగ జాత్రములఁ

యతి :

గంది నెమ్మదిఁ దమకంబగ్గలింపఁ
 గదసి కేలునుగేలుఁ గదియించుటయును;
 అదరి మేల్కని లేచి యంగంబు వణకఁ
 గుచభార మెడలంగఁ గౌనసియాడఁ
 గుచకుంభములఁ జేల కొంగున నదిమి
 లక్ష్మీసుతుని రాజ్యలక్ష్మీయో యనఁగ
 పక్షిలలోచనప్రభలుప్పతిలఁగ
 శయ్యపై డిగి నిల్చి జలజాతనేత్రు
 నయ్యాదనో త్రిము నర్థి నీక్షించె.
 ఇరువుర చూపులే యేపారఁ దనకు
 శరములు గాఁ బంచశరుఁడేయఁ జొచ్చె!
 ఆలోన ననిరుద్ధుఁడా లోలనయనఁ
 గేఁగఁగేలునఁ బట్టి గిలిగింత వుచ్చి
 చెక్కులు బుడుకుచు సిగ్గుఁ బోగొట్టి
 గ్రక్కున నందంద కౌఁగిటఁ జేర్చి
 మాటల మఱిగించి మక్కువఁ బెంచి
 కూటంబుఁ జవిఁ జూపి కోర్కులు నించి
 యిదిరాత్రి యిదిపగలివి సభ్యప్రాద్దు
 లిది వింతతావని యెఱుంగంగ రాక
 యకుటిలక్రీడల సఖలభోగముల
 నొకనాల్గు నెలలుండ నొక్కనాఁ డెఱిగి

860

—: అంతపురవాసులు బాణాసురునకు ననిరుద్ధుని గుఱించి

తెలియపర్చుట :—

యంతపురజనాళి యరిగి బాణునకు

నంతయు నెఱిగింప నతఁడు గోపించి
 చనుదెంచుచో లీల సౌధంబు మీఁదఁ
 దనకూతుఁడ నాదట జూడ మాడు
 వనజాతనేత్రుని వనమాలిపాత్రు
 ననిరుద్ధు విక్రమయనిరుద్రు గాంచి;
 తన కెలంకుల నున్న దనుజులఁ జూచి
 “చని యాదురాత్మునిఁ జంపి రండనిన”
 వారలు చనుదెంచి వనజాతనేత్రు
 నీరసంబునఁ బట్ట నెంతయు నలిగి
 పరిఘంబుఁ ద్రిప్పి యప్పగతుల నెల్ల
 ధరణిఁ గూల్చుటయు నుద్ధత బాణుడలిగి

870

—: అనిరుద్ధుని నాగపాశములచే బాణాసురుఁడు బంధించుట :—

యనిరుద్ధు నాగపాశావళిఁ గట్టి
 పెనుపరి చెఱసాలఁ బెట్టంగఁ బనిచె.
 అనిరుద్ధుఁ డని రుద్ధుఁడై యున్న భంగిఁ
 గని యుపాకన్యక కడుఁ జిన్నబోయి
 యతిదుఃఖపరవశఁడై రేయుఁబగలు
 నతనితోడిదె లోకమై యుండె నంత.

— నారదునిచే ననిరుద్ధుని యునికిఁ దెలిసి శ్రీకృష్ణుఁడు
 సైన్యముతో శోణితపురిని చుట్టుచుట్టుట :—

అక్కడ ననిరుద్ధు నాతోటలోన
 నెక్కడ పోకయు నెఱుంగంగ లేక
 బలభద్రమురహరిప్రద్యుమ్నముఖ్య

లలమి దిక్కులనెల్ల నందంద వెడకి
 కానక యెంతయుఁ గళవళంబంది
 మానసంబుల ముఖమగ్నులై యుండ;
 కోరి కైలాటంబుఁ గూడుగా మెలఁగు
 నూరివంశ్యుఁడు బ్రహ్మసుతుఁడు నారదుఁడు
 హరి సన్నిధికి వచ్చి యుండు వార్తఁ
 గరతలామలకంబుగాఁ జెప్ప శౌరిఁ
 విని వృష్టితోజాంధవీరులతోడ
 ఘనయోధరథవాణికులతోడుతను
 బలభద్రసాత్యకిప్రద్యుమ్నసాంబ
 జలసత్యకృతవర్మసారణులాది
 ద్వాదశాత్మోహిణీ దళసంఖ్యతోడ
 యాదవరత్నంబు నూరి దిండువెడలె.
 దళములు నడువంగ ధారుణి వడఁకె!
 జలధులు కలఁగెనాశాచక్రమగలె!
 హరియును నిట్లు నిత్యప్రయాణముల
 నరుదెంచి రజతాద్రి యత్తీరభూమి
 స్థాణునిచే రక్షితంబై వెలుంగు
 శోణిపురము మున్నుట విడియించి
 యుపవనంబులు రాల్చి యూళ్ళను గాల్చి
 చపలత బహుజలాశయములఁ జెఱచి
 పెరియొంగ నందంద పేర్చినపగిది
 పురికోటలగ్గులద్యుతముగాఁ బట్టి

880

890

వీరును వారును వెనఁజోరఁజూచి
పొరులందఱు భయభ్రాంతులై నిలువ

—: దొమ్మియధము :—

పనిగొని రుద్రుడు “ బాగుని వీడు
గొనగొని నేఁగఁచికొనియుండ నిల్లు
పగతురచే భాదపడుటెల్లు జూతు
నిగిడి సైన్యంబుల నీరుగావెంతు ”
ననిపల్కి పటహమహారాస మొలయ
వినుతలీలల మోవృషభంబు నెక్కి
శూలపినాకాదిసునిసి తాయుధము
లాలోన భయదసలార్చులుఁ బర్వ
జ్వాలక రాశివిశాలరావముల
ఘాలనేత్రుఁడు మహాప్రమథులుఁ గొలువ
బహుభూతభేతాశపై శాచకోల్లు
నహితభీకరలీల నలమిత్రోనడువ
గినిసి ముండఱఁ గార్తికేయుఁడేతేరఁ
జనుదెంచి యాడవసైన్యంబుఁ దాకె.
సాత్యకి బాగుతో సమరంబు నేసె ;
నత్యుదగ్రత వీరులందఱు దొరసి
వారువీరన కెల్లవారునుఁ బేర్చి
పోరాడిరమరులద్భుతమంది చూడ
నప్పుడు బహ్మదులంతరిక్షమునఁ
దప్పక నిల్చి యుధముఁ జూచుచుండ
పరశుతోమరగ దాపట్టినముసల

పరిఘముద్గరశరప్రాశఖడ్గముల
 ఘనరోషములతోడ గదిలికాత్రవులఁ
 దునిమియు నలిచియు దూర నేయుచును
 బటురౌద్రయోధనిర్భరలీల మెఱయఁ
 జటులత నిరువాగు సరియకాఁబోర
 సడలెను హయములు సామజంబులును
 పడియె తేరులు వీరభటకొటి గడసె.
 కాలువలై న రక్తప్రవాహములఁ
 గీలాలములఁ గన్నుగిలుపుచు నవ్వ
 తలలు తామరలు ; నుద్ధతమాంగమడును ;
 తలమెదళ్లు పులిసతట ప్రదేశములు ;
 పెనుపారఁబ్రేవులు బిససమాహములు ;
 తనరారు కేశసంతతివై వలంబు ;
 నలినమణికొటి రక్తోత్పలంబు ;
 నీలాబ్జసరములు నెలకొన్న శేంట్లు ;
 ఘనరథాంగంబులు కమతసంఘములు ;
 బనరు వింజామరలొగి మరాళములు ;
 తలకొన్న భూతభేతాళవర్గంబు
 జలపక్షి నివహమై జలకెళిఁదేలి
 కొలను చందంబునఁ గొమరగ్గలించి
 కలను జూడగ భయంకరమయ్యె నవును !
 ప్రమదబలంబులు పటుశక్తి మెఱసి
 కమలనాభుని నేనఁగారింపదొడఁగె

910

¹తల మెదడు పెండెలు గట్టుపులిస దేశములు

విద్యుత్ప్రభాభాస వివిధబాణములు

—: ప్రద్యుమ్నగుహుల ద్వంద్వయుద్ధము :—

ప్రద్యుమ్నఁజాగుహుపై నాట నేసె ;
 ఆతఁడు కోపించి హరితనూభవుని
 కేతుడండము విల్లు గృత్తము నేయ
 వేటొక్కవిలుగొని విష్ణునందనుఁడు
 నూఱుబాణంబులు నొప్పించి గుహుఁడు
 ఘనశక్తివై వ నిర్ఘాతశతంబు
 చనుదెంచుగతి వచ్చుచుటలతఁ జూచి
 యరదంబు దిగినిల్వనాతని శక్తి
 హరుల సూతుని తేరు నడగించి చనియె ;
 రతిపతి యొండొక్క రథమెక్కిగుహుని
 శిరశరంబున నేయ శిరమును నురముఁ
 బగిలి నెత్తురు గ్రమ్మఁబ్రబలగాత్రంబు
 చిగురొత్తు కింశుకచెల్వ వహించె ;
 నేనాని పఱచుండఁజేరి యాప్రమథ
 నేన బ్రద్యుమ్నుడు చెండాడఁదొడఁగె ;

920

—: హలివుష్పదత్తుల ద్వంద్వయుద్ధము :—

హలి వుష్పదత్తుని నాఱుబాణముల
 చెలఁగియేయఁగ వాడు చేయార్చి చూర్చి
 యిరువది బాణంబులేసి నొప్పింప
 పరుషతకొర్చి యాబలభద్రుఁ డలిగి

¹మేటితూవులు నూలు మేన గ్రుచ్చుటయు
 నాతడు గడగొని యవనికి దాటి
 నూతాశ్వరథమును జార్జంబు నేసి
 తలవేయ నడువను ధాత్రిపైవ్రాలె
 కులిశంబుఁ దాకిన కొండ చందమున ;

—: బాణపుత్రుడు సాంబునిపైఁగదియుట :—

బాణపుత్రుడు సాంబుపై నార్చియేడు
 బాణంబులేసిన బద్మాక్షనూనుఁ
 జాతనిమీఁదఁ బదాఱుబాణంబు
 లాతతంబుగ నేయ నతడు కోపించి ;
 హరుల నాల్గిటిఁజంపి యాఱుబాణముల
 నరదంబు సూతుని యవలీలఁగూల్చె.
 విలుద్రుంచుటయుఁ బెంపు విడువక వ్రాలుఁ
 బలుకయుఁ గొని మీఁదఁ బారుతెంచుటయుఁ
 గని బాణనూనుడు కంపించి తేరి
 వెనకకు జాటియుద్వేగుండై పఱచె ;
 బాణుడు సాత్యకిపై నార్చి వేయి
 బాణంబులడరింపఁ బటుశక్తి నతడు
 కినిసి తచ్చరములఁ గృంతముఁజేసి
 ఘనశరంబుల మోము గాడంగనేయ
 నూనిన ఖన్నమై యొకసాయకమున
 పై నేయు సృక్కించి శౌరిపై నడచె ;

980

—: శ్రీకృష్ణ బాణాసురల ద్వంద్వయుద్ధము :—

చండాంశుదశకర చటులంబులగుచు
మండితదోర్దండమహిమ దీపింప
శ్రీరమ్యతర మేరుశిఖరమో యనఁగ
చారుకిరీటనిశ్చలకాంతి నిగుడ
లలితాంబుధరతటిల్ల తికలో యనఁగ
బలిసి యుగ్రాయుధప్రభలుప్పతిలఁగఁ
దాఁచునఁబూర్ణ సుధాంశుచే నైన
ప్రాకటముక్తాశప్రతంబు వెలుఁగఁ
బ్రథమాద్రి దోతెంచు భానుఁడో యనఁగ
రథమెక్కి గర్వదుర్వార వేగమున
హరిమీఁద జనుదేర ననికేతనము
మురిసి కూలుటయును ముదమంది(మదిని)

940

“ కలిగెఁ గదా! నాకుఁ గడఁరంగమునఁ
గలుపంబుతోఁ జేతిగమి తీటమాన్ప”
నని మురారాతిపై నంబకాష్టకముఁ
జూసువుటయును శౌరిచూచి కోపించి
పటుశార్ఙ్గనిర్ముక్త బాణజాలముల
విటతాటముగ వైత్యవిభునేయ నతఁడు;
యేనూఱు చేతుల నేనూఱు విండ్లు
బూని నానాస్త్రముల్ పొరినేర్చి నారిఁ
దొడిగి పల్లెసినఁ దొలఁగక వాని
నడుమ నే తునుమాడె నలినలోచనుఁడు
తొడిబడ విండ్లన్ని దునిమి రథములఁ
బొడిసేసి సారథిఁ బొడవడగించి

యరదంబుఁ దునుమాడి యార్చియాశౌరి
శరముల నేను ధర్మరితము చేసె;
కడుఁదుర్లు గుట్టినకరణి మేనరియ
నొడలు పెన్నెత్తురు లొలుక నయ్యసుర
మరలిచూడక పార మదనాఁ యంత

— : పినాకి కృష్ణునితోఁ బోరాడుట : —

హరిఁ దాఁకె బహుపితాచావళితోడ
యాదవవీరులు నసురవీరులును
నాడటఁ బోరాడ నతిభీషణముగఁ
గమలాక్షు సేనలగ్గలిక మై తరుమఁ
బ్రమథసేనలు భూతబలమును దిరిగి
జడలు వీడఁగ మేను జళుకండ కాళ్లు
వడవడ వణకంగ వా తెరలెండఁ
బెదవులు దడవుచు భీతిఁ బెల్లుటికి
యదవద పటచె నాహరుఁడున్న కడకు;
పట తెంచు సేనల భర్తఁడు జూచి
వెఱవకుండని నిల్చి వృషభంబు నెక్కె;
గరుడ వాహన యక్షగణముల కంత
సరభసంబున మహాసంగ్రామ మయ్యె!
దిక్కులొక్కట మ్రోసె దిగిభంబులొరలె;
చుక్క లెల్లడరాలె సురకోటి వెఱచె;
బ్రహ్మాదిసంయమిప్రతతి భీతిలై;
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలినట్లయ్యె!
హరుఁడు పినాకమునందేనుశరము

లురుముష్టి సంధించి యురచూడనేయ
 హరిశార్ఙ్గ నిర్మూక్తమగు శరాష్టకము
 హరుమీఁడ వెసనేసి యార్చిన గిరిసి
 వాశుపతాస్త్రంబుఁ బశుపతి వ్రేయ
 నాశౌరి యేసె నారాయణాస్త్రంబు. 960
 ఇరువుర శరములు నెలమి నొండొండఁ
 బరుషమై రవికోటి పడిన చందమున
 జాయచుఁ బేర్చి మంటలు మింట నంట
 మ్రోయుచు రెండ్రుములు శాంతమయ్యె.
 బ్రహ్మాస్త్రమడరింపఁ బంకజోదరుఁడ,
 బ్రహ్మాస్త్రమున శాంతపటచె నాహరుఁడు.
 ఆరూఢగతి హరుఁడనలాస్త్రమేయ
 వారుణాస్త్రంబున వారించె శౌరి.
 జలద బాణమునఁ బాషాణవర్షంబు
 గలగొని యడరింపగాఁ గృష్ణుఁ, డలిగి
 యురగ బాణంబేయ నురక మురారి
 గరుడాస్త్రమున దానిఖండించినైచె.
 వారణోజ్వలబాణవహనసత్వమున
 నారుద్రుఁడడరింప నద్రులఁ బగిది
 దారుణంబుగ మత్తదంతులు గవియ
 నారసింహాస్త్ర మున్నతిఁ బ్రయోగించి
 ఘోరకంఠీరవ కోటులచేతఁ
 గోరి యాకరికోటిఁ గూల్చె నాశౌరి.
 అంతట హరుఁడు కాలాంతకమూర్తి
 యెంతయు హరిఁజూచి యెసఁగు రోషమున

తాపజ్వరంబు నుద్ధతిఁ గూర్చి యేయ
 నేపార నదిసేన నెరియింపఁ జొచ్చె.
 ఉష్ణజ్వరమువచ్చు నురువడిఁ జూచి
 వైష్ణవాస్త్రముఁదొడ్డి వారిజోదరుఁడు

—: శీతజ్వరపీడితయై తాపజ్వరము శ్రీకృష్ణుని శరణు వేడుట :—

శీతజ్వరంబుఁ జెచ్చెర నేయుటయును
 భూతకోటులు భయభ్రాంతిఁ గంపింప
 తాపజ్వరంబు మేనుఁదప్పక కదియ
 వాపోవుచును వచ్చి వారిజోదరుని
 బదములపైవ్రాలి ప్రణతింపఁ దొడఁగె.
 “ యదువంశవల్లభ! అఖిలలోకేశ!
 కారుణ్యమూర్తివి కంజాతనేత్ర!
 వారిజోదర! భక్తవత్సల! కృష్ణ!
 నెట్టిన నీశక్తి నిఖిలజంతువులఁ
 బుట్టెఁతు రక్షింతు పాలియింతు వీవ!
 ప్రకృతియుఁ బరుషుఁడు పరమశాంతియును
 వికృతులనానీవ విశ్వలోకేశ!”
 అని సన్నుతించెడు సమృహజ్వరముఁ
 గనుఁగొని పలికె నాకమలనాభుండు.
 “ నీవేల వెఱచెదు! నీవున్న యెడల
 నేవ నపథ్యంబు నేసిన వారిఁ
 గారింపు మర్థి నీకథ విన్నయట్టి
 వారిఁ బొండక నీవు వర్తింపుచుండు.”
 శీతజ్వరంబంత శివు మేను సోకి

యాతతజాడ్యంబు నావలింతయును
ఘనమైన యాతన గంపంబుఁ గదిసి
కనుమోడ్చి నిద్రించుగతి నుండె నంత;

—: అంబిక శ్రీకృష్ణునిఁ శ్రోక్షించుట :—

అంబర కేశాంగమర్థంబుఁ గొన్న
యంబరాంబర జగదంబ యే శెంచి
కరకరిఁ బోరు శంకర శార్ఙ్గధరుల
నిరువురకడఁజొచ్చి యేపార నిలిచి
హరిమోముఁజూచి యిట్లని నుతియించె.

“వరద! జగన్నాథ! వసుదేవపుత్ర!
దేవదేవారాధ్య! దివ్యస్వరూప!
గోవింద! మధువైరి! గోపాలవంద్య!
సీపు మేల్కని చూడ నిఖిలంబుఁ బుట్టు
సీపు నిద్రించిన నిఖిలంబు నడఁగు!
మాయచే నఖిలంబు మాయగావించు
మాయస్వరూప! చిన్మయ! హృషీకేశ!
మూఁడుమూర్తులు నీవ మొగివానిమూడ
పోడిగాఁ బెరిగెడి పొడవపు నీవ
బాణుఁడు దంకు నదృక్తుఁడుగాన
స్థాణుఁడతనికి నై నమరంబు నేసె;
భక్తవత్సలుఁడగు పరమాత్మ నీకు
భక్తుఁడుగాని నీపగవాఁడు గాఁడు.
ఇతనికి నీకును నేమి భేదంబు!
హితమతిఁ దలపోయ నేకరూపంబు!

నీనామమే ప్రోద్ధు నిష్ఠతో జపము
 వూని యనుష్ఠింతుఁ బుండరీకాక్ష!
 నను జూచి యైనను నాగఁ కంఠుని
 ననుకంప వీక్షింపు” మని నన్నుతింప
 నాతతజయశాలియైన కృష్ణుండు
 శీతజ్వరము మాన్పెఁ జెచ్చెర నంత.

—: బాణు' రెండవ యుద్ధము :—

అంతయుఁ గని బాణుఁడట రథంబెక్కి
 యంత కాకారుఁడై హరిహుఁడఁ గవిసి
 యురుతరకనకపుంఖోద్వలంబైన
 శరపరంపరలు భీషణముగాఁ జొనుప
 హరి వాని బాణంబులవలీలఁ దునిమి
 యురుబాణ మొక్కిట నురమేయుటయును;
 క్రమ్యర మూర్ఛిల్లి క్రన్నన దెలిసి
 యమ్మరారాతిఁ బెక్కిమ్ముఁ నొంచి
 భల్ల మొక్కిట వామభాగఁబు నొంప
 విల్గూడి పడుటయు విష్ణుండు కనలి
 ధారుణి వడఁక పాతాళంబు బదర
 వారాసి కలఁగ దిగ్వలయంబు పగులఁ
 దారలు దుల్ల నుత్తానచక్రంబు
 దారుణశక్తిచే దనుజుని వైచె!
 అరమంట ల దంద యెగసి మిన్నంద
 నురుముచందంబున నురుఘోష మెసఁగ
 గుటి మానికొమ్మలు కుప్పలై పడఁగ

సతికినక్రియ భీషణ స్ఫూర్తి మెఱయఁ
 గటక కేయూరకంకణ హేతిరునులఁ
 బటుతరంబుగ బాణుబహులు నలుకఁ
 గని నీలకంఠుడు కమలాక్షు కడకుఁ
 జనుడంచి భక్త వాత్సల్యతఁ బలికె
 “ విశ్వజగన్నాథ! విశ్వరూపాఖ్య!
 విశ్వవిశ్వంభర! విశ్వసంహార!
 వేదాంగవాహన! వేదాంత వేద్య!
 వేదగోచర! సర్వ వేదాంతకృష్ణ!
 అవని భారముమాన్య ససురాల్ల దునుమ
 నవతరించినవాడ వంభోజనయన!
 నీవాదిమూర్తివి నిఖిలమూర్తులును
 నీవేకాకొండక నెఱిజూప గలఁడె!
 బాహునురుడు నాకు భక్తుడు వీని
 బాహులన్నియుఁద్రుంపఁ బంతంబుగాఁ .
 ననుగృహఁ జూచి మన్నన నాల్గుచేతు
 లునుపవే యనుటయు నుగ్రాక్షుఁ జూచి
 గరుడుని డిగి వచ్చి కరకంఠుకేలుఁ
 గరములఁ గీలించి కమలాక్షుఁ డనియె.
 “ నీ భక్తుడన నేల? నిగిడియే ప్రాద్దు
 మాభక్తు డీతఁడు మాప్రాత్రవాడు
 మాన్యుడు ప్రహ్లాదు మనుమని కొడుకు
 ధన్యాత్ముడగు బలితనయుడు గాన
 నీతని కరుణించి యిచ్చితి నాల్గు
 చేతులు, నినుపూజ నేనెడికొఱకు

| నీ భక్తులగు వారు నెత్తి మాకుప్రియులు
 మా భక్తులగువారు మరి నీకు ప్రియులు
 గాక నెందును వేరు గలదయ్య మనకు?
 శ్రీకంఠ!" అని పల్కి శివుని వీడ్కొలిపి
 చెలువార నాలుగు చేతులుఁగక్క
 బలితనూభవు వేయి బాహువుల త్రుంచి
 యేచి నెత్తురుగ్రన్ము నేపారమేను
 పూచిన మోదుగుఁ బాలుపారు నతఁడు
 హరిపాదాంబుజముల కందంద మ్రొక్కి
 పరమసదానందభక్తుఁడై పలికె
 "అదినారాయణ! అఖిలసన్మనులు
 వేదాంత విదులును వెదకంగ లేని
 భవదీయశ్రీపాదపద్మయ్యుగ్మంబుఁ
 దవిలి కొలువగఁగంటి ధన్యుడనైతి!
 అన్ని చేతులు నేల యీశానుపూజ
 కున్న చేతులెచాలా నురగేంద్రశయన!"
 అని పల్కి విని బాణు హరి జాయఁబిలిచి
 తనువెల్ల నిమిర ఫేదంబెల్ల మాన్చి
 యమరత్వమును బ్రమథాధిపత్యమును
 గమలాక్షుఁ డిచ్చిన గడుసంతసీలై.

1020

—: ఉపాకల్పాణము :—

బలిపుత్రుఁడును సాత్త్వికవనంబునకును
 బలకృష్ణ సాత్వికి బ్రహ్మయ్యముఖులఁ
 గొనిపోయి పూజించి కొమరారు వేడ్క

ననుపమ మణి భూషణాదు లర్పించి
 యయ్యుసాంగనతోడ ననిరుద్ధుఁ దెచ్చి
 యయ్యాదవాధ్యుల కర్థి మ్రొక్కించి
 సకలవస్తువులును సమకూర్చి తెచ్చి
 ప్రకట మంగళమైన బలుమూహూర్తమున
 ననిరుద్ధయుషలకల్యాణనైభేషముఁ
 బెనుపారఁ జేయించి పెండ్లింట్టిలోన
 నందఱ భక్ష్యభోజ్యాది వస్తువుల
 నందంద తనిపి యాయసురాధిపుండు
 వేయురథంబులు వేయుయేనుఁగులు
 వేయువాజాలఁ బదివేలు ధేనువుల
 బహురత్న భూషణప్రముఖాంబుముల
 బహుళదాసీజనప్రముఖసంపదల
 నల్లుని కింపార నరణంబు లిచ్చి
 యుల్లముల్ చిగురొత్తి యొప్పారువేళ
 ననిపివుత్తేర నాయాడవోత్తముఁడు;
 అనుకంపబాణుఁ గృతార్థునిఁ జేసి
 మన్నించివీడ్కొల్పి మహితసంపదల
 నన్నయుఁ దానును సరిగె ద్వారకకు.
 అనిరుద్ధుఁడునుషయు నిత్యానందలీల
 మనసిజక్రీడ నెచ్చుది నోలలాడి
 రీవుణ్యకథవిన్న నిష్టసౌఖ్యములుఁ
 బ్రాపించు భవరోగబాధలు మాను
 ధనధాన్యబహుపుత్రదారాభివృద్ధిఁ
 దనరారకృష్ణుఁడు దనలోకమిచ్చు

1030

1040

ననిచెప్పటయు విని యభిమన్యసుతుఁడు
వినుతుండై శుక యోగివిభునకిట్లనియె.

“ ఘనపుణ్యుండగు హరి కల్యాణకథలు
విని కృతార్థుడనై విష్ణుఁడు మరియు
ధారుణి కలించి ధర్మవర్తనల
నేరీతి విహరించె! నెఱిగింపుండ”నిన
మధునై రికథలవాఙ్మనసగోచరము
లధిప! ఏన్నడ వినుమని చెప్పదొడఁగె.
అని యిట్లు నిత్యధర్మారంభుపేర
జనలోకనవపారిజాతంబుపేర
జతురకళాపూర్ణచంద్రునిపేర
సతులనై భవనిర్జరాశుపేర
శోభితనవరూపహాస్తిశీర
నౌభళమంత్రికందామాత్యుపేర
గోరి భరద్వాజ గోత్రసంజాతు
డారూఢమతి నయ్యలార్యనండనుఁడు
శృంగారరసకళాశ్రితవచోధనుఁడు
సింగనామాత్యుఁడు చెలువగ్గలింప
సలలితరసభావశబ్దగుంధనల
వలకొప్పశ్రీభాగవతపురాణమున
మహాసీయమగు దశమస్కంధసరణి
విహితలీలనొప్ప విష్ణుచారిత్ర
మారూఢభక్తి కల్యాణకాండంబు
నారవితారార్కమై యుండఁజెప్పె.

1050

1058

కల్యాణకాండము సమాప్తము.

శ్రీరస్తు.

శుభమస్తు.

ద్విపదభాగవతము.

జగదభిరక్ష కాండము.

శ్రీరమ్యుడగు వుండరీకలోచనఁడు
ద్వారకాపురినున్న తఱినొక్కనాఁడు

—: నృగుని శాపవృత్తాంతము :—

సాంబుఁడులోనుగా సకలకుసూఱు
నంబుధీతీరవిహారణ్యభూమి
మృగయానురక్తులై మెలఁగుచుఁ దప్పి
తగ నిట్టికందువఁ దడయక వెదకి
యాకనూతిలో నొక్కయూసరవల్లి
వికలమైపడియుండ వెఱఁగంది చూచి

“ యెన్నడుపొడగానమిట్టిగాత్రంబు
నిన్ని వన్నెలుగల యీసరటంబు
కటకటా! ఈ కూపగతమైనదనుచుఁ
బటుశక్తి నండలుబట్టి యీడ్వొగను
వెడలకయుండిన వెన్నునితోడ

కడు వేగఁజెప్ప నక్కడి కేగుదెంచి
కూపగంభై న కృకలాసకంబు
 శ్రీపతి వీక్షించి చేతను దివియ
 నది దివ్యపురుషుడై సంబుజోదరుని
 పదపంకజములకు భక్తి మొక్కుటయు
 హరిజూచిపలికె “ పుణ్యాత్మనీకిట్టి
 నరటడన్మంబేల సమకూరె ”? అనుడు
 ‘ అనఘాత్మ! నృగుడ నిత్వాకువంశజుడ
 బెనుపడ సంపదఁ బేర్చినవాడఁ
 దారకంబులు వృష్టిధారలు నినుక
 వారాసితరగలు వడినెన్న వచ్చు
 గాని నే విప్రసంఘములకు నిచ్చు!
 ధేనుసంఖ్యలు గణ తింపఁగజాల
 నొకపుణ్యదినమున నొకవిప్రవరున
 కొకగోవునిచ్చిన యురక యాకుట్టి
 క్రమ్మర నామండ గలసిన నెఱుంగ
 కమ్మొడ వొక బ్రాహ్మణాధ్యుని కోసఁగ
 మును ధారకొన్న యాముగలి బ్రాహ్మణుడు
 తనకుట్టి తప్పినఁ దడవుచు వచ్చి
 యా విప్రనింటిలో నేచారుచున్న
 గోవును గొనిపట్టుకొనిపోవ నాపి
 ‘ యేమి కాఱులు చెప్పెదీ కుట్టినాకు
 భూమిశ్వరుడు ధారపోసినవాడు
 రాజుచే మును పరిగ్రహముగన్నాడ
 యీజగంబెఱుగు నాయది కుట్టియగుట

ధరణీశుకడకుఁ బోదము రమ్మటంచు ;”

“ నిరుపురు నాకడ కేతెంచి నన్ను 20

దీవించి యిద్దఱుఁ దెఱగెల్లఁ జెప్ప

భావించి రెండవ బ్రహ్మణుఁజూచి

వేవిరపఁ మీకు వివరింపనేల

యీవిప్రునకు మొన్నయిచ్చిన కుట్టి

తొఱఁగంది వచ్చినా దొడ్డిలోనున్న

యెఱుంగక నిచ్చితి యీ పప్పుపైచి

వెలయ నీకుట్టి యీ విప్రునకిమ్ము

నులియకఁ గొనిపోమ్ము నూఱుధేనువుల”

సనవుడు నవ్విప్రుడనలంబునోలె

గనలచుఁ బరుషవాక్యముల నీట్ల నియె

“ ద్విజునకిచ్చిన సొమ్ము వీడ్పడ నిచ్చు

కుజనుండు దుర్గతిఁ గూలు పెక్కేండ్లు

దరఁ బ్రశ్నిహదనత్యాగి దుర్గుటము ;

పరగంగ ధరమీని పతి జంబుకంబు

నగుదురిఁజెఱిగియు నన్యాయమాడఁ

దగదయ్య నాకిచ్చి ధర్మచారిత్ర!”

ఎన్ని చెప్పిన కుట్టి నీనంచు సతఁడు

గ్రన్నన దనయింటికడుకుఁ గొంపోవ

యీవిప్రువరుఁజూచి యిట్లంటి “నీకు

యీవట్టి మొదవేల ! ఇదెనీకు లక్ష

గోవుల నిచ్చెదఁగొని నీవుకరుణ

కావవే నన్ను దుర్గతిఁద్రోయ” కనుఁడు

“ భారుణీశ్వర ! నాకుఁ దగ దొంగటాలు

'ధారవోసెద వేట దానంబు నీవు
 కుఱుమట్టు పొడవును కొమ్మలుగలిగి
 జేఱగగు చన్నులు తీరై న తోఁక
 చక్కదనము నొక్కచక్క మేయుటయుఁ
 నెక్కడ విడిచిన నిల్లుచేరుటయుఁ
 గ్రేవులు బిలుచునర్చి నీ మాశిశువు
 లేప్రాద్దు కడిన నీడనిచ్చుటయు
 కడుసాదునై లక్ష్మీగతి నింటిలోన
 నుడుగక నీధేనువుండిన జాలు ;
 యిదిదప్పిపోయిన నింటివారెల్ల
 మఱిలోన మలమల మఱుఁగుచున్నారు ;
 యీకుఱ్ఱినాకు నీ పివోవలేని
 యేకాఱులుపు జెప్ప కిట్లాండు మాట
 నాడితి కృకలాసమైయుండు " మనుచు
 శాడి బ్రాహ్మణుఁడు శాపంబిచ్చె నంత.
 వడవడ వణకఁచు వడినేఁగి యతని
 యడగులపై బడి యతనితోనంటి
 " నీకప్తజన్మంబు నేనోర్వజాలఁ
 జేకొని నన్ను రక్షింపనే " యనిన
 " హరి లోకరక్షార్థమై కృష్ణుడనఁగఁ
 బరగు నాతని కరస్పర్శమాత్రమున
 నీకప్త శాపంబు నీఁగి నీవుణ్య
 లోకంబు నొందు సుక్లోక ! పొమ్మనిన "

తడయక యీకష్టతను బొంది యిందుఁ
బడనిపాటులఁబడి పద్యాయతాక్ష !
వేదాంతవేద్యులు వెదుకంగలేని
నీదివ్యచరణ సన్నిధిగంటి మంటి
పనివినియెదనో కృపారసపూర్ణ !
అనిచెప్పి కృష్ణున కండంద మ్రొక్కి
కనకవిమాన సంకలితుడై నృగుఁడు
చనియె దివ్యులుకొల్వ జంభారిపురికి
అతఁడు వోయినఁజూచి యద్భుతంబంది
శతదళనేత్రుఁడచ్చటివారి కనియె.

“ హాలాహాలాభీలమగు వహ్నికంటఁ
గ్రాలును విప్రవర్గపురోపవహ్ని
వారల సొమ్ములెవ్వరు హరించినను,
దారుణలీల బాధలఁ బెద్దగాల
మలమటఁబొంది కీటాదులై వుట్టి
పాలిసిపోదురు కులంబునుఁ గూలు
నదిగాన వివ్రుల యర్థమీభంగి
మదిఁ జూడవలయు నెమ్మదిఁ గోరువారు”
అనుచు వుత్రులు దాను నరిగి మురారి
తనమందిరమున సంతసలీల నుండె.

50

—: వసంతఋతువర్ణనము :—

అంతట సకలలోకానందమగుచుఁ
గంతుని సామ్రాజ్యఘనలక్ష్మీ యనఁగ
పరమానురాగసంపన్న కారణము

విరహిమానసమహావిద్యేషణంబు
 శుకకోకిలాపసుస్వరప్రదము
 ప్రకటితదంపతిప్రాణవల్లభము
 మధుపకుటుంబికామందిరాంగణము
 మధురి సౌరభశైత్యమాంద్యకారణము
 'ప్రా లేయకులవార్ధి బడచానలంబు
 నానొప్పి వనముల నవకంబులెక్కి
 మానుగానే తెంచె మధుమాసలక్ష్మీ.
 తరులతావలులకుఁ దమకంబులెక్కి
 పరిమళంబై మందపవనుఁడు వీచె;
 గుమురెక్కి తరులెల్లఁ గొనచిగురాకు
 గములు క్రొన్న నవకవు మొగ్గ మొగ్గ
 వలి మొగ్గక్రొవ్విరి వలపులు గులుక
 వెలిపూవు మానుఁగు పిందెలుగాయ
 కనుగాయ పులికాయ కడునొప్పు గోర
 పసనుపండులు వనిపండులు గలిగి
 తరువు లెల్లను గల్పతరువుల భంగి
 పరువమై చూపట్టు పరిమళశ్రీల!
 వాసంతి వనములు వాసనగలిగి
 వాసికి నెక్కిచాఘంతులు పూచె;
 గొజ్జంగలలరుల గొమరాదు మరుని
 నజ్జపట్టులభంగి సౌరభంబాలసె;
 కందర్పటమ్ముల కరణి వెడలి

60

సింధువారంబులు చెన్నారఁ బూచె ;
 మగుచలగండూప మధుకేళిఁ దేలి
 పొగడలామనివేళఁ బొగఁగొందఁబూచె ;
 తన్నాసపడి చూడఁ దరుశీజనంబు
 తన్నాపడిపూచె దగనశోకంబు ;
 తన్నిన నలరుటే తగవంచు సతుల
 కన్నుసన్నలఁ దిలకంబు చూపట్టె ;
 నుదతుల కౌగిళ్లజొక్కులఁ జొక్కి
 ముదమంది కురవకంబులు మ్రానుపడియె ;
 పాటలు చెవివిని పాటలీతరులు
 పాటిల్లె సతుల యాపాటల నలరి ;
 సంపంగిపూదేన చవిఁజొక్కి క్రింద
 గుంపులై యలరెడు గొడమతుమ్మెదల
 పానాభిరతిఁ జొక్కి పతులును సతులు
 గానంబు లొనరించు గతిని జూపట్టె ;
 కాయజుడదె దండు గడలి యేతెంచె
 రాయడి యడలి జోరన గూడుఁ దనుచుఁ
 గోయని యెలమావి కొమ్మల మీఁదఁ
 గోయిల లెలిగించె కొమరగ్గలింప ;
 భావజాత్రైలోన్యపట్టంబుగట్ట
 దీవించఁ జనుదెంచు ద్విజులచండమునఁ
 జెలరేగి యెల్లడఁ జలుకలు మ్రోసె ;
 వెలుఁగొందు చ్చద్రుఁడు వెన్నలలేట
 పరువంపు చిన్నిపూపాటన నమర
 మురిపెంపు నవ్వు కమ్మోపులఁ దనరఁ

దిలకించు చందన తిలకంబు లలర
కలికలు మేన నుత్కలికలై తనర
వనములు నిత్యయావనలక్ష్మిజెంది
వనితలచందమై వలనొప్పు జూడ
నీభంగి నామని యేపార నీరి
యాభీరుకాంతల నాత్మలోడలచి ;

80

—: బలరాముడు ప్రేపల్లెకు నరుడెంచుట :—

హరికి నెఱిగించి యట రథంబెక్కి
యశుడెంచె ప్రేపల్లె కాప్రాద్దె కడలి.
ఏపార జనుదేర నెదురేగి యంత
గోపయశోద లక్ష్మన జక్కజేర్చి
'నాతండ్రి ! నాయన ! నాముద్దుకూన !
ఏతెంచితే మమ్ము నిగదఱు జూడ
దేవకియును వసుదేవుడు హరియు
నీవు గోహిణి నెమ్మి నెలతలు నుఖులె !'
అని ప్రేమ నడుగుచు సర్మిలి పుత్రు
గనుగొని హర్షాశ్రుకణములు దొరగ
సంతసింపుచునుండ సకలగోపికలు
నంతలో నరుడెంచి హలపాణి గాంచి
నేమంబు జెప్పి తత్సేమంబు లడిగి
యామోహరసవార్ధి నండండతేలి
హలియు మజ్జన భోజనాది కృత్యములు
సలిపి వారును దాను సంతోషలీల
గలసి వినోదించి కాళిందితీర

90

ములను బృందావనంబునఁ గ్రీడసలిపె.

—: బలరాముఁడు వ్రేతలతో శమునాతీరమందుఁ గ్రీడించుట :— 1౮

తాను గోపికలును దనపిన్ననాఁడు
 పూని క్రీడించుచాడ్పునఁ గ్రీకసలిపి; 1౪
 పసిడి కోరల నుంచి పడతులు సీధు
 వసలారఁ దనియంగ నందఱుఁ గ్రోలి;
 తనివోక కాళిందితటతరుశ్రేణి
 తనరారు నీడలఁ దగ విశ్రమించి;
 వరుణసంభవమైన వారుణిఁ దేలి
 తరమిడి బలభద్రుఁ దల్పెల్ల నెఱిగి 1౯
 పరిమళమాధుర్యఁ భరితమై నిండిఁ
 తరుకోటరమున నుద్భవమొంది నిగుడఁ
 గని ప్రలంబారి యక్కంతలుఁదాను
 దనుపారియున్న కాదంబరిఁగ్రోలి
 మానినిగండాషమదిరారసంబు
 లాని మన్మథ కేళి నందంద తేలి
 మదమెత్తి తన్ను దామఱచి గోపాల
 నుడతులింపు నడిమి నూరెల నిలువ
 ఘనకరిణులలోని గజము చండమున
 ననువార నందవిహారంబు సలుపఁ 100
 జెన్నారు మోవులజిగి జేగుఱింపఁ
 జన్నుల కొంగులు జాగ్ర పంపుంట 1౯ 1౮
 వెన్నులపై నీలవేణులు నెఱయఁ
 గన్నులందును సోయగములు మ్రొన్నడఁగఁ

శానులు నులియంగఁ గరతాళగతుల
 సానురాగంబుల శౌరిఁ బాడుచును
 సన్నులచాయలఁ జతురులాడుచును
 సన్నులన్నుల వెడ యాటలాడుచును
 నీరితోఁబలుమాడు చెనకి నవ్వుచును
 మేరలు మీటి సమీలంబు లాడి
 కలసి వినోదింపగా నీరపాణి
 యలసి యంగము సోల నందంద సొక్క
 వెలసిన నెరివేణి వ్రేలాడ చమట
 కలసి కస్తూరి యెక్క వలువ లెల్ల
 గటకాంగుళీయకన్త్ర వేయహార
 పటుకిరీటప్రభాపటలి శోభిల్ల
 మదియించు దివిజసామజము చందమున
 నెదుతెవ్వరును లేక యేవు దీపింప
 తరుణులుఁ దనుగొల్వఁ దరులతావలులఁ
 బరికించి చిత్తవిభ్రాంతిమై పలుకు;

“ఏలకో! ననుజూచి యారాజశుకము
 శీలించి మొగము ముట్ట నేయుచున్నదియ!
 నాయంబరంబుల నలుపెల్లఁగొన్న
 దీయలి!” అని కన్ను లెఱ్ఱజేయుచును
 దరువులెల్లను నేడుఁ తనుజూచి నవ్వు;

“నరుణించె కింశుకంబదిగోమి!” అనుచు
 వడనంబు వటువట్లు పట్టి మైదప్పి
 గదిమి దిగ్గనలేచి కాళిందిఁ జూచి

—: బలరాముడు యమునను నాగలిచే నెత్తుట :—

“ఓ సూర్యకన్యక! ఓ కమిత!
 ఓసారసల్లాప! ఓసారసాక్షి
 నీరువెట్టుము లేక నిలువంగజాల
 బోరన నుడకంబుఁ బోయవే!” అనుచుఁ
 బలుమారు పిలిచినఁ బలుకక యున్నఁ
 గలుషించి పరుషవాక్యముల నిట్లనియె.
 “పిలిచిన నామాట పెడచెవిఁ బెట్టి
 పలుకవు మదిలోన భయమంది రావు!
 మలినాంగి! నీమేని మడమెల్ల నడచి
 డళనంబు నేసి యుద్ధతమాస్త్రు” ననుచు
 నదలించి హలమున నమృహాతటము
 విడళించి తివిసిన వెఱుగొంది యమున

120

—: యమున బలరామునిఁ బ్రార్థించుట :—

వడవడ వడఁకుచు వచ్చి తాలాంకు
 నడగులపై వ్రాలి యరుదొండఁ బలికె.
 “ఓ సర్వలోకేశ! ఓ సుప్రకాశ!
 ఓ సౌమ్యహృద్యేయ! ఓరాహిత్యేయ!
 ధరణిభారముఁ బాప దనుజుల నడఁపఁ
 గరమర్థి దేవకీగర్భంబునందుఁ
 జెలువారఁ బుట్టిన చెలువుఁడ వీవ!
 బలభద్ర! బలప్రలంభధ్వంసరామ!
 జడసంగతి బలచంచలచి త్తమలినఁ

దడయక నీ మహత్వముఁగానఁ గలనె!
 నెల్లతలు సేసిన నేర్పు నేరములుఁ
 డలఁకక లోగొండ్రు ధన్యులే ప్రాద్దు"
 అని వేడుకొనుచున్న యమున మన్నించి
 ఘనదయామతి హలకర్షంబు విడిచె,
 ప్రీతిఁ గాళింది విభేదనుండనుచు
 నాతని దీవించి రమరసంఘములు!
 బలుఁడు నాఁగట గొల్వ వాపినచోటు
 బలతీర్థ మన ధాత్రిఁ బ్రఖ్యాతమయ్యె.
 అచట కృతస్నాతులైన మానవుల
 కచలిత విష్ణులోకానంద మొదవు!
 ఈభంగి బలభద్రుఁ డెంతయు వేడ్క
 యాభీరు సతులతో శేమునఁగ్రీడించి
 యేపారు నిబ్బంగి నీయాఱు నెలలు
 ప్రేషల్లెలోపల వేడ్కలు సలిపి
 హరిఁజూచు తలఁపున నట ద్వారవతికి
 నరుదెంచెఁ బ్రజబాలలర్థిఁ దన్ననున

180

— : పాండక వాసుదేవుని వృత్తాంతము :—

నాలోన గర్భ దేశాధినాయకుఁడు
 పాలసచిత్తుఁడు పాండభూవిభుఁడు
 హరితో విరోధియై యతని చిహ్నములు
 తరమిడి ధరియించి తానంతఁ బోక
 వాసుదేవుండను వలనొప్పఁబేరు
 భాసురంబుగఁ దాల్చి పటుశక్తి మొఱసి

యక్షాహిణీద్వితయమా తన్నుఁ గొలువ
నక్షతబలశాలియై దండు వెడలె.
ఆరాజనకు మిత్రుడై కాళిరాజు
ధీరుడక్షాహిణీ త్రితయంబుతోడఁ
బటుశక్తి నతనికి బాసట యగుచు
భటదంతిహయరథప్రతితో నడువ
నీరసంబునఁ బాండుడే తెంచిపేర్చి
ద్వారకానగర ముద్ధా జాయవిడిసి

140

—: పాండుడు దూతను శ్రీకృష్ణుని వద్దకుఁ బనుచుట :—

హరి సన్నిధికిఁ దజ్ఞుడను దూతఁబనుప
నరుదెంచి తగ సుధర్మాభ్యంతరమున
వృష్టిభోజాంధక వీరులుఁ గొలువ
నిష్టవర్తన నున్న యిందిరారమణుఁ
గనిమ్రొక్కి తనవచ్చుకార్యమంతయును
వినుపించఁ జొచ్చెను వెఱపింత లేక.

“ఆ పాండవ వ్రాత యాహవదండపాణి
భూపాలతిలకంబు పుత్రైంచె నన్ను.
ఆతఁడు నీతోడ ననుమన్న మాట
లాతతంబుగ విను మంభోజనయన!
వసుధ భారము మాన్ప నై రుల నడఁప
దెసలఁ బెంపఁగ వాసుదేవుడ నేను
నాచిహ్నములుఁ దాల్చి నాపేరుఁ దాల్చి
యీచావుఁ దెచ్చుకో నేటికి నీకు?
ఘనగదాశంఖచక్రమును కారమును

గనకాంబరంబును గరుడకేతనము
 మకరకుండలములు మణికిరీటంబుఁ
 7 బ్రకటంబగుజలసత్ప్రసవమాలికయు
 నివినాకు వేవేగ నిచ్చి ప్రాణముల
 సవరించుకొని నన్నుశరణంబుఁ జొరుము;
 కాదేని నాతోడ కడనంబు నేయ
 నాడటఁ బేర్చి రమ్మని చెప్పె” ననుడు;
 విని జనులందఱు వికవిక నగఁగ
 ఘనుడు స్పృష్టుఁడు వానిఁ గనుగొని పలికె.

150

“కండక్రొవ్వునఁ గన్నుఁ గానకఁ బెక్కు-
 దుండగంబులు ప్రేలి త్రుళ్లుగాకేమి!
 భండన భూమిలోఁ బరిమార్చి వాని
 కండలు భేతాళగణముల కిత్తు.”
 అని పల్కి దూతకు నర్ఘ్యవస్తువులఁ
 దనిపి వీడ్కొలుప నాతఁడు పాండుతోడ
 హరి వాక్యములు జెప్ప నతఁడు కోపించి
 దురమునకేతెంచె దోర్లర్య మెసఁగ.

—: పాండుఁడు హరినిఁ దాఱుట :—

బహుదళంబులతోడఁ బాండుఁ డేతేర
 సహిమాధిశు సమతేజుడగు వెన్నుఁడటెఁగి
 పరఁగు సారథ్యదర్పంబు మెఱయఁ | లు
 దేరిక్కి శస్త్రాస్త్రదీపులు నొలయఁ
 బాంచజన్యధ్వని పరిపంఖ నేనఁ
 జంచలించఁగ వచ్చు శౌరిపై నడరి

పరిఘతోమరగదాప్రాసచక్రములుఁ
 గురిసిన, మురవైరి క్రూరబాణములు
 నడవుల శర్పు కాలాగ్ని చందమునఁ
 దొడరి సేనలనెల్ల ద్రుంచివైచుటయుఁ
 గనుగవ కెంపొండఁ గడఁగి పొండ్రుండు
 తనసేనఁబురికొల్పి దళములఁ దాకె.
 కృత్రిమ చక్రంబుఁ గినిసి వైచుటయుఁ
 శత్రుఁడు బెగడ నాచక్రంబు నటకె;
 గదయును విల్లును ఖండించి తేరు
 చిదురుపలుగఁ జేసి సిడముఁద్రుంచుటయు
 బటిగొని వాలును బలుకయుఁ గొనుచు
 నటిముఱి నార్పుచు నరుదేరఁజూచి
 హరి శార్ఙ్గమున భల్లమరివొసి కంఠ
 మరుదార లక్ష్మిఁచి యార్చి వైచుటయు
 మకరకుండలరత్నమకుటంబు తోడఁ
 బ్రకటోల్కుఖము భంగి పడియె తచ్చిరము.
 కూలిన పొండ్రుఁ గన్గొని సేనలెల్ల
 నాలచండంబున నందండ పటచె.

—: పొండ్రుని మరణమునుగొంచి కాశిరాజు శ్రీకృష్ణునిపై

గినిసి మడియుట :—

కని కాశిరాజు “నేఁగలుగంగ నేలఁ”
 గనుకని పార” నొక్కట నిల్వొడనుచు
 దళములఁ బురికొల్పి దైత్యారితోడఁ
 దలపడి బహుబాణతతుల నొప్పింతుఁ

గోలవ్రేసిన మ్రోగు కోల్పులిభంగి
 వాలమ్ములురమున వడిగీలు కొలువఁ
 'గాలాగ్ని సదృశభీకరచక్రనిహతి
 ముడివడు బొమలతోఁ బాలుచు మస్తకముఁ
 బడవైచి యార్చె; నీ భంగి శాత్రవుల
 నిరువురఁ బొలియించి యిందిరాధీశుఁ
 డరుదెంచె ద్వారక కమరాళి పాగడ.

—: కాశీరాజు కుమారుడు రుద్రుని వరమును బొంది

కృత్తిని బుట్టించుట :—

కాశీశ్వరుని తల ఘనచక్రనిహతిఁ
 గాశిగాఁగూలినఁ గని పౌరులెల్ల
 నడరి సోద్యంబండ యాయొక్క శిరము
 పడియె కుండలమణిప్రభలతో నవుడు.
 లతివలు దుఃఖంప నతని నందనుడు
 సితకీర్తియగు మదక్కిలుండను వాడు
 తన తండ్రి తల యశాటఁదా నిశ్చయించి
 ఘనభక్తి నగ్నిసంస్కారంబు సేసి
 యతుల సమాధి నిష్ఠాత్ముడై ప్రమథ
 పతినాత్మ నిలిపి తపంబాచరింప;
 హరుడు ప్రత్యక్షమై “యడుగుము నీకు
 వరమిత్తు” ననుటయు వాడు “మజ్జనకుఁ
 జంపిన పాపాత్ము సమయించు నట్టి

పెంపు ప్రసాధింపు భీమాక్ష! అనుడు
 ఆ దేవుడును “దక్షిణాగ్నిగుండమున
 నాదరంబున విప్రులాభిచా రాఖ్య
 హూమంబు నేయఁగ నొకకృత్తి వుట్టి
 సోమిచ్చి నీ శత్రుఁ జాటువుచ్చు” ననుచు
 హరుఁడదృశ్యుండయ్యె నంత ఋత్విజుల
 నరుదార వేల్పింప నాయగ్ని వలన

—: అగ్నిలో నుండి వుట్టిన కృత్తి శ్రీకృష్ణునిపై వెడలుట :—

నాలోన భయదజహ్వలవక్త్రంబు
 ఫాలనేత్రంబును బాహశతంబు
 శూలతోమరగదాక్షురికాదిభిండి
 చాలచక్రములు దుర్వారాయుధములు
 చటులకఠోరదంష్ట్రలు తాడనములు
 కుటిలపు బొమ్మలు క్రూరక్రృష్టులును
 దీర్ఘతాభీలత తీవ్రవాటహాస
 గర్భరస్వరములు ఘనశరీరంబు
 నడర లోకములెల్ల హరుఁడొక్కవేట
 మడియింపఁ బుట్టిన మాడ్కియో యనఁగఁ
 బడతాడనముల భూభాగంబు వగుల
 నడరి 'లోహితవర్ణ మదరి యుండంద
 “ఎవ్వని బరిమార్తు నిట పంపు మనుడు”
 నవ్వాసుదేవుని నడచిరమ్మ” నిన

1 ద్వ

బహుభూతి ధాకినీప్రతితోడ వచ్చి
 డహనార్చ్య లొలయ నాద్యారక జోరఁగ
 కారగ్ని దరికొన్న ఘనసత్వచయము
 పారెడుగతి జనప్రతితి రేఁపఱచి
 యతివలతో జూడమాడుచు నున్న
 శతదళాయత శత్రు సన్నిధి నిల్చి
 “ ఇదె యొక్కకృత్తి యహీనాగ్ని శిఖలఁ
 గదిసి పట్టణమెల్లఁ గాల్చుచు వచ్చె
 నిక్కడ దిక్కు లేదీతారిఁ గడపి
 గ్రక్కున మమ్ములఁ గావవే కృష్ణ! ”
 అని యార్జునై పశుశ నాపౌరజనులఁ
 గనికేల వారించి కడకంట నగుచు
 నది మహేశ్వరకృతియా కృత్తి యగుట
 మదిలోన నెఱిగి సౌమ్యజ్ఞాన విభుఁడు;

—: శ్రీకృష్ణుఁడు సుదర్శనమును గృత్తిపై పనుచుట :—

తనుకొల్చియున్న సుదర్శన పురుషుఁ
 గని నల్ల నవ్వచు కనుగన్నఁ బనుప
 నమృహాచక్రంబు హరి యాజ్ఞఁ బూని
 క్రమ్మన నేతెంచి కాలాగ్ని వోలె
 శతయోజనోత్తర చతుల విగ్రహము
 శతభుజమదోగ్రశస్త్రాస్త్రములును
 ఘనసహస్రార్కనిర్గతతీవ్రతులుఁ
 బెనుమంటలెగయ నాభీలమై పేర్చి
 హరి చక్రమేతెంచు టాలించి కృత్తి

1 య

మఱలె బట్టొటలుచు మది విస్వలింప
 పఱగంగ నధ్యక్షుడు ప్రవర సాధనము
 యతిముటి వెనుకొన నదికాశిఁ జొచ్చె.
 చొచ్చిన నిట్టట్టు సురగంగ నీక
 నచ్చక్ర మడరి ఘోరానలశిఖల
 నాముత్స్విజలతోడ నాకృత్తితోడ
 నారాజుతోడ జనావళితోడ
 ఘనశతాంగక వాజి గజశాలతోడ
 ధనధాన్య వస్తు సంతానంబుతోడఁ
 బాలుపారుసాధగోపురములతోడఁ
 గాశీపురము చక్కుగాఁ జేసి కాలిన్
 యీశేషి హరి పాలికేతెంచి మ్రొక్కె.
 నీకథావర్ణన మెల్ల వారలకు
 ప్రాకటకృత్యముల బాధలు నడఁగు
 పుత్రసంపదలును ఘోగసంపదలు
 శత్రుక్షయంబు మోక్షము నిచ్చుచుండు.
 అనిచెప్పటయువిని యభిమన్య నుతుఁడు
 వినతుఁడై శుక యోగివిభునకిట్లనెయ్యె.
 “ ఆ మండలో నుండి యరుదెంచి యచట
 కామపాలుండే మిగతి విశ్రమించె
 ఆతని చరిత్రంబు ననిశంబు వినఁగఁ
 గౌతుకంబయ్యె నాకథఁజెప్ప ” మనిన

210

—: ద్వివిడుండను వానరుడు తన చెలికాండగు నరకుని
జంపినందులకుఁ బగఁబూని చెలరేఁగుట :—

వినవయ్య కురునాథ! ద్వివిడుండనంగ
దనరాకు మైందుని తమ్ముడు ఘనుడు
గిరిచరాధిపుడు సుగ్రీవుని మఱఁది
నరకుని చెలి మహోన్నత బలాధిపుడు
నారాయణునిచేత నరకుడు దెగినఁ
గ్రూరవార్తకు మదిఁ గుమిలి మర్కటుడు
హరి నడఁచెదనని నద్దేవుఁ డేలు
పురములు నూళ్లును బారి చిచ్చులిడుచు
కొండలు బెఱికి యుక్కున నూళ్ల మీఁద
మెండుగావైచి భూమిని పాడునేయ
వశితలఁ బతులను వడివెంట బెట్టి
కొనిపోయి పర్వత గుహలలో దాచు
వీరీతి నుండగ నెఱిగి యాశౌరి
యూరకనుండఁగ నొక్కనాడంత;
వాసాసి దాటి దైవతకందరమున
కారూఢగతివచ్చి యగచరాధిపుడు
మానిసిమంజుళమధురగానముల
వీనులకింపార విని యల్ల నచట
కరిగి చేరువ నొక్క యవనిజ మెక్కి
పరికింపుచున్నచోఁ బడఁతుల నడుమ
నారుణితాక్షుడై యానవక్రీడ
నారామలును దాను నలరి పాడుచును
గోవులలోనున్న గోరాజుభంగి

దావేడ్త విహరించు తాలాంకుఁ జూచి
హరియతాఁ దలపోసి యాకీశనరుఁడు
తరులెక్కి కిలకిల ధ్వనులు సేయుటయు
తరుణులు నవ్వుచుఁ దను చూడ మేను
వరపి ఝంకించుచుఁ బండ్లిగిల్పుచును
బామలార్చి చూచుఁ బారి మీఁదఁ బొలయు
భ్రమరాళిఁ గని యుల్కిపడి పట్టుకొనుచు
వెలికిలవడి యాడి వెక్కిరింపుచును
వెలఁదులఁ గని వంగి వెనుకఁ జూపుచును
గోడిగంబులు సేయుఁ గ్రోతి సేతలకుఁ
జేడియలందఱుఁ జెలరేఁగి నవ్వ ;

280

—: బలరామ ద్వివిదుల ద్వంద్వయుద్ధము :—

తాలాంకుఁ డొకరాత దర్పించి వైశ్ణ
నాలోనఁ గోపించి యతనిపై కుఱికి
చీరలు జించి యాసీధుభాండంబు
బోరనఁ బగులంగఁ బొడిచి దాఁతుటయు ;
కామపాలుఁడు వానిఁ గడకతోఁ బట్టి
వేముష్టిఁ బొడిచిన వికవిక నవ్వి
ప్రళయకాలోత్తాలభైరవుభంగి
బలియుండై మైవచ్చి బలున కిట్లనియె.
“ సలినాఁడు! యేరీతి నాఁడు నామిత్రుఁ
దలమీరి నరకు నుక్కుండతఁ జంపి
వచ్చితి నేనేడు వచ్చిన వాఁడఁ
జెచ్చెర సనురంబు సేయు నాతోడ!

తనరార మైందుని తమ్ముడ ద్వివిదుఁ
 డనువాడఁ గూరుడ నర్కజ మంత్రి
 రామునకై పూని రావణుతోడ
 భీమాహవము సేసి పేర్చినవాడ
 నెలకొన్న రణవీధిని ద్రుంచివైవఁ
 గెలసి నాచెలికాని కెలసంబుఁ దీర్తు. ”
 అని పల్కియార్చి మహాశూలమెత్తి
 కొని వైచుటయు నీరి క్రుంకి మ్రోడపి
 ముసలంబుఁ గొని బెట్టు మోదిన వాడు
 వెన మహాతరువెత్తి వేసి యార్చుటయుఁ
 డప్పించుకొని నీరి తరుచదుమీఁడ
 గుప్పించి యుజ్జీకి ముక్కున ముప్పై బొడువ
 తెరలక వానరాధిపుఁ డొక్క పెట్టు
 తరుణులు బెగ్గిలఁ దరువృష్టిఁ గురిసె
 లాంగూలమున వ్రేసి లలి నఖాగ్రమున
 నంగంబుఁ జీరి మేనందంద కఱచి
 పిడికిటఁ బొడిచినఁ బెనుమూర్చ నొంది
 పడిలేచి యాబంధద్రుఁ డాతనిని
 గళమున జిక్క నాగలి దగిలించి
 యలుక మై రోకట నందంద పొడువ
 హనువులు పగిలి మ్రెయడబెల్లఁ బొలిసి
 కనుమూసి నెత్తురు గ్రక్కిరోజుచును
 బవిడాఁకి కూలిన పర్వతంబనఁగఁ
 బ్ల వగేంద్రుఁ డిలఁగూటి ప్రాణంబు విడిచె.
 ఉవిడలంకలు వెఱంగంది కీర్తింప

దివిజగంఘము రాము దీవించిరంత
నలిన నేత్రుండున్న నగరికేలేంచి
హలి కృష్ణతోడ నయ్యగచరువార్త
వినుపింప శౌరియు వివిధబాంధవులు
వినుతు లొనర్చిరి వెనరామునంత

250

—: సాంబుండు ధుర్యోధనుని కుమార్తె లక్షణ నవహరించుట :—

అంబుజోదరపుత్రుఁ డతిరథోత్తముఁడు
జాంబవతేయుండు సాంబుండు ఘనుఁడు
శోరి ధుర్యోధను గూఁతులక్షణను
వారణపురి స్వయంవరమునందునను
వరియించి కొనిపోవ వారలంజఱును
గురువతి కెఱిగింపఁ గోపించి యతఁడు

“ ఏమేమిరా! సాంబుండే నాతనూజ
శేనుని కొనిపోయె నెట్లు జూచితిరి ?
కురువంశజలతోడఁ గూడి యాదవులు
పరిణయప్రాప్తులే పరికించి చూడ ?
పడుచువాడీకన్య బలిమిఁ గొంపోవఁ
డడయకఁ జూచుట తగవుగాదతని
బట్టి తెత్తమటంచు బలములతోడ
డట్టుండై వడి సుయోధనుఁ డుగ్రవృత్తి
వెడలి యార్చుచుఁ దాఁకి విష్ణునండనుని
డడయక శస్త్రాస్త్రతతుల నొప్పింపఁ
గనిపోయి తిరిగి యుగ్గలికమై వేచి
తన రథంబులవర్తనలఁ గ్రీడింపఁ

260

బడియార్చి విలుగుణధ్వని చేసి శరము
 లడరింపఁ గురునేన నందొక్కపెట్ట
 మురిసె రథంబు లమ్ముల గీటణంగెఁ
 గరులు తోఁజుచుఁగూలెఁ గాల్బలం బణంగెఁ
 దరమిడి సాంబు కోల్తల కోహటించి
 తిరిగిననలు రాజుదిక్కున కొదుఁగ
 గినిసి యాతని శల్యకేతుఁడు దాఁతఁ
 గని రాజుతమ్ముఁడు గర్జ సౌబలులు
 వెనుఁబ్రావుగా బాణవృష్టి వేల్పుటయు
 ధనువుసారింది యాదై త్యాగి సుతుఁడు
 కాడగ నేడు మార్గణముల నేసి
 యేడు బాణముల మహీశు నొప్పించి
 యతని తమ్ముని నాల్గుటమ్ములఁ గ్రుచ్చి
 శతసాయకంబులు శకునిపైఁ గప్పి
 తొలఁగక శల్యకేతుని విల్లుఁ దునిమి
 బలముల శరపరంపరలఁ గూల్పుటయు
 నతని విక్రమకేళి కచ్చెరు వంది
 యతులితంబగు యోధులందఱుఁ గూడి

270

—: కురువీరులందఱుఁ గూడి సాంబుని విరథునిగాఁ జేసి

పట్టుకొనుట :—

16

కుశపతి విలుద్రుంచెఁ గొసరేది కర్ణుఁ
 దరదంబు నుగ్గాడె హరుల గీటణఁచె ;
 విరథునిగాఁజేసి వెలఁదుకతోన
 యరదంబుపై నిడి యతనిఁ దోలెంచె.

నాకన్య బెగడొండ నాకుమారకునిఁ
జేసిన బంధించి చెళ్లబెట్టిరంత. | య

—: బలరాముడు యాదవుల కోపమును జల్లార్చి స్వయముగా
హస్తినాపురికి వెడలుట :—

కరిఘోటరథభటోత్కరములతోడఁ
గరిపురిపై తండుగడలుటఁ జూచి
బలభద్రుఁడది “యెంతపని మీరలేమి
తలఁచి కొరవులపై దండుపోయెదరు ?
యెఱి ? | యాదవులందు నెన్నడు కొరవులకు
భేదంబు లేనిచోఁ బ్రీతి నందెఱిగి
యేమిసేసిన వార లేమన్న వారో!
ఆమార్గ మెల్లను నఱసి సామమునఁ
దెలిసి సాంబునిఁ దోడితెచ్చెడఁగాని
కలహంబునకుఁ బోవకారణం బేమి? ”
అని వారి వారించి యట రథంబెక్కి
చనియె నుద్ధవుఁడు తోఁజనుచేర నీరి.
అరిగి వారణపురోద్ధ్యానంబులందు
కర మొప్ప విడిసి యక్కామసాలుండు
దనరాకఁజెప్పి యుద్ధవుఁ బంపుటయును
జని యమృహత్మ్యజ్ఞానంబు నందుఁ
గురురాజు నచివు శకుని దుస్ససేనుఁ
గురుభీష్మకృపబాష్టీకులు గొలువంగఁ
గొలుపున్న యతనిఁ గన్గొని పొడచూపి
| బ భలభద్రురాక నేర్పడ జెప్పటయును;

నతిసంభ్రమంబున నండలుఁగూడి
యతని నన్నిధి కేగి యన్ధిఁబూజించి
సేమంబులడిగి యానీరి నీక్షించి

“యేమివిచ్చేసితి రఱిఁగింపుడనిన”

భార్తరాష్ట్రులును బాంధవులును వినఁగ
నార్తరక్షణశీలి హలపాణి పలికె.

“కోరి మామేన త్ర కొడుకులు మీరు.

ఆరూఢి మీకు మేనల్లుఁడుగానఁ

దన మేనమఱఁడలిఁ డరళాయతాక్షిఁ

జనవునఁ గొనిపోయె సాంబుఁడు దీనఁ

గళఁగి వికోధింపుట ర్థంబుగాదు

వెలఁదితో నాతని విడిచి తెండ” నన.

అల్లన నవ్వుచు నాసుయోధనుఁడు

ప్రల్లదంబున బలభద్రుతో ననియె.

290

—: పేళనచేయు నుయోధనునిపై నాగ్రహముచే నీరి
హస్తినాపురిని నాగలిమొనచే లేవనెత్తుట :—

“అకట! గురుస్థానమని నిన్నుఁజూడ

మెకమెకపడు మందమేళముల్ తగునె !

‘ఒకనిఁ గొల్చిన వారలుర్విలో మీరు !

ఆదిగభ్యేశ్వరులగు కారవులకు

యాడవులకు వియ్యమండంగఁ దగునె ?

మిమ్మేలురాజును మీరును నాకు

నమ్మి యీడ్చినరింప నెంతటి వారు !
హరి మంచితనమున నన్నియు నొప్పె
జరగుట సల్లాపసహజభోజనము
సలిపి మన్నించినఁ జనవున మీరు
కలసి వర్తింతురుగాక యేనాట
నెక్కడి బాంధవంచిత ! మాకు మీకు
ఘక్కి వోనాడఁగఁ బనిలేదు వేగ
విచ్చేయుమను కరువిభుఁ జూచి నీరి
చిచ్చులో నెయ్యిఁజోసిన భంగి మండి !

“ కాలుఁడు ప్రేరేపఁ గానక యిట్లు
ప్రేరేడవేల ! నీపెంపెల్లఁ బొలియ
వరుస నెఱుంగక వదరెదుగాక
హరికి నీకును నేది యంతర మోరి !
ఎవ్వరు నాకుమీ రెండఱున్నారు !
ఎవ్వరుగలరు నీకీ బారి గడప !
నీబలంబులు నిన్ను నీపట్టణంబు
నా బాలవృద్ధమై యమునలో వైతు !”
అనిపేర్చి దర్పించి హలదండమెత్తి
ఘనరాద్రలయకాలకాల్పుడో యనఁగ
కరిపురికోట నాఁగటి వాతగ్రుచ్చి
భరమున నుంకించి పలుక క్తిఁ దివియ;
నదియొడ్డగిలి పడ నఖిలమానవులు
బెడరి నిల్వఁగ లేకఁ పృథివిపై ప్రాల
భీతిల్లి గుంధులు పృథివి వేచఱువ
నాతురారావంబు నందండ చెలఁగ

నాంది కేయుడు విని హలిచందమెరిగి
సాంబుని విడిచి లక్షణసమేతముగఁ
దోకొని సకలబంధులుఁ దన్ను గొలువ
నాకారవేశ్యుఁ జాపగౌతనయు
విదురుల మాట నిర్విణ్ణుడై వినుచు
బడరుచు నేతెంచి బలభద్రుఁగాంచి

—: కురుపతి లలరాముని బ్రార్థించుట :—

ముదము తత్తరపాటు మొలవంగ నతని
పడపంక జములకుఁ బ్రణమిల్లి నిల్చి
యాతనిదెస మొగంబై కేలుమొగిచి
యాతర ఫణతి నిట్లని విన్నవించె.

310

“ దేవదేవారాధ్య! దివ్యావతార!
భావగమ్యాకార! భక్తలోకేశ!
శ్రీధరణిధర! శేషావతార!
మాధవ! నిగమవాఙ్మయ నిర్వికార!
వెయ్యివాడంబులు వెయ్యిచేతులను
వెయ్యితలల్ రెండువేలుజిహ్వలును
గలిగి యందొక ఫణాగ్రమున నీజగతిఁ
గొలఁది నీలముఖంగిఁగొని తాల్చునీవు
భూతాళి బుట్టింప బ్రోవశిషింప
రచాతుర్యుడవు నీవు సకలలోకేశ!
నీతత్త్వమెఱుంగంగ నేరక క్రొవ్వి
యీతఁజాడిన మాటలెల్లను సైచు!
రక్షించు! మీయుపద్రవము వారిండు!

అక్షయబలరామ !” అనినంస్తుతింప
 ఘనప్రసన్నాత్మృడై కామపాలుండు
 తనరార నంబికాతనయు మన్నించి
 హలముఖ మెడలించె నప్పరికోట
 బలరాముచే బాధపడి కొంత యెత్తి
 నేడును జూపట్టె నెటి రాము మహిమ !
 పోడిగా వినుతింపఁ బోలదెవ్వరికి
 కరుపతి యల్లునిఁగూతును ననిచి
 యరణంబు పదివేలు హరులును గరులు
 మూడు వేల్రథములు మొగినాల్గువేలు
 పోడిగా నిచ్చి యప్పుడు దోడుకొనుచు
 ద్వారక కేతెంచె దాలాంకుడంత ;
 శౌరి యంతయు విని సంతోషమందె.

320

అనిచెప్పటయు రామునతుల విక్రమము
 విని కరుప్రవరుండు విస్మయంబంది
 “ పరమయోగీశ్వర ! బలభద్రు మహిమ
 సరసిజాననుకై నఁ జర్చింపరాదు
 హరియెట్లు విహరించె నటమీఁది కథలు
 పరిపాటి నాకు నేర్పడఁ జెప్పఁడనిన ”
 బాదరాయణియు సప్పద్మాత్ము మహిమ
 నాదరంబున వినుమని చెప్పఁ దొడఁగె.
 సరకునిద్రుంచి యానలిన చనుల
 వెరవార పదియాఱువేలనూర్వురను
 పరిణయంబయ్యె నాపంకజోదరుడు
 భరపేది యిందఱఁ బొందునా ! ఒకతె

—: నారదుడు శ్రీకృష్ణుని లీలలను జూడనేతెంచుట :—

మరిగివర్తించునో ! మరినేర్పుకొలది
 యరసివచ్చెడఁగాక యనుచు నారదుడు
 వరభక్తి నేతెంచె పడి ద్వారవతికి.
 చనుదెంచుచో సత్య సడనంబునందుఁ
 డనుపారుఁ బారిజాతమునీడ నొప్పు
 విరులచప్పరములో విశదమై పాలుచు
 పరువంపు పువ్వులపానుపు మీఁద
 పల్లవశ్రీమించి పరగుకెంగేల
 నల్లన రుక్మిణి యడుగులొత్తుచును
 కాళిందిసతియు లక్ష్మణయును నిలిచి
 తాలవృంతంబులు డనుపార వీవ;
 తమ్ములమీయంగఁడగ మితవింద ;
 అమ్మకుందునకు నానందమొందింప
 శంబరాంతకు మూలశక్తియోయనఁగఁ
 బంబినరాగసంధ్రమచిత్త యగుచు
 జాంబవతీదేవి చందనంబులఁద;
 కంబుకంతలు మదిఁగరము సంతసము
 నలి సత్యభామయు నాగ్నజిత్తియును
 సలిలితంబై నావింజామర లిడఁగఁ;
 కెంగేలఁ గేలును గీలించి భద్ర
 యంగుళాగ్రములొత్తి యందంద తివియ ;
 లాలితమంగళాలాపంబులొలయఁ

840

శీలిమై నింతులు కెలకులఁ గొలువ ;
 మండితకోటిరమణికాంతి నిగుడ
 కుండలరుచులు జెక్కుల నవ్వలొలయుఁ ;
 చెనకికొస్తుభమణి శ్రీవత్సరుచుల
 వనమాల యురమున వాసనఁజూప ;
 ఆయత శంఖచక్రాది చిహ్నములఁ
 గేయారకంకణాంకితబాహు లొలయు ;
 హాటకదుచిరచేలాంచలద్యుతులఁ
 బాటిల్లి బాలాతపస్సూర్తి నిగుడ ,
 తెల్లదామరమీఁది తేటి చండమున
 నల్లనిమేను నున్నతశయ్యఁ జేర్చి
¹సుడతులతోఁగూడి సుఖగోష్ఠినున్న
 యారూఢయావను సంభోజనయను
 నారాయణుని సచ్చిదానందుఁగాంచి
 మఱుగున నిలుచుండి మహతి మీటుటయు ;
 నఱిఁగి దిగ్గనలేచి యెదురేఁగి మ్రొక్కి-
 యమ్మునిఁ దోతెంచి యర్థిఁ బూజించి
 క్రమ్మన నెమ్మోముఁ గనుఁగొని పలికె .
 “ ఓమునీశ్వరచంద్ర ! యోగీంద్రవంశ్య !
 నేనుమేనీకు ! నీశిష్యులు సుఖులె !
 మామీదగృహఁగల్గి యమ్ము మన్నించి
 యేమివిచ్చేసితి రెఱిఁగింపు ” మనిన
 నల్లననవ్వుచు హరి కేలుపాణి
 పల్లవంబులఁ బట్టి పలికె నమ్మాని.

350

“ అదినారాయణ ! అఖిలాండనిలయ !

వేదాంగవాహన ! విశ్వప్రకాశ !

విశ్వంభరాంబర ! విశ్వంభరాఖ్య !

విశ్వాత్మ ! నిత్య ! సువిజ్ఞానరూప !

నీపేరు భవదుఃఖనీరధితేప !

నీపాదములఁ బుట్టె నిఖిలతీర్థములు

తీర్థపూతుడవీవ తీర్థంబు నీవ

తీర్థఫలంబిచ్చు దేవుడ వీవ

నీరజభవుఁడును నీతత్వమెఱుంగ

నేరఁడు ననుఁబోఁటి నేర్చునే కృష్ణ !

నిన్నుఁజూడగలేని నీరసాత్మకులఁ

గన్నులు కన్నులే కమలాభిరామ !

జలజాక్ష ! నీపాదజలజాతయుగముఁ

డలఁపనేరని దుష్టతముల నేమందు !

తప్పక నీమూర్తి దర్శించి మ్రొక్కి

యిప్పుడే పనివింటి నిందిరారమణ !

కన్నులఁ జల్లగాఁ గనుకొంటి మంటి

నెన్నిచందంబుల నేకృతార్థుడను !”

అనిపల్కి కృష్ణున కందంద మ్రొక్కి

చనియె నారదుఁ డొండు సడనంబు లొని

360

—: శ్రీకృష్ణలీలలు :—

కక్కడ హరి యుద్ధవాచార్యుల తోడ

సక్కజంబుగ జూడమాడగఁ జూచి

యతనిచేఁ బూజితుడై వేరే యొక్క

(చ)

సతియింటి కరుగుచో శస్త్రాస్త్రలీల
 లభ్యసింపుచునున్న హరిఁగాంచి మ్రొక్కి
 యభ్యుదయంబని యటవోయి చూడఁ
 చిన్నిపాపల బొమ్మ పెండ్లిండ్లు నేయు
 చున్న వెన్నునిఁగాంచి యుల్లంబులోన
 సంతసిల్లుచునుండి మంత్రులుఁదానుఁ
 దగుకార్య మూహింప దైత్యారిచేత
 నగణితంబుగఁ బూజలంది యాహూని
 యటవోయి చూచుచో నశ్వరత్నంబుఁ
 జటులత నెక్కి బజ్జల్లుఁ ద్రొక్కించు ;
 మరెయొక్క యింటిలో మగువలు దాను
 నరమి దాఁగలి ఘోర లాడంగఁజూచి
 యాదట నొకయింట నమలధేనువులు
 భూదేవులకు ధారఁబోయఁగఁ జూచి ;
 ఘోరదొక్కయింటిలో వెన్నుఁడు సతులు
 కుండలీనృత్యంబుఁ గోరి యాక్షింపఁ
 గనుఁగొనె, నాయెంట కజ్జలు పంచి
 పెనుపార సతులకుఁ బెట్టంగఁజూచె ;
 ఇద్దనచూధిభూయిష్టుడై యొక్క
 శుద్ధాంతమున నుండఁజూచి యిబ్బంగి
 పెరవార పతియాటువేవుర యిండ్ల
 పరిపరివిధములఁ బంకజోదరుఁడు
 గోరి క్రీడింపఁ గన్గొని దేవమాని
 శౌరిసత్యజ్ఞానసంపడలాత్మ
 నచ్చెరువందుచు హరిఁబ్రస్తుతించి

870

యిచ్చ నెంతయుమెచ్చి యిట్లని పలికె.

“ సర్వభూతాత్మక! సతతంబు మెలంగు

సర్వజ్ఞుడవు నీవు సకలలోకేశ !

380

మానుషతను బొంది మహానీయ యిట్టి

10 జ్ఞానాధికుడౌట చర్చింప నరుదు !

యోగమాయారూఢి నొనరిన నిన్ను

యోగీంద్రులును గాన నోపరు కృష్ణ !

ఏయుగంబులయుందు నెవ్వరు మున్ను

నాయంత నెఱుంగరు నలినాక్ష నిన్ను !

నీతత్త్వరూపంబు నెఱిఁ బెక్కుగతులఁ

జేతోగతంబయ్యెఁ జెన్నార నాకు!

నొక్కడ వయ్యును నురువుణ్యముఁ ద్రి !

పెక్కురూపులుదాల్చి పెంపొందుచుండి ;

గురుఁడును దండ్రీయుఁ గోరి దైవంబుఁ

బరమాత్ముడవు పరబ్రహ్మంబు నీవ !”

అని ప్రడక్షిణపూర్వమై వచ్చి మొక్కి

జననాథ ! నవ్వుచుఁ జనియె నారదుఁడు

హరియుఁబదాఱువేలంగ నాజనులు

మరిగి వర్తించిన మహానీయకథలు

చదివిన వ్రాసిన సృష్టి విన్న

మదిలోఁ దలచిన మనుజోత్తములకుఁ

గర మొప్ప ధర్మార్థ కామమోక్షములు

దొరకును భవదుఃఖిదోషంబుల గాగు

390

నని చెప్పి శుకయోగి యప్పణ్యచరిత

లనఘ ! పెండియు వినుమని చెప్పదొడఁగ.

నారదు నీడ్కొల్పి నలినాక్షుడంత
నారులు దాను నున్నత కేళిసలువఁ
గమలారి యామినికన్యకఁ బ్రీతిఁ
గ్రమమొప్పు బెండ్లికి గాఢగుడేర

—: సాయంకాల వర్ణనము :—

చరమాద్రి యను కలశము నీటిలోన
గురువెట్టిన ఘడియకుడుకయో యనఁగ !
పరపైన ద్విజవాక్యఫణతులు; చెలఁగఁ
గరమొప్పుగ్రుంకె భాస్కరమండలంబు;
ఎఱసంజ యడరి కెంపెక్కె నంబరము ;
తటితటి బొడఁజూపె దార లందంద,
ఆలోన సకలదిశాక్రాంత మగుచు
మేలైన కృష్ణుని మేచాయఁ బోలె
నెఱిసొప్పు గాళింది నీరంబువోలె
తఱచైన తేఱుల దాఱుల వోలె
పెనుపైన నీలాలపేరులు వోలె
ఘనమైన యేనుఁగ కడుపులు వోలె
శ్రుతిసొప్పు నీలోత్పలంబులు వోలెఁ
బొలుపైన కస్తూరి ప్రాగులు వోలెఁ
దొలుకారుకాంతులు తుఱుములు వోలెఁ
డలమీరి చీకటి డట్టమై పేర్చి
ఘనతమోవారణగర్వంబులఁపఁ
గొనకొన్న సింగంపు కొదమకో యనఁగ
రాకావధూమణి రాగిల్లి చూచు

ప్రాకట రత్నదర్పణమతో యనఁగ
 శార్వరీసతిముఖజలజమోయనఁగఁ
 బూర్వపర్వతముపైఁ బొడమెచందురుఁడు ;
 తఱిమి దిక్పతుల దంతపుకరాటమున
 నెఱయఁ గర్పూరంబై నించిన మాడ్కి-
 పరపైన బ్రహ్మాండభాండంబు నిండి
 కరమొప్ప విలసిల్లె కౌముదీలక్ష్మి ;
 అంతట వీడితులై చకోరములు
 వింతమైఁ బటతెంచె వెన్నెలఁ గ్రోల;
 వెరవారఁ గృష్ణుఁడు వెన్నెలబైటఁ
 దరుణులు దానును దగ వినోదించి
 నందఱి యిండ్లను నమరు పాన్పులను
 నందఱఁగ్రీడించె నన్నిరూపములఁ
 దెఱవలుఁ దారు మోదిలి యుండిరంతఁ
 దఱునుగా నెలుగించె దామ్రచూడములు.

410

—: శ్రీకృష్ణుఁడు మేల్కని ప్రాతఃకాల కృత్యములఁ
 దీర్చుకొనుట :—

వందిమాగధ భాగవత నినాదములఁ
 గ్రండున శౌరి మేల్కని ధర్మచింతఁ
 దలపోయుచును లేచి తల్పంబు దిగ్గి
 శలభాతమయపాదుకలఁ బ్రేమఁ దొడిగి
 యువిదలు కైదండలాసఁగి తోనడువ
 రవణించు కనకవజ్రపు బిండియలను
 జలకములాడి వత్త్రములు మైదాల్చి

సలలితంబుగఁ దీర్చె సంధ్యకృత్యములు.
ఎసగంగ నుదయాచలేంద్రంబు మాలి
పసిఁడి కోహళియన భానుఁడు వొడువఁ
 గలకొన కర్పూరగంధ వాసనల
 నలరెడి విరులచే నతిభక్తితోడ
 దేవార్చనంబు భూదేవార్చనంబు
 క్షేపపైతృకములు తెఱఁగొప్పఁ జేసి
 తిలభూపిరణ్ణయధేను దానముల
 సలలితంబుగ విప్రసంఘంబుఁ దనిపి
 కోరి విద్వజ్జన గోష్ఠి నాలించి
 యారూఢగతిఁ తత్వార్థంబుఁ దెలిసి
 యంబరాధరణమాల్యానుఁ ఁపములు
 తాంబూలములు నిచ్చి తగ వీడుకొల్పి
 దివ్యమాల్యంబులు దివ్యగంధములు
 దివ్యభూషణములు దివ్యాంబరములు
 ధరియించి తగ నాజ్యకర్పణద్యుతము
 పరికించి మోసాల బయలికేతెంచి
 పటహకాహళశంఖపాటకారావ
 పటుతరాళీర్వాకభద్రనాదములు
 తరమిడి మ్రోయ నండకశంఖచక్ర
 వరగదాశార్ఙ్గదుర్వారశస్త్రములు
 పురుషరూపముఁ దాల్చి పొరిదన్నుఁ గొలువ
 కరుణాకటాక్షవీక్షణకోచు లొలయ

నల్లన నవ్వుచు నఖిలభాంధవులఁ
 జల్లని చూపుల శౌరి వీక్షింపఁ
 దేరాయతము నేసి తెచ్చి మొక్కుటయు
 దారకుఁ గని నవ్వి తగ రథంబెక్కి
 పసిఁడిబ్రద్దఁ బూని పడివాల్లు మ్రోయ
 నెసఁగ సందడి జడియించి తోనడువ
 నగరి నుధర్మాఖ్యయగు సభాస్థలిని
 కర మొప్పముత్యాల గద్దియ మీఁద
 వీరాసననుఁడై విష్ణుఁ డొప్పారె.
 చేరి రసజ్ఞులు నేవకోత్తములు
 నగణిత నీతివిద్యావిశారదులుఁ
 దగ మంత్ర సామంత దండ యకులు
 నల్లుడు కొడుకులు నఖిలభాంధవులు
 నెల్లసంపదలతో నేపారి కొలువ
 అందంద కరకంకణ రావ మెలయ
 చండనగంధులు చామరల వీవఁ
 గొలువెల్లఁ దామరకొలను చెండమున
 నలరి నేవింపఁగ నధికమోదమున
 నగ్రజును దాను యమ్మరారాతి
 యుగ్రసేనుని గొల్చియున్న యావేశ
 దావారికులచేతఁ దగఁజెప్పి పనిచి
 యావాసుదేవుని యనుమతిఁ బడసి
 చనుదెంచె నొక్కఁ డాజలజాత నేత్రుఁ
 గనిమ్రొక్కి పలికె నక్కటికంబుఁదోను.

—: కాజులచే బంపబడిన దూత శ్రీకృష్ణుని

యెనుట మొర వెట్టుట :—

“ జగతి భారముమాన్ప శత్రుల నడప
నగణితంబగు సాదులగు వారిఁజోవ
యాడవాన్వయమున నవతార మొంది
తాదినారాయణ! అమరేంద్ర వంద్య!
మగధ భూపాలుఁడు మది నోట లేక
జగతీశ్వరుల నెల్లఁ జంపుచున్నాఁడు!
వెఱవేది పరువుర వేవుర నృపులఁ
జెఱఁబెట్టి మదిఁ గృపచింత వోవిడిచి
తరమిడి దిన మొక్క ధరణీశవరునిఁ
బొరిపుచ్చి భైరవపూజఁగావించు.
అతనికి లోబడ్డ యవశిషులెందుఁ
గతిలేక యున్న మీకడకుఁ బుత్రేర
నగుదెంచిరాఁ నీ పాజరాసంధుఁ
బరిమార్చి నృపకోటిప్రాణంబు లెత్తు
మేవిధంబున నైన నీ నారిఁ గడవ
నీవెకాకొక్కఁడు నేర్చునే కృష్ణ !
ఇది నీకు విక్రమించిది నీకుఁ బెంపు!
ఇది నీకు శౌర్యంబు యిందిరాధీశ !
కీర్తియు సుకృతంబు గెలుపు నీకబ్బు!
ఆర్తు రక్షింపు మంభోజనయన !”

440

—: నారదుని యాగమము :—

అని దూత వినుతింప నంత నారదుఁడు

చనుదెంచె దివినుండి శౌరిసన్నిధికి,
అమ్ముని కెదురేగి యర్హ పీఠమున
నిమ్ముల నిలిపి మోమిత్తించి పలికె.

“మునినాథ! త్రిభువనంబుల వార్తలెల్ల
ఘనదివ్యదృష్టిని గననివి లేవు!

450

ఏమి విశేషంబు తెఱిగింపు” మనినః
అమ్ముని నవ్వుచు హరిఁ జూచి పలికె.

“నీమఁ త్వంబున నిఖిలంబుఁగాఁతు
నీమాయకడఁగాన నేరకున్నాడ!
కోరి నీ మేనత్తకొడుకు ధర్మజుఁడు
సూరివంద్యుఁడు రాజసూయాధ్వరంబుఁ
జేయనుద్యోగించి చెచ్చెర నిన్ను
శ్రీయుక్తి నాచార్యుఁ జేయనున్నాడు!
అమఘంబీక్షింప నఖిల దేవతలు

భూమిశ్వరులు వేడ్కఁ బోవుచున్నాడు
నీరజాయతనేత్ర నీవువిచ్చేసి
బోరున రివుఁడొకఁ బారిమార్చు వేగ
నచ్చట శిశుపాలుఁ డడరి నీచేతఁ
జచ్చు నీపయనంబు సవ కూర్పవలయు,
పొరి జరాసంధుఁ బారిమార్చ నెట్టి
వీరున కెందును వెరవుగాదెందు!

అతఁడు భీమునిచేత నట మల్లయుద్ధ
హతుఁడౌను యన్యుల కతఁడ జేయుండు.
భీమునిచేతను బెర పెట్టి చంపు

నీ మీకు తెఱిగింప నే తెంచి నాడఁ

460

—: నారదుని మాటలను విని శ్రీకృష్ణుడుద్ధవాచార్యుని
యభిప్రాయమునడుగుట :—

బని విని యదనం''మఁ బద్మాక్షు వీడు
కొని నారదుడు బోవ గోవిందు డంత
నయ్యుద్ధవునిఁ జూచి యంతరంగమున
నెయ్యంబు లియ్యంబు నెరయ నిట్లనియె.

“ నీతియు ధర్మంబు నేర్పను హితవుఁ
జాతుర్యమును గల సత్యసంఘుడవు;
కడఁకతోఁగార్యంబుఁ గనుచోట మాకుఁ
గడునొప్పు మీరలె కన్నులు బుద్ధి ”
యనుటయు నుద్ధవుడంబుజోదరునిఁ
గనుఁగొని నమ్రుండై కడునొప్పు బట్టె.

“ ఇందిరాధీశ! నీవెఱుంగని కృత్య
మెందును గలదె నన్నిలఁ బెద్దజేసి
మన్నించి యడిగెద మార్గంబుఁ దెలియ
విన్నవించెద నర్థి విను ”మని పట్టె.

“ పరమబంధుడు నీకు పాండవాగ్రజుడు
సురుచిరంబుగ రాజసూయంబు సేయఁ
దలఁచినయట్టి యశ్వరకృత్యమునకుఁ
గలఁకవ లేకుండఁ గాచి రక్షింపు!
ప్రాణంబుతోడ జరాసంధుఁడుండ
స్థానానకును గావ శక్యంబు గాదు!
వాని నేగతి నైన వధియింపకున్న
పూను జన్నంబు సంపూర్ణంబు గాదు.
ఘనబలాధ్యుడు గాన కదనంబులోనఁ

జెసకి యెవ్వనికి నిర్జింపఁగా నరిది
 యనిలజార్జునులతో నావురికేఁగి
 చని విప్రవగులయాచందమై వేడి
 మల్లయుద్ధంబున మరి భీముచేత
 నెల్లభంగుల వాని యేపడగింపు
 మాతఁడు దీరిన నఖిలరాజులకుఁ
 బ్రీతియా పగదీరుఁ బెంపొందు నీకుఁ
 దగ జరాసంధుచేతను బద్ధులైన
 జగతీశ్వరులఁ బ్రోవఁ జనుటయే లెస్స”.

—: శ్రీకృష్ణుని ఇంద్రపథ ప్రయాణము :—

అని యుద్ధవుండిటు లాడువాక్యముఁ
 విని సంతసము నొంది వెన్నుఁ ప్రోద్దె
 యానకదుందుభి హలహతి యగ్ర
 సేనాదులనుమతి సేయంగఁ గదిలి
 భూతలాధీశులు పుట్టెంచినట్టి
 దూతకభీష్ట వస్తువులిచ్చి యనిపి
 పటుసైన్య మేఘు వుప్పక బలాకాది
 చటులవాజులఁ బూని సన్నద్ధలీల
 గరుడకేతనకాంతి గడునొప్పు తేరు
 గురుతరంబుగ దారకుఁడు దెచ్చి మ్రొక్క
 నారోహణము సేసి యఖిలబాంశపులుఁ
 దోరంపు వేడుకతోఁ గొల్చి రాఁగఁ ;
 జెలువారు కాంచన శిబిరంబు లెక్క
 యెలమి పట్టపుదేవులెనమండ్రు నడువ ;

1 వలనొప్పు పటహాదివాద్యంబు లొలయ
 పందిబృందములు కై వారంబు నేయ
 సందడి పడనాళ్లు బడిసి తోనడువ
 నతివై భవముల నిత్యప్రయాణములఁ
 జతురతఁ బెక్కు దేశములుత్తరించి
 జలజాతనేత్రుఁడు సకలసంపదలఁ
 బాలుచునిద్రప్రస్థపురము కేతెంచె.

—: ధర్మజాదులు శ్రీకృష్ణుని సమ్మానించుట :—

అమృతాత్మనిరాక యరసి ధర్మజుఁడు
 తమ్ములు దాను బాంధవులతో నెమరు.
 వచ్చి నమ్రుండై న వసుదేవతనయు
 గుచ్చికొఁగిటఁ జేర్చె; గోవిందుఁ డంత
 ననిలనండను బ్రేమ నక్కునఁ జేర్చి
 తనకు మ్రొక్కిన మాద్రీ తనయుల నరుని
 ననువార నాలింగనము నేసి వార
 లండఱుఁ గొల్చెరా నమరేంద్రులీలఁ
 జెంది యప్పురిఁ ప్రవేశించె మురారి. | శీ
 పౌరుల కన్నులపండువ గాఁగ
 భూరిపుణ్యుఁడు పాండవుల నగరికి
 నరిగి కుంతికి మ్రొక్క నమృతాదేవి
 కరముఁ గృష్ణుని గొఁగిటఁ జేర్చి
 యానందరముబ్బి యలుగులుఁ బారఁ

490

బూని యండఱఁ బ్రేమఁబూజించి శుంతి
 పాంచాలసుతయు నుభద్రయుఁ గృష్ణుఁ
 గాంచి సాష్టాంగంబు కరమర్చి నెఱఁగి
 హరి కాంతలును దాను సన్మోక్షస్యప్రేమఁ
 బరిరంభణముల సంభావన క్రియల
 సలిపి యింపార మజ్జనభోజనములఁ
 గలసి క్రీడించిరి; కమలాక్షుఁడంత
 నాపాండవుల సేమమంతయు నగ్గి
 యాపార్థ గృహమున కరుగ నన్నరుఁడు
 మజ్జనభోజన మహిత సౌఖ్యముల
 నజ్జగన్నాథుని నతిభక్తి దనిపి
 హంస తూలిక పాన్పునంచు సంక్రీడి
 గంసారి నునిచి పల్లడనుండి క్రీడ
 నడుగు లొత్తుచు నుచితాలాప లీలఁ
 గడఁగి వినోదింపగా ధర్మసుతుఁడు
 చనుదెంచుటయు శౌరి చయ్యన లేచి
 తనర నాస్పృశ కరస్థలిబట్టి తివియ
 నేక శయ్యను వారలిరువురు నుండి
 జేరిని తమ్ములు సేవించియుండ
 “నారగించితే కృష్ణ!” అలసితీ వనుచు

500

—: ధర్మరాజు రాజనూయయాగ విషయమై శ్రీకృష్ణుని
 యెంత ప్రస్తావించుట : —

శౌరితోడ : జాతశత్రుఁ డిట్లనియె.

లోకబాంధవ చంద్రలోచన! భక్త

లోకరక్షణ! సితశ్లోక! లోకేశ!
 నీ వెఱుంగని యవి నిఖలంబు లందు
 లేవెల్ల యెడల నిర్లేపుండ వీవ
 విశ్వు నీ కెఱిగించు విన్నప మొఱి
 అనఘాత్మ! రాజనూయము పేరి క్రతు
 నేయుదు నని శుద్ధి జంతుచి
 నేయపాయంబున నిదిసిద్ధి బొందు
 నానతిమ్మనుడు నాయమతసాధవు
 యాననంబీక్షించి హరి ప్రీతి బలికె.

510

—: శ్రీకృష్ణుడు రాజనూయముగము నాచరించి వలసినదిగా

ధర్మపుత్రు ప్రోత్సహించుట :—

కారవప్రపథ! లోకము రాజులకును
 యేరీతి సిద్ధింప దీమహాక్రతువు
 ధరణీశ! నీవు నీ తమ్ములు బలిమి
 దొరకని కార్య మెందును గలదయ్య?
 పితృదేవ సద్విజప్రీతి గావింపు
 టతిశయమగుపుణ్య మయ్యధ్వరంబు!
 రాజులఁ గెలిచి వారల ధనావళుల
 రాజసంబునఁ దెచ్చి రాజనూయంబు
 వెలయింపవలయు దిగ్విజయంబు నేయఁ
 దలంచిన వేగ నీ తమ్ములఁ బంపు
 మని చెప్పటయు విని యమనందనుండ
 ననుజల దిగ్విజయార్థంబు వనుపఁ

—: పాండవులు దిగ్విజయ యాత్రకై వెడలుట :—

జటుల బలాధ్యుడై సహదేవుఁ డెలమి
యట దక్షిణంబున కరిగె పెంసొంది,
నకులుడుదగ్గ సై న్యము తన్ను గొలువఁ
బ్రకటితంబుగ నేగెఁ బడనుట కపకు ;
ఘనబలోపేతుడై కదలి యర్జునుడు
ధనుఁ దిక్కునకు స్థితపృత్తి నడచె ;
సేమంబులోడుత నెఱిఁ బార్యదిశకు
భీమబలాధ్యుడై భీముడుఁ గదలె ;
నీభంగఁ జని దిక్కులెల్ల సాధించి
యాభీలరణకేళి నహితుల నొర్చి
కరిహయమాణిక్యసున నిష్క్రములును
వరరత్నభూషణావలు లొప్పఁ దెచ్చి
ధర్మనండునకుఁ దగ వేఱ వేఱ
నర్చి నొప్పించి యనుజ లిట్లనిరి.
“జననాథ! విను జరాగుంధుడు దక్క
మన కిరి వెట్టని మహివుడు లేడు
పాని నిజ్జింప కధ్వరక్త్యమునకుఁ
బూనఁగఁ దలఁచుట బుద్ధిగా దెందు.”
అని పల్క నుర్వీశుఁడు ధర్మసుతునఁ
గనుఁగొని బోధించి కంసారి పలికె.

520

—: శ్రీకృష్ణుడు జరాగుంధు మాయించెదనని చెప్పట :—

“జననాథ! నీ భుః శ్రయశక్తి దలఁప
ననయ జరాగుంధుఁ డెంతటి వాఁడు ?

మల్ల యుద్ధంబున మారుతి చేత
నెల్లుండి చంపింతు నిటు జూడు మమ్ముఁ
బనువుము నీకింత భయమంద నేల!"
అనిపల్కి భీముఁడు నన్నుఁ డెలమి
తనుఁగొల్చి రాగ నుద్ధత గిరివ్రజము

—: శ్రీకృష్ణుఁడు భీమాద్వునులతో బ్రాహ్మణ వేషములను
ధరించి గిరివ్రజము ప్రవేశించుట :-

దనర బ్రాహ్మణ వేషధారులై చొచ్చి
యరులకభేద్యుడై యలరు మాగధుని
వర మందిరమున కవారణ నరిగి
దేవగురుద్విజ ప్రిప్తి గావించు
సావధానుని జరాసంధునిఁ గాంచి
వామనరూపమై వచ్చి యబ్బిరి
భూమి వేడినయట్టి కంధులక్రగు
యనిలజాద్వునులతో నర్థి దీవించి
చనవు నాజరాసంధుని ననియె.

580

—: శ్రీకృష్ణుఁడు జరాసంధుని యుద్ధభిక్ష చేయుట :-

“ అనఘాత్న! యీ ంటి కథలు మేము
చనుదెంచినారము సకలవస్తువు
నడిగిన లేదన కర్థుల కిచ్చు
కడుపుణ్యనిధివి మాగధర జతనయ!
ఏమిగోరిన యర్థ మిచ్చి నిచ్చలును
భూమిలోఁ బొగడొంది బొంక వెన్నఁడును!

ఘనకపోతమునకై కండలు గోసి
 తనువిచ్చి శిబి ధాత్రి ధన్యుడు గాఁడె !
 మును హరిశ్చంద్రుండు ముగి కౌశికునకుఁ
 దనరార వుత్తరము దగ విక్రయించి
 చండాలురూపమై శౌర్యంబుఁ గ్రాఁగి
 యుండి తాఁబొందఁడే యూర్ధ్వలోకంబు !
 ఒక కపోతము తొల్లియొక కిరాతునకుఁ
 బ్రకటమై తనమేను భక్ష్యంబుఁ జేసి
 యెట్టి పుణ్యలకై న నెన్నఁగ రాని
 యెట్టి లోకము గాంచె నని చెప్పి వినవె !
 పదుచును కనకంబుఁ బ్రాయంబు నమ్మి
 యడిగిన లేదని యర్థి వర్ణంబు
 నెడపిన వాపాత్మ్యం దును నందుఁ
 జెడిపోవుదురనుచుఁ జెప్పి నతఁడు
 వారి తేజంబులు వారి సత్త్విములు
 వారి మేనుల రణవ్రణకిణంబులును
 గని మహీనాథులుగా నిచ్చయించి
 యనియె వారలతోడ నల్లన నగుచు.
 “ భూపాలకులు మూలంబులు జేడి! విప్ర
 రూపంబు లొది మాప్రోలికి వచ్చి
 యడుగుచున్నార మూలంబులుగారు !
 అడుగుడు ప్రాణంబులైన మూలికలు !
 విప్రవేషముఁదాల్చి వేడుట చిత
 విప్రోత్తముఁడె స్వయం విష్ణుఁడె పీఠ
 యని పలుకఁగ శౌరి యతని కెంపునకు

మనములోపలమెచ్చి మగఁగున కనియె.

550

“ అనఁడు! యుద్ధార్థులమై వచ్చినార
మనయఁగృష్టుండ నీతఁడు వాయుజుడు
వాఁడు కన్నడి మాకు ద్వందయుద్ధంబు
పోడిగా నిమ్మన్న ” పొంగి పొంగఁడు !

“ అగఁగాక మీకోరి నట్ల యుద్ధంబుఁ
దగ నిచ్చినాఁడ యుద్ధతఁ జేర్చిరండు
గోపాల! నీవోడి కురుకుమారకుల
వైపునఁ దెచ్చితి! పడుచుల తరమె!
పసదప్పి నీవోడి పారిన నేల
కనువు మొల్వుదు నేఁడు! కాన నీతోడ
సమరంబు నేయుట సమయంబు గాదు
కమలాక్ష! నాకీక గాఁ డర్జునుండు
మల్లయుద్ధంబున మారుతాత్మజుని
త్రుళ్లడంచెద! మీరు తొలఁగఁగఁ జూపఁ

—: భీమజరాసంధుల మల్లయుద్ధము :—

డనిపల్కి సన్నద్ధుడై యూరు వెడలి
చని యొక్కయెడ సమస్తలముఁ గావించి
మారు తాత్మజుఁడును మగధభూపతియు
నీరసంబున జాసి యేపార నంతి ;
నంతకాకారులై యత్యుగ్ర భద్ర
దంతావళంబులు దగ్గఱు మాడ్కి
పటుతర నిర్ఘాతపాతంబులట్ల
చటులతన్నె మల్ల చటచి యొండొరులఁ

560

బుచ్చుచు విడుచుచు బాహుపాశములఁ
 జూట్టి విఘ్నేణముల్ చూపి యార్చుచును
 సమయగు సమ్యక్సవ్య మార్గములఁ
 దలచి గదిసిమై తాకి వైచుచును
 గదియి కొమ్మంటులు గ్రమ్మంగఁ జెట్టు
 కడంగి క్రియుచు జేత గదిమి తప్పచును
 నాచేపంబుల ననువున మ్రోసి
 యాశుగమును బోలి యందంద వ్రేయ
 ముమున డగ్గరి ముష్టిఘాతముల
 పదాడనంబులు పటుశక్తిఁ జూపి
 భీతి మగధుండు పికిరిం బొడువ
 నాగారుతాత్మజుడ చలుడై నిలిచి
 మోకాలం గొని గుండె మోవంగఁ బొడువ
 వీరిని మగధభూవిభుడర్చి వ్రాలె !
 క్రొవ్విన లే భీకర ముష్టి హతుల
 నమ్మగుతాత్మజు నందంద నొంప
 తలలక నారదాతని జత్రు దేశ
 మణిముతీ బొడిచిన యంగంబు వడఁక
 పడినది నిల్చి యాపవమాననుతుఁడు
 నడముఁ బీడించి విఘ్నేణంబు గొనఁగ
 జూచి యిరువురు సమగత్వ లీల
 వీడాడి నొప్పింప వెన్నుఁడు గాంచి !

570

—: పరాగంధవధ :—

వాయువుత్రుఁడు జూచువగ వృక్షకాఖఁ

159

జేయార్చి రెండుగాఁ జీరి నవ్వుటయు
నానన్న దెలిచి మహాబలాత్మజుడు
ఆనన్నడగు శత్రు నంటంగఁ బట్టి
పడవైచి కడకాలుఁ బరుసనఁ ద్రొక్కి
వెడవెడ నార్చుచుఁ బ్రదిలి పోనీక
నటమున్ను జరచేత నంటగ బడిన
చటులాత్మఁడగు జరాసంధుని మేను
తరమిడి కఠిన్ శాస్త్రంభంబుఁ జేరు
కరిఁబోలె నుగ్రభీకర లీలఁ జీరి
యిరువ్రక్కలుగఁ జేసి యిరువంకవైచి
పరువడి నార్చిన పవహానసుతుని
హరియును నర్జునుఁ డందంద పొగడ
సురసమూహము ప్రీతిఁ జూచి కీర్తించె.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు జరాసంధుని కుండుచు సహదేవుని రాజ్య
మందునిచి, కారాగృహవాసులగు రాజులను విడిచి వుచ్చట:—

160

హరియు జరాసంధియగు సహదేవుఁ
బరగ మగధరాజ్య నట్టంబుఁ గట్టి;
యతిముటిఁ భీష్మసాలయందున్న నృపుల
వెఱవాపి యందఱ విడిచి వుత్తొంచె.
కారాగృహంబునఁ గడుచూసి సొచ్చి
క్రూర బాధలఁ గండి కుందుచు నున్న
యిరువదివేపురు నెవమన్నూటాల్కు
రురుచయ భ్రాంతులై యొండొండ వెడలి
చనుదెంచి కనిరి వానవలోకవంద్యు

580

ననుపశుదివ్యభూషాంబరాభరణు
 భీమాస్త్రానసమేతుఁ బృథుదీర్ఘబాహు
 కాశితార్థప్రదుఁ గడు భక్తి మ్రొక్కి ;
 “ శ్రీనాథ ! గోవింద ! శ్రీవత్సచిన్త !
 దాసనాంతక ! కృష్ణ ! తామరసాక్ష !
 ధామణి రక్షింప ధర్మంబు నిలుపఁ
 గ్రూడైత్యులఁ ద్రుంపఁ గోరి స్మించి
 యాదనార్ద్రనుండ వీవామ్నాయరూప !
 ఈజరాసంధుచే నీశాః నొంది
 నునికియు నిది మహదుపకారమయ్య !
 ఘనయోగ వర్యులు గానఁగ లేని
 నిన్నఁజూడఁ గంటిమి నిఖలాండ నిలయ !
 తలఁపులుఁ దనువులు దయనిచ్చితీవు
 జలజాక్ష ! ఇది వునర్జస్మంబు మాకు !
 ఖలు జరాసంధు నొక్కట జీవైచి
 బలియుండై పేర్చెనీ బకవైరి లావు !”
 అని నీనవదనులై యర్థి కీర్తించు
 జననాయకులఁ గృపాజలరాశిఁ దేల్చి
 జలజాక్షుండంత మజ్జనభోజనముల
 సలిపి చి భూషాంబరాదు లర్పించి
 వారల నూరార్చి వలనొప్పుఁ బలికె.
 “ క్రూరాత్మ శత్రుసాలఁ గుంది నోఁగంది
 ముచ్చట నున్నారు; ముగిరాజ్య లీల

51

లచ్చుగ భోగించుఁ డరుగుడు వేడ్క
మడమస్సెరంబులు మాని నే ప్రౌద్ధు
మదిలోన నన్ను నేమిటికొందుఁ” డనుచు
రాజుల ననిచి జరాసంధి చేతఁ
బూజలు గొని రథంబులు వేడ్క నెక్కి
యనిలజార్జునులతో నతివై భవమున
డనుజుఁడ వచ్చె నింద్రప్రస్థపురికి.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు భీమాార్జునులతో నింద్రప్రస్థ పురికి
మఱి వచ్చుట :—

వచ్చి యాపట్టణద్వారంబు నందు
సచ్చరిత్రుఁడు పాంచజన్యమొత్తుటయు
నారవచూలించి యరుదెంచి పొదు
లారూఢమగు మహా హర్షంబుతోడఁ
గామాది రహితు నిష్కాము శ్రీకృష్ణు
రామానుజన్ముఁ బురాణ పూరుషునిఁ
గనిత్రమొక్కి సంతోష కలితులై రంత ;
అనుజులు కృష్ణుఁడు నరుదెంచి త్రమొక్క
పరమసమ్మదమునఁ బాండవాగ్రజుఁడు
కరమర్థి మువ్వరఁ గాఁగిటఁ జేర్చి
హరిమోముఁ గని ముదితాత్ముడై పలికె
పురుషోత్తమాచ్యుత! పుండరీకాక్ష!
వరద! వామన! భక్తవత్సల! కృష్ణ!
సరసిజాననవండ్య! సారసనేత్ర!
నీదానులగు మాకు నిఖిలలోకముల

600

నేడసాధ్యములగు నిందిరాశీశ!
 మఱుదులు నీవు నమ్మగధేశు మీఁడ
 యతిముఱి నేఁగిన సంతనుండియును
 విలసిల్లు నురిగోల నేడనఁ బొందు
 పులుగు చందంబునఁ బొరలు చుండితిమి !
 చెచ్చెర శత్రునిర్జించి మీరిందు
 వచ్చిన ప్రాణంబు వచ్చె గోవింద !”
 అని పల్కుటయు పాండవాగ్రజుఁ జూచి
 వినయంబుఁ దోఁప నవ్విష్ణుఁ డిట్లనియె.
 “ నీయాజ్ఞ తలమోచి నెగడిన మాకు
 నాయెడ జయలబ్ధులగు పెందు నరుదె ?
 మూఁడులోకములకు ముఱైన యట్టి
 వాఁడు మగధభూమి వల్లభు నట్టె
 వాని నశ్రమమున వధియించె భీముఁ
 డేనునాసత్వము నేమనఁ గలను !
 బెడిదంపు పగదీరఁ బెంపొంద నీవుఁ
 దొడరి యజాతశత్రుఁడనైతి గాన

610

—: శ్రీకృష్ణుని ప్రోత్సహముచే ధర్మరాజు రాజనూయ
 మునకు గడంగుట :—

రాజుల రక్షింప రాజనూయంబు
 నోజముఁ డప్పక నొసరింపు మనిన
 హరి వాక్యములకుబ్బి యమతనూభవుఁడు
 కురువతి ముఖ్యులఁ గోరి రప్పించి
 భాగీరథీతీర పావనస్థలిని

యాగశాలలు గట్టి యఖిల వస్తువులు
 సమకూర్చి వ్యాసాది సంయమిశ్వరులఁ
 గ్రమ్మ మొప్ప ఋత్విజగణము రావించి
 యాగోపకరణంబు లన్నియుఁ దెచ్చి
 యాగమోక్తక్రియ నన్ని సంధించి
 దక్షుల నియమించి ధర్మనందనుఁడు
 దీక్షితుఁడై మహాద్విజకోటితోడ
 వేలుచుచుండఁగ విష్ణుఁడంతటికిఁ
 జాలి భూసురవర్యసమితితో నిలువ
 తమ్ములు సకలబాంధవులును దారుఁ
 గ్రమ్మర పరిచర్యఁ గావింపుచుండ
 హవ్యభాగమునకు నఖిల దేవతలు
 దివ్యయానములతో దివినుండి చూడ

620

—: యుధిష్ఠిరుఁడు శ్రీకృష్ణున కగ్రపూజ నొసంగుట :

నయుధిష్ఠిరుఁడు ధౌమ్యాదులఁ గూడి
 చయ్యన నగ్రపూజలు చేయఁగోరి
 యండఱ రాజుల నర్థి నీక్షించి
 “ ఇందెవ్వరికి నర్ఘ్య మిత్తునో” యనఁగ
 సహదేవుఁ డన్నకు జలజాక్షుఁ జూపి
 “ విహితమాయర్ఘ్యంబు విష్ణున కిమ్ము
 ద్విజుఁడును గురుఁడు ఋత్విజుఁడును భూమి
 భుజుఁడు దై వంబునై పాలుపారు నతఁడు!
 అతనిఁ బూజించిన నఖిల దేవతలు
 పితరులు మునులు సంక్రీతిగావించు

ర''నవుండు ప్రియమంది యమలనూభవుండు
 ఘనభక్తి హరికి నర్హ్యము సమర్పించె.
 జహురత్న భూషణాంబర గంధపుష్ప
 విహితభంగుల మంత్ర విధిఁ బూజ సేయ
 మునులు రాజులు మనంబుల గంతసిల్ల
 సనిమిషావళి నచ్చి యభినుతి సేయ
 నాలోన శిశుపాలుఁ డంతయుఁ జూచి
 కాలాహిగతిమ్రోసి కరతలంబెత్తి
 యొండొండ రోహిణు లొలుకుచుండఁగను
 పాండవాగ్రజుఁ జూచి పలికె నుద్వృత్తి

680

—: శిశుపాలుండు శ్రీకృష్ణుని నిందించుట :—

“కటకటా! ధర్మజ! కడుచిన్నపాపఁ
 డిటుజెప్ప నీబుద్ధి యేల నిట్లయ్యె?
 గోపాలకుని జాలికుని న్రత్వహీను
 కాపాత్ముఁబశుకశ్చుఁ బరచారగమను
 నేమని పూజించి తిండతి నడుమ?
 | మి వధటివాఁడు వీడి యర్హ్యమునకు
 బలపరాక్రముల భూషణుల సన్మనుల
 డలవంపు సేయఁగఁ జగునయ్యనీకు!
 ఎటుగక కూర్చి నీవిచ్చినవైన
 తటిలేచి యర్హ్యంబు తానెట్లుగొనియె!
 పూజనీయులగు నీ పురుషులలోన
 నేజాతిగలవాఁడు! ఇటుపెద్ద సేయి!”

640

—: ధర్మరాజుశిశుపాలునకు సమాధాన మిచ్చుట —

అనిపల్కుటయు విని యంతకాత్మజుడు
 “ వినవోయి ! శిశుపాల ! పెట్టిని గాక
 హరికి సమానుడు నధికుడు గలడె?
 ఇరవుడప్పినమాట నేటికాడెదవు?
 యజ్ఞరక్షకుడును యజ్ఞభోక్తయును
 యజ్ఞఫలంబిచ్చు నతడును దానె!
 అతని తేజోశంబు లఖిలదేవతలు
 నతని గాడన నీకు నర్హమే యిట్లు ?”
 అనిపల్కు సభ్యులు నతనిఁ గీర్తించి
 కనుగొని శిశుపాలుఁ గలుషించి రంత.

—: శిశుపాలవధ :—

ఆమాటలకు దైత్యుఁడాత్మసైన్యంబు
 తోమహారాద్రంబుతో బన్నునిఖుచె !
 కురుబలంబుల నాఁగఁగొనక వే గదిసి
 పరవశంబొనరింప పంశ్శోడరుడు
 వారల వారించి జ్వలనార్చులొలయ
 దారుణ చక్రముద్ధతఁ బ్రయోగింప
 నాదిత్యకుండలాయతలీవమగుచుఁ
 జేదిభూపతి శిరచ్ఛేదంబు నేసె.
 ఆహారవంబులు నమరసన్నతులు
 నోహోబలంబుల నులిపు పెల్లడర
 నాతనితేజోంశ మండలుఁ జూడ
 నాతలంబుగ వచ్చి హరిగొనఁగలసె !

మనుజులు ఋత్విజులును మురనైరి లావుఁ
 గొనియాడి మెచ్చిరి గురుభక్తి నంత
 రాజనూయంబుఁ బూర్ణము సేసి ధర్మ
 రాజు, పెంపున భరింతు సుతయందు
 నవభృతస్నాతుడై యరుదెంచి రాజ
 నివహంబుఁ బూజించి నెరవడిఁ గొలిపి
 'వరక్షిణిల విప్రవరకోటిఁ దనిసి
 యావిభవంబున శఖిలబంధులకు
 వావిరి సుత్తమ వస్తువు లొసఁగి
 యనుప ! సుయోధనుఁడా పట్టణమున
 నినుపారఁగొన్ని నెలలు వర్తించి
 యాగుంపదలపెంపు నయ్యధ్వరంబు
 నాసభావిభవంబు నాగౌరవంబుఁ
 బాంచాలిరూపసౌభాగ్యసంపదలుఁ
 గాలచి నిర్విణ్ణుడై కడుచిన్నపోయి
 యమ్మహీపతి పేర్చి యఁగరంగమునఁ
 గ్రమ్మర దనవీటి కరిగె రారాజు.
 పొరిఁబాండవులచేతఁ బూజలు వడసి
 హరి ద్వారవతికేగె నతివలఁచాను.
 అని చెప్పటయు కౌరవాధినాయకుఁడు
 వినుతుడై శుకయోగి విభున కిట్లనియె
 వరమునీక్వర ! నీదువాక్యాన్వృతంబు
 గురుభక్తి నేనెంతఁగ్రోలిననైన

660

తనివొగ్గదు చిత్తమాదై త్యాగి మహిమ
 వినుపింపు మటుమీఁది వృత్తాంత మనుఁడు
 అమ్మహాయో గీంద్రుఁ డమ్మహాత్మునకుఁ
 గ్రమ్మన నప్పణ్య కథఁజెప్పదొడఁగె.
 ఇవియాదిగాఁ బెక్కు లిందిరావిభుఁడు
 : విధవినోదియై విహరింపుచుండె.
 మఱియును గృష్ణుఁడు మహనీయగతుల
 తెఱవలఁ గూడి వర్తించెఁ బెంపార ;
 బహురత్నచిత్రితభర్తృహర్షముల
 విహరించె సతతము వెలఁదులు దాను ;
 వరపుష్పతానేక వనముల యందు
 మరియును బెక్కైన మదనతంత్రములఁ
 దనిపి యాయుంతుల ధన్యులఁ జేసె.
 అనియిట్లు విష్ణుని యవతారకథలు
 వినుపించు ఘనులకు విన్నవ్యులకు
 వినిమెచ్చియీగల వివరమంతులకు
 ఘనదోషహరమును గైవల్యసుఖము
 ఘనులు యోగీంద్రులు గమనింపలేని
 హరిభక్తిగల్గును సరయంగ నిదియ
 పెరఁగున మది గల్గు విసులాత్ములకును
 అనియిట్లు నిత్యధర్మారంభు పేర
 జనలోకననపారిజాతంబు పేరఁ
 జతురకళాపూర్ణ చంద్రుని పేర
 నతులవై భవ నిర్జరాధీశుపేర
 శోభితనవరూపనూనాస్త్రు పేర

నాభశమంత్ర కందామాత్యుపేరః
 గోరిభరద్వాజగోత్రసంజాతుః
 ధారూఢమతి నయ్యలార్యనందనుఁడు
 శృంగారరసకళాశ్రితవచోధనుఁడు
 సింగనామాత్యుఁడు చెలువగ్గలించి
 సలలితరసభావశబ్దగుంధనల
 వలనొప్పు శ్రీధాగవతపురాణమున
 మహదాదియగు దశస్కంధసరణి
 విహితలీలలనొప్పు విష్ణుచారిత్రఁ
 బ్రాకట జగదభిరక్షకాండంబు
 నాకల్ప మాకల్ప మగుభంగిఁ జెప్పె.

680

జగదభిరక్షకాండము సమాప్తము.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

తప్పొప్పుల పట్టిక

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
4	8	రాజున	రాజైన
7	11	నీవి	నీవు
8	15	విరచుట	విఱచుట
8	19	జలనన	జలన
8	19	చాపమో	శైలమో
8	23	మేరూ	మేరు
11	9	వేగ	వేగ
11	19	మఱియును	మరియును.
14	3	వృంత	వృతం
14	19	రందందనొలుక	రందంద యొలుక
14	25	బెడిదంపు	బెడిదంపు
14	25	బెటికి	బెటికి
15	8	నందందఁజూడ	నందంద చూడ
15	22	సౌఖ్య	సౌఖ్య
16	9	నందందఁగాంచి	నందంద గాంచి
17	5	కృష్ణుల	కృష్ణుల
19	1	గొనుచు	గొనుచు.
19	8	విణ్ణనుదున	విణ్ణనువున
20	8	పొదులు	పొరులు

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
27	7	బాండపుల	బాంధపుల
27	19	దగము	దనము
43	10	అర్హ	అరుహ
44	11	నందందఁ జేర్చి	నందంద చేర్చి
57	7	బెద్ద కాలుము	బెద్ద కాలము
67	2	శిఖ	శిఖ
112	17	నెఱుంగింపు	నెఱింగింపు
114	16	దమను	దమనుని
115	22	యందంద	నందంద
125	23	యక్కటికముతో	యక్కటికముతోడ
135	22	నయ్యంతి	నయ్యింతి
138	4	యనిరుద్దుఁ	యనిరుద్దుఁ
138	5	తప్పకఁజూచి	తప్పక చూచి
138	9	కలయెల్ల	కలయెల్ల
139	9	మంచము	తల్పము
161	16	కులంబునుఁగూలు	కులంబులు గూలి
			పోవు.
163	20	తైత్రిలోనృ	తైత్రిలోకృ
163	23	చంద్రుఁడు	చంద్రుఁడు.
164	8	నెఱింగించి	నెఱింగించి
164	9	యనుదెంచె	యరుదెంచె.
169	17	పుత్రైంచె	పుత్రైంచె.
171	8	నఱకె	నఱకె
171	15	కుండలరత్న	కుండలరత్న

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
175	21	చరిత్రంబు	చరితంబు
177	6	చూచుచొరి	చూచుచుచొరి
183	12	నెఱుంగక	నెఱుంగక
189	12	మాఁత	మాఁత
189	15	మొండొక్క	మొండొక్క
190	5	జ్ఞానాధికుండొట	జ్ఞానాధికుండొట
190	21	డలంచిన	డలంచిన
194	5	బ్రద్దలబూని	బ్రద్దలబూని
198	22	గొల్చిరాఁగ	గొల్చివేరాఁగ
199	19	నగరికి	నగరికిని
207	8	స్తంభంబు	స్తంభంబు
211	3	గ్రమ్మమొప్ప	గ్రమ్మమొప్ప
213	6	రక్షకుండును	రక్షకుండును
213	10	సభ్యులు	సభ్యులు
213	16	పంపజోడరుండు	పంకజోడరుండు
214	11	నినుపారఁగొని	నినుపారగాఁగొన్ని
216	6	శ్రీధాగవత	శ్రీభాగవత

